

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

**TÜRKİYE’DE YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN
YÜKSEKÖĞRENİM KURUMLARINDA UZAKTAN EĞİTİM
ALANINDA KULLANIMI**

Doktora Tezi

MEVLÜDE DEVECİ

İstanbul, 2019

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

**TÜRKİYE’DE YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN
YÜKSEKÖĞRENİM KURUMLARINDA UZAKTAN EĞİTİM
ALANINDA KULLANIMI**

Doktora Tezi

MEVLÜDE DEVECİ

DANIŞMAN: PROF. DR. MUKADDER ÇAKIR

İstanbul, 2019

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

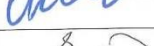
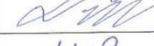
TEZ ONAY BELGESİ

RADYO, TELEVİZYON VE SINEMA Anabilim Dalı İLETİŞİM BİLİMLERİ Bilim Dalı DOKTORA öğrencisi MEVLÜDE DEVECİ'nin TÜRKİYE'DE YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN YÜKSEKÖĞRENİM KURUMLARINDA UZAKTAN EĞİTİM ALANINDA KULLANIMI adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 4.07.2019 tarih ve 2019-20/26 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 22 / 07 / 2019

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1.	Tez Danışmanı	Prof. Dr. MUKADDER ÇAKIR	
2.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. VELİ POLAT	
3.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. SELİN TÜZÜN ATEŞALP	
4.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. NİLAY ULUSOY	
5.	Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi HALDUN NARMANLIOĞLU	

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı : Mevlüde Deveci
Anabilim Dalı : Radyo Televizyon ve Sinema
Programı : İletişim Bilimleri
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mukadder Çakır
Tez Türü ve Tarihi : Doktora- Temmuz 2019
Anahtar Kelimeler : Bilgi Toplumu, Yeni İletişim Teknolojileri, Uzaktan Eğitim,
Etkileşim

ÖZET

TÜRKİYE'DE YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN YÜKSEKÖĞRENİM KURUMLARINDA UZAKTAN EĞİTİM ALANINDA KULLANIMI

Günümüzde uzaktan eğitim, bireyler için kaçınılmaz bir süreç haline gelmiştir. Zamanın ve mekânın sınırlarını ortadan kaldıran bu eğitim anlayışı teknolojik gelişmelerle şekillenmektedir. Nitelikli bir eğitim süreci için en önemli unsurlardan olan geribildirim ögesi teknolojik araçlar yardımıyla sağlanmaktadır. Zamansal ve mekânsal sınırlılıkları yok eden uzaktan eğitimde yeni bir öğrenen-öğreten ilişkisi gerçekleşmektedir. Yeni iletişim teknolojileri tabanlı olarak bilgi toplumunda klasik eğitim anlayışı değişmiştir. Öğretmen merkezli olarak tanımlanan geleneksel eğitim anlayışı yerini öğrenci merkezli bir eğitim anlayışına bırakmıştır. Bilgi toplumu kuramı öncülerinden Daniel Bell, Alvin Toffler, Yoneji Masuda ve Manuel Castells toplumu inşa etme sürecinde yeni iletişim teknolojilerine çok önemli roller atfetmişlerdir.

Eğitim süreci ile iletişim süreci birbirine benzemektedir. Eğitim sürecinin öğeleri ile iletişim sürecinin öğeleri birbirine denk gelmektedir. Eğitim sistemlerinin temel görevi birey yönlendirmekle birlikte toplumu biçimlendirmektir. Bu nedenle önemli bir görevi olan eğitim sistemini nitelikli hale getirebilecek en önemli unsurlardan biri süreçte kurulan iletişimin yapısıdır.

Bu çalışma, yeni iletişim teknolojileri bağlamında uzaktan eğitim sistemlerini iletişim ve etkileşim boyutuyla ele almıştır. Çalışmanın ana çatısı, yeni iletişim teknolojilerinin en önemli özelliklerinden biri olarak etkileşim üzerine kurulmuştur. Eğitim sürecinde iletişimin önemini vurgulayan çalışma, uzaktan eğitimde de etkileşimi önemli bir motivasyon unsuru olarak değerlendirmiştir.

Çalışmanın temel amacı, uzaktan eğitimin etkili bir öğrenme faaliyeti olup olmadığını belirlemektir. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket, Fırat Üniversitesi'nde uzaktan eğitim dersleri alan 805 öğrenciye uygulanmıştır. Verilerin analizi ise SPSS programı ile gerçekleştirilmiştir. Betimsel istatistiğin yanı sıra frekans, t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) gibi istatistiksel teknikler kullanılmıştır. Öğrencilerin genel kanaati uzaktan eğitimin etkili bir öğrenme modeli olmadığı yönündedir. Dikkat çeken başka bir bulgu da uzaktan eğitime dair olumlu görüşlerin sınıf seviyesi arttıkça kaybolmasıdır. Çalışmada elde edilen sonuçlara ilişkin olarak çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Mevlüde Deveci
Field : Radio Television and Cinema
Programme : Communication Sciences
Supervisor : Prof. Dr. Mukadder Çakır
Degree Awarded and Date : Doctorate-July 2019
Keywords : Information Society, New Communication
Technologies, Distance Education, Interaction

ABSTRACT

USE OF NEW COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN DISTANCE EDUCATION A CASE STUDY OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN TURKEY

Nowadays, distance education has become an inevitable process for individuals. This education system, which eliminates the boundaries of time and space, has shaped by technological developments. The feedback element, which is one of the most important elements for a qualified education process, has provided with the help of technological tools. A new learner-teacher relationship takes place in distance education is that eliminates temporal and spatial limitations. The classical education understanding has changed in the information society based on new communication technologies. The traditional education understanding, which is defined as teacher-centered, has been replaced with a student-centered education. Daniel Bell, Alvin Toffler, Yoneji Masuda and Manuel Castells, they are the pioneers of information society theory, have attributed very important roles to new communication technologies in the process of building society.

Education process and communication process is similar to each other. The elements of the educational process and communication process is equivalent to each

other. The basic task of education systems is to shape the society as well as guide individuals. Therefore, one of the most important elements is that can make the education system qualified, which is an important task, is the structure of communication established in the process.

This study deals with distance education systems in terms of communication and interaction in the context of new communication technologies. The main framework of the study is based on interaction which is one of the most important features of new communication technologies. The study emphasizes the importance of communication in the education process that also has been evaluated the interaction as an important motivation element in distance education.

The main purpose of the study is to determine whether distance education is an effective learning activity. As a data collection method, the questionnaire has applied to 805 students who took distance education courses at Fırat University. Data analysis has performed with SPSS program. In addition to descriptive statistics, statistical techniques such as frequency, t-test, one-way analysis of variance (ANOVA) have used. The general opinion of the participating students is that distance education method is not an effective learning model. Another noteworthy finding is that positive opinions about distance education have disappeared as the class level increases. Various suggestions have made regarding the results obtained in the study.

ÖNSÖZ

Araştırma sürecinde yardım ve desteklerini esirgemeyen, her daim bilgilendiren ve yönlendiren danışmanım Sayın Prof. Dr. Mukadder ÇAKIR'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Değerli jüri üyelerim Doç.Dr. Veli POLAT, Doç. Dr. Selin TÜZÜN ATEŞALP, Doç. Dr. Nilay ULUSOY ve Dr. Öğretim Üyesi Haldun NARMANLIOĞLU'na katkılardan dolayı en içten teşekkürlerimi sunmaktan onur duyarım.

Tez çalışmama önemli katkılar sağlayan Dr. Öğretim Üyesi Cengiz TAŞKIRAN'a ve Öğr. Gör. Ferda BAŞGÜN'e teşekkür ederim.

Her zaman desteğini hissettiğim, varlığıyla huzur veren sevgili eşim Akın DEVECİ'ye sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Kendisinden çaldığım vakit için özür dileyerek tüm tatlılığıyla en büyük motivasyon kaynağım olan biricik oğlum Emir Talha DEVECİ'ye ayrıca çok teşekkür ederim.

İstanbul, 2019

Mevlûde DEVECİ

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET	i
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLO LİSTESİ.....	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ, YENİ MEDYA VE EĞİTİM	4
1.1. Yeni İletişim Teknolojileri, Temel Terimler, Kuramlar ve Tartışmalar	4
1.1.1. Yeni İletişim Teknolojileri ve Özellikleri.....	4
1.1.2. Yeni İletişim Teknolojilerinin Toplumsal Hayata Etkileri	7
1.1.3. Yeni İletişim Teknolojileri Konusundaki Tartışmalar.....	9
1.1.4. Yeni İletişim Teknolojileri Konusundaki Eleştiriler	13
1.2. Yeni Medya.....	18
1.2.1. İnternet.....	22
1.2.2. Sosyal Medya ve Temel Öğeleri.....	28
1.2.2.1. Eğitimde Kullanılan Sosyal Ağ Siteleri.....	30
1.2.2.1. Facebook.....	31
1.2.2.2. Twitter.....	34
1.2.2.3. Whatsapp	35
1.2.3. Alternatif Medya.....	37
1.2.4. Online Medya	41
1.3. Teknoloji Okuryazarlığı	42
1.4. Yeni İletişim Teknolojileri, Yeni Medya ve Eğitim	44

1.4.1. Yeni İletişim Teknolojileri ve Eğitim.....	44
1.4.2. Yeni Medya ve Eğitim.....	48
1.5. Bilgi Toplumu Kuramlarında Yeni Teknolojilerin Rolü	49
1.5.1. Bilgi Toplumu Kuramları	49
1.5.1.1. Daniel Bell	49
1.5.1.2. Alvin Toffler	51
1.5.1.3. Yoneji Masuda.....	53
1.5.1.4. Manuel Castells.....	55
1.6. Bilgi Toplumu Kuramlarında Eğitim Tartışmaları	57

İKİNCİ BÖLÜM

2.UZAKTAN EĞİTİMDE YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN ROLÜ VE TÜRKİYE’DE UZAKTAN EĞİTİM..... 64

2.1. Eğitim Nedir?	64
2.1.1. Eğitimdeki Sorunsallar	71
2.1.1.1. Hedef.....	71
2.1.1.2. İçerik	72
2.1.1.3. Yaşantı	72
2.1.1.4. Davranış	73
2.1.1.5. Öğrenme süreci	74
2.1.1.6. Değerlendirme	76
2.2. Uzaktan Eğitim.....	76
2.2.1. Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi	79
2.2.2. Uzaktan Eğitimin Özellikleri.....	80
2.2.3. Uzaktan Eğitim Alanındaki Sorunsallar	82
2.2.3.1. Evde çalışma	82
2.2.3.2. Bağımsız çalışma	82
2.2.3.3. Dış çalışma.....	83
2.2.3.4. Uzaktan öğretim.....	83
2.2.3.5. Online eğitim	84
2.2.3.6. Karma öğrenme.....	84

2.2.4. Uzaktan Eğitim Modelleri	85
2.2.5. Uzaktan Eğitimin Örgün Eğitimle Karşılaştırılması.....	87
2.2.6. Uzaktan Eğitimin Avantajları	89
2.2.7. Uzaktan Eğitimin Dezavantajları.....	90
2.3. Uzaktan Eğitimde Yeni İletişim Teknolojilerinin Rolü	91
2.3.1. Uzaktan Eğitimde Kullanılan Yöntemler	96
2.3.2. Uzaktan Eğitimde Sosyal Medyanın Kullanımı	98
2.4. Dünyada Uzaktan Eğitim Sistemleri	101
2.5. Türkiye’de Uzaktan Eğitim Sistemleri.....	105
2.5.1. Türkiye’de Uzaktan Eğitim Sisteminin Sorunları	111
2.6. Etkileşimsellik.....	116
2.6.1. Eğitimde Etkileşimselliğin Önemi.....	118
2.6.2. Uzaktan Eğitimde Etkileşimsellik	120
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
3. UZAKTAN EĞİTİMDE YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN KULLANIMINA İLİŞKİN BİR ALAN ARAŞTIRMASI: FIRAT ÜNİVERSİTESİ’NDE UZAKTAN EĞİTİM UYGULAMALARI.....	126
3.1. Araştırmanın Önemi.....	126
3.2. Araştırmanın Amacı	127
3.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	127
3.4. Araştırmanın Hipotezi.....	128
3.5. Araştırmanın Yöntemi.....	128
3.6. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	129
SONUÇ	153
GENEL SONUÇ	157
EKLER	164
KAYNAKÇA.....	168

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1:	Yeni İletişim Teknolojilerinin Olası Tipolojisi.....	6
Tablo 2 :	Yeni Medya ile Geleneksel Medya Arasındaki Farklılıklar	21
Tablo 3:	Girişimlerde ve Hanelerde Bilişim Teknolojileri Kullanım Oranları	24
Tablo 4:	Alternatif Medyayı Tanımlayıcı Unsurlar	38
Tablo 5:	Dört Teorik Bakışın Konumlandırılması	39
Tablo 6:	Eğitimde Değişen Bilgi Anlayışının Karşılaştırılması.....	58
Tablo 7:	Okul Modelleri Karşılaştırması.....	67
Tablo 8:	Eğitim Alanında Geleneksel Değerler ve Yeni Değerlerin Karşılaştırılması	69
Tablo 9:	Senkron ve Asenkron Eğitimin Avantajları ve Dezavantajları.....	86
Tablo 10:	Türkiye’de Uzaktan Eğitim Merkezi Bulunan Devlet Üniversiteleri	107
Tablo 11:	Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımları	130
Tablo 12:	Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Çalışma Durumu	130
Tablo 13:	Ankete Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Derslerini Takip Ettiği Cihaza Göre Dağılımları	131
Tablo 14:	Ankete Katılan Öğrencilerin Öğretim Elemanı ile İletişim Kurduğu Ortama Göre Dağılımı	132
Tablo 15:	Ankete Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Sistemine Girişte Tercih Ettiği Zaman Dilimine Göre Dağılımı	133
Tablo 16 :	Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Anket Maddelerine Verdikleri Cevapların Dağılımı	134
Tablo 17:	Anketin Güvenilirlik Analizi	135
Tablo 18:	Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Maddelere İlişkin Görüşlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması	136

Tablo 19: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Maddelere İlişkin Görüşlerinin Çalışma Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	138
Tablo 20: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Maddelere İlişkin Görüşlerinin Bilgisayar Sahiplik Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılması	140
Tablo 21: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitimin Etkili Bir Öğrenme Faaliyeti Olduğuna Yönelik Görüşlerinin Sınıf Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA).....	141
Tablo 22: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Etkileşim, Uzaktan Eğitim Sisteminde Başarıyı Etkileyen Bir Faktördür Görüşlerinin Sınıf Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA).....	142
Tablo 23: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Öğrenciler ve Eğitimciler İçin Etkili Bir İletişim Ortamı Sunması Görüşlerinin Sınıf Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA).....	142
Tablo 24: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Sisteminde Kullanılan Materyaller Öğrenme Sürecini Olumlu Etkilemesi Görüşlerinin Sınıf Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA).....	143
Tablo 25: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Öğrenme-Teknoloji Arasında Olumlu Bir İlişki Olduğu Görüşlerinin Sınıf Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)	143
Tablo 26: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Sisteminde Yaşanan Teknolojik Değişimlere Uyum Sağlamakta Zorlanması Görüşlerinin Sınıf Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA).....	144
Tablo 27: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Sistemleri Gelecekte Daha Geniş Yer Tutması Görüşlerinin Sınıf Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA).....	144
Tablo 28: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitimin Etkili Bir Öğrenme Faaliyeti Olduğunu Düşünüyorum Görüşlerinin Uzaktan Eğitim Sistemini Takip Ettikleri Cihaz Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)	145

Tablo 29: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Öğretim Elemanının Öğrencilerle İletişimi İyi Derecede Gerçekleşmesi Görüşlerinin Uzaktan Eğitim Sistemini Takip Ettikleri Cihaz Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)	145
Tablo 30: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Sisteminde Yaşanan Teknolojik Değişimlere Uyum Sağlamakta Zorlanması Görüşlerinin Uzaktan Eğitim Sistemini Takip Ettikleri Cihaz Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA).....	146
Tablo 31: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Dersle İlgili Talep ve Önerilerini İletebileceği Bir Ortam Bulunması Görüşlerinin Uzaktan Eğitim Sistemini Takip Ettikleri Cihaz Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)	146
Tablo 32: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Etkileşim, Uzaktan Eğitim Sisteminde Başarıyı Etkileyen Bir Faktördür Görüşlerinin Öğretim Elemanı İle İletişim Kurduğu Ortam Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA).....	147
Tablo 33: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitimde Ders Veren Öğretim Üyeleri İle Öğrenciler Arasında Geribildirim Sağlanması Görüşlerinin Öğretim Elemanı İle İletişim Kurduğu Ortama Göre Karşılaştırılması (ANOVA)	148
Tablo 34: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Öğretim Üyeleriyle Etkileşimde Herhangi Bir Sorun Yaşaması Görüşlerinin Öğretim Elemanı İle İletişim Kurduğu Ortam Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA).....	148
Tablo 35: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Öğretim Elemanının Öğrencilerle İletişimi İyi Derecede Gerçekleşmesi Görüşlerinin Öğretim Elemanı İle İletişim Kurduğu Ortam Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA) .	149
Tablo 36: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Öğrenciler ve Eğitimciler İçin Etkili Bir İletişim Ortamı Sunması Görüşlerinin Öğretim Elemanı İle İletişim Kurduğu Ortam Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA) .	149

Tablo 37: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Dersin İçeriği İle İlgili Sorun Yaşadığımda Yeterli Desteği Alabilmesi Görüşlerinin Öğretim Elemanı İle İletişim Kurduğu Ortam Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA) .	150
Tablo 38: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Sistemleri Gelecekte Daha Geniş Yer Tutması Görüşlerinin Öğretim Elemanı ile İletişim Kurduğu Ortam Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA).....	150
Tablo 39: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Etkileşim, Uzaktan Eğitim Sisteminde Başarıyı Etkileyen Bir Faktördür Görüşlerinin Uzaktan Eğitim Sistemine Girişte Tercih Edilen Zaman Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)	151
Tablo 40: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Dersin İçeriği ile İlgili Sorun Yaşadığımda Yeterli Desteği Alabilmesi Görüşlerinin Uzaktan Eğitim Sistemine Girişte Tercih Edilen Zaman Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)	151
Tablo 41: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Dersle İlgili Talep ve Önerilerini İletebileceği Bir Ortam Bulunması Görüşlerinin Uzaktan Eğitim Sistemine Girişte Tercih Edilen Zaman Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)	152

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1: Yeni Medyanın Bileşenleri	18
Şekil 2: İnternetin Sağladığı Temel Olanaklar	25

GİRİŞ

Küreselleşme bugün dünyada var olan tüm alanları etkilemiştir. Özellikle ekonomi, teknoloji, iletişim ve kültür eksenindeki alanları etkileyen bu süreç, başta iletişim ve eğitim alanlarını dönüşüme uğratmıştır.

Ülkemizde eğitim alanında yenileşme çabaları 1990'lı yıllarla başlamıştır. Bu değişim hareketlerini zorunlu olarak etkileyen birçok değişken ve kuramsal gelişmeler mevcuttur. Bunlardan biri de bilgi toplumu kuramıdır (Özdemir, 2014, s.24). 21. yüzyılı tanımlama iddiasındaki en önemli kuramlardan olan bilgi toplumu kuramı, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yoğun olarak kullanıldığı toplumları ifade etme savındadır. Toplumu ayakta tutan eğitim sistemi, bilgi toplumunun ihtiyacı olan bireyleri yetiştirmede önemli görevler üstlenmiştir. Yaşadığımız çağa uyum sağlamak isteyen bireyler teknolojiyi etkin bir şekilde kullanmak zorundadır. Heterojen bir kitleye hitap eden uzaktan eğitim de teknoloji okuryazarı olmayan bireyleri reddeder. Teknolojik yeniliklere kolay uyum sağlayan bireyler aynı zamanda öğrenme için de istekli olmalıdır (Uşun, 2006, s.35). Gündelik hayatta bireyler teknoloji ile çevrilmiştir. Zamanla bu teknolojiler eğitimin süresini, modelini ve şeklini de etkilemiştir (Barış, 2015, s.36). Bu toplum yapısında, geleneksel eğitimi büyük bir dönüşüme uğratan teknolojik gelişmeler yeni bir eğitim modeli inşa etmiştir. Benimsenen ilke ve değerler tamamen değişmiş ve eğitim küresel bir kimliğe bürünmüştür. Bu yeni sistem için daha çok *uzaktan eğitim* sözcüğü tercih edilmektedir.

Esnek bir yapıya sahip olan uzaktan eğitim anlayışının genellikle belirli bir yaş aralığı yoktur. Bireysel çalışmaya yatkın yeni anlayış, teknolojiyle barışık bireyleri tercih etmektedir.

Uzaktan eğitim sunduğu imkânları farklı biçimlerde eğitim sistemiyle bütünleştirmiştir (Kışla, 2016, s.260). Çok yönlü iletişim araçlarının dâhil olduğu uzaktan eğitim sistemleri yapısal sınırları aşmıştır (Rust, 1991, s.621). Uzun yıllar önce basit uygulamalar ile başlayan uzaktan eğitim çalışmaları bugün yeni iletişim teknolojileri ile doruk noktasına ulaşmıştır. İlk uygulamalarını mektupla gerçekleştiren bu eğitim biçimi günümüzde simülasyonlar, giyilebilir teknolojiler ile yaygınlık

kazanmıştır. Günümüzde eğitim politikaları oluşturulurken bu politikalara uzaktan eğitim anlayışı da dâhil edilmektedir. Uzaktan eğitimin teknolojinin gelişmesine bağlı olarak gelecekte daha da önem kazanması beklenmektedir.

Uzaktan eğitim sistemleri, dünyada çeşitli uygulamalarla etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Ülkemizde ise yaygın olarak kullanılmakla birlikte tüm boyutlarıyla henüz istenilen düzeye ulaşamamıştır. Bu sebeple uzaktan eğitim sürecine eleştirel bir gözle bakmak gerekmektedir. Çünkü uzun yıllar yaygın bir şekilde yürütülmesine rağmen eğitimde başarı oranı düşük seviyededir. Bu durumda pek çok faktörün etkisi bulunmaktadır: Öğretim elemanı eksikliği, altyapı yetersizliği, içerik oluşturmada eksiklikler vb. yaşanan sorunların sadece bazılarıdır.

Günümüzde eğitim, bireyin yaşamını inşa eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşmenin etkilerinden biri olarak ortaya çıkan uzaktan eğitim, bilinen eğitim sürecinin yapısını değiştirmiştir. Eğitim süreci ile iletişim sürecinin benzerliği bu alana yönelik araştırmaları gerekli kılmaktadır. Her iki süreçte de geribildirim mekanizması kontrol mekanizması işlevi görmektedir. Bu ögenin olmadığı süreç tam anlamıyla başarılı ve etkili bir şekilde gerçekleşemez. Ayrıca eğitim veren kişinin iletişim sürecini iyi bir şekilde bilmesi gerekmektedir. Çünkü eğitmen hem içeriği karşı tarafa aktarmalı hem de akranlar arası iletişimi sağlamalıdır.

Uzaktan eğitim özellikle yükseköğretim düzeyinde önemli bir yere sahiptir. Üniversite okuyan öğrencilerin büyük bir kısmı mutlaka uzaktan eğitim sistemi ile tanışmaktadır. Geleneksel olarak yüz yüze gerçekleştirilen eğitim anlayışının yerini alan bu sistemler oldukça güncel bir konudur.

Üç bölümden oluşan bu doktora tezinin birinci bölümünde, yeni medya ve yeni medya teknolojileri, İnternet, sosyal medya gibi kavramlar üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda yeni medya konusuna yönelik oluşturulan kuramlara tartışma boyutu ve eleştiri boyutuyla yer verilmiştir. Bilgi toplumu kuramının kökenlerinin de irdelendiği bu bölümde farklı bilgi toplumu kuramcılarının da görüşleri doğrultusunda tartışmaya girilmiştir. İkinci bölümde; eğitim, uzaktan eğitim kavramlarına ilişkin bir çerçeve çizilerek yine bu kavramlar tarihsel süreç içerisinde incelenmiştir. Bu tarihsel süreç

içerisinde yeni medya teknolojilerinin rolüne de yer verilerek eğitim sistemini nasıl değiştirdiği ortaya çıkarılmıştır.

Tezin son bölümünde ise; çalışma kapsamında ele alınan uzaktan eğitim sistemi ile ilgili bir alan araştırmasına yer verilmiştir. Bu çerçevede çalışmanın konusu, önemi, amacı, hipotezi, kapsamı, evren ve örnekleme ile verilerin toplanması ve analizi bu bölümde yer almıştır. Çalışmanın ilk iki bölümünde güncel literatür taramasına dayalı olarak oluşturulan kuramsal çerçeveye bağlı olarak üçüncü bölümde özgün biçimde gerçekleştirilen anket çalışması değerlendirilmiş ve sonuçlara ulaşmaya çalışılmıştır. Tezin tüm bölümlerinde bütüncül ve eleştirel bir perspektif kullanılarak, sorun iletişimsel ve sosyal boyutları ile açıklanmak istenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ, YENİ MEDYA VE EĞİTİM

1.1. Yeni İletişim Teknolojileri, Temel Terimler, Kuramlar ve Tartışmalar

1.1.1. Yeni İletişim Teknolojileri ve Özellikleri

Bilgisayar ve İnternet tabanlı teknolojik ilerlemelerin sonucu olarak ortaya çıkan yeni iletişim teknolojileri öncelikle bir gelişme sürecini ifade etmektedir (Alankuş, 2005, s.91). Yeni iletişim teknolojisi denilince akla ilk olarak İnternet teknolojisini taşıyan tüm araçlar gelmektedir.

Yeni iletişim teknolojileri, kitlelerin ya da bireylerin içeriğe istedikleri zaman ulaştıkları ve etkileşim halinde oldukları sistemler olarak tanımlanabilir. Ancak günümüzde yeni iletişim teknolojileriyle ortaya çıkan çoğu uygulamanın, geleneksel iletişim araçlarıyla olan benzerliği unutulmamalıdır (Geray, 2003, s.20). Dolayısıyla yeni iletişim teknolojileri, geleneksel medyayı da içinde barındıran özellikleriyle melez bir teknolojidir. Mikroişlemciler, kablolu televizyon, fiber optik, uydu yayıncılığı, teletext, kelime işlemci, elektronik posta, video konferans gibi içerikler bu teknolojiler için örnek oluşturmaktadır (Timisi, 2003, s.80).

Rogers ise bu tür teknolojilerin üç temel niteliği olduğunu ifade etmektedir (akt. Geray, 1994, s.7):

“a) Karşılıklı Etkileşim: İletişim sürecinde insan hafızasının katıldığı karşılıklı etkileşimin varlığı gereklidir. Bu, geleneksel basılı yayınlar ve elektronik kitle iletişim araçlarındaki tek yönlü işleyişi değiştirmektedir.

b) Kitlesizleştirme (demassification): Büyük bir kullanıcı gurubu içinde her birinin birbiriyle özel mesaj değişimi yapabilmesini sağlayacak kadar kitlesizleştirici olabilir. Kitlesizleştirme genel olarak, kitle iletişim sistemlerinin kontrolünün mesaj yapan nesneden iletişim aracı tüketicisine doğru bir yol izlemesi demektir.

c) Eşzamansız (asenkron) olabilme: Yeni iletişim teknolojileri birey için uygun zamanda mesaj gönderme veya alma yeteneklerine sahiptirler. Aynı anda olması gerekliliğini ortadan kaldırırlar.”

Hızlı olması, her ortama erişebilme ve bilgilerin saklanma kapasitesi açısından çığır açan bu teknolojiler gündelik yaşantımızın alışkanlıklarından biri haline gelmiştir. Yeni iletişim teknolojileri özellikle bilgiye ulaşmada büyük kolaylık sağlayarak zamanın ve mekânın sınırlarını ortadan kaldırmıştır. Bu sınırların ortadan kalkmasıyla birlikte iletişim sürecinde birey yani alıcı istediği zaman, istediği yerde yeni iletişim teknolojilerini kullanabilmiştir. Böylece bu süreçte alıcının rolü aktif bir hale gelmiştir. Ayrıca bu teknolojiler, yıllardan beri milyonlarca kitapta, ansiklopedilerde saklanan bilgilerin dijital ortama aktarılmasını sağlamıştır.

Yeni iletişim teknolojilerini diğer iletişim teknolojilerinden ayıran en önemli fark, karşılıklı etkileşim özelliğine sahip olmalarıdır. Bu platformlara dâhil olan bireyler, kaynaklarla birbirlerini geribildirim mekanizması ögesiyle etkileyerek çift yönlü iletişim sürecini yaşamaktadır. Yeni iletişim teknolojileri ortaya çıkmadan önce var olan geleneksel medya araçlarında izleyici/dinleyici edilgen bir konuma sahipken, bu teknolojilerle bireye etkin bir rol atfedilmiştir. Teknolojik gelişmelerin artmasıyla ortaya çıkan mobil cihazlar ise bireyin bu etkin rolünün daha da güçlenmesine yardımcı olmuştur. Gündelik hayatımızın vazgeçilmez alışkanlıklarından biri haline gelen cep telefonu ile iletişim artık bir ihtiyaç haline dönüşmüştür ve bu teknolojiler artık hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağını kısa sürede göstermiştir. Bugün bu yeni platformlarda her birey istediği zaman, istediği yerde koşulsuz olarak bir yayıncı olarak görev üstlenebilmektedir (Yeşiltuna ve Tükel, 2015, s.215-216).

Burgelman, yeni iletişim teknolojilerinin geleneksel araçlardan farkını açıklarken dağıtım teknolojileri ve enformasyon teknolojileri olarak iki ayrı başlık altında değerlendirmektedir (Timisi, 2003, s.81):

Tablo 1
Yeni İletişim Teknolojilerinin Olası Tipolojisi

	Kablo TV	Elektronik Posta
	Dağıtım Teknolojileri	Enformasyon Teknolojileri
İçerik	Kültürel	Enformasyonel
Tip	Yeni dağıtım Digital/telecommunication	İşlemci/retrieval
Kullanım	Tek yönlü gönderim	Çift yönlü gönderim
Hedef	Kitlesel (merkezden kitleye)	Noktadan noktaya

Kaynak: Burgelman'dan akt., Nilüfer Timisi, *Yeni İletişim Teknolojileri*, Ankara:Dost Kitabevi, 2003, s.81.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi enformasyon teknolojileri başlığı yeni iletişim teknolojileri kavramına atfedilmiştir. Yeni iletişim teknolojileri ile geleneksel araçları özellikleri bakımından karşılaştıracak olursak içerik, nitelik, dönüt ve hedef kitle açısından önemli farklılıklarının bulunduğu göze çarpmaktadır. Bu teknolojiler, bilgisayar temelli, çift yönlü gönderim özelliğiyle etkileşime açık, bireyler arası iletişime de izin veren bir yapıdadır.

Askeri amaçlar doğrultusunda ortaya çıkan İnternet'in bugünkü halini alması uzun bir sürede gerçekleşmiştir. Bu aşamada öncelikle kavramsal yapısı oluşmuş, donanımsal ve yazılımsal öğeler geliştirilmiştir. Başlangıçta tek yönlü olarak veri sunan İnternet, web 2.0 teknolojisine geçişle birlikte etkileşim özelliği kazanmıştır. İnternet teknolojisinde ikinci nesli temsil eden Web 2.0, etkileşim ve paylaşım olanağı sağlayan ortamlardır. Bunlar; toplumsal ağ sitelerini, web tabanlı ansiklopedileri, forumları ve diğer çevrimiçi ağları kapsamaktadır (Güçdemir, 2012, s.30). Bireyler zaman içerisinde

teknolojiye ayak uydurarak İnternet’le bağlarını daha da genişletmiş; bu ortamlarda verilerini ve düşüncelerini paylaşmaya başlamışlardır.

1.1.2. Yeni İletişim Teknolojilerinin Toplumsal Hayata Etkileri

Bugüne kadar yaşanan her türlü teknolojik gelişme kaçınılmaz olarak toplumsal yaşam biçimini etkilemiştir. Bu bağlamda yeni iletişim teknolojilerinin de yeni bir yaşam tarzını beraberinde getirdiği kuşku götürmez.

İnsanlar genellikle yeni iletişim teknolojilerini bilgi vermek, haber almak ya da boş zamanlarını geçirmek için kullanmaktadır. Bunların yanında bu teknolojiler, iş hayatımızdan eğlence hayatımıza kadar her alanda radikal gelişmelere yol açmaktadır ve bu tür gelişmeler; bireylerin ilişkilerini, sosyalleşme süreçlerini, yaşam tarzlarını etkilemektedir. Ne ölçüde ya da nasıl etkilediği yönünde görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Bugün iletişim teknolojileri sayesinde kaybolan zaman ve mekânda bireyler istedikleri her türlü enformasyona anında erişebilmektedir. Bireyin her türlü ihtiyacını karşılayan bu teknolojiler, toplumsal hayatın da teknoloji odaklı olmasına neden olmuştur. Dolayısıyla bu durum hem aile hem de kişilerarası iletişimi ve ilişkileri olumsuz yönde etkilemiş ve bugüne dek bilinen sosyalleşme kavramını değişikliğe uğratmıştır (Aktaş ve Çaycı, 2013, s.636-637).

Hızlı bir veri akışını sağlayan iletişim teknolojileri, toplumun bilgi seviyesini arttırmaktadır. Ancak öte yandan zaman ve mekân kavramlarına dair değişiklik yaratarak Harvey’in de “zaman-mekân sıkışması” olarak nitelendirdiği durumu ortaya çıkarmaktadır (1999, s.270). Yeni iletişim teknolojilerinin sunduğu olanaklar iletişim yapılarının da değişmesine neden olmuştur (Ateşalp ve Başlar, 2015, s.161).

Dijital dünya ile kastedilen sosyal ağlar, taşınabilir iletişim araçları ile birlikte insanların hayatını tamamen kuşatmıştır. Bu noktadan hareketle, sosyal ağların, bireylerin sosyal ve kültürel yaşamlarında yarattığı dönüşüme dikkat çekmek gerekmektedir. Çünkü sosyal ağların toplumsal hayata katkıları ve toplumsal hayattan götördükleri çerçevesinde, sosyal medya araçlarının sosyalleşmenin aksine, bireyin yalnızlaşması ve yabancılaşması gibi olumsuzluklara sebep olduğu söylenebilmektedir.

Günümüzdeki teknolojik gelişmeler göz önüne alındığında, teknolojik cihazların pasifleşen bir insan modeli yarattığı görülmektedir (Karagülle ve Çaycı, 2014, s.4).

Yeni iletişim teknolojileri doğrultusunda yaşanan toplumsal dönüşüm sürecinde, bilginin toplanması, işlenmesi ve dağıtımı konusunda izlenen metotlar belirleyici olmaktadır. Bilginin yayılımı ve elde edilme sürecindeki uzaklık, hız ve erişilebilirlik konusunda yaşanan değişimler toplumsal dönüşüm sürecini hızlandırmaktadır. Postman'a göre, sanayileşmenin getirdiği yeni ekonomik faaliyetlerin gelişimi, teknolojik gelişmeler için itici güç olmaktadır (2006, s.78-79).

Yeni iletişim teknolojileri, bireyin kimliğini inşa ettiği süreçte de aktif rol oynamaktadır. Teknoloji tabanlı platformlarda birey aynı zamanda bir içerik üreticisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Multimedya özelliği sayesinde birçok ortamda farklı bağlantılarla bir araya gelen bireylerin kimlikleri bu alandaki göstergeler sayesinde yeniden biçimlenmektedir. Sanal hayatın içine dâhil olan birey “yeni bir gerçeklik” üzerinde kimliğini yeniden inşa edebilmektedir. Ayrıca son zamanlarda bu teknolojik araçlar, toplumsal örgütlenme ve sosyal sorumluluk kampanyalarında önemli platformlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyler konuyla ilgili duyuruları, durumlarıyla ilgili gelişmeleri bu kanallar aracılığıyla yürütmektedir. Yeni iletişim teknolojileri toplumsal hareketlerde örgütlenme, farkındalık yaratma, yaygınlaştırma, duyurma gibi pek çok aşamada etkili bir şekilde kullanılmaktadır. Özellikle son yıllarda gerçekleşen küresel ölçekli faaliyetlerde bilgi ve iletişim teknolojilerine ayrı bir konum verilmektedir (Narmanlıoğlu, 2016, s.439).

Yeni medyanın nitelikleri, geleneksel medyayı ikinci plana atmaktadır. Gazetelerin tirajları ve televizyon programlarının izlenme oranı hayli düşüktür. Yeni medya toplumdaki kişiler için gündelik bir ritüele dönüşmüştür. Yeme, içme, gezi, kutlama, eğlence, üzüntü, başarı vb. her anın yansıtıldığı yeni medya gösteri mekânına dönüşmüştür (Çakır, 2013, s.63). Bireylerin yaşamında önemi giderek artan yeni medya geleneksel medyayı büyük oranda geride bırakacaktır.

1.1.3. Yeni İletişim Teknolojileri Konusundaki Tartışmalar

Yeni iletişim teknolojilerinin ortaya çıkmasıyla birlikte farklı görüşler gündeme gelmeye başlamıştır. Çağın önde gelen düşünürleri yaklaşımlarını yeni iletişim teknolojilerinin birey ve topluma etkileri ekseninde iki yönde ifade etmektedir. Bunlar teknolojik determinist yaklaşımlar ve bunun tam karşıtı olan teknolojiye yönelik eleştirel yaklaşımlardır.

Kanadalı ekonomist ve iletişim tarihçisi Harold Innis, uygarlık ve iletişim biçimleri üzerine çalışmalar ortaya koymuş ve teknolojinin farklı kurumlardaki etkisini araştırmıştır (Altay, 2005, s.13). Her iletişim aracının kendine özgü bir yapısı olduğunu belirten Innis için iletişim araçları, sahip oldukları zaman ve mekân bağından tarafsız değildir, yanlı bir şekilde kullanılmaktadır. Aynı zamanda kullanılan bu araçlar uygarlıkların yönetim şekillerini de etkilemektedir (Erdoğan ve Alemdar, 2002, s.166-167).

Kalıcı olan zaman yanlı araçlar parşömen, kil ve taş gibi araçlardır. Mekân-yanlı iletişim araçları ise papirüs ve kâğıt gibi daha az kalıcı ve hafif olma niteliği taşıyan araçlardır. Zaman-yanlı iletişim araçları hiyerarşik yapıyı beslemektedir. Buna karşılık mekânı vurgulayan araçlar nitelik olarak merkezileşmeyi özendirmekte ve şekillendirmektedir (Mutlu, 1999, s.56). Kullanılan bu iletişim araçlarının en tehlikeli yanıysa bilgi tekeli yaratma eğilimi göstermesidir.

Innis'in öğrencisi olan Marshall McLuhan da çalışmalarında kitle iletişim araçlarının, radyo ve televizyonun toplumsal yönden etkilerini incelemiş ve küresel köy kavramını ortaya koymuştur (Usluata, 1994, s.24). İletişim teknolojilerinin dünyayı zaman ve mekân açısından küçülttüğünü küresel köy kavramı ile ifade eden McLuhan bu durumu teknolojilerin insanları özgürleştirici ve eşitleyici niteliğine dayandırmaktadır (Alankuş, 2005, s.35-36).

Teknolojinin gelişimini insana bağlayan McLuhan'a (2001, s.25) göre teknolojik iletişim araçları insan duyularından birini öne çıkarırken diğer duyularını da zafiyete uğratıp tümüyle ortadan kaldırabilir.

Teknolojinin özellikle toplumsal bağlamda araştırılmasının önemini vurgulayan Castells de teknolojik determinist bir bakış açısına sahiptir. Bakış açısından dolayı kendisine yöneltilen eleştirilere de şu şekilde cevap vermiştir: “... Elbette ki, teknoloji toplumu belirlemez; onu temsil eder. Ama toplum da teknolojik değişimin yönünü belirleyemez; çünkü bilimsel keşif, teknolojik yenilik ve bunların toplumsal uygulanma süreçlerine birçok farklı etken dâhil olur ki nihai sonuç, teknolojinin karmaşık bir etkileşim sürecine dayalıdır.” Castells’e göre, bir toplumun tam olarak anlaşılabilmesi için mutlaka teknolojik araçlarının da incelenmesi gerekmektedir (Castells, 2005, s.5-6).

Genellikle teknolojik determinizm anlayışının en çok eleştiriye uğrayan yanı, iletişim teknolojilerini sadece teknolojik gelişme olarak görmesi, endüstri ve pazar şartlarını, teknolojik, politik ve ekonomik tercihleri belirleyen koşulları, yani iktidar sorununu göz ardı etmesidir. Yeni iletişim teknolojilerinin toplumlardaki dönüştürücü potansiyelini inkâr etmek olanaksızdır. Ancak toplumları sadece bu çerçevede incelemek de indirgemeci bir bakış açısına neden olmaktadır (Kejanlıoğlu, 2004, s.81). Bu teknolojilerin toplumdaki etkisini çözümleyebilmek için siyasi, toplumsal, ekonomik ve kültürel perspektif açısından değerlendirmek gerekmektedir.

Teknolojik determinist anlayışa eleştirel olarak yaklaşan Raymond Williams’a göre de kültürün ve toplumsal değerlerin sadece teknoloji tarafından belirlenmesi söz konusu değildir. Bu sebeple Williams teknolojik determinist anlayışı zayıf bir düşünce olarak nitelendirmektedir. Williams’a göre, her yeni teknoloji, teknolojik determinizmi çağrıştırmaktadır. Oysaki teknolojik ilerlemeler dönemin toplumsal ve ekonomik durumları göz önüne alınarak incelenmelidir (Timisi, 2003,s.40).

Kuşkusuz, yaşamımızın büyük bir kısmını geçirdiğimiz bu cihazların özgürleştirici bir özelliği vardır. Ancak bu özellik toplumsal yapılanma biçiminde karşılığını bulamamaktadır. Bundan dolayı da haberleşme kolaylığı sağlama, kısa zamanda çok sayıda veriye ulaşabilme, zaman ve mekân kavramlarını silikleştirme gibi pratik kolaylıkların ötesine geçememektedir (Çakır, 2013, s.14).

Teknolojik aygıtlara sosyal yaşam açısından bakıldığında temelde iki etki ortaya çıkmaktadır: Birincisi, iletişim teknolojileri grup iletişimini artırma olanağına sahiptir. İkincisi ise bu aygıtlar, fiziksel etkileşimi azaltmaktadır. Bireyler yeni medya araçlarına adapte olarak toplumsal yaşamdan uzaklaşmaktadır. Bu durum da gelecek neslin fiziksel ve psikolojik gelişimi bakımından risk oluşturmaktadır (Sınmaz, 2015, s.64-65).

Alvin Toffler “Üçüncü Dalga” adlı eserinde gelişmiş ülkelerde psikolojik vakaların artacağına ve bununla birlikte suç oranlarının da artış göstereceğine işaret etmektedir. Bu ülkelerde sosyal yardım ve ruh sağlığı endüstrilerinin yoğun bir şekilde faaliyet gösterdiğini ifade eden Toffler sosyal sorunlara da değinmektedir (1980, s.404). Gündelik hayatta bireylerin vaktinin çoğunu belki de gününün yarısından fazlasını geçirdiği bu teknolojik cihazlar bazı açılardan da bireylerin sosyalleşmesine ket vurmaktadır.

Arendt, “Daha dünyanın etrafını nasıl dolaşacağımızı, insanlığın yaşama alanlarını günlere saatlere nasıl sığdıracağımızı bilmeden, yerküreyi oturma odamıza kadar soktuk” ifadesiyle yıllar önceden mesafenin bir öneminin kalmadığını belirtmiştir. Arendt’e göre o dönemde demiryolları, uçaklar, gelişen haritalar gibi nesnelerle mesafeler silikleşmiştir (2003, s.360). Günümüzde ise tamamen mesafe sözcüğünü rafa kaldıran, yeni iletişim teknolojileri olmuştur.

Yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla gerçek olanın yerini taklidi almaya başlamıştır. Burada sahte gerçeklik söz konusudur. Hipergerçeklik olarak da adlandırılan bu durum, giderek gerçeklikten uzaklaşmaya neden olmaktadır (Baudrillard, 2014, s.41). Gerçekliğin yapaylık üzerine inşa edilen bu süreçte simülasyonlar asla gerçeklik olamaz (Sartori, 2004, s.24). Bu noktada iletişim teknolojilerinin yaygın olarak kullanımı gerçek ile sahte arasındaki sınırın kalkmasına yol açmaktadır. Bireylerin algı süreçlerinde de bunun izleri görülmektedir. Robins’e göre yeni iletişim teknolojileri dışardaki dünyayı algılama biçimimizi değiştirmektedir. Gerçeklik sözcüğünün yapısında da farklılıklara neden olmuştur (2013,s.35).

Sahte gerçeklik algısı yaratmak için farklı aktörler tarafından da kullanılabilen teknolojik araçlar etik suçlara da alan yaratmıştır. Bu teknolojik araçlarda karşımıza çıkan en yaygın etik suçlar şunlardır: “Özel yaşamın gizliliği, telif/patent hakları, içeriğin asıl kaynağının gösterilmemesi, üretilen içeriklerin olgunlaşmadan ve doğruluğunun teyit edilmeden yayılması, kişisel verilerin güvenliğinin sağlanamaması, veri madenciliği, dijital gözetim, haber ve ticari enformasyonun sınırlarının belirsizleşmesi, yeni medya ortamındaki yoğun reklam içeriği, yanıltıcı etiketleme ve başlıklandırılma, nefret söylemi ve bireyin yeni medya ortamında sadece tüketici olarak konumlandırılması” (Okmeydan, 2017, s.359-360; Binark, Bayraktutan, 2013, s.39).

Yeni iletişim ağları, mobil teknoloji kavramının doğmasına neden olmuştur. Grup iletişimi açısından büyük bir rol üstlenen mobil teknoloji kitle medyasının otoritesini sarsmıştır. İnternet’te pek çok içerikte artık medya profesyonellerinden ziyade amatörler yer almaktadır (Çakır,2013, s.28-29). Yeni iletişim teknolojileri, mahremiyet kavramını da zedeleyen bir yapıya sahiptir. Etik ve güvenliğe dair sorunları da beraberinde getiren bu yapı yeni sorunları karşımıza çıkarmaktadır. En temel insan hak ve özgürlüklerini ihlal eden bilgi ve iletişim teknolojileri, belirsizlik, güvensizlik gibi olumsuz çağrışımları tetikleyerek kaos ortamına sebep olabilecek niteliktedir. Dolayısıyla bu durumu engelleyebilmek için de yeni teknolojik araçlara yönelik çok boyutlu düzenlemeler yapılmalıdır (Okmeydan, 2017, s.351).

Yeni iletişim teknolojilerinin sonuçlarının getirdiği gözetlenme konusuna ilişkin görüşleriyle öne çıkan David Lyon’a göre günümüzde bütün var olan toplumlar gözetlenen toplumlardır. Bu teknolojilerin ortaya çıkmasının temel sebeplerinden birisi toplumları kontrol edebilmektir (Lyon, 2006, s.11). Yüksek teknolojinin sunduğu imkânlar doğrultusunda vatandaşlar ve devlet arasında keskin bir farklılık ortaya çıkmıştır. Bireylerin yaptığı her türlü faaliyet izlenebilirken, egemen güçlerin varlıkları gizemini korumaktadır (Dolgun,2005, s.64).

Gözetimi toplumu düzene sokmanın rasyonel bir aracı olarak niteleyen Foucault’ya göre ise modern toplum disipliner bir toplumdur ve bu toplumda disiplin, çeşitli iktidar teknikleri ve stratejileri sağlamıştır. Bunlar ilk olarak ordular, hapisaneler ve fabrikalar gibi belli kurumlar içinde uygulanmıştır. Daha sonra yaşanan

teknolojik gelişmelerle denetim teknolojik araçlarla gerçekleştirilmiş ve toplumsal hayatın bütününe kapsamıştır (Foucault, 1992, s.9). Günümüzde egemen söylemler bireylerin düşüncelerini şekillendirmekte ve gözetlemeyi ve denetimi rutin hale getirmektedir. Günümüzde gözetim ve denetim sadece devlet tarafından değil, çeşitli İnternet adresleri, bankalar, alışveriş merkezleri vb. birçok kurum tarafından yapılmaktadır. Ulusal güvenlik, sosyal refah ya da daha iyi hizmet vermek gibi bahaneler söylenerek yapılan gözetimler artık sıradan bir durum haline gelmiştir. Son yıllarda da akıllı cep telefonlarının yaygınlaşması İnternet’te içeriğin daha da artmasına sebep olmuş, kişisel veri paylaşımı en üst noktaya çıkmıştır. Her an nerede ve kimle olduğunu paylaşan bireyler gözetim ve denetim olgusunu bertaraf etmiştir (Foucault, 2014, s.63).

Yeni iletişim teknolojileri alanında yaşanan gelişmeler ülkeler arasındaki eşitsizliklerin de artmasına neden olmuştur. Genel olarak toplumlar bilgi varsılı ya da yoksulu, iletişim araçlarına sahip ya da iletişim yoksulu olarak kutuplaşmaktadır. Örneğin; gelişmiş ülkelerden ABD ve Japonya dünya çapında üretilen teknolojilerin neredeyse yarısını üretmektedir (Temiz, 2004, s.33). Bununla birlikte bu teknolojiler sunduğu birçok avantajın yanı sıra bireyler arasında iletişimin giderek zayıflamasına neden olmuştur. Diğer insanlarla olan iletişimi ortadan kaldırması nedeniyle bireyin yalnızlaşması söz konusudur. Çakır, bu durumu ‘*teknolojili yalnızlık*’ olarak adlandırmaktadır (2012, s.119). Sürekli olarak gelişme gösteren bilgi ve iletişim teknolojileri, dünya çapında hareket özgürlüğünü sağlarken, diğer yandan tekelleşmiş, idaresi tek merkeze bağlı bir kültür pazarının işlenmesine neden olmaktadır. Kökeni kapitalizme dayanan bu yeni pazar yaşam biçimini de farklı noktalara getirmektedir (Kaplan,1991, s.21; Hampton vd. 2014, s.7). Bireylere yönelik özel hizmetleri artıran bu alan, insanların kendine yetebilirliğini de artırmakta ve bu duruma bağlı olarak da asosyalleşme olgusuna zemin oluşturmaktadır (Hampton vd. 2014, s.3).

1.1.4. Yeni İletişim Teknolojileri Konusundaki Eleştiriler

Yeni iletişim teknolojileri salt olumlu ya da salt olumsuz yönleriyle nitelendirilemez. Yaşamımızın her alanına etkiye bulunan bu teknolojiler olumlu yanlarıyla birlikte olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Bu olumsuzluklar, en başta

bireyin kendisine yönelik yabancılaşması, çeşitli sağlık sorunları, yüz yüze iletişimi azaltması, aile yapısına verdiği zarar gibi durumları içermektedir. Bütün bu olumsuzluklarına karşın bireylerin ve toplumların yine de bu araçlardan tamamen vazgeçmesi hiçbir zaman söz konusu olamaz. Çünkü bu teknolojiler hayatımızın tüm alanını kaplamış durumdadır (Koçak, 2011, s.46). Ayrıca mobilite tarafından ele geçirilen teknoloji bireyler için kaçınılmaz bir sürece dönüşmüştür. (Williams, 2018, s.920).

Günümüz toplumunun en önemli özelliklerinden birisi, yeni iletişim aygıtlarının bireysel olarak kullanımının yaygınlaşmasıdır. Birey artık kişisel alanını kendi isteğiyle farklı platformlarda paylaşmaktadır. Gündelik hayatın bir parçası haline gelmiş farklı uygulamalarda paylaşılan duygu, düşünce, toplumsal ilişkiler vb. bireyin özel alanının ihlal edilmesine neden olmaktadır. Ayrıca buradaki içeriklerin çalınıp farklı içerikteki sitelerde kullanılabileceği de unutulmamalıdır.

Yeni iletişim teknolojileri, dijital bir dünya yaratmıştır. Bu noktada literatürde yer alan *dijital yerliler* ve *dijital göçmenler* kavramlarına değinmek gerekmektedir. Bu iki kavram teknolojilerin kullanımı doğrultusunda nesiller arası farklılığa vurgu yapmaktadır. Dijital yerliler, doğar doğmaz teknoloji içinde olan yeni nesli ifade ederken, dijital göçmenler ise İnternet çağı öncesinde doğan ve dijital yerlilere göre teknoloji kullanımına yatkın olmayan bireyleri ifade etmektedir. Dolayısıyla iki nesil arasında düşünce, görüş, bilgiyi işleme ve anlamlandırma vb. konularda farklılıklar görülmektedir. Bu durumda da teknolojik araçlardan her bireyin standart bir şekilde yararlanmayışı eşitsizlik kavramını gündeme getirmektedir.

Kamusal ilişkilerin de sürdürüldüğü bir platform olarak yeni iletişim teknolojileri genellikle gençler tarafından daha uzun zaman diliminde kullanılmaktadır. Gelenekleri, görenekleri kısaca kültürel ve toplumsal değerleri hızla silikleştirmeye devam eden teknolojik aygıtlar gençler arasında küresel bir kültürün yayılmasına neden olmaktadır (Uslu, 2007, s.229-230).

Yeni iletişim teknolojilerinin kurduğu dünya düzeninde teknolojik aygıtlara sahip olmak önemli bir nitelik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda bu araçların ortaya çıkması gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasında ayrımı daha da keskinleştirmiştir. Sayısal ya da dijital uçurum gibi kavramlarla ifade edilen bu durum iletişim teknolojilerine sahip olmada ya da erişimde yaşanan eşitsizlikleri anlatmaktadır.

Bu teknolojilerin pahalı olması sebebiyle de ekonomik açıdan güçlü olmayan ülkeler bu aygıtlara sahip olamamaktadır. Bu teknolojilerden dolayı gelişmiş ülkeler dünya üzerinde daha fazla egemenlik kurmuştur. Dünyanın her bölgesine hâkim olmak isteyen ülkeler açısından da sömürgecilik anlayışını destekleyen bir aygıt olarak bu teknolojilerle bireyler ve toplumlar sürekli olarak gözetim altındadır.

Yeni iletişim teknolojileri ortaya çıkmadan önce, bireylerin düşünce ve görüşlerini medya aracılığıyla dile getirmesi neredeyse imkânsızdı. Ancak bu teknolojik araçlar ortaya çıkınca bugüne kadar bilinen en demokratik iletişim ortamını sunmuştur. Farklı seslerin aynı ortamda var olduğu platformlar bireylerin entelektüel gelişimlerine katkıda bulunmaktadır. Katılımcı ve özgür bir ortamda kullanıcıların fikir ve düşüncelerini rahatlıkla dile getirebileceği bu araçlar aynı zamanda nefret söylemine de zemin hazırlamaktadır. Belirli bir kesime yönelik olarak aşağılama ve hakaret içeren mesajlarla bu platformlarda sık sık karşılaşmaktayız.

Kuşkusuz bilgi ve iletişim teknolojilerinin insan zihnine yönelik hedefleri bulunmaktadır. Paylaşılan içeriklerle bu teknolojiler, bireylerin algı süreçlerine doğrudan etki etmektedir (Güneş, 2001, s.35). Neyin, ne kadar, hangi yönüyle bilinmesi gerektiğine karar veren bu araçlar, bireylerin düşüncelerini yönlendirmektedir. Yeni fikir ve düşüncelerin önem kazandığı bu çağda insanlar bir nevi yarışa sürüklenmektedir. Birey gün içerisinde nerede, kimle, ne yaptığını çeşitli içeriklerle birlikte paylaşmaktadır. Popüler olma derdinde olan kullanıcılar başkalarını da takip etmeyi alışkanlık haline getirmiştir.

Teknolojik aygıtların hayatımıza dâhil olmasıyla birlikte karşımıza çıkan olumsuz yönlerinden birisi de **sanal kimlik** olgusudur. Sanal kimlik olgusuyla profilini oluşturan birey kendisi için ideal bir kimlik inşa etmektedir. Kişi gerçekte ifade edemediği duygu ve düşünceleri yine sanal ortam üzerinden dile getirmekte, kendisini sahip olduğu kimlikten tamamen farklı bir kimlikle sunabilmektedir. Sanal ile gerçek kimlik arasındaki bu farklılık bireyi psikolojik yönden olumsuz olarak etkilemektedir. Ayrıca sanal dünya üzerinden oluşturulan sahte hesaplarla kurulan arkadaşlıklar ve ilişkiler bireyin güven duygusunu da sarsmaktadır.

Yeni iletişim teknolojilerinde, yeni bir emek biçimi ortaya çıkmıştır: İnternet’te üretici ve tüketicinin ödenmemiş emeği. Fuchs’ın “oyun-emek” olarak adlandırdığı bu emek türü, diğer emek biçimleriyle bağlantılıdır. Bu emeğin içine, çalışma denetiminin

zorlayıcı bir aracı olarak gözetim olgusu inşa edilmiştir. Emek sarf eden işçiler kendi performanslarını gözlemlene imkânına sahiptir. Oyun-emek, bireyleri denetleme stratejisi geliştirmiştir. Aynı zamanda çalışmanın demokratikleştiği gibi bir algı da yaratır. Dolayısıyla yeni iletişim teknolojileriyle birlikte doğan oyun-emek aslında yabancılaşmaya ve sömürüye yeni bir alan katmıştır (Fuchs, 2016, s.161-162).

İnternet ortamında gizlilik çelişkili bir değerdir. İdeolojik olarak gizliliğin olduğu beyan edilir. Ancak gerçekte şirket ve devlet gözetimi tarafından bu kavramın altı oyulmaktadır. Liberal değer tarafından gizlilik, belli bir çevreyi hesap verme zorunluluğundan korumaktadır. Bu durum da var olan eşitsizliği arttırmaya yardımcı olmaktadır (Fuchs, 2016, s. 364-365).

Hamelink, yeni iletişim teknolojilerini hem olumlu hem de olumsuz olarak eleştirmiştir. İlk olarak bu teknolojilerin ulusal sivil toplumlar içinde ve insan hakları, barış, çevre, tüketici hakları gibi çeşitli alanlarda iletişimi kolaylaştıran bir yapısı olduğunu ifade etmiştir. Diğerinde ise teknolojinin dünya çapında enformasyon dengesizliğine dikkat çekmiştir (Timisi, 2003, s.223).

Williams'a göre teknoloji toplumsal yapı tarafından biçimlenmektedir. Yeni iletişim teknolojileri de sanayi devrimi sonrası yaşanan toplumsal değişimlerle ilintilidir. Bu teknolojilerin ortaya çıkmasında en temel itici güç, askeri ve ticari faaliyetlerde artan iletişim ve kontrol ihtiyacıdır. Günümüzdeki karmaşık yeni toplumsal yapı da bilgi ve iletişim teknolojilerinin bir sonucudur (2004, s.12-15).

Yeni iletişim teknolojileri aslında tüketim kültürünün bir parçasıdır. Çok geniş kitleleri kendine bağlayan bu teknolojik cihazlar rağbet görmektedir. Dolayısıyla kapitalist sistemde yer edinmek isteyen kişi, kurum veya şirketler varlıklarını devam ettirebilmek için bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmak zorundadır.

Yeni iletişim teknolojilerine eleştirel olarak yaklaşan Niedzviecki, dikizleme kültüründen bahsetmektedir. O'na göre bu kültür çok sevilmiş ve bireylerin katkısıyla hızla gelişmektedir. 2008 yılını dikizleme kültürü çağının başlangıcı olarak kabul eden Niedzviecki her türlü içeriğin platformlarda paylaşılmasını eleştirmektedir (2010, s.7-10).

“Birkaç saatini arkadaşının ve arkadaşının arkadaşlarının profil fotoğraflarını inceleyerek harcayan herkes dikizlemenin ne olduğunu gayet iyi bilir. Dikizlemek, herkes hakkında her şeyi bilme ve öğrenme arzusudur. Bu arzuyu tatmin karşılığında, herkesin sizin hakkınızdaki her şeyi öğrenmesine de izin vermiş olursunuz. Diğer tüm özellikleri bir yana bıraksak bile, dikizlemenin bağımlılık yaptığı gerçeğini görmezden gelemeyiz.” (2010, s.15).

Artık bireyler gündelik hayatından büyük bir zaman dilimini ayırarak sadece bireyleri dikizlemeye yönelmektedir. Niedzwiecki’nin burada değindiği konu, toplumda mahremiyet olgusunun yitirildiğidir.

Sanal dünyanın ilk oyun sitelerinden biri olan Yazino, daha fazla oyuncuyu çekebilmek için bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmanın sonucunda sofalising kavramı ortaya atılmıştır. Bu kavram, sofa (kanepe) ve socialising (sosyalleşme) sözcüklerinin birleşmesiyle türetilmiştir. Arkadaşlarıyla yüz yüze görüşmekten çok kanepede oturup teknolojik araç yardımıyla sohbet etmeyi veya bireylerin evlerinde oturup izledikleri içeriklerle ilgili görüş alışverişi yapması olarak tanımlanmaktadır. Sofalising sadece yeni iletişim teknolojilerini ve sosyal paylaşım ağlarını kullananların bu ağlar üzerinden iletişim kurması gibi açıklanacak basit bir kavram değildir. İnternet teknolojisi, geleneksel medyanın işlevlerini kopyalayıp daha da geliştirerek bireylerin hayatını önemli ölçüde yönetmeyi başarmaktadır. Sofalising kavramının sosyalleşme biçimini değiştireceği aşikârdır. Ancak yine de karşılıklı iletişimin yerini tutamayacaktır. Ancak her geçen gün ortaya çıkan yeni gelişmelerin yüz yüze iletişimin yerini almak için adeta bir yarış halinde olduğunu görmekteyiz. Bu sebeple özellikle iletişimcilerin bu potansiyeli görmesi gerekmektedir (Yüksel, 2013, s.398-400).

Her yeni teknolojik araç, toplumun yapısında ve kurumlarında birtakım değişiklikler yaratmaktadır. En başta bu teknolojiler, iletişim alışkanlıklarını büyük ölçüde değiştirmiştir. Bu noktada kullanıcılara farkındalık kazandırmak önem taşımaktadır. Dolayısıyla toplumsal hayatın her aşamasını inşa eden bu teknolojiler, daha fazla araştırma konularına dâhil edilmelidir.

1.2. Yeni Medya

İletişim, insanlık tarihinin başlangıcından bu yana yaşamın merkezinde yer alarak önemini daima koruyan bir kavram olmuştur. Yaşadığımız dünyanın devamlı gelişme halinde olması ve buna bağlı olarak da ortaya çıkan teknolojik gelişmeler iletişim kavramına yeni boyutlar kazandırmıştır. 1990'lı yılları izleyen süreçte ilerleyen gelişmeler sonucunda bilişim, telekomünikasyon ve medya alanlarının kaynaşması ile yeni medya kavramı ortaya çıkmıştır. Yeni medya kavramı en basit anlamıyla görsel-işitsel yeni iletişim ortamını ifade etmektedir. Kitle iletişim araçlarının yazı, ses ve görüntü gibi özelliklerinin İnternet'te yer almaya başlamasıyla bu yeni yapıyı inşa eden süreç ortaya çıkmıştır (Geray, 2003, s. 20).

1970'lerde bilgi ve iletişim tabanlı araştırmalarda sosyal, psikolojik, ekonomik, politik ve kültürel çalışmalar yapan araştırmacılar tarafından ortaya atılmış bir kavram olan yeni medya, 1990'larda bilgisayar ve İnternet teknolojisiyle birlikte farklı boyutlara ulaşmıştır (Kara, 2013, s.11).

Yeni medyanın bileşenleri aşağıdaki şekilde gösterilmiştir:

Şekil 1: Yeni Medyanın Bileşenleri

Kaynak: Flew,1996, s.10.

Yeni medya; etkileşimli, hızlı, sınır tanımayan, coğrafi uzaklıkları bir engel olmaktan çıkartan, iletişimi güçlendiren, hızlandıran ve yöndeşen olarak tanımlamakla birlikte yazılı, görsel, işitsel kitle iletişim ortamlarının, bilgisayar teknolojisi ile

altyapılarının bir araya gelmesi şeklinde ifade edilmektedir (Gönenli ve Hümeriç, 2012, s.214). Yeni medya ortamları İnternet olmadan kullanılamayacak ortamlardır. Yeni medya hem bireylerin fotoğraflarını, videolarını, beğendikleri müzikleri ya da içerikleri paylaşmaya imkân vermekte, hem de kişilerin birbirleriyle ya da grup olarak iletişime geçmesini kolaylaştırmaktadır (Vural ve Bat, 2010, s.3349).

21. yüzyılın medya açısından öne çıkan özelliği, medyanın gündelik hayatta vazgeçilmez bir hale gelmesi olmuştur. İnsan yaşamının ayrılmaz bir parçası olarak medya alanında kitle iletişim araçları hem sayı hem de çeşit olarak artış göstermiş; gazete, dergi, kitap, fotoğraf, film, radyo, televizyon, İnternet, video, bilgisayar, CD, VCD, DVD artık tüm dünyada kullanılır hale gelmiştir (Tokgöz, 2013, s. 87). Bireylerin günlük hayatına başarıyla giren yeni medyanın başlıca özellikleri; kullanıcı türevli, dijital, etkileşimli, hipermetinsel, sanal ve ağ bağlantılı olmasıdır. Bu özellikler arasında özellikle dijital kodlama, medyanın yeni olarak ifade edilmesinde önemli bir nitelik olarak karşımıza çıkmaktadır (Yengin, 2012, s.88).

Yeni medyanın en önemli özelliği ise diğer kitle iletişim ortamlarının sahip olduğu bütün özellikleri kendinde toplayabilmesidir. Yeni medyanın bu yönüne; multimedya veya çoklu iletişim ortamı adı verilmektedir. Metin, durağan görüntü, hareketli görüntü, ses gibi ortamların birliktelikleri bu özelliği meydana getirmektedir.

Yeni medya ortamının oluşmasının temelinde, bilgi-işlem teknolojileri ve İnternet olmak üzere iletişimin nitelik ve niceliğini etkileyen iki önemli olgu yatmaktadır. Bilgi-işlem teknolojileri, yeni iletişim ortamını oluşturan araçların nitelik ve yeteneklerinin belirlenmesinde, İnternet ise bu yeteneğin yayılmasında çok önemli bir yere sahip olmaktadır (Cansabuncu, 2013, s.9).

Lev Manovich, “The Language of New Media” eserinde yeni medyanın prensiplerini “sayısal temsil, modülerlik, otomasyon, değişkenlik, kod çevrimi” olarak ifade etmiştir (Manovich, 2001, s.27-45):

“Sayısal temsil (Numerical Representation): Sayısal temsil, yeni iletişim ortamlarındaki medya kaynağının sayısal verilerden oluştuğunu göstermektedir. Bilgi işlem teknolojilerinde matematiksel veriler sayılabilmektedir. Veriler üzerinde değişiklikler yapılabilmekte, örneğin bir fotoğrafta yer alan herhangi bir obje çeşitli programlar aracılığıyla, o fotoğraftan tamamen silinebilmektedir.

Modülerlik (Modularity): Görseller, şekiller, sesler gibi medya elemanlarının somut örneklemelerinin toplanması yoluyla elde edilmektedir. Bu prensip, bir yeni medya verisinin benzer modüler yapıya sahip olduğunu ifade eder. World Wide Web tamamıyla modülerdir. Birçok medya elementinin (piksel, poligon, karakter gibi) oluşturduğu çok fazla sayıda web sayfasından oluşmaktadır. Bu elementler üzerinde bir değişiklik yapılmak istendiğinde her element üzerinde ayrı ayrı değişiklik yapmak yeterli olmaktadır.

Otomasyon (Automation): Medyanın sayısal temsili ve modülerlik özelliği otomasyon prensibini de beraberinde getirmekte, çoğu işlemin otomatik olarak yapılmasına olanak sağlanmaktadır. Kullanıcının varlığına ihtiyaç duyulmadan da bu değişiklikler yapılabilir. (Örnek: Photoshop programında imaj üzerinde yapılabilen otomatik değişiklikler)

Değişkenlik (Variability): Değişkenlik, yeni medya nesnesinin sabit yapıda olmamasını, farklı versiyonlarının da üretilmesini işaret etmektedir. Aynı verinin birden fazla şekillerde ortaya çıkması, yine sayısal temsil ve modülerliğin bir uzantısı olmaktadır.

Kod Dönüşümü (Transcoding): Herhangi bir medya elemanının formatının değiştirilebileceğini ifade etmektedir. Tiff formatında oluşturulan bir resmi, Jpeg formatına dönüştürmek mümkündür.”

İnternet kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte ortaya çıkan yeni platformlar klasik olarak nitelendirilen medyayı geride bırakmıştır. Yeni medyanın yeni olarak nitelendirilmesinde öne çıkan niteliği bireyselliğinde yatmaktadır. Geleneksel medyada doğrudan doğruya iletişim kuramayan ya da içerik sürecinden uzak olan birey yeni medya ile iletişim sürecinin merkezinde yer alarak içerik sürecini şekillendirmiştir. Pasif konumda olan izleyici/okuyucu artık aktif konuma geçmiştir.

Tablo 2
Yeni Medya ile Geleneksel Medya Arasındaki Farklılıklar

	Geleneksel Medya	Yeni Medya
Kanal	Az sayıda	Çok sayıda
Kontrol	Gönderen	Alıcı
İletim	Tek yönlü	İki yönlü, etkileşimli
İçerik	Sınırlı	Çeşitlendirilmiş
Kapsama alanı	Bölgesel, küresel	Küresel
Toplumsal Kontrol	Kanunlar, meslek ve ahlâk ilkeleri, halk eğitimi	Teknik aygıtlar, izleme
Zaman	Senkron	Asenkron
Yapısı	Merkeziyetçi (bir noktadan-çok noktaya)	Merkeziyetçi olmayan (çok noktadan-çok noktaya)

Kaynak: Celalettin Aktaş, “İnternet’in Gazeteciliğe Getirdiği Yenilikler”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, Cilt:5 Sayı:1, 2007, s.107.

Geleneksel medya araçlarından gelen içerikler önce anlamlandırma sürecinden geçerek düşünceye dönüştürülmüştür. Yeni medya ise bakma alışkanlığıyla öne çıkarak duygularıyla düşünmeye çalışan bireyler yaratmıştır. Hızlıca baktıkları içeriklerden aldıkları verileri anlamlandırma sürecine tabi tutmayarak alımlamışlardır (Turgut, 2013, s. 36). Yeni medya hiyerarşik düzeni neredeyse ortadan kaldırarak bu tür ilişkileri devam ettirmek için sosyal iletişim platformları oluşturmuştur. Bu çerçevede birey sanal dünyanın yarattığı sınırlar içinde iletişimini sürdürmeye başlamıştır. Bilgiler artık,

sıkıştırılmış içerikler olarak MPG'ler, JPG'ler formatıyla aktarılmakta, GSM, DVD gibi sistemlerle çok kolay taşınıp yayılmaktadır (Dilmen, Öğüt,2006, s.17-22).

Yeni medya ortamlarında görüntü ön plana çıkmaktadır. Görüntüyle birlikte gösteri kalabalığı türemekte ve anlam kazanmaktadır. Bu bağlamda yeni medya; imgeyi artırmış ve imgenin birbirinden farklı anlamlar kazanmasını sağlamıştır. Bu anlamlarla birlikte teknolojik araçların birbiriyle savaşımları aslında arkalarındaki dünya görüşlerinin çatışmasına dönüşmektedir (Yengin, 2012, s.74).

Buhar gücü kullanımı, telgraf, sanayiye yönelik ticaret ve savaşlar dünyanın teknolojiye yönelmesinde itici güç olmuştur. Gelişen teknoloji sayesinde ortaya çıkan dokunmatik toplumla birlikte politik ve kültürel yaşam yeniden inşa edilmektedir (Ryan, 2010, s.56). Akıllı telefonlar, tabletler gündelik hayatın vazgeçilmez alışkanlıklarından biri haline gelmiştir. Geniş kitlelere ulaşan bu sistemlerde bireyler iletişim süreci içinde hem üretebilmekte hem de katılımcı olabilmekte ve bireyler aynı zamanda hem tüketici hem de üretici olmaktadır. Dolayısıyla yeni medya süreç içerisinde kültür endüstrisinin araçlarından biri haline gelmiştir.

1.2.1. İnternet

Çağımızın en önemli kitle iletişim araçlarından birisi İnternet'tir. Bilgisayar teknolojisinin ortaya çıkmasıyla İnternet teknolojisinin altyapısını geliştirmeye yönelik çalışmalar başlamıştır. İlk olarak ABD'de kullanılmaya başlanılan İnternet teknolojisi serbest piyasa güçlerinin etkisiyle değil, tamamen askeri amaçlar doğrultusunda geliştirilmiştir (Schiller, 1999, s.8). Dijital iletişim teknolojisi olarak tanımlanan İnternet, dünyanın her yerindeki bilgisayarları birbirine bağlayan ağ olarak tanımlanmaktadır (Gülsoy, 1997, s. 265). İlk ortaya çıktığında halkın çoğunluğu için pahalı bir iletişim aracı olan İnternet zamanla teknolojik altyapısının ucuzlamasıyla kolay elde edilen bir araç haline gelmiştir. Eğitim, ticaret, sağlık, eğlence, haberleşme gibi hayatın pek çok alanına yayılan bu teknoloji zaman ve mekânın sınırlarını ortadan kaldırarak küresel bir nitelik kazanmıştır. Bu niteliği dolayısıyla da siyasi, toplumsal, ekonomik, kültür ve eğitim alanında da önemli değişimlere yol açmıştır.

ABD’de ARPANET adıyla yeşeren İnternet teknolojisi daha sonra tüm dünyaya yayılmıştır. Türkiye’de ise 1993’de TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu) ODTÜ (Orta Doğu Teknik Üniversitesi-TR-Net) işbirliği ile bir DPT projesi çerçevesinde ilk kez kullanılmıştır. Bu hat uzun bir süre ülkenin tek çıkışı olmuştur. İlerleyen yıllarda Ege Üniversitesi (1994), Bilkent Üniversitesi (1995), Boğaziçi Üniversitesi (1995) ve İTÜ (1996) bağlantıları kurmuştur (Alankuş, 2005, s.142).

Amerikan Silahlı Kuvvetleri tarafından 1960’lı yılların sonları ve 1970’li yılların başlarında oluşturulan İnternet ilk zamanlarında sadece bilgisayardan ileri derecede anlayanların kullanabileceği bir yapıya sahipken ilerleyen yıllarda özellikle 1990’lı yıllarla birlikte altyapı ve yazılım alanındaki gelişmeler sonucunda bilgisayar kullanmayı çok az bilen bireylerin bile katılabileceği bir ağ haline gelmiştir (Çaplı, 2002, s. 57).

İnternet sayesinde en güncel veriye ucuz ve en hızlı bir şekilde ulaşabilme, bu teknolojinin tüm dünyada hızla yaygınlaşmasını sağlamıştır (Uysal, Tunç, 1996, s.1). TÜİK’in verilerine göre 2016 yılı içerisinde 16-74 yaş grubu arasında İnternet kullananların oranı % 61.2’dir. Aşağıdaki tabloda ise hem girişim hem de haneler bazında bilişim teknolojilerinin kullanım oranları gösterilmiştir: (www.tuik.gov.tr).

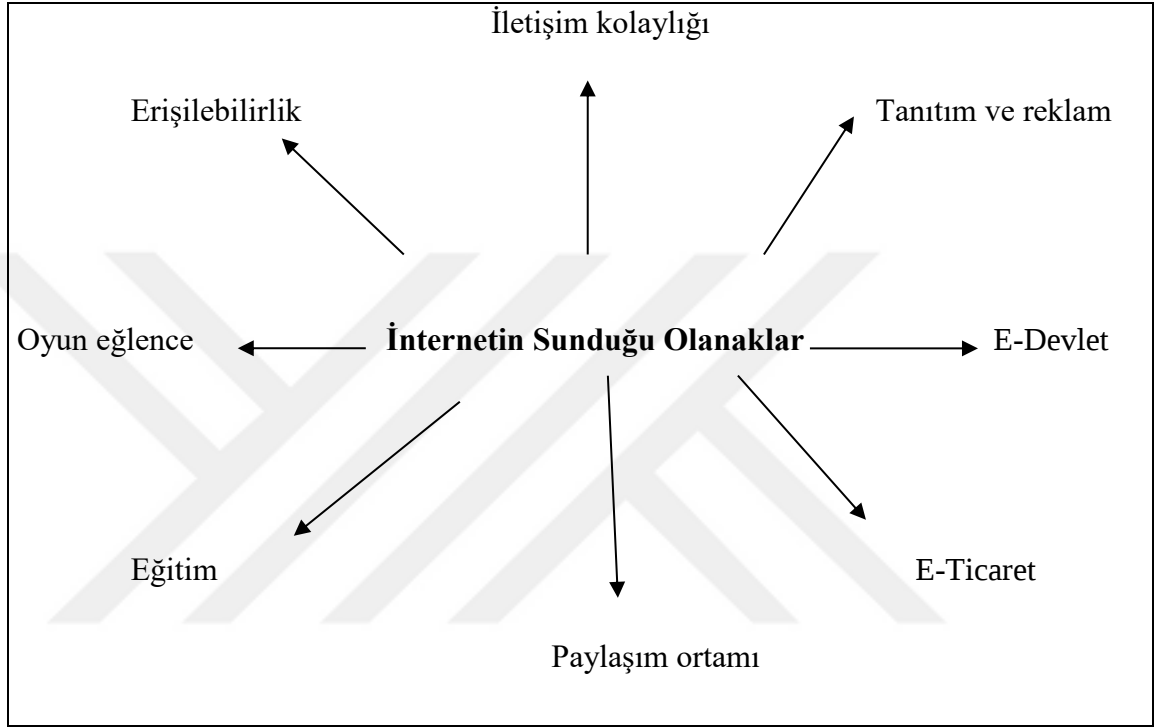
Tablo 3
Girişimlerde ve Hanelerde Bilişim Teknolojileri Kullanım Oranları

Bilgi Toplumu İstatistikleri		%
Girişimlerde Bilgi Teknolojileri Kullanımı		
Bilgisayar kullanımı	95	95,9
İnternet erişimi	92	93,7
Web sitesi sahipliği	65	66,0
Hanelerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı		
Bilgisayar kullanımı (toplam)	54	54,9
Erkek	64	64,1
Kadın	45	45,9
İnternet kullanımı (toplam)	55	61,2
Erkek	65	70,5
Kadın	46	51,9
Hanelerde internet erişimi	69	76,3

Kaynak: www.tuik.gov.tr, 24.04.2017.

Başlangıcından bu yana sürekli büyüyen ve gelişen bu platform, kullanıcılarına önemli imkânlar sunmaktadır. İnternet yeni bir buluş olmasına rağmen çok kısa bir

zaman içerisinde teknolojiyi, sosyal ve ekonomik hayatı çerçevelemiştir. Her türlü içeriğin sabit ya da mobil hatlar üzerinden taşınmasını sağlayan bu teknoloji bir anlamda dünyanın küçülmesine de neden olmuştur (İyiler, 2009, s.1).

Şekil 2: İnternetin Sağladığı Temel Olanaklar

Kaynak: Abdullah Kuzu, *Bilgisayar Ağları ve İletişim*, Ankara: Nobel yayınları, 2009, s.411.

Yukarıdaki şekilde de görüldüğü gibi İnternet bireylerin hayatının her alanını saran bir teknolojidir. En başta bilgi paylaşımı ve haberleşme amacıyla kullanılan bu araç aynı zamanda eğitim, oyun, eğlence, ticaret, reklam ve resmi işlerin de yürütüldüğü bir platform haline gelmiştir.

Bireylerin yaşamını çerçeveleyen İnternet'in temel niteliklerini şunlar oluşturmaktadır (Civelek, 2009, s.15):

- Merkezlessiz olması: İnternet teknolojisi belli bir merkezi bilgisayardan yönetilmemektedir. Belli başlı bilgisayarları kapatarak İnternet'i kullanılamaz duruma getirmek mümkün değildir.
- Özgür olması: Kimi zaman çeşitli yasaklar getirilmeye çalışılsa da kullanıcılar çeşitli yollarla yasakları delebilmektedir. Buna en güzel örnek yasaklara rağmen pek çok yasadışı faaliyetin İnternet'in üzerinde artarak sürmesidir.
- Küresel olması: İnternet yayını belirli bir coğrafi alan ile sınırlı değildir. Radyo gibi belirli bir yayın alanı ya da gazete gibi belli bir okuyucu kitlesi yoktur. Türkiye'de yayınlanan bir içeriğe dünyanın her yerinden ulaşılabilir.
- Dinamik olması: Kullanıcılar içeriklerin oluşturulma sürecine katkıda bulunabilir. Örnek olarak İnternet üzerinden yayınlanan bir gazetede ki içeriğe ziyaretçiler anında yorum yapabilir.
- Sınırsız olması: Ülke sınırları ile sınırlanamamasını ifade eder. Örnek olarak ülkemizdeki Youtube veya Twitter yasağı DNS ayarlarını değiştirerek kolayca aşılabilir.
- Asenkron olması: Televizyon veya radyo yayınları gibi insanların aynı anda yayınları izlemesi veya dinlemesi zorunluluğu yoktur. Zaman ve mekân sınırlamasını ortadan kaldıran İnternet yayınları dünyanın her yerinden takip edilebilmektedir.

İnternet'in belki de en önemli niteliği etkileşimdir. Etkileşim, bireylerin ya da grupların aynı anda karşılıklı iletişimini mümkün kılmaktadır (Timisi, 2003, s. 26). Bireyler için vazgeçilmez alışkanlıklardan biri haline gelen İnternet kişinin sosyalleşme kavramını da değişikliğe uğratmıştır. İnternet, bugüne kadar kitle iletişim araçlarıyla kurulan iletişim tanımını da tamamen değiştirmiştir. Sanal bir dünya üzerinden kullanıcılar diğer kullanıcılarla etkileşime geçip iletişimlerini bu çerçevede yürüterek yüz yüze iletişime ihtiyaç duymamaya başlamıştır.

Her medya aracı sansür edilebildiği gibi İnternet de sansür edilebilir. Ancak bu aracı sansür etmek pek kolay değildir. İnternet'i kullanan birey farklı ülkelerin ağlarına bağlanarak bu durumu kolaylıkla aşabilir. Dolayısıyla İnternet'in diğer medya

araçlarına göre en üstün yanı basit bir şekilde sansür edilememesidir (Alankuş, 2005, s.71).

Bireylerin farklı konularda düşüncelerini açıkça dile getirebileceği alternatif bir mecra olarak İnternet, demokrasi kültürünün gelişimine katkıda bulunmaktadır. Etkileşime açık yapısı sayesinde de bir yandan özgür bir ortam sağlayan bu teknoloji aynı zamanda güçlü bir denetim ve gözetim ağı olarak karşımıza çıkmaktadır (Aydoğan, Akyüz, 2010, s.4). Ayrıca İnternet ortamında var olan veriler merkezi bir sistem tarafından oluşturulmadığından dolayı çoğu zaman içerikleri kimin oluşturduğu bilinmemektedir. Bilgiye ulaşmada önemli bir araç olarak kullanılan İnternet’te, kullanıcılar her zaman dezenformasyon ya da bilgi kirliliği durumuna karşı dikkatli olmalıdır.

İnternet’in niteliklerinden özgürlük ve sınırsızlık bu teknolojinin olumsuz yanlarının da oluşmasına sebep olmuştur. Bunlar şu şekilde sıralanabilir (Civelek, 2009, s.15-16):

- Kontrol edilemeyen bir mecra olarak İnternet karaborsa aktivitelerinin oluşmasına sebep olmuştur.
- Yasadışı kumar, İnternet üzerinde önemli bir iş kolu haline gelmiştir.
- Çocuk pornosu alınan önlemlere rağmen azalmamaktadır.
- Dolandırıcılık şikâyetlerinin büyük bir kısmı İnternet üzerinde gerçekleşmektedir.
- Terörist örgütler tarafından bilgi ve haberleşme amaçlı olarak kullanılan İnternet üzerinden aynı zamanda siber saldırılar gerçekleştirilmektedir.
- Telif hakları ihlal edilmektedir.
- Reçetesiz ilaç satışı ve uyuşturucu ticaretinin önüne geçilememektedir.
- Sahte kimlik hesapları gün geçtikçe artış göstermektedir.

1.2.2. Sosyal Medya ve Temel Öğeleri

Yeni iletişim teknolojileriyle birlikte ortaya çıkan sosyal platformlar sosyal medya olarak nitelendirilmektedir. Sosyal medya; yeni nesil web tabanlı teknolojilerin getirdiği, kolaylık ve iletişim hızıyla öne çıkan, eşzamanlı olarak içerik paylaşılabilen sayısal platformlardır (Özutku, 2014, s.81). Özellikle 2000’li yıllarla birlikte kullanımı giderek artan sosyal medya yaşamımızın vazgeçilmez bir parçası olarak fenomen haline dönüşmüştür. Sosyal medyanın kısa bir sürede çok geniş kitlelere ulaşması, farklı niteliklerde pek çok sosyal ağın oluşturulmasını sağlamıştır. Facebook, Twitter, Youtube, Myspace, Instagram, Whatsapp örnek birkaç sosyal ağıdır.

İnternet’teki en önemli faaliyetleri yürüten sosyal platformlar; verileri, insanları, örgütleri dolayısıyla her şeyi birleştirmektedir. Bu siteler yalnızca iletişim amaçlı değil, pazarlama, e-ticaret, eğitim, kültürel yaratıcılık, medya ve eğlenceye erişim, sağlık uygulamaları ve sosyopolitik eylemcilik de dâhil pek çok alanda kullanılmaktadır (Castells, 2012, s.200).

Sosyal medya sitelerinde düşüncelerini rahatça ifade edebilen kullanıcılar aynı zamanda yeni fikirler de ortaya koyabilmektedir. Kişisel fotoğraf, video gibi paylaşımlara da olanak sağlayan bu siteler geniş bir iletişim ağının da ötesinde neredeyse yaşamın tüm alanlarını kapsayacak hale gelmiştir. Sosyal medyada, diğer medya türlerinde var olan içerikler, kullanıcılar tarafından daha hızlı ve daha kolay olarak üretilmektedir. Ayrıca bu yeni mecra, kitle iletişiminde, fikirlerin yaygınlaştırılmasında ve benimsenmesinde etkin bir role sahiptir.

Sosyal medya platformları amaçlarına göre farklı yapıya sahiptir. Aşağıda farklı platformlar şu şekilde sınıflandırılmıştır (Özutku, 2014, s.113):

“Sosyal ağlar: Facebook, Google Plus, Foursquare...

Mikrobloglar: Twitter, Tumblr...

Fotoğraf paylaşım araçları: Instagram, Pinterest, Flickr...

Video paylaşım araçları: YouTube, DailyMotion, Vimeo, Vidivodo...

Profesyonel ağ siteleri: LinkedIn...”

Solis, sosyal medyayı; “medyanın sosyalleşmesi için kullanılan bir platform, kişilerarası iletişimi kolaylaştıran çevrim içi araçlar, bireylerin çevreleriyle bağ

kurmasını sağlayan, işbirliği sağlayan, etkinin yayılımını kolaylaştıran bir fırsat ve ayrıcalık” olarak beş kategoride nitelendirmektedir. (aktaran Kuyucu, 2014, s.64).

Online medyanın yeni bir türü olarak sosyal medya aşağıdaki özelliklere sahiptir (Mayfield, 2010, s.6 aktaran Vural ve Bat 2010, s.3351-3352):

“Katılımcılar: Sosyal medya katılımcıları cesaretlendirir ve ilgili olan her bir kullanıcıdan geri bildirim alır.

Açıklık: En çok sosyal medya servisleri geribildirim ve katılımcılara açıktır. Bu servisler oylama, yorum ve bilgi paylaşımı gibi konularda cesaret aşılarlar. Bunlar çok nadir ulaşımaya yönelik engeller koyarlar.

Konuşma: Geleneksel medya yayına ilişkin iken (içerik aktarımı ya da dinleyiciye bilgi ulaşımı), sosyal medya iki yönlü konuşmaya olanak tanınması bakımından daha iyidir.

Toplum: Sosyal medya topluluklara çabuk ve etkili bir oluşum için izin verir. Topluluklar da böylece sevdikleri fotoğraf, politik değerler, favori TV şovları gibi ilgili oldukları şeyleri paylaşırlar.

Bağlantılılık: Sosyal medyanın çoğu türü, bağlantılı işler gerçekleştirir; diğer siteler, araştırmalar ve insanların ilgili oldukları herhangi bir konuda link verilmesine olanak tanır.”

Sosyal medya, geleneksel medyadan farklı niteliklere sahiptir. Diğer medya türünden ayrılan en farklı yönü, kullanıcıların içeriğe dâhil olabilmesi yani mesaj oluşturabilmesi, yorumda bulunabilmesi ve istediğinde katkı sağlayabilmesidir (Scott, 2010, s.38).

Her geçen gün sosyal medya, yeni kullanıcıların da katılmasıyla etkisini artırmakta ve daha geniş kitlelere ulaşmaktadır. Şüphesiz sosyal medyayı önemli bir güç haline getiren öge, etkileşime izin vermesidir. Bu doğrultuda iki farklı etkileşim türünden bahsetmek mümkündür. Birincisi eş zamanlı etkileşimler, ikincisi ise asenkron yani eş zamanlı olmayan etkileşimlerdir. Eşzamanlı etkileşim, iletişim sürecinde anında geribildirim olmasını ifade eder. Örnek olarak bir Facebook kullanıcısının diğer arkadaşlarıyla anlık olarak mesajlaşması verilebilir. Asenkron etkileşim ise, anında olmayan iletişimi ifade etmektedir. Resim, müzik, video paylaşımı ve çeşitli uygulamalar bu tür etkileşime örnek oluşturur (Tuten ve Solomon, 2015, s.3).

İletişim alanındaki birçok yazara göre sosyal medya dünyanın her yerindeki insanlara ulaşabilmiş ve bu noktada iletişimi basitleştirmiştir (Weber, 2007, s.96). Yeni insanlarla ve yeni kültürlerle tanışmayı kolaylaştıran bu yeni ortamlar bireyin yaşamını da kolaylaştırmıştır.

Son yıllarda ortaya çıkan mobil cihazlar sayesinde sosyal platformlara erişim daha kolay hale gelmiştir. Bu cihazlar sayesinde birey istediği zaman, istediği yerde veriye ulaşabilir, güncel durum ya da olay hakkında fikrini ifade edebilir, yorum yapabilir ya da tepkisini dile getirebilir. Dolayısıyla teknolojik alandaki bu yenilikler ile birlikte anındalık kavramı önem kazanmıştır.

Hayatın her alanına dâhil olan sosyal medya eğitim alanında da bazı platformlar ile öne çıkmıştır.

1.2.2.1. Eğitimde Kullanılan Sosyal Ağ Siteleri

Teknolojinin sağladığı olanaklar eğitim alanında büyük dönüşümlere yol açmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkinliğinin ve yaygınlığının artmasıyla eğitim alanı da küreselleşmiş ve uzaktan eğitim, yaşam boyu eğitim gibi kavramların ve uygulamaların toplumsal hayat içerisine yerleşmesini sağlamıştır. Uzaktan eğitim, az gelişmiş ülke ya da bölgelere eğitim olanağını iletebilme yönünde önemli avantajlar sunmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri, uzaktan eğitim için önemli bir araç olmanın yanında, genel olarak eğitimin gerçekleşmesinde de alternatif materyaller sağlamaktadır. Eğitim kurumları ile öğretmen, öğrenci, veli arasında kurulan iletişim, sağlanan olanakların bir boyutunu gözler önüne sermektedir. Günümüzde eğitim alanının birçok yönü bilişim teknolojileri tarafından yeniden inşa edilmektedir (Dedeoğlu, 2016, s.25-26). 2000’li yıllarla birlikte sosyal medyanın gündelik hayata dâhil olmasıyla bu alan da sosyal medya araçlarını benimsemek zorunda kalmıştır.

Sosyal ağ sitelerinin eğitim alanında bir araç olarak kullanılmasının getirebileceği avantajlar aşağıda sıralanmıştır (Yamamoto’dan akt. Tiryakioğlu ve Erzurum, 2011, s.1036-1037);

- “1- Zamandan ve mekândan bağımsız olma,
- 2- Eğitimde bilgisayar kullanımının eğitimin kalitesini, başarısını ve verimliliğini artırması,
- 3- Bilgisayar teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde daha kısa sürede ve daha sistemli öğrenebilmenin sağlanması,
- 4- Öğrenmeyi bireyselleştirmesi,

- 5- Anında geri-bildirim alınabilmesi
- 6- Öğrencinin ders içeriğini istediği kadar tekrar edebilmesine olanak sağlaması,
- 7- İçeriğin kolay görüntülenebilmesi,
- 8- Görsel ve işitsel öğrenme ortamları tasarımına izin vermesi,
- 9- Laboratuvar gerektiren derslerin benzetim, animasyon ve sanal laboratuvarlar sayesinde öğrencilere daha az maliyetle ve daha tehlikesiz olarak sunulabilmesi,
- 10- Ders içeriğinin ve eş-zamanlı (senkron) sınıf (sanal sınıf) uygulamalarının arşivlenebilmesi,
- 11- İki yönlü iletişim sağlanabilmesi,
- 12- Geleneksel programlara göre öğrencilerin araştırma, bilgi ve becerilerini artırmada daha gönüllü davranmalarını sağlaması,
- 13- Öğrenci performansını değerlendirmeye olanak vermesi,
- 14- Değerlendirme sonuçlarının ölçümünde hata olasılığının minimuma düşmesi,
- 15- Öğrencilerin ve öğretmenlerin bilgiye ulaşma, bilgiyi değerlendirme, kullanma ve etkili olarak alıntı yapma becerilerinin gelişmesini sağlaması.”

1.2.2.1. Facebook

Harvard Üniversitesi öğrencisi Mark Zuckerberg tarafından 2004 yılında kurulan Facebook ilk zamanlarında sadece Harvard Üniversitesi öğrencileri için hizmet vermiştir (wikipedia.com, 2017). Ancak kısa süre içinde benimsenmesinden dolayı tüm dünya geneline hızla yayılmaya başlayan bu site, sosyal medya siteleri içerisinde en bilineni ve en yaygın kullanım oranına sahip olanıdır. Kullanıcılarına ücretsiz olan Facebook, üyeler arasında fotoğraf, video, kişisel bilgi ve düşünce paylaşımına olanak sağlamaktadır (Solmaz vd., 2013, s.25). Kişiler, isteklerine bağlı olarak özel ya da herkese açık bir şekilde paylaşımda bulunabilmektedir. Zaman içerisinde sürekli olarak çeşitli uygulamalarla kendini yenilemektedir.

Son zamanlarda Facebook iletişim aracı olmanın da ötesinde bir öğrenme aracı olarak kullanılmaktadır. Günümüzde öğrencilerin çoğunluğunun üye olduğu ve zamanlarının büyük bir kısmını bu sitede geçirdiği gözlemlenmektedir. Facebook, eğitim alanında etkili materyalleri (video dosyaları, ses dosyaları, resimler, kelime işlemci, tablolama, sunu, veritabanı ve diğer türdeki belgeleri içeren web siteleri) paylaşmak, gündelik haberler, içerikler, kişiler ya da grupları takip etmek, tartışma ortamlarına dâhil olmak için kullanılmaktadır. Bu işlevler aynı zamanda işbirlikli öğrenme, araştırma, sorgulama, tartışma becerileri, eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini de desteklemektedir (Gülbahar vd, 2010, s.3).

Facebook, öğrenciler arasında yardımlaşma ve paylaşım olanağı sağlayarak bazı öğrencilerin akranlarıyla olan iletişimini arttırmaktadır. Etkileşimi öne çıkaran bu sanal sınıf ortamları, sınıf içinde arkadaş gruplarının dışında kalan öğrencileri de iletişime geçirebilmektedir. Yeni arkadaşlıklar kurma şansı yakalayan bireyin sosyalleşme sürecine katkıda bulunmaktadır (Keleş, Demirel, 2011, s.161).

- Facebook, bireylerin ve kurumların herhangi bir içerik hakkında yeni sayfa açmalarına imkân sağlamaktadır. Eğitim alanında da bu platformlar, sanal sınıf ortamlarına dönüştürülerek öğrencilerin bu kanala katılımları sağlanabilir. Bu sanal sınıflar üzerinde gerçekleştirilebilecek uygulamalar şunlardır (Akgündüz, 2013, s.51):
- *“Öğrenciler öğretmenleri ile karşılıklı iletişime geçebilir. Öğretmenlerine dersle ilgili sorular sorabilirler.*
- *Öğrenciler diğer arkadaşlarıyla karşılıklı iletişime geçebilirler.*
- *Öğretmenler öğrencileri için ödev, soru, test, görsel, video, not vb. paylaşımı yapabilir.*
- *Aynı şekilde öğrenciler de diğer arkadaşları için ödev, soru, test, görsel, video, not vb. paylaşımı yapabilir.*
- *Öğretmen dersle ilgili materyallerin bulunduğu çeşitli İnternet sitelerinin adreslerini paylaşabilir.*
- *Sanal sınıf üzerinde kitap, ödev paylaşımı yapılarak tartışma ortamı sağlanabilir.*

- Öğrenciler de eğitimle ilgili kendi gruplarını kurabilir ve buradan çeşitli paylaşımlarda bulunabilir.
- Facebook ile diğer sosyal medya uygulamaları (Youtube, Dailymotion, Flickr, Slideshare vb.) arasında köprüler kurularak video, resim, sunum, ödev vb. gibi materyaller paylaşılabilir.
- Facebook üzerinde çeşitli anketler paylaşarak görüşlerin ya da fikirlerin belirtilmesi sağlanabilir.”
- Facebook platformu incelendiğinde eğitimle ilgili faydaları aşağıda yer almaktadır (Akgündüz, 2013, s.52):
- “Öğrenci-öğrenci, öğrenci-öğretmen arasında ders dışı iletişim ve etkileşim kurulmasını sağlayabilir. Öğrenciler arasında etkileşimi artırıp iletişimin sürekliliğini sağlayabilir.
- Bilgiye ulaşmada kolaylık sağlayarak pek çok bilginin paylaşılmasına imkân sağlar.
- Sınıf ortamında aktif olmayan öğrencilerin Facebook üzerinde aktif olması sağlanabilir.
- Facebook yapısı itibarıyla işbirlikli öğrenmeye ve grup çalışmaları yapmaya uygun bir araçtır.
- Öğrencilerin derste sormadıkları soruların arkadaşları ve öğretmeni tarafından cevaplanarak geri bildirim yapılması ve böylelikle dersten geri kalan öğrencilerin bu eksikliklerini kapatması sağlanır.
- Derste verilen bilgiler Facebook üzerinde paylaşılsa kişinin kendi hızında öğrenmesine imkân sağlayabilir.
- Öğrenmeyi zevkli hale getirebilir.”

Özetleyecek olursak Facebook, eğitim alanında kullanımıyla bir sanal sınıf ortamına dönüştürüldüğünde öğrenciler arasında etkileşime imkân sağlayarak daha fazla iletişimde bulunmalarını sağlamaktadır. Öğrenmeyi eğlenceli hale getiren Facebook eğitim sürecine geribildirim ögesini de kazandırmaktadır. Ayrıca öğrenciler bu platform üzerinde düşüncelerini daha rahat bir şekilde ifade ederek tartışma ortamlarına dâhil olabilmektedir.

1.2.2.2. Twitter

Bir sosyal ağ ve mikroblog sitesi olarak 2006 yılında Jack Dorsey tarafından geliştirilen Twitter bugün en yaygın olarak kullanılan sosyal paylaşım platformlarından biridir. Facebook gibi ücretsiz olarak erişime sunulan Twitter kullanıcılarına tweet adı verilen 140 karakterlik içerik yazma imkânı vermektedir. Atılan bu tweetler özel olarak sadece takipçilerle paylaşılabilirdiği gibi herkese açık bir şekilde de paylaşılabilir. İnternet mecrasının mesajlaşması olarak adlandırılan Twitter uygulaması 25 Nisan 2011 tarihi itibarıyla Türkçeleştirilmiştir. Facebook ile Twitter kullanıcı oranlarına bakıldığında Facebook'un önde olduğu görülmektedir. Buna temel olarak neden olan faktör, Facebook'un daha çok görsel olmasıdır (Irak, Yazıcıoğlu, 2012, s.32).

Twitter'ın diğer platformlardan farklı olmasını sağlayan özelliği basit olmasıdır. 3G ve akıllı telefonlar teknolojisine rahatça uyum sağlayabilen Twitter mobil cihazların kullanımıyla etkisini daha fazla artırmıştır. Bu sosyal medya sitesi üzerinden, 140 karakterle söylenmek isteneni takipçilere ulaştırmayı sağlayan bu yenilik ilk başlarda bazı eleştirilere maruz kalsa da kısa sürede sosyal medyanın akışını büyük ölçüde değiştirmiştir. Gündelik hayatın alışkanlıklarından biri haline gelen mesajları anında paylaşma olanağı sanal ve gerçek yaşam arasında bir bağlantı kurmuştur. Katılımcılarının gündelik yaşamlarının yanı sıra politik aktivitelerinin de yansıdığı bir mecra olmuştur (Irak, Yazıcıoğlu, 2012, s.18-20). Artık bireyler herhangi bir olay olduğunda diğer mecralara bakmak yerine Twitter'a yönelmektedir. Kısa ve öz bir biçimde olayı anlatan bir platform olarak sokağın sesi haline gelmiştir.

Yaşamımızın bütün alanlarına yayılan bu site eğitim alanıyla da öne çıkmıştır. Eğitim süreçlerinde Twitter etkili bir şekilde güncel içerikleri öğrenmek, web site adreslerini paylaşmak, fikirleri paylaşmak, bir olay veya kişiyi takip etmek, dil öğrenmek, diğer üyelerle herhangi bir konu hakkında tartışmak ve işbirliği sağlamak amacıyla kullanılmaktadır (Gülbahar vd.,2010,s.4). Mobil teknolojilerin yaygınlaşmasıyla Twitter eğitim sürecinde daha aktif bir şekilde rol almaya başlamıştır. Dersle ilgili içerik paylaşma, makale paylaşma, öğrenciler arasında etkileşim ve içerikler üzerinden tartışma ortamı yaratılarak pekiştirilmesine yardımcı olmaktadır.

Kullanıcıların her gün yeni şeyler öğrenmesini sağlayan Twitter yine kullanıcıların kendilerine model olarak gördükleri kişileri ya da sevdikleri ünlüleri takip edebilme imkânı vermektedir (Odabaşı vd, 2012, s.95).

Odabaşı ve diğerlerine göre Twitter öğrenme ve öğretme sürecinde birçok şekilde kullanılmaktadır. Bu kullanım alanları şunlardır: (2012, s.97).

- “• İçerik oluşturma ve bilgi paylaşımı
- İletişim ve sosyal bağ kurma
- İşbirlikçi ve katılımcı ortam oluşturma”

Johnson’a (2011) göre Twitter sayesinde sınıf dışında öğretmen ve öğrenciler ile iletişim devam etmekte ve böylece aralarındaki sosyal bağ kuvvetlenmektedir. Böylelikle öğrencilerin öğretmenine olan güveni artabilmektedir.

Wright (2010) yaptığı çalışmasında öğretmen adaylarına staj çalışmalarında Twitter aracılığıyla sorular yöneltmiş ve tecrübelerini paylaşmalarını istemiştir. Çalışma sonunda öğrencilerin paylaştıkları ifadelerden; Twitter ile öğrenme sürecinin içerik odaklı yapısının öğrenen odaklı yapıya dönüşebileceği, öğrencilerin yansımalarını 140 karakter ile sınırlandırmasının eleştirel düşünmeye katkıda bulunabileceği sonucuna varmıştır.

Kısaca basitlik ve kendini kısa cümlelerle ifade etme özelliğiyle ortaya çıkan Twitter öğrenciler arasında etkileşimi sağlayan araçlardan biridir. İşbirliği ve grup çalışmasına olanak sağlayan site aynı zamanda kullanıcılarına özgür bir ortam sunmaktadır.

1.2.2.3. Whatsapp

Whatsapp kısa mesaj ücretlendirmesi olan İnternet üzerinden mesaj gönderimi ve alımını sağlayan, platformlar arası bir mobil mesajlaşma uygulaması olarak tanımlanmıştır. Whatsapp; iPhone, Android ve Windows Mobile için kullanılabilir. Bireyler sadece telefon rehberinde kayıtlı olan kişilerle iletişime

geçebilmektedir. Mesaj alışverişinin yanında kullanıcılar gruplar oluşturarak birbirlerine görüntü, video ve ses gibi içerikleri mesaj olarak gönderebilmektedir (www.whatsapp.com). Biran Acton ve Jan Koum tarafından ABD'de, Kaliforniya eyaletinde Santa Clara kentinde kurulan (wikipedia, 2017) platformun SMS'ten üstün yanı, mesajın gönderildiğinin, okunduğunun ya da okunmadığının ve kimlerin çevrimiçi olduğunun görülmesidir (Musayeva, 2015, s.59).

Whatsapp'ın başlıca özellikleri şunlardır: video, mesaj, görüntülü arama ve sesli not paylaşımı mevcuttur. 50'ye yakın grup konuşması eş zamanlı olarak yapılabilir. Sınırsız mesajlaşma olanağı vardır. Platformlar arası etkileşim söz konusudur. Telefonunuz kapalı olsa dahi mesajlar otomatik olarak iletilir. Ücretsiz olması nedeniyle ekonomiktir. Telefon numarası ve rehberdeki kişiler kullanıldığından hacklenme gibi bir riski yoktur. Sisteme giriş yaparken şifre ya da kullanıcı adı istemez (Bere'den akt.,Şen Yaman, 2016, s.40).

Yukarıdaki özellikler Whatsapp'ın basit ve kullanışlı bir platform olduğunu göstermektedir.

Eğitim ve haberleşme amaçlı kullanılan sosyal medya araçlarından birisi olan Whatsapp günlük iletişim açısından büyük kolaylık sağlamaktadır. Bu site özellikle anlık mesajlaşma özelliğiyle öne çıkmıştır. Her yaşta kullanıcının rahatlıkla kullanabileceği bir platform olarak özellikle gençlerin iletişimde daha sık kullanılmaktadır. Akıllı telefonların toplumda hızla yayılması Whatsapp'ın da bireyler arasında yaygınlaşmasını sağlamıştır. Aynı zamanda öğrenciler arasında grup içi iletişimde yaygın bir biçimde kullanılmaktadır.

İçeriğe hızlı ve kolay ulaşmaya imkân tanıyan ve derse olan ilgiyi arttıran Whatsapp eğitim sürecinde etkin olarak kullanılan teknolojik araçlardan birisidir. Eğitim sürecinde de geribildirim ögesinin bulunması önemlidir ve bu ögenin anında mobil cihaz üzerinden sağlanması eğitimin kalitesini arttırmaktadır. Aynı zamanda bu mecra öğrenciler arasında veri toplama aracı olarak da kullanılmaktadır.

1.2.3. Alternatif Medya

Kavram olarak alternatif medya geleneksel medyanın karşısında ya da bu medya türüne alternatif olarak düşünülebilir. 1960'larda görülen hippy kültürünün karşı kültür gazeteleri, bu kavramla ilgili ilk akla gelen örneklerden birisidir. Günümüzde ise sendika gazeteleri, marjinal bir müzik yayınını ilke edinen radyo istasyonları, çeşitli aktivistlerin blogları, farklı konuları ele almış edebiyat dergileri alternatif medyaya örnek oluşturmaktadır. Bu alternatif medya örneklerinin geleneksel medyadan ayrılan en önemli yanı, anaakım medya araçlarında göremeyeceğimiz konuları ele almasıdır (Aydoğan, 2011, s.76-77). Alternatif medya, aslında İnternet teknolojisi ortaya çıkmadan önce var olan bir kavramdır. 2000'li yıllarla birlikte bu teknolojinin hızla yaygınlaşması alternatif medya ortamlarının da artmasını sağlamıştır. Alternatif medyada kullanıcılar içerik üretim sürecini şekillendirebilmektedir. Hiyerarşik yapıyı ortadan kaldıran alternatif medya ticari kaygılardan da uzak durmaktadır. Bianet, T24, Medyatava gibi mecralar bu medya türüne örnek oluşturmaktadır.

Tablo 4
Alternatif Medyayı Tanımlayıcı Unsurlar

Mülkiyet	Mülkiyetin örnekleri
Saik ya da amaç	Ticari saiklerin reddi İnsani, kültürel, eğitimsel, etnik amaçların iddiası İktidar yapısına ve davranışına karşı çıkmak Destek, dayanışma ve network (ağ/şebeke) kurma
Sermaye kaynakları	Devlet ya da belediye (yerel yönetim) ödeneklerinin (tahsisatının) reddi Reklam gelirlerinin reddi
Regulatory dispensation	Farklı kurumlar tarafından denetlenmek Bağımsız / ‘özgür’ Başkasının kurallarını çiğnemek(kırmak), fakat hepsi nadiren
Örgütsel yapı	Yatay örgüt ‘Tam’ katılıma müsaade İletişimin demokratikleştirilmesi
Profesyonel uygulamaların eleştirilmesi	Gönüllü bağlılığın özendirilmesi Meslekten olmayanların girişi ve katılımı Haber seçiminde farklı ölçütler
Mesaj içeriği	Egemen söylemlerin ya da temsillerin eksiklerini gidermek ve aksini iddia etmek Hegemonik politikalara, önceliklere ve bakış açılarına alternatif vizyonlar geliştirmek
Dinleyici ve tüketiciyle ilişki	Dinleyiciler/tüketiciler tarafından ifade edilen ihtiyaçlara ve amaçlara izin verilmesi İletişimin demokratikleştirilmesi
Dinleyicilerin bileşimi	Genç insanlar, kadınlar, kırsal nüfus Çeşitlilik ve çokluk
Araştırma metodolojisinin doğası	Niteliksel, etnografik ve uzun dönemli araştırma

Kaynak: Bailey, Guedes ve Cammaerts’dan akt., Çağdaş Ceyhan, Anaakım Medyaya Karşı Alternatif Medya: Alternatif Gazeteler Olarak Ahali ve Mülksüzler. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Eskişehir:Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008,s.85.

Alternatif medyaların habercilik anlayışı, var olan egemen medyaya karşı olarak öncelikle olaylara ya da durumlara halkın perspektifinden bakmaktır. Tüm alternatif medya kuruluşlarının ortak görüşü ise halka kulak vermek ve demokrasinin koruyuculuğunu yapmaktır (Köse, 2007, s.251).

Alternatif medyanın farklı yönleri olduğunu dile getiren Bailey vd. bu medyaya ait farklı teorik çalışmalar sunmuştur (2008, s.7):

- “1. Topluluğa hizmet eden
2. Anaakım medyaya karşı alternatif olarak alternatif medya
3. Alternatif medyayı sivil topluma bağlamak
4. Rhizome olarak alternatif medya”

Tablo 5
Dört Teorik Bakışın Konumlandırılması

	Medya merkezli	Toplum merkezli
Topluluk medyasının özerk kimliği (Özcü)	Bakış I: Topluluğa hizmet eden	Bakış III: Sivil toplumun bir parçası
Topluluk medyası kimliğinin diğer kimliklerle olan ilişkisi	Bakış 2: Anaakıma karşı alternatif	Bakış IV:Rhizome

Kaynak: Olga Guedes Bailey, Bart Cammaerts ve Nico Carpentier, Understanding Alternative Media, McGraw Hill: Open University, 2008, s.7

Bu yaklaşımlar şu şekilde açıklanabilir (Aydoğan, 2011, s.77-78):

1. Topluluklara hizmet etmesi: Topluluğun önemini ve gücünü öne çıkarır. Toplumu ilgilendiren konuları kullanıcıların yorumlamasına ve tartışmasına izin verir. Ezilmiş gruplar için yeni bir iletişim platformu sağlar.

2. Anaakım medyaya alternatif medya olması: Geleneksel medya örgütlenmelerinin dışına çıkarak üyelerin kendilerini geliştirmeleri için yol açar. Bireylerin yaratıcılık kabiliyetlerine de katkıda bulunur. Ayrıca söylemi diğer medya araçlarının söylemlerinden farklıdır.

3. Alternatif medyayı sivil topluma bağlaması: Sivil bir toplumun parçası olarak medyanın özgür ve demokratik olmasını sağlar. Kamusal alan yaratarak bireyin kendini temsil etme olanağı yaratır.

4. Rizom olarak alternatif medya: Farklı düşüncelere sahip pek çok üye bu platform üzerinde karşılaşmaktadır. Hiyerarşiyi alt üst eden bir kavram olarak rizom aynı zamanda bu medya türünde denetimi ortadan kaldırmaktadır.

Chris Atton'a (2002, s.13) göre, bir medya aracının alternatif olup olmaması üç kritere bakarak belirlenebilir. Bir yayını alternatif olarak nitelendirebilmek için bu üç nitelikten en az birisi bulunmalıdır. Bu kriterler, yayıncının ve yayının fikir odaklı olması; yayının konusunun toplumsal sorumluluk ve yaratıcılık ya da bu ikisinin bir birleşiminden oluşması; son olarak, içerik oluşturanların kendilerini alternatif yayıncı olarak tanımlamalarıdır.

Yeni toplumsal hareketler için İnternet, alternatif medya olarak nitelendirilmektedir. Geleneksel kitle iletişim araçlarının yapısı örgütlenmeye izin vermemektedir. Kâr amacı anlayışıyla hareket eden bu kuruluşlar bireyi tamamen tüketiciye dönüştürmektedir. Buna karşılık olarak İnternet ise görece ucuz olması, etkileşime imkân vermesi, zaman ve mekân sınırlarını aşması gibi sahip olduğu özelliklerden dolayı alternatif bir iletişim ve medya aracı olarak karşımıza çıkmaktadır (Şener, 2006, s.122).

Uzun zamandan beri geleneksel medya araçları, siyasal iktidarın ve egemen söylemleri üretmenin bir parçası olmuştur. Yeni iletişim teknolojilerinin getirdiği alternatif medya ise çoğu zaman marjinallerin ya da ezilmişlerin sesi olarak ifade edilse de aslında çok geniş bir çerçeveyi kapsayan konulara yer vermektedir. Gündelik olaylara ilişkin farklı bakış açısı getirerek bireylerin fikirlerini geliştirmekte ve toplumda demokrasi kültürünün geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca alternatif medya geleneksel medya alanında görülen tekelleşmelerin de önüne geçmektedir.

1.2.4. Online Medya

Yeni medya teknolojileri her türlü habere anında ulaşılmasını ve tüm dünyada yaşanan olayları çevrimiçi ağlarda izleyebilmeyi olanaklı kılmıştır. Medya sektörünün teknolojiye ayak uydurması sonucu online medya kavramı ortaya çıkmış ve bu tür medyada İnternet aktif bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Online medyanın en belirgin özelliği, zaman ve mekân engellerini ortadan kaldırarak etkileşimi sağlamasıdır (Özgül, 2012, s.4536).

İnternet tabanlı teknolojilerin altyapısıyla inşa edilen online medyada kullanıcılar bu ağa istediği zaman, istediği mekânda katılabilmektedir. Online medyayı diğer medya türlerinden ayıran özelliği, içeriğe sınırsız olarak ulaşım imkânı sağlamasıdır. Önemli olan bir diğer özelliği de bu ağların etkileşime izin vermesidir. İletişim süreci öğelerinden geribildirim öne çıkaran online medya, kullanıcılar arasında etkili bir iletişimin gerçekleşmesine yardımcı olmaktadır.

Online medya araçları sadece İnternet sitelerini ve sosyal medyayı kapsamaktadır. Çevrimiçi ağlarda buluşan kullanıcılar, İnternet'i aktif kullanarak veriler inşa etmekte veya paylaşmaktadır. Kendi düşüncelerini de rahat ve özgür bir ortamda dile getiren birey farklı düşünceleri de görebilmektedir.

Online medyanın başlıca özellikleri şunlardır (Taşdemir, 2015, s.61-68):

- Sayısallaşma: Bilgisayarların işlem kapasitesi arttırılarak farklı türdeki verilerin mikroişlemciler sayesinde dönüştürülmesini sağlamıştır.
- Multimedya: Ses, metin, fotoğraf, video, grafik gibi unsurların aynı platformda bulunduğu ifade etmektedir.
- Etkileşim: Online medya ile gelen en önemli farklılık etkileşimdir. Bu tür medyada alıcı aktif konumdadır.
- Bireyselleşme: Modern toplumun yarattığı sonuçlardan birisidir. Online medya araçlarında bireysellik duygusu ön plandadır. Bu tür araçların kullanımı bireyi yabancılaşmaya ve asosyalleşmeye itmektedir.

2000'li yıllara gelindiğinde online medya araçları daha fazla yaygınlaşmıştır. Daha önce pasif konumda olan kullanıcı bu araçlar sayesinde aktif konuma geçerek içerik sürecini şekillendirmiştir. Kendine özgü bir iletişim ortamı sunan online medya

gerçek zamanlı iletişim sağlamaktadır. Son zamanlarda ise bu araçların eğitim alanında da kullanıldığı gözlemlenmektedir.

1.3. Teknoloji Okuryazarlığı

20. yüzyılın sonlarında her türlü alanda yaşanan gelişme ve değişmelerin teknoloji tabanlı olması, teknoloji okuryazarlığı kavramını ortaya çıkarmıştır. Teknoloji okur-yazarlığı, bireylerin teknolojiyi kullanma yeterliliklerini ifade etmektedir. Okuryazarlık sadece okuma ve yazma faaliyetiyle sınırlıyken teknoloji okuryazarlığı okuma ve yazmanın ötesine geçerek içerikleri oluşturma, yaratma, yorumlama, planlama gibi becerileri gerektirir.

1995 yılından beri kullanılan bir terim olan teknoloji okuryazarlığı, bireysel ihtiyaçları karşılayacak seviyede teknolojik genel bilgilere sahip olma ve teknolojiyi kullanma becerilerine sahip olmak şeklinde tanımlanabilir (Kuzu, 2009, s.410). Uluslararası Teknoloji Eğitimi Kurumu (UTEK, 2006) teknoloji okuryazarlığını, *“teknolojiyi kullanma, yönetme, değerlendirme ve anlama becerisi”* olarak tanımlamaktadır. Günümüzdeki teknolojik gelişmeler, bireylerin teknoloji okuryazarı olmasını zorunlu hale getirmiştir. Gelişmiş ülkelerde teknolojiyi verimli kullanabilen ve yeni teknolojiler üreten bireylerin sayısı daha fazladır. Bu nitelik ülkelerin gelişmiş ülke olarak isimlendirilmesinde önemli bir nitelik olarak karşımıza çıkmaktadır.

21. yüzyılda bilginin çoğu teknoloji aracılığıyla yayılmaktadır. Birey teknolojik araçlarla bilgi düzeyini artırmakta ve kendini geliştirmektedir. Bu nedenle kişinin gündelik ve meslek hayatında başarılı olabilmesinin koşullarından biri de teknoloji okuryazarı olmasıdır.

Teknoloji okuryazarlığında araştırma, sentez, problem çözme, tartışma, eleştirel analiz ve değerlendirme ana etmenlerdir. Teknoloji okuryazarlığında amaç, bireye teknolojinin daha geniş toplumsal sistemle olan ilişkisini göstermek ve bu sistemleri oluşturan araçların kendilerini şekillendiren politik, kültürel ve ekonomik sistemlerden ayrı düşünülmemeyeceği bilincini vermektir. Bu bağlamda teknoloji okuryazarının sahip olması gereken temel bilgi ve beceriler şunlardır (Odabaşı, 2000):

- “Teknolojinin araç-gereç, bilgi, kültürel gereksinim ve de ekonomik-politik kararlarla yakından ilişkili olduğunun farkında olma
- Teknoloji ve toplum arasında karşılıklı etkileşim olduğunun bilincinde olma
- Teknolojik konulardaki farklı yargı, yorum ve görüşlerin birbirleriyle çatışabileceğini kabullenmiş olma
- Akıllı seçimler yapabilecek verilere ve karar verme yeteneğine sahip olma
- Toplumsal konularda sorumluluk bilincine ve yeteneğine sahip olma.”

Hem bireysel hem de toplumsal alanda teknoloji okuryazarı insanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü sürekli olarak gelişen teknolojiyi ve teknolojik cihazları anlayabilecek ve çözümler, analizler yapabilecek bireyler toplumu kalkındırmada önemli bir paya sahiptir (Bacanak vd. 2003, s.193).

Uygulama üzerine inşa edilen yeni eğitim sisteminde bilgisayar ve teknoloji okuryazarlığının değerlendirilmesi, öğrenciler açısından önemlidir (Garmire, Pearson, 2006, s.192).

Teknoloji okuryazarlığı dört temel unsura odaklanır (Garmire, Pearson, 2006, s.323): 1. Teknolojiyi anlamak, tanımlamak ve uyarlamak, 2.Bilgiye erişme, işleme ve iletme, 3. Sorumlu vatandaşlık, 4. Bilgisayarların da dâhil olduğu teknolojinin etkin bir şekilde kullanımı.

Günümüzde en ileri teknoloji seviyesi, pratik bilgelik olarak kabul edilmektedir. Yeni iletişim teknolojilerini kullanma açısından yetenekli öğrenciler de artık usta olmuştur. Ancak bireyler bu süreçte kendi isteğiyle değil, zorunlu olarak adapte olmuştur. Sürekli gelişen teknolojik cihazlar, teknoloji okuryazarlığını da dinamik bir unsur haline getirmektedir (Davies, 2011, s.48-49).

Teknolojinin gündelik hayatımızdaki yerine dair verilebilecek en iyi örnek bilgisayarlar ve cep telefonlarıdır. Bu araçlar, gündelik yaşantımızı kuşatmıştır. Teknoloji okuryazarlığının da bir yanı bilgisayar okuryazarlığını gerektirir. İnternet’in getirdiği etik dışı konular ve riskler düşünülecek olursa teknoloji okuryazarının aynı zamanda doğru ile yanlış birbirinden ayırma hususunda daha dikkatli davranması

gerekmektedir. Dolayısıyla teknoloji okuryazarı eleştirel bir bakış açısına sahip olan kişidir. Bu noktada eğitimcilere de bu bakış açısını kazandırma konusunda önemli görevler düşmektedir.

1.4. Yeni İletişim Teknolojileri, Yeni Medya ve Eğitim

1.4.1. Yeni İletişim Teknolojileri ve Eğitim

1990'lı yıllardan sonra sürekli gelişim gösteren yeni iletişim teknolojileri, verinin kodlanmasından hedefe ulaşmasına kadar var olan süreçte birçok yeniliği beraberinde getirmiştir. Özellikle enformasyonun kodlanmasına dair yaşanan yenilikler, bu teknolojilerin eğitim alanıyla da kaynaşmasını sağlamıştır. Ayrıca zaman ve uzam koşulunu ortadan kaldıran yeni iletişim teknolojileri eğitim alanına getirdiği avantajlar sebebiyle yeni eğitim programlarının da temelinde yer almaktadır.

Toplumdaki tüm sistemlerin önüne koyabileceğimiz eğitim sistemlerinin en temel görevi, çağın gereklerine uygun olarak bireyleri, dolayısıyla toplumu biçimlendirmektir. Bu sistemlerin başarılı olabilmesi için dikkat edilmesi gereken bazı önemli öğeler şunlardır (Garner'dan akt. Çalık , Sezgin, 2005, 61-62):

“1. Eğitim yaşam boyu süren bir etkinlik olmalıdır. Hızlı gelişen teknoloji ve artan bilgi birikimi karşısında, eğitimin yaşam boyu devamı sağlanmalıdır. Bununla birlikte, eğitim süreci içerisinde sadece belirli bilgiler aktarılmamalı, bireyin öğrenme kapasitesi de güçlendirilip geliştirilmelidir.

2. Eğitim, her zaman, her yerde ve yaşamın her alanında olmalıdır. Evde ve işyerinde eğitim imkânları sağlanmalı, sınıflarda olduğu kadar İnternet ve televizyonda da eğitim etkili şekilde verilmelidir. Bireylerin sürekli öğrenme kapasitelerini geliştirmek için eğitim kurumları ile işletme sektörleri ve toplumun diğer kurumları işbirliği içinde çalışmalıdır.

3. Eğitim, eleştirel düşünmeye, iletişime ve problem çözme becerilerine odaklanmalıdır. Eğitim süreci, yeni sorun ve fırsatlar ortaya çıktığında, bireyleri açık ve eleştirel düşünmeye hazır hale getirmelidir.

4. Öğrenme, toplumun gelişmesinde önemli bir etken olduğu için, eğitim toplumsal gelişmeye yatırım niteliğinde olmalıdır. Bu nedenle toplumlar, sadece maddi sermayeye ve ekonomik alanlara yatırım yapmamalı, aynı zamanda eğitime gereken yatırımı yapmalıdır. Toplumsal bir yatırım özelliği taşıyan eğitim, toplumun gerçeklerinden soyutlanamaz.

5. Eğitim sistemi, öğrencilere küresel bir vatandaşlık anlayışı kazandırmalıdır. Küreselleşen dünyada, bireylerin sadece kendi tarihlerini, kültürlerini ve dillerini öğrenmeleri yeterli olmayacaktır. Global pazar ekonomisinde başarıyla çalışmak, farklı insanların ve kültürlerin özelliklerini bilmeyi gerektirir. Kendi yaşadığı coğrafyanın dışına çıkamayan bireylerin, küreselleşen bir dünyada başarılı olmaları çok zor olacaktır.”

Günümüzde geleneksel eğitim uygulamaları yavaş yavaş yerini teknoloji tabanlı eğitim metotlarına bırakmaktadır. Yeni iletişim teknolojilerinin eğitim alanında kullanımının en önemli özelliği, anında bilgiye ulaşımı sağlamasıdır. Bu özelliği nedeniyle artık verinin dolaşımı daha hızlı ve daha ucuz bir hale gelmiştir. Dolayısıyla teknoloji tabanlı oluşturulan yeni eğitim modelleri yalnızca öğrenme ortamını değil, aynı zamanda eğitim sürecine ilişkin tüm öğeleri doğrudan şekillendirmektedir (Castells, 1996, s.61).

Eğitim kurumlarının diğer kurumlardan ayrılan başat özelliği, bu kurumların toplumda değişimi başlatma sorumluluğunun olmasıdır. Dünyada yeni iletişim teknolojileriyle başlayan değişim ve yenileşmede eğitim kurumlarına çok önemli görevler düşmektedir. Eğitimin bu tür yeniliklere ve gelişmelere önyak olması ancak kendini de yenilemesiyle mümkündür (Odabaşı, 2010, s.3). Geleneksel eğitim anlayışında var olan öğretim materyalleri, yeni iletişim teknolojilerinin getirdiği olanaklar doğrultusunda farklı bir formatta karşımıza çıkmaktadır. Bu materyaller sayesinde birey artık aynı mekân ve aynı zamanda olma ilkesini aşmıştır. Günümüzde bireyin kendi kendini geliştirme olanağı teknolojik araçlar sayesinde artış göstermektedir. Ayrıca aynı ağ üzerinden etkileşime geçen öğretmen-öğrenci iletişimi de farklılaşmış, bugüne kadar bilinen hiyerarşi yıkılmıştır.

Yeni iletişim teknolojilerinin eğitim alanında zorunlu hale gelmesinin en büyük sebeplerinden birisi, günümüzde öğrencilere öğretilmesi gereken bilgi miktarının artış göstermesidir. Ayrıca nüfusun sürekli artmasına paralel olarak öğrenci sayısının hızla

artması ve buna rağmen öğretmen ihtiyacının karşılanamaması gibi durumlar eğitim sürecinde bilgisayarların kullanımını zorunlu kılmıştır (Alkan, 1996, s.40).

Yukarıdaki şekilde de görüldüğü gibi bilgisayar ve İnternet teknolojisi eğitimin bütün süreçlerinde rol alabilmektedir. Geleneksel eğitim anlayışını gölgede bırakan yeni eğitim programlarının teknoloji tabanlı olması sebebiyle öğrencilerin de bu süreçte teknoloji okuryazarı olması önem taşımaktadır.

Eğitim alanında iletişim teknolojilerinin çeşitli kullanım amaçları bulunmaktadır (Okay, Akçay, Semiz'den akt., Arıcan, 2014, s.62-63):

“1. Toplum, okul, öğretmenler ve öğrenciler arasındaki işbirliğini, bilgi teknolojileri araçlarını kullanarak geliştirmek,

2. Öğrenme ortamlarını, eğitimsel yazılımlar, elektronik referanslar, uygulama yazılımları ve eğitsel oyunlarla desteklemek; böylece eğitimin kalitesini artırmak,

3. İletişim teknolojileri araçlarını her kademdeki öğrenme ortamlarına entegre etmek,

4. Her öğrenciye eğitim hayatı boyunca her türlü gelişmiş iletişim teknolojileri araçlarına (bilgi kaynaklarına) ulaşma imkânı sağlamak,

5. Doğru zamanda ve doğru yerde, doğru iletişim teknolojileri aracı kullanım yeteneğini bütün öğrencilere kazandırmak,

6. İletişim teknolojileri araçları ile bilgiye ulaşma, problem çözme, bilginin işlenmesi ve sunulması becerilerini bütün öğrencilere kazandırmak ve onlara günlük hayatta bilgi teknolojisi araçlarını nasıl kullanabileceklerini öğretmek,

7. Öğrenciyi pasif öğrenme ortamlarından kurtararak kendi kendine aktif bir şekilde öğrenme yeteneği kazanmasını sağlamak,

8. Öğrencilerin, İnternet'i, çizim programlarını, kelime işlemcileri, elektronik tablolar ve sunum yazılımları gibi araçlar olarak kullanmalarını sağlamak,

9. Bilgisayarı öğretmenlerin ders planlarını hazırlama, derslerini uygulama, ölçme-değerlendirme araçlarını geliştirme, not verme, eğitsel materyallerini hazırlama ve kendilerini geliştirme amaçlı olarak kullanmalarını sağlamak,

10. Okul yöntemlerinin veri tabanları, kelime işlemci, sunum yazılımları vb. bilgi teknolojilerini kullanarak idari işlerin kolaylaştırılmasını ve daha etkin hale getirilmesini sağlamak,

11. İl ve ilçe milli eğitim müdürlüklerinin işlevlerinin iletişim teknolojileri desteğiyle yürütülmesi için bir yönetim bilgi sistemi kurmak.”

Ucuz, nitelikli ve kaliteli bir eğitim gerçekleştirmenin aracı olarak iletişim teknolojileri birtakım işlevleri yerine getirmede önemli bir role sahiptir. Genel olarak bu işlevler şunlardır: “veri aktarma, ölçme, değerlendirme yapabilme ve dönüt sağlama; öğretimi bireyselleştirme; öğrencileri motive etme ve etkin katılımı sağlama, benlik ve özgüven geliştirme, bireysel farkları dikkate alma, problem çözme becerisini ve yaratıcılığı geliştirme; zengin bir materyal sunma; içeriği grafik, resim, animasyon ve müzik vb. materyallerle destekleme...” (Uşun, 2000, s.7-9).

İletişim teknolojilerinin eğitim amaçlı kullanılması öğrenci başarısını arttıran bir faktördür. Aynı zamanda üst düzey düşünme kabiliyeti sağlar, işbirlikli çalışma ve problem çözme becerilerini geliştirir. Sınıf ortamındaki pahalı ve tehlikeli etkinlikleri sanal ortamda daha ekonomik ve güvenli hale getirir, fırsat eşitliği yaratır (Uşun, 2000, s.43).

İletişim teknolojilerinin eğitim alanında kullanılması ile geleneksel eğitim anlayışında var olan öğretmenin rolleri değişmiştir. Yeni sistemde öğrenci merkezdedir ve öğretmen artık bilgi aktarıcı rolünde değil, daha çok yönlendirici konumundadır (Perkmen ve Tezci, 2011, s.9). Bu durumda öğretmen ve öğrenci karşılıklı öğrenme sürecindedir. Dolayısıyla bu teknolojilerin eğitimde kullanılmasıyla birlikte öğrenci daha aktif konum almaya başlamıştır. Görsel ve işitsel her türlü öğretim materyali ile desteklenen eğitim öğretim süreci geleneksel eğitim anlayışına göre daha kalitelidir. Ayrıca yeni iletişim teknolojilerinden sadece öğrenciler değil öğretmenler de yararlanabilir. Bilgisayar ve İnternet, ders içeriklerinin planlanmasında daha yaratıcı olma noktasında bir alternatif oluşturmaktadır.

İletişim teknolojileri alanında mobil teknolojilerin ortaya çıkması eğitime yeni bir boyut kazandırmıştır. Mobil cihazları kullanan bireyler gün içerisinde isteyerek ya da istemeyerek daha esnek bir öğrenme süreci içerisinde mutlaka yeni bir şeyler öğrenmektedir. Hareket halindeyken bile öğrenmeyi kolaylaştıran bu cihazlar, eğitim programlarına da katkıda bulunmaktadır (Çakır, 2011, s.2). Yine bu cihazlar öğrenen

kişiler arasındaki etkileşimi olumlu yönde etkilemiştir. Taşınabilir araçlarla gerçekleştirilen eğitim süreci bugüne kadar bilinen sınıf kavramını da yıkmıştır. Artık dünyanın dört bir yanı okul olarak tanımlanmaktadır. Özellikle uygulama boyutuyla kullanılan mobil teknoloji tabanlı öğretim materyallerinin eğitimin niteliğini arttırdığı gözlemlenmektedir. Bireysel öğretimi destekleyen bu materyaller aynı zamanda işbirliğine de imkân tanımaktadır.

1.4.2. Yeni Medya ve Eğitim

Bireylerin gündelik alışkanlıklarından bir parça haline gelen yeni medya, eğitim alanına yönelik alternatif araçlar sunmaktadır. Tüm yeni medya araçları aynı zamanda eğitim sürecinde öğrenme aracı olarak da kullanılmaktadır. Yeni medyanın eğitim alanıyla da kaynaşmasının temel nedeni, sahip olduğu niteliklerden kaynaklanmaktadır. En başta yeni bir iletişim aracı olarak karşımıza çıkan yeni medya, öğrenme sürecindeki tüm bireylerin etkileşimine izin vermektedir. Bu bağlamda yeni medya araçları olarak karşımıza çıkan başlıca mecralar; sosyal platformlar, wiki, blog, forumlardır.

Yeni medya platformları aracılığıyla oluşturulan eğitimin en temel özelliği etkileşimi artırmasıdır. Bu tür araçlarla birlikte ses, yazı ve görüntünün her türlü hali bir araya toplanmıştır. Geleneksel eğitim sistemindeki öğretmenin rolleri değişmiş ve öğrenci, öğrenme sürecine hâkim olmuştur. Multimedya özelliğini materyallere yansıtarak öğrencilerin dikkatlerini çeken yeni medya ve sosyal mecralar günlük yaşam pratikleri içerisinde yerini daha da sağlamlaştırmıştır. Yeni nesil öğrencilerin algı biçimlerine hitap eden yeni medya platformlarında görsellik ve etkileşimsellik ön plandadır.

Çevrimiçi öğretim imkânına sahip yeni medya araçları eğitim ortamına esneklik kazandırmıştır. Ders içeriklerinin İnternet üzerinden yayınlanabilmesi ve yine ders için iletişim ağı kurulabilmesi eğitim alanında büyük değişimler yaratmıştır (Şimşek, 1997, s.13).

Eğitim sisteminde radikal değişimlere öncülük eden yeni medya araçları, düşünce ve yeni fikirlerin öğrenilmesi ve tartışılmasına zemin oluşturmaktadır. Bu noktada öğrencilerin araştırma, sorgulama becerilerinin de gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Geleneksel eğitim sisteminde var olan ezberci anlayıştan uzaklaşmaya başlanmış, öğrencinin ekip çalışmalarına yatkın olması, hayal gücü, yaratıcılık, eleştirel düşünme gibi beceriler önem kazanmıştır. Bireysel özellikler dikkate alınarak oluşturulan ders içeriklerinde öğretmen rehber konumundadır (Odabaşı, 2010, s.34-35). Aynı ağ üzerinde öğrencilerle ve hatta velilerle etkileşime geçebilen öğretmenler bu araçlar ile öğrencilerini daha iyi tanıyabilmektedir.

Yeni medya araçlarının anlık olarak güncellenebilmesi eğitim alanında daha da yaygınlaşmasını sağlamıştır. Öğrencinin akranlarıyla daha rahat iletişim kurmasını sağlayan bu mecraların olumsuz bir yanı ise öğrencinin asosyalleşmesine ve dünyayı sadece bu sanal çerçeve ile sınırlı olarak yaşamasına ve algılamasına neden olmuştur. Bu nedenle, öğrencilerin yeni medyayı olumlu yönde kullanımını sağlayabilecek eğitim programlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

1.5. Bilgi Toplumu Kuramlarında Yeni Teknolojilerin Rolü

1.5.1. Bilgi Toplumu Kuramları

1.5.1.1. Daniel Bell

Amerikalı sosyolog Bell ortaya koyduğu sanayi sonrası toplum modelinde en önemli unsur olarak bilgiyi öne çıkarmaktadır. Bell'e göre yeni toplum yapısı, bilgi edinme, işlemiden geçirme ve dağıtım konusundaki farklı yöntemleriyle tanımlanmaktadır (Törenli, 2005, s. 32).

Bell, sanayi-ötesi toplum kuramına önemli katkılarda bulunmuştur. Başlıca eserleri “Kapitalizmin Kültürel Çelişkileri” ve “Sanayi-Ötesi Toplumun Gelişi”dir. Bu çalışmalarında teknolojik araçlarla toplum arasındaki etkileşime dair çarpıcı analizler ortaya koymuştur. Sanayi-ötesi toplum yapısına ulaşana kadar toplumlar üç aşamadan geçmiştir: geleneksel toplum, sanayi toplumu ve sanayi-ötesi toplum. Her bir toplumu

diğerinden ayıran en önemli faktör ise üretim biçimidir (Şan ve Hira, 2013, s.6). Toplumda üretim biçimini belirleyen de en başta üretim araçlarıdır. Sanayi toplumunun altyapısı limanlar, demiryolları, karayolları, havayolları gibi taşımacılık ağları iken; sanayi-ötesi toplumunun alt yapısı; kablo, geniş bant, dijital televizyon, optik fiber ağ, fax, e-mail gibi iletişim ağlarından oluşmaktadır. Buna göre de sanayi toplumunun üretim araçları makineyken; sanayi-ötesi toplumunun ise bilgi ve iletişim araçlarıdır. Sanayi-ötesi toplumda bilgi, yeniliğin kaynağı olarak kabul edilmektedir. Sermayenin en temel koşulu, bilgidir (Bell, 1999, s.17). Dolayısıyla sanayi-ötesi toplumunun temelini atanlar, bilgiyi ortaya çıkarmak için çabalayan meslekler -bilim adamları, teknisyenler, mühendisler, öğretmenler ve benzeri meslekleri kapsayanlar- olmuştur (Polama, 1993, s.324).

Bilginin işlenmesi ve iletilmesinde zaman ve mekân farklılıklarının ortadan kalktığını ifade eden Bell, bu durumda en temel etkenin teknolojik araçların yöndeşmesi olduğunu dile getirmiştir. Ona göre geçmişteki toplumlar, zaman ve mekân kavramları ile sınırlıdır. Teknolojide yaşanan devrimler, zaman ve mekân kavramını silikleştirmiştir (1980, s.513).

Toplumlarda üretim araçlarının farklı olması, toplumsal yapıda büyük değişimlere yol açmıştır. Sanayi-ötesi toplumda bilginin artan rolüne ilişkin olarak yenilik kaynakları araştırma ve geliştirmeden üretilmektedir. Ayrıca bilgi ve iletişim teknolojilerinde istihdam oranı da artmıştır (Bell, 1999, s. 212).

Bell'e göre bilgi toplumu olmanın başlıca göstergeleri şunlardır: hizmet üretiminin fazla olması, daha çok bilgi temelli bir yapının var olması, profesyoneller ve teknik işçilerin önem kazanması, mülkiyetin yerine teorik bilginin başat bir konuma gelmesi, entelektüellerin etkin olduğu yeni karar verme biçimlerinin ortaya çıkması (Şan ve Hira, 2013, s.5). Ayrıca Bell, sanayi-ötesi toplumunu makine teknolojisinin bir üst toplumu olarak görmektedir. Bilgi üzerine inşa edilen bu yeni toplum, entelektüel teknolojiadaki kişiler arası bir oyundur (Bell, 1999, s.116).

Bell, sanayi-ötesi toplumda gelişen ve değişen dinamikleri değerlendirebilmek için toplumla birlikte sosyal yapıyı çözümlemeyi önermektedir (Alkın,2016, s.551).

Bell, bilgi toplumunu beş boyutta değerlendirmiştir (Akt. Poloma, 1993, s.326-327).

- “1. Hizmet sektörünün artış göstermesi ile yaşanan ekonomik boyut.
2. Teknik ve profesyonel sınıfın lehine bir değişim.
3. Toplumun gerekli yenilikleri inşa etmesinde ve gelişmesinde teorik bilginin merkezi bir rol alması.
4. Teknoloji ve teknolojik değerlerin kontrolü anlamında geleceğe yönelik boyut.
5. Karar almayı ve yeni bir entelektüel teknolojinin yaratılmasını içeren boyut.

Bell’e göre sanayi ötesi toplum, tüketimci bir toplumdur. Bu toplum, yeni iletişim teknolojilerine göre karakterize olmuştur (Parlak, 2004, s. 97). Bell, toplumda büyük yapısal değişimlerin yaşandığını ifade eder. Bu değişimden bilgi ve iletişim teknolojileri de etkilenmektedir. Ona göre yeni iletişim teknolojilerinin ortaya çıkması sadece yeni bir buluş olarak nitelendirilemez. Aynı zamanda bu teknolojiler yaşam standartlarında yükselişe yol açmaktadır (Poloma, 1993, s.327-328).

Kısaca, Bell, bilgiyi teorisinin merkezine koyarak bilgi ve iletişim teknolojilerine de oluşan yeni toplum yapısında önemli roller atfetmektedir.

1.5.1.2. Alvin Toffler

Bilgi toplumu teorisyenlerinden Alvin Toffler’ın önemli eserlerinden biri de “Üçüncü Dalga”dır. Bu eserde, bilgi toplumuna yönelik analizlerde bulunmuştur. Toffler, bilgi toplumunu üçüncü dalga olarak nitelendirmektedir. Birinci dalga olarak tarım devrimi; ikinci dalga olarak da sanayi devrimi insanoğlunun yaşadığı iki değişim dalgası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu değişim dalgalarında her bir önceki dalga, önceki kültür ve uygarlıkları büyük ölçüde yıkıma uğratmıştır. Bugün yaşanan üçüncü dalga da muhtemelen büyük değişimlere yol açacaktır (Toffler, 1980, s.13). Üçüncü dalganın en yoğun yaşandığı yer olarak Amerika’da evler ucuz mini bilgisayarlar ile

istila edilmiştir. Bireylerin hayatını izole eden bilgisayar ağları yaşamın bütün alanlarını ekrana sığdırmıştır. Mobil bankacılık uygulamaları, e-mağazalar, e-devlet uygulamaları bu duruma örnektir. Komşu, aile ve akraba ilişkilerini dahi etkileyen bu sistemde çalışmanın doğası da farklılaşmıştır (Toffler, 1980, s.141).

Üçüncü dalganın başlatmış olduğu bu değişimle, toplum teknolojik atmosferi baz alarak yeniden kurulmuştur (Toffler, 1980, s.149). Üçüncü dalgada ekonominin merkezini bilgi ve iletişim teknolojileri oluşturmaktadır. Bu uygarlık, ikinci dalgaya göre daha teknolojik ve daha anti-endüstriyeldir. (Toffler, 1996, s.27). Toffler’a göre teknolojik gelişmelerle yaratılan “akıllı ortamlar” sadece yaşam tarzını değil, beyin kimyasını bile değiştirmiştir (1980, s.175). Ayrıca Toffler değişen toplum yapısında aile kurumuna yönelik analizler ortaya koymuştur. Ona göre, ikinci dalga geniş ve kalabalık ailelerin sonunu getirmiştir. Üçüncü dalga ise çekirdek aileyi de reddederek bekâr yaşayan bir nüfusu benimsemiştir (Toffler, 1980, s.211–212).

Toffler’in bu alanda önemli eserlerinden biri de “Gelecek Şoku”dur. O’na göre bireyler yeni toplum yapısında yaşanan hızlı değişim ve gelişimlere uyum sağlayamayacak ve şok etkisi yaşayacaklardır. Şok aslında bir uyum bozukluğu, yeni duruma alışamama halidir. Bu durumu ise kültürel şok olarak nitelendirmek hafif kalır. Çünkü yaşanan bu şok durumu, geleceğin en önemli hastalıklarından biri olabilir. Kitle bunalımı, gün geçtikçe yayılan şiddet bu sürecin bir sonucudur. Gelecek şokunu, kişinin yaşadığı kültür şoku olarak tanımlayan Toffler bu durumun yeni kültürün eski kültür üzerindeki aşırı baskısından kaynaklandığını iddia etmektedir (Toffler, 1970, s.15). Bilgi ve değişim arasında yaşanan etkileşimin sebep olduğu hızlı dönüşüme uyum sağlama, bireyler için zorlayıcı bir süreçtir. Toffler’a göre bu süreçte hızla artan seçenekler arasında seçim yapmaya zorlama, sık sık yeni durumlarla karşı karşıya gelme, daha kısa bir zaman diliminde uzmanlaşma, bilgiyi işlemeye zorlanma gibi unsurlar akıl sağlığını tehdit etmektedir (Toffler, 1970, s.182).

Geleceğin toplumu hakkında ciddi endişeler taşıyan Toffler, bu toplumda var olan bireylerin şok durumundan kurtulamayarak önemli sağlık sorunları yaşayacaklarını savunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Amerikan toplumu da ilaca bağımlı, alkol ve uyuşturucu kullanan genç nüfusun hızla arttığı, kitlelerin kuru ve anlamsız bir hayat

sürdüğü, yalnızlıkların arttığı, anksiyete gibi psikolojik sorunları olanların kalabalıklara karıştığı bir ulustur (Toffler, 1970, s.188).

Toffler, bilgi toplumunu teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak görmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin bireylerin gündelik yaşamlarında radikal değişiklikler yapacağını ileri süren Toffler yeni uygarlığın yeni davranış kuralları getireceğinden bahsetmektedir (Toffler, 1996, s.200).

Toffler’ın dikkate değer analizlerinden biri de üçüncü dalga uygarlığında kitle iletişim araçlarının egemenliğinin ortadan kalkacak olmasıdır. Artık bu araçlar kitleyi hedef almamaktadır (Toffler, 1996, s.221).

Toffler’ın hane merkezli toplum ve elektronik köşk kavramları yine bu çalışmaları üzerinden ortaya çıkmıştır. Üçüncü dalga uygarlığının bir sonucu olarak bu kavramlar, insanların işlerini sadece işyerinde değil, yaşamış olduğu her yere taşıdığını vurgulamak için kullanılmaktadır (Toffler, 1996, s.293). Teknolojik gelişmeler neticesinde eve işin girmesi ailenin niteliğini değiştirmiştir ve bunun sonucu olarak da bildiğimiz aile ‘elektronik aile’ haline gelmiştir. Bu sebeple Toffler’a göre üçüncü dalga yeni bir aile tipini inşa etmiştir (1996, s.293).

Bell’e göre daha derin analizler ortaya çıkaran Toffler’ın kuramında da teknoloji başat konumdadır.

1.5.1.3. Yoneji Masuda

Japonyalı sosyolog Masuda, bilgi toplumu ile ilgili bir rapor hazırlamıştır. Bu raporunda temel olarak sanayi toplumu ve bilgi toplumu arasındaki farklılıklara değinmiştir. Sanayi toplumunun dinamiği maddi üretimken, bilgi toplumunun dinamiğini ise bilgi oluşturmaktadır. Masuda, bilgi toplumunun sanayi toplumundan tamamen farklı olarak yeni bir toplumsal yapı olduğunu savunmaktadır (1990, s.4). Masuda’ya göre bir toplumun başka bir aşamaya geçebilmesi için köklü teknolojik değişikliklerin oluşması gerekmektedir (Nair, 2018, s.46).

Masuda, bilgi toplumu kavramını ilk kullananlardan biridir. “Sanayi Ötesi Toplum Olarak Bilgi Toplumu” adlı eserinde bilgi toplumunun ortaya çıkışını kendi

ülkesi Japonya üzerinden anlatmaktadır (1983, s.3). Masuda, bilgi toplumunda bilgisayarlara özel bir önem vermektedir. Çünkü ona göre bilgisayarlar, insan zihninin yerini tehdit etmektedir. Aynı zamanda bilgisayarları bilgi toplumunda gelişmenin merkezinde görmektedir (1983, s.31). Yeni toplum yapısının temel dinamiğini bilgi ve iletişim teknolojileri oluşturmaktadır. Teknolojik cihazların yüksek oranda enformasyon üretmesi bilgi toplumunu yaratmıştır. Bu nedenle bilgi toplumunda teknoloji sistemleri başat konumdadır (Canpolat, 2012, s.57).

Masuda'ya göre bilgi toplumlarının en önemli özelliği çok merkezli olmasıdır. Bu özellik de sosyal ve siyasal alanda iki önemli sonucu ortaya çıkarmıştır: İlki, teknolojinin zaman ve mekân üzerindeki sınır tanımaz özelliğidir. Bu durum geleneksel toplum yapısını bozmuş ve bireyselliği ön plana çıkarmıştır. İkincisi merkezsizleşme ulus devleti tüm bağlamlarıyla kuşatmaktadır (Bozkurt, 1996, s. 165). Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan baş döndürücü gelişmeler katılımcı demokrasi ve yerel yönetimleri desteklemektedir (Kumar, 2013, s.28).

Masuda'ya göre bilgi toplumunda üretimin çekirdeğinde bilgi hizmeti veren kurumlar fabrikaların yerini alacaktır (Kumar, 2013, s.26). Bu toplumda yenileyici güç, bilgisayar teknolojisidir. Bu teknoloji sayesinde de bilgi ve teknoloji üretimi artacaktır (Masuda, 1990, s.114).

Computopia makalesi, bilgi toplumu teorisinin doruk noktasıdır. Ütopik bir toplum önerisinin yapıldığı bu makale günümüzde insanların yaşadığı problemleri görmezden gelmiştir. Computopia'nın asıl amacı, teknolojik sinerjizmin yeniden doğuşudur. Teknolojik sinerjizm, insan ve doğa arasındaki ilişkinin düzeldiği, bireylerin doğaya tabi olduğu, karar ve fırsat eşitliğinin sağlandığı, sinerjik toplumların varlığını sürdürdüğü bir yapıdır. Ancak burada tüm sorunlar göz ardı edilmiştir (Masuda, 1990, s.139; Canpolat, 2012, s.58).

“Computopia” adlı makalesinde Masuda kas gücüyle çalışan inşaların yerini gelişen teknoloji nedeniyle makine ve robotların alacağını ifade etmektedir. Bu toplum yapısında gönüllü toplulukların öne çıkacağını da vurgulamaktadır. Dikkat çeken başka bir analizi de bilgi toplumunda toplumsal sınıfların olmadığı yeni bir toplumun oluşacağı şeklindedir (1985, s.625-632).

Masuda'nın computopolis kavramı da önemlidir. Japonya'yı ele alan Masuda'ya göre bilgi toplumu olmanın ilk koşullarından biri de bilgisayar donanımlı bir

toplum inşa etmektir. Bu noktada bu kavram da bilgisayar donanımlı şehri ifade etmektedir (Masuda, 1983, s. 4).

Gelişen teknolojiye bağlı olarak ortaya çıkan bu yeni çağda sanayi devriminden daha büyük toplumsal dönüşüm yaşanacaktır. Bu dönüşümde siyasetten ekonomiye kadar her alan etkilenecektir. En başta ekonomi alanında dayanışmacı ekonomi kabul edilecektir (Masuda, 1990, s. 66).

Bilgi ağlarını teknoloji aracılığı ile bilgilerin aktarılması olarak tanımlayan Masuda bu ağları yaşayan bir beden ya da organizmaya benzetmektedir. Çünkü ağlar birleşerek devamlı büyümektedir (1990, s. 32-33). Masuda'ya göre teknolojik araçlar bireylerin hayatında boş zamanı artırmıştır (Timisi, 2003, s.101). Gündelik hayattaki pek çok işi online olarak bu aygıtlar üstlenmiştir. Ancak birey kalan zamanını da yine bu ağlar üzerinde geçirmektedir.

1.5.1.4. Manuel Castells

90'lı yıllarda ortaya attığı ağ toplumu kavramıyla tanınan Manuel Castells yeni teknolojik gelişmelerin inşa ettiği yeni toplumu **ağ toplumu** olarak nitelendirmiştir.

Castells'e göre teknoloji hayatın tüm alanlarına yayılmıştır. Teknolojik gelişmelerin yarattığı yeni formları sadece teknoloji ile açıklamanın yetersiz kalacağını düşünmektedir. Teknoloji ve toplum karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir ancak yeni toplum yapısı yalnızca teknoloji boyutuyla değerlendirilecek kadar basit bir süreç değildir (Castells, 1997, s.5).

“Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür” adlı üç ciltlik kitap yayınlayan Castells yaşadığımız çağa özgü önemli analizler ortaya koymuştur. Teknoloji artık her şeyi konumlandırmaktadır. Bireylerin kimliğini dahi etkileyen, siyasi süreçlere de etki eden teknoloji herkesi ve her şeyi takip etmektedir. Dolayısıyla teknolojik gelişmeler, toplumun değişimindeki itici gücü oluşturmaktadır (Merrifield, 2012, s.272).

Teknolojik determinizmi reddeden Castells “Teknoloji ve üretimin teknik ilişkileri tüm toplumsal ilişkiler ve toplumsal yapılar düzenine yayılır, böylece iktidara, deneyime nüfuz eder, onları değiştirirler. Kalkınma biçimleri, elbette sembolik iletişim

de dâhil olmak üzere, bütün bir toplumsal davranışlar alanını şekillendirir” (2005, s. 21) ifadesiyle aslında teknolojinin toplumu değiştirdiğine vurgu yapmaktadır.

Castells, ağ toplumu teorisinde ağın bir merkezi olmadığını ifade etmiştir. Ülkeleri, coğrafyaları birbirine bağlayan bu ağların oluşabilmesi için de bilgi ve iletişim teknolojileri en önemli koşuldur. Ağ toplumunun en belirgin niteliklerinden birisi, ağlar oluşturup örgütlenme biçimini değiştirmesidir (Castells, 2008, s.3-4). Bu toplum yapısında, bilgi ve iletişim teknolojileri sivil toplum için bir alternatiftir. Online olarak kullanılan ağlar toplumun kamusal alanlarından biri haline gelmiştir (Türk, 2013, s.55).

Ağlar, sadece bilgisayar ve telefonu kapsamaz. Uyuşturucu, siyaset, sokak çeteleri, finansal kurumlar vb. ağlar içinde örgütlenmektedir. Ağlar genişledikçe ve geliştirildikçe toplumsal süreçler de değişime uğramaktadır (Castells, 2005, s. 621-622).

Bilgi ve iletişim teknolojileri tarihsel sınırları aşmış, her türlü içeriğin dağıtılabilirdiği, sosyal örgütlenmeye alan açan, etkileşime açık ağlar haline gelmiştir. Ağ, sosyal yapısı aktif olan bir yapıdır (Castells, 2009, s. 24). Ağ toplumunun yükselişi ile yerellik, bireylerin kendi yaşamları ve çevreleri üzerinde egemen olmaları gibi unsurlar öne çıkmıştır. Bu durumda ağlar, bireylerin kimliğini yansıttığı bir alandır (Castells, 2008, s.4-5). Ayrıca toplumsal örgütlenme açısından iletişim teknolojilerine önemli roller atfeden Castells, bireylerin İnternet sayesinde bir araya gelip örgütlenerek korkularını aştıklarını ifade eder (2012, s.17).

Castells’e göre, yeni medyanın gelişimi medya içeriklerini çeşitlendirmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojileri ile bireyler pasif izleyici konumundan çıkmış, aktif izleyici konumuna yükselmiştir. Tüketen birey artık medya iletileri üretebilen hale gelmiştir (Basmacı, 2018, s.119).

Castells’e göre bilgi, hem materyal hem de bir tüketim metasıdır. Daha ileri bir ekonomik işlev için de bilgi, önemli görevler üstlenecektir. Bu açıdan düşünüldüğünde yeni iletişim teknolojileri, ekonomide verimliliği, üretkenliği arttırdığından önemli bir kaynaktır (Timisi, 2003, 98).

Castells, yeni iletişim teknolojilerinin iletişimin temel yapısını değiştirdiğini iddia etmektedir (2013, s. 440-441). Ağ toplumu, yeni iletişim formları ortaya

çıkarmıştır. Gerçek dünya harici başka bir dijital evren oluşturmuştur. Bundan dolayı da gerçeğin şekli de değişime uğramıştır.

“Biz küresel bir köyde değil, küresel olarak üretilip yerel olarak dağıtılan, kişiye özel kulübelerde yaşamaktayız” ifadesiyle Castells yeni iletişim teknolojilerinin bireyleri yalnızlaştırdığına da vurgu yapmaktadır (akt. Stevenson, 2008, s.311). Teknolojik aygıtlar insanların serbest zamanlarını da kuşatmıştır. Önceden gerçek ortamlar ön plandayken günümüzde ise sanal ortamlar daha çok tercih edilmektedir. Bu durumu Castells “gerçek sanallık” olarak kavramsallaştırmıştır. Gün boyu evlerinden hatta odalarından bile çıkamayan bireyler asosyalleşmektedir. Gerçek ortamlardan uzak, yalnızlığa mahkûm edilen bireyler adeta “kişiye özel kulübeler”de yaşamı devam ettirmektedir (Basmacı, 2018, s.119)

1.6. Bilgi Toplumu Kuramlarında Eğitim Tartışmaları

Toplumsal değişme sürecinde eğitim önemli bir etkidir. Eğitim, bireyleri harekete geçiren, bilgi, beceri ve değerleri yayan toplumsal bir kurumdur (Dewey, 1937, s.236). Bilgi toplumunu tanımlayan niteliklerden birisi eğitim ve teknolojinin kaynaşmasıdır. Bilgi toplumunda geleneksel olarak bilinen eğitim standardı yıkılmış, yerine bilgi odaklı eğitim sistemi inşa edilmiştir. Bunda da en önemli etken, bilgisayar ve İnternet teknolojisi olmuştur.

Bireyi ve toplumu inşa etme süreci eğitimden geçmektedir. Aynı zamanda eğitim kalkınma ve gelişme hızını da belirlemektedir (Varış, 1985, s.13). Toplumsal değişme ile eğitim birbirlerini etkileyen kavramlardır. Toplumsal değişme sürecinde eğitimin iki görevi mevcuttur: nedensellik ve onarıcılık. Nedensellik, bir durumdan başka bir duruma geçişi; onarıcılık ise toplumsal barışın sürekliliğini sağlamaktadır (Bilhan, 1991, s.169).

Eğitimin niteliği, bir ülkenin gelişmişlik düzeyini belirlemede en temel kriterlerden birisidir. Eğitim düzeyi yükselmiş her birey o toplumun kalkınmasında paya sahiptir (Aydın, 2003, s.183-185). Sanayi toplumunda eğitim anlayışı pozitivisttir. Sadece maddi üretimi karşılamak amaçlı üretilen bilgi ve teknoloji artık bu çağda yeterli değildir (Çötök, 2005, s.36). Yeni toplum yapısında bilgisayar ve İnternet öncü rol

üstlenmiştir. Ancak bu durum sadece ekonomi sektörünü değil aynı zamanda sosyal ilişkileri de yeni bir boyuta ulaştırmıştır (Castells, Cardoso, 2005, s.292).

Bilgi çağında eğitimin amacı, yeni bir şeyler üretebilme ve yapabilme yeteneğine sahip bireyler yetiştirmektir. Dolayısıyla yeni eğitim sisteminin en önemli niteliği, öğrenci merkezli anlayışın benimsenmesidir (Erdoğan, 1998, s.93). Geleneksel eğitim anlayışında öğretmen sınıfın otoritesiyken, bilgi toplumunda bu anlayış tamamen değişmiştir. Artık öğretmen, öğrenme etkinliklerini düzenleyen kişi olma rolü üstlenmektedir.

Eğitim alanında bilginin kullanımına dair kabul edilenler bilgi toplumunda değişikliğe uğramıştır (Özden, 1999, s.4):

Tablo 6
Eğitimde Değişen Bilgi Anlayışının Karşılaştırılması

Geleneksel eğitimde bilgi	Çağdaş eğitimde bilgi
Kesindir	Geçicidir
Eğitim, öğrencilere ansiklopedik bilgi kazandırmak için verilir	Eğitim konuları derinliğine anlayabilmek için verilir
Bilgi, gelecekte kullanmak için edinilir	Bilgi, yeni bilgi üretmek için edinilir
Bilgilenme, formal bilimin öğrenciye aktarılmasıyla gerçekleşir	Bilgilenme, öğrenci ve formal bilim dallarının etkileşimiyle gerçekleşir
Eğitimin amacı sadece sayısal ve sözel zekâyı geliştirmektir	Eğitimin amacı çok yönlü zekâ gelişimini sağlamaktır

Kaynak: Yüksel Özden, *Öğrenme Öğretme*, Ankara: Pegem yayıncılık, 1999, s.4.

Yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı gibi geleneksel eğitimde kesin ve kalıcı olan bilgi sadece iki yönlü zekâyı geliştirmek için aktarılır. Çağdaş eğitim sisteminde ise bilgi geçicidir ve çok yönlü zekâ gelişimini geliştirmeyi hedef alır.

Bilgi toplumunda eğitimde amaç, evrensel değerleri bireylere aşılatabilmektir. Bilgi toplumunda eğitimin sosyal bir amacı da vardır. Eğitim sistemi değerlerden uzak bir sistem asla olamaz (Drucker, 2000, s. 247). Aslan'a göre bilgi toplumunda eğitimin hedefi; en az bir yabancı dil seviyesi ileri, bilgisayar okuryazarlığına sahip, öğrenmeyi öğrenmiş, yapıcı ve yaratıcı, disiplinlerarası çalışmaya uyum sağlayan, risk alabilen ve gerektiğinde hayır diyebilen, demokrasiye ve insan hak ve özgürlüklerine saygılı bireyler yetiştirmektir (1998, s. 877).

Yeni süreçte öğrencilerin düşünme kabiliyetleri geliştirilmeye çalışılmalıdır. Geleneksel eğitim anlayışındaki ezbercilik reddedilmiştir (Binbaşıoğlu, 2003, s.114). Teknoloji destekli eğitim aslında sosyal etkileşimin ürünüdür (Abbott, 2001, s.10). Çeşitli platformlar üzerinden bir araya gelen öğrenciler ders içeriklerini ve bilgileri paylaşmaktadır. Bu süreçte de öğrenciler bilinçli ya da bilinçsiz etkileşime girmektedir.

Bilgi toplumunun eğitim anlayışı geleneksel eğitim sistemini bozguna uğratmıştır. İşbirlikçi, sosyalleşmeye dönük, özgürlüğün ileri seviyede olduğu, öğrenci merkezli, bireysel öğrenmeye de fırsat veren, daha demokratik bir eğitim anlayışını yerleştirmiştir (IDEC'ten akt. Parlar, 2012, s.202-203).

Toffler'a göre ileri teknolojinin eğitimde kullanılmasıyla tekdüze disiplinin ortadan kalkmasıyla öğrenci, onu sınırlayıcı, sevimsiz sınıflardan kurtulmuştur (1981, s. 231). Gelişen teknolojik olanaklarla bireylere kendilerini eğitmeleri açısından yeni olanaklar sunulmuştur. Önceden resmi eğitimin dışında seçeneği olmayan birey için şimdi alternatifler söz konusudur. İletişim açısından gelişmiş ülkelerin de tercihi görüntülü eğitsel programlardan yana olmaktadır (Özçağlayan, 1998, s.158).

Teknoloji ve buna bağlı olarak sürekli artan bilgi, eğitimin yaşam boyu devam etmesine sebep olmuştur. Öğrenme kapasitesi de devamlı geliştirilmelidir. Yaşamın her alanında ve her anında olan eğitim, bireylerin kullandığı tüm platformlara yansımalıdır. Bu doğrultuda toplumun kurumları işbirliği içinde hareket etmelidir. Eleştirel düşünme ve problem çözme becerileri kazandırabilmek bu süreçte en temel hedeflerden biri olmalıdır. Eğitim, toplumsal bir sermayedir, yatırım özelliği taşır. Bu nedenle de

toplumun gerçeklerinden soyutlanamaz (Garner'dan akt., Çeven ve Karakulle, 2018, s.700).

Bilgi toplumunda eğitimde bireyselleşme ve süreklilik sözcükleri öne çıkmaktadır. Bireyin eğitim sürecinde bireysel olarak çalışabilmesi için teknolojik araçlar yardımıyla alanlar yaratılmıştır. Ayrıca eğitimde zaman algısı da yıkılmıştır (Aktan, Tunç, 1998, s.123). Bu anlayışta okullar değişme ve gelişmeyi sistemin ayrılmaz bir parçası olarak görmelidir. Sınıf ve okul duvarlarını aşan eğitim, merkezi yönetimden yerel yönetim modeline geçmelidir (Fındıkçı, 2004, s.18).

Bilgi toplumunda yaşayan birey, okul eğitiminin dışında informal eğitime gereksinim duymaktadır. Yeni eğitim anlayışında zaman ve mekân kavramları aşılmıştır. Drucker “bitmiş eğitim” kavramını reddeder (1992, s.248). Bu bağlamda geleneksel eğitim sisteminde yer alan okulda eğitim anlayışı yıkılmıştır. Dolayısıyla eğitim ve öğrenme süreci kurumsallaşmış ve yapısal formunu kaybetmiştir (Şimşek, 1997, s.74). Yeni sistemde özerk okul anlayışı benimsenmiştir.

Yaşanan teknolojik gelişmeler ışığında okulun yeni bir form oluşturması zorunlu hale gelmiştir. Bu form, öncelikli olarak bilgi ağlarına dayalı çeşitli öğrenme platformlarına sahip olmalıdır. Entelektüel, duygusal ve sosyal desteğin sağlandığı, öğrenenlerin de bilginin ortaya çıkmasında rol üstlendiği, sürekli yeni bilgilerin üretildiği, yoğun etkileşimin yaşandığı bir alan olarak tasarlanmalıdır (Turan, 2006, s.316).

Bilgi toplumunun eğitim alanında yaş sınırlılığı yoktur. Her yaştan bireyin bu sürece dâhil olduğu anlayış, sürekli öğrenme ilkesini benimsemiştir. Bu da bilginin devamlı olarak ilerlediğine, dinamikliğine vurgu yapmaktadır. Ortaya çıkan her yeni teknoloji yeni bilgilere ihtiyaç duymaktadır (Çeven ve Karakulle, 2018, s. 699). Ancak bilgi toplumunda ülkelerin rekabet gücü düşüktür. Sunulan fırsatlardan her vatandaş aynı ölçüde yararlanamaz (Knyagin vd. 2016, s.90).

Bilgi toplumunda bilgi zenginlik yaratan başlıca kaynaktır. Bu nedenle eğitim performansının en üst düzeyde olması için okullara yeni ve zorlu talepler

yöneltilmektedir (Eriş, 1998, s.162). Okullar ise sürekli olarak değişen bu talepleri karşılayamamaktadır.

Senge, okulların varlığına karşıdır. Çünkü bu kurumlar, aşırı kurallı, yöneticilerin ve öğretmenlerin grup çalışmasına ve işbirliğine yatkın olmaması, etkinliklerin iyi bir çerçevede yürütülememesi gibi durumlar sebebiyle işlevselliğini kaybetmiştir. Okul, girişimcilik ruhu ve ileri görüşlülüğe yer vermez. Daha çok emirlerin devamlı olarak geldiği bir yer olarak varlığını sürdürmektedir. Dolayısıyla okullar, bu tür toplum yapısında üzerine düşen görevleri yerine getirememektedir (1993, s.71).

Garnham'a göre eğitim alanında teknolojik aletlerin kullanılması, bilgi ve eğitimin metalaştırılmasına neden olabilecek güçtedir. Bu süreçte özel okulların sayısının artacağına dikkat çeken Garnham kurumsal firmaların da rekabet edeceğini belirtir (2010, s.141).

Bilgi toplumunda özellikle eğitim alanında geçmiş tecrübeler geleceğin ihtiyaçlarını karşılamaya yetmeyecektir. Bundan dolayı hem öğrenen hem de öğretene farklı öğrenme tabanlarına gereksinim duyacaktır (Whitaker,1997, s.154). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin eğitsel alanda etkili bir şekilde kullanılması, eğitimcilerin bu araçları kendilerinin kullanmasını ve içeriği belirlemede kendilerinin sorumluluğu almalarını zorunlu hale getirmektedir (Fung ve diğerleri, 2002, s.48).

Öğretenlerin ve öğrenenlerin bilgisayar yazılımı ve kullanımı konusunda bilgi ve beceriye sahip olması gerekmektedir. Bilgisayar okur yazarı olarak da ifade edilen bu durum, günümüzdeki eğitim anlayışında da önemli bir konuma sahiptir (Herring ve ark., 2005, s.100).

Küreselleşme sürecine uyum sağlayabilecek nitelikte eğitim verilmesi bu dönemde eğitimin amaçları arasında olmalıdır. Çünkü meslekler, eski toplumlara göre daha yoğun bilgi ve beceri ağırlıklıdır. Eğitim süreci, sadece diploma vermeye dayanan sistemi aşmalıdır. Gelecekte sektörde insan gücüne dayalı işlerden ziyade beyin gücüne dayalı işler öne çıkacaktır. Okullar ise bu istihdamı sağlamada yetersiz kalacaktır (Taşçı, 2001, s.67).

Bilgi toplumunda bilgisayarlara yönelik en önemli eleştiri, öğrenenleri sosyal yaşamdan uzaklaştırmasıdır. Zamanının önemli bir kısmını bu cihazlarla geçiren öğrencilerin sosyal yetenekleri gerilemektedir (Kumtepe, Uçar, 2016, s.38).

Bilgi toplumu seviyesine ulaşan ülkelerde okulsuzluğa doğru yeni bir akım vardır. Teknolojik cihazlar eğitim sürecinde önemli hale gelse de küçük yaşta eğitime başlayan çocuklar temel eğitimlerinde yoksun bırakılmamalıdır. Bunun yanında teknolojiyi kullanarak nasıl bilgi edinebileceği de öğretilmelidir. Bu noktada öğretmenler rehber konumundadır. Bu tür toplumlarda bilgisayarlar ve robotlar öne çıkacağından insanların yaptığı pek çok işi makineler yapacaktır. Dolayısıyla ilerleyen zaman diliminde daha çok zekâ gerektirecek sektörler ortaya çıkacaktır (Merter, 2018, s.17).

Bilgi toplumunda bireylerine asıl olarak verilmesi gereken eğitim, bilginin nasıl yönetileceği yani bilginin nasıl kullanılacağı, dezenformasyonun farkına varabilme, bilgiye ulaşabilme, bilginin nasıl genişletilebileceği gibi yetiler olmalıdır. Bu süreçte bilginin doğrudan kişiye aktarılmasından ziyade bilginin nasıl ve ne şekilde elde edileceği bilincini kazandırmak daha önemli hale gelmiştir. Bu bağlamda üniversiteler, akademik araştırma merkezleri gibi bilgi üretim yerlerine önemli görevler düşmektedir (Çalık, Sezgin, 2005,s.63).

Bilgi toplumunun başarısı, kaliteli bir eğitim sistemine dayanmaktadır. Bilgi toplumunda okullar bilgi dağıtan bir kurum olmakla kalmayıp aynı zamanda öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirmelidir. Problemlerle çözüm bulabilme, fikir üretme, eleştiri yapabilme gibi niteliklerle donatılmalıdır. Bu bağlamda öğretmen eğitimi de tekrar gözden geçirilmelidir (Castells, Cardoso, 2005, s.358).

Yapay zekâ, robotlar gibi uygulamalarla baş döndürücü bir şekilde gelişen teknolojinin eğitim sektörüne dâhil olması, okulların ve öğretmenlerin gelecekteki halinin sorgulanmasına neden olmuştur.

Yeni iletişim teknolojilerinin eğitim alanı ile entegre olması, avantaj ve dezavantajları ile değerlendirilecek bir durumdur. Bu noktada önemli olan teknolojik aygıtların ne boyutta ve nasıl kullanılacağıdır. Günümüzdeki anlayış, teknolojik

araçların olmadığı bir sistemi reddeder. Bu nedenle de özellikle eğitimciler dezavantajları yok edecek metotlar geliştirmelidir (Çakır, 2018, s. 301-302).

Genel olarak dünyanın her yerinde eğitim alanında yaşanan değişimler, Türkiye'yi etkilemektedir. Teknoloji etrafında inşa edilen eğitim alanına Türkiye'nin de dâhil olması gerekmektedir. Bu sebeple ülkenin kalkınma planı hazırlanırken eğitimin niteliğini arttıracak yeni programlar ya da yeni bir sistem geliştirilmelidir (Aydın, 2003, s.189). Gelişmiş ülkelerin toplumlarında bilgi egemendir. Türkiye de bu anlamda bilgi ve insana yatırım yapmalıdır. Bilginin en yoğun olarak işlediği yer eğitim kurumlarıdır. Bundan dolayı da eğitim sektörüne ayrı bir önem verilmelidir. Bütçede de eğitim faaliyetleri ayrıcalığını korumalıdır. Ayrıca öğretmenlerin daha donanımlı yetiştirilmesi gündeme alınmalıdır. Gerekirse öğretmen olma kriterleri yeniden belirlenmelidir (Çeven ve Karakulle, 2018, s.703).

Dünyada var olan hükümetlerin çoğu eğitim anlayışından memnun değildir (Jonassen, vd. 2003, s.22). Her ülkede eğitim sürecine katılanların sayısı artmaktadır. Tüm eğitim kurumları bilgi ve iletişim teknolojilerini az ya da çok sistemine dâhil etmektedir. Ancak buna rağmen her alanda görülen eşitsizlik eğitim alanında da görülmektedir. Eğitim alan bireylerin sayısı kadar eğitim almayan ya da alamayan kesimin artışı da dikkat çekmektedir (Balay, 2004, s. 65). Bu da bilgi toplumunun tüm imkânlarına rağmen bireylere ulaştırılmasında yetersiz kaldığının bir kanıtıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

2.UZAKTAN EĞİTİMDE

YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN

ROLÜ VE TÜRKİYE’DE UZAKTAN EĞİTİM

2.1. Eğitim Nedir?

Bireyin yaşadığı çevreye uyum sağlayabilmesi sürecinde eğitim kavramı karşımıza çıkmaktadır. Toplum toplu yapan etmenlerin başında eğitim gelmektedir. Gündelik hayatın her köşesini kaplayan eğitim kavramı üzerine literatürde çeşitli tanımlar yapılmıştır.

Aristoteles’e göre eğitim, teorikten ziyade pratik bir bilimdir. Eğitimin ilk hedefi, topluma yararlı olabilecek bireyler yetiştirmektir. İkinci olarak bireye yönelik eğitim, bireyin serbest zamanını doğru bir şekilde değerlendirmesini hedefler (Burnet, 2008, s.7). Deniz’e göre eğitim, bireyi değiştirmeye yönelik çabaların tümüdür (Deniz,1999, s.1). Bu açıdan bakıldığında toplumun ihtiyaç duyduğu birey profilini oluşturabilecek en önemli faaliyet alanlarını eğitim sektörü oluşturmaktadır.

Dewey ise eğitimi, demokrasinin iyi bir şekilde işleyebilmesini sağlayan ön koşul olarak ele almıştır. Eğitim, bireyleri ideolojik olarak yönlendirmekte ve ona birtakım değerler atfetmektedir. Öyle ki küçük yaşta eğitime başlayan bireyin tüm yaşamını bu süreçte inşa edilen ideolojiler yönlendirmektedir. Bu durum da sonraki yıllarda siyasal görüşünü etkilemektedir. Bu nedenle eğitim sürecinde öğrenci, belli siyasal kimlik kalıplarına hapsedilmemelidir. Demokratik bir eğitimin verilmesi, toplumda demokrasinin nitelikli olarak işleyebilmesinin ön koşuludur (Tekeli, 2003, s.13-14).

Russell eğitimi yeni dünyanın anahtarı olarak tanımlamıştır (1999, s.57). Smith, Stanley ve Shores da eğitimi, sosyal süreçlerin bütünü şeklinde değerlendirmiştir. Genel olarak bireylerin toplumun standartlarını, inançlarını ve yaşama yollarını kazanmasında, toplumun bir üyesi haline gelmesinde eğitim kavramı etkili olmaktadır (Keleş, 2007, s.24). Bir başka yaklaşıma göre eğitim, bireyin yaşamı boyunca devam eden bilinçlenme süreci olarak inşa edilmiştir (Davis, 1988, s.299). Özcan da eğitimi, bireyde davranış değiştirme süreci olarak ele almıştır (Özcan, 2012, s.3).

Eğitimi bireysel açıdan ele alarak tanımlayan Kant'a göre eğitim, insanın mükemmelleştirilmesidir. J. S. Mill eğitimi bireyin hem kendisi hem de başkaları için mutluluk aracı olarak nitelendirmiştir. Spencer ise eğitimi, iyi yaşam olanakları sağlayan faaliyetlerin bütünü olarak değerlendirmiştir (Tezcan, 1996, s. 5.)

ABD'li akademisyen Douglas Kellner, eğitimin başat hedeflerinden biri olarak demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi ve demokrasi için gelecek nesli ve yeni bir ekonomiyi güçlendirmeyi öngörmektedir. Ayrıca Kellner, günümüz toplumunda eğitime ayrı bir önem atfederek var olan dünya düzenini daha iyi hale getirmek için bir araç olarak görmüştür (Barış, 2014, s.437-438).

İnsanlık tarihinin başladığı andan itibaren var olan eğitimin bugüne kadar çeşitli tanımları yapılmıştır. Amaçları, işlevleri, kapsamı açısından genişleyen eğitim kavramı, 1900'lü yıllarda bilgi öğrenme ve bunu kullanma olarak tanımlanmıştır. Bu durumda eğitim sürecinde bireye ağırlık verilmiştir. 1930'lu yıllarda ise bu anlayış biraz değişerek eğitim, bireyin gelişme süreci olarak görülmeye başlanmıştır. Eğitimin görevleri arasına bireyin ailede ve toplum içindeki görevlerini yerine getirmesi, topluma uyumu, var olan yeteneklerini en üst sınıra kadar geliştirmesini sağlamak için gerekli davranış biçimlerinin kazandırılması gibi anlayışlar eklenmiştir. Böylece eğitim, kişinin her yönden gelişmesine yardım eden bir görev üstlenmiştir (Güneş, 1996. s.2).

Genel olarak her toplumda eğitimin işlevleri üç boyutta değerlendirilmektedir (Kaya,1989, s.2-3.);

- Sosyal işlevi: Bireyleri yaşadığı toplumun bir üyesi haline getirmektedir. Toplumdaki normlara uygun, iyi bir insan yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

- Siyasal işlevi: Eğitim sisteminden siyasal sistemin gelişmesine liderlik yapacak insanlar yetiştirmesi beklenir. Bu anlamda, eğitimin siyasal işlevi, iyi vatandaş yetiştirmektir.

- Ekonomik işlevi: Bir ülkede ekonomik kalkınmanın gerçekleşebilmesi için bunu sağlayabilecek insan gücünün yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu görev de eğitimin ekonomik işlevinin ögesidir.

Yukarıda da görüldüğü gibi eğitim tanımlarının içerikleri birbirinden farklıdır. Bazı tanımlar eğitimi bireysel açıdan ele alırken, bazıları ise toplumsal olarak ele almaktadır. En genel ifadeyle eğitim, toplumun geleceğini inşa eden bir süreçtir (Hesapçıoğlu,1994, s.30). Bu süreci ise eğitim veren kişiler düzenlemektedir. Bu sebeple de öğretmenlik yapacak kişinin, öncelikle iyi bir eğitim sürecinden geçmesi ve bu meslek için nitelikli olarak yetişmiş olmaları gerekmektedir (Başaran, 1983, s. 21).

Eğitim ile öğretim kavramı sıklıkla birbirinin yerine kullanılmaktadır. Ancak bu iki kavramı birbirinden ayırt etmek gerekmektedir. Öğretim, genellikle okul çağında bulunan bireylere, genel ve kavramsal nitelikli bilgilerin verildiği uzun bir zaman dilimini kapsayan etkinliktir (Deniz,1999, s.2). Öğretme eyleminin gerçekleştiği süreç olarak da ifade edilebilir. Tanımdan da anlaşılacağı gibi, öğretim, eğitimin bir parçasıdır. Çünkü eğitim faaliyetlerini gerçekleştirebilmek için herhangi bir öğretici olmak zorunda değildir ve bireyin yaşantısında eğitim süresi öğretim süresinden daha fazladır. Ayrıca eğitimde zaman ve mekân sınırı yoktur.

Günümüz toplum yapısının değişmesiyle birlikte eğitim sistemi de değişmiştir. Sadece kitaplardan yararlanıp birtakım içerikleri ezberleyerek işleyen bu sistem artık içeriğe nasıl bakılacağını, kitaplardaki verilerin nasıl okunacağını ve yazılanlara eleştirel perspektifle bakmayı öğretmektedir. Tüm bu süreçler, eğitimin bir parçası olarak kabul edilmektedir (Krishnamurti, 2008, s.13). Sürekli olarak kendini yenileyen bir alan olan eğitim, değişen çağa ayak uydurmak zorundadır (Bilgin vd, 2007, s.9).

Yeni toplum yapısı, yeni bir eğitim sistemini inşa etmiştir. En başta eğitimin verildiği kurumlar olarak okulların değişen bazı nitelikleri şunlardır:

Tablo 7
Okul Modelleri Karşılaştırması

Geleneksel Okul Modeli	Öğrenen Okul Modeli
Fabrika modeli kitlesel üretim	Esnek üretim
Bilginin nakledilmesi	Bilginin üretilmesi, yaratılması
Önce öğrenen sonra nakleden öğretmen	Birlikte öğrenen öğretmen ve öğrenci
Öğretmen ve sınıf merkezli okul içi öğretim	Okul dışına taşan, okul dışı uzmanlar aracılığıyla öğrenme
Bina ve araçların işlevlerine özgü kullanımı	Bina ve araçların esnek kullanımı
Bina ve öğretmene yatırım	Eğitimde Ar-Ge, ICT, sürdürülebilir yenilik ve gelişme yatırımları
Yaşamda elde edilen pozisyonlar diplomaya bağlı	Yaşamda elde edilen pozisyonlar başarıya bağlı
Diploma tekeli, bilgi birikimi ölçümü	Yeterlilik önemli, formasyon oluşumu ölçümü
Eğitimi önceden verilen müfredat eğlenceyi belirler	Formasyon oluşumunda aşamalar izlenceyi belirler
Ortak müfredat	Organizasyonel, profesyonel çeşitlilik
Güçlü merkezi bürokratik ve kurumsal yapı	Okula verilen otonomi, bölüşülen roller, ortaklıklar

Kaynak: İlhan Tekeli, *Eğitim Üzerine Düşünmek*. Ankara: TÜBA Yayınları 2003, s.19.

Çağdaş anlamda eğitim kavramı, en başta davranış değişimi olarak tanımlanmaktadır. Bu davranış değişiminde önemli olan nokta, bireyin bunu maksatlı olarak kendi yaşantıları yoluyla gerçekleştirmesidir. Ayrıca çağdaş eğitim kavramı, bireysel yeteneklerin geliştirilmesini de içinde barındırmaktadır (Alkan, 1979, s.4). Yaşadığımız dünyanın karmaşıklığı her geçen gün artmakta ve bu durumda akıl gücünü daha önemli hale getirmektedir (Russell, 1999, s.38).

Bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler eğitim ve toplum ilişkisini de etkilemiştir. Dünyanın hızlı gelişimine eğitim alanının da uyum sağlaması beklenmektedir. Birey bu değişen yeni toplum için yeni tutumlar, davranışlar, yöntemler geliştirmek zorundadır. Bu durum da eğitim sisteminin yeniden inşasını gerektirmektedir (Alkan,2005, s.4). Yeni sistem, eğitim ve teknolojinin iç içe geçmesini önermektedir. Çünkü bireyin çevresine hâkim olabilme yönünde bu iki araca gereksinimi vardır (Alkan,2005, s.11).

Tablo 8

Eğitim Alanında Geleneksel Değerler ve Yeni Değerlerin Karşılaştırılması

GELENEKSEL DEĞERLER	YENİ DEĞERLER
Koşullanma-koşullandırma	Koşullanmama hakkı
Belirli konularda öğrenme	Bütüncül öğrenme
Öğretmen merkezli öğrenme	Öğrenci merkezli ve kendi kendine öğrenme
Uyum sağlama	Kendini gerçekleştirme
Çocuk merkezli eğitim	İnsan (süper öğrenci)
Toplumla uyum	Toplumu inşa etme
Öğrencinin sesi (bilgi)	Öğrencinin eylemi (beceri)
Geleneksel okul	Özerk okul
Kurucuların ahlakı	Üyelerin ahlakı
Topluma hizmet	Toplumla paylaşma
Demokrasi	Karar sürecine katılma
Geleneksel eğitim	Sürdürülebilir eğitim
Özgürlükten korkma	Özgürlük verme
Gelişim/gelişme	Sürdürülebilirlik
Yarışma	İşbirliği
Program merkezli eğitim	Öğrenci merkezli eğitim
Otoriter eğitim	Demokratik eğitim
Akıl	Akıl/beden/ruh uyumu
Okullaşma	Eğitim
Sosyalleşme	Sosyalleşmeye hazırlama
Otokratik	İşbirlikçi
Herkes için her şey aynı	Herkes için bazı şeyler aynı
Edilgin öğrenci	Üst düzey benlik algısına sahip öğrenci
Alternatif eğitim (1960'lar)	Demokratik eğitim (1990'lar)

Kaynak: Fatih Töremen, *Eğitim Bilimine Giriş*, İstanbul:İdeal Kültür Yayıncılık, 2010, s.15.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi yeni eğitim anlayışı öğrenci merkezlidir. İşbirlikçi ve grup çalışmasına yatkınlık bu anlayışta önemlidir. Öğrenciye özgürlük

tanıyan eğitim, okulun duvarlarını aşmıştır. Bireyin topluma uyum sağlayabilmesi anlayışı reddedilmiş, bireyin toplumu inşa etmesine yönelik içerikler yer almaya başlamıştır. Öğrenci sadece aklı ile değil, akıl beden ve ruh ile birlikte sürece dâhil olmuştur.

Bilgi toplumunun gereklerini gerçekleştirebilmek için eğitim sisteminin yeniden belirlenmesi gerekmektedir. Bu çağda eğitim programlarının en önemli niteliği, öğrenmenin sürekli hale gelmesidir. Toplumun ihtiyaç duyduğu, sürekli öğrenmek zorunda kalan bireyler olması itibarıyla okulun da asıl işlevi, kişiye çok şey öğretmek değil, nasıl öğreneceğini öğretmek olacaktır. Bu bağlamda bireyin öğrenme kapasitesini geliştirmek öncelikli hedeflerdendir (Özden, 2002, s.77).

Bilgi çağında ön planda olabilecek bireylerin bazı nitelikleri şunlardır (Özden, 2002, s.79):

- *“Üniversite eğitimi sonunda, gençler açık ve etkili bir şekilde düşünebilmeli ve yazabilmelidir. Düşünme ve düşündüklerini ifade edebilme, açık, inandırıcı ve etkili bir iletişim kurabilmenin temel koşuludur.*
- *Kendisi, yakın çevresi, toplum ve evren hakkında bilgi edinme konusunda eleştirel bir anlayışa sahip olmalıdır. Bunun için öğrencinin deneysel ve analitik yöntemler, bilimsel, edebi ve sanatsal eleştiriler, büyük dini ve felsefi kavramlarla bilgili bir tanışıklığının olması şarttır.*
- *Eğitimli biri diğer kültürlerden ve zaman dilimlerinden habersiz olamaz. Eğitimliler ile eğitimsizler arasındaki belirleyici fark eğitimli olanının yaşamındaki deneyimleri daha geniş bir çerçevede değerlendirebilmesidir.*
- *Eğitimli insanın ahlak sorunları hakkında belirli bir anlayışa sahip olması, ahlak ve maneviyat ile ilgili konularda düşünmüş olması gerekir. Eğitimli bir insanın en belirgin niteliği, ona ahlak konularında bilinçli seçimler yapma imkânı veren bilgiye dayalı kıyaslama yeteneğidir.*

- *Eğitimli kişinin herhangi bir dalda derinliğine bilgi sahibi olması gerekir. Bununla kastedilen mesleki yeterlilik ile konusunu iyi bilmek arasında bir düzeydir.”*

Bilgi çağında eğitimin amacı, belli standartlar içinde hapsedilmiş vatandaşlar yetiştirmek değil, potansiyellerini en üst düzeyde açığa çıkaracak bireyler yetiştirmektir (Özden, 2002, s.81). Yaşadığımız dönem, eğitim alanında teknoloji kullanımını zorunlu kılmaktadır. Alkan, eğitim ile teknoloji arasındaki ilişkinin eğitsel, ekonomik ve kültürel alana yansıdığını ifade etmiştir (Alkan,2005, s.11).

Çağdaş eğitim sistemleri içinde mutlaka teknoloji ögesi vardır. Bireyin yaratıcı gücünü ortaya çıkaran eğitim, aynı zamanda işgücü verimini de arttıran en etkili araçtır. Günümüzde gelişmiş toplumlar, bu noktada eğitimi itici güç olarak kullanmaktadır (Gül,2000, s.2).

Eğitim, ülkeleri gelişmiş-gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkeler olarak nitelendirirken ele alınan temel ölçütlerdendir. Bir toplumu gelişmişlik noktasına taşıyan en önemli unsurlardan biri olarak eğitim, bireyin ahlaki ve kişisel gelişiminde son derece etkilidir. Eğitim sürecinin en önemli sonucu, bireyde davranış değişikliği oluşturmastır. Bireyin yaşama karşı duruşunu belirleyen eğitim, aynı zamanda gelecekteki hayatını da şekillendirmektedir.

2.1.1. Eğitimdeki Sorunsallar

2.1.1.1. Hedef

Hedef, en genel anlamda varılmak istenen noktadır (Sönmez,1993, s.14). Eğitimde hedef ise kişide gözlenmesi kararlaştırılan bilgi, beceri, değer, tutum vb. gibi istendik özellikler olarak ele alınabilir (Sönmez, 2009, s.23). Eğitimde hedef kavramı, bireyin neden öğrenmesi gerektiğinin cevabıdır.

Amaçsız bir eğitim düşünülemez. Eğitim sürecinde eğitenin her zaman için belli bir amacı vardır. Eğitimin amaçları genellikle önceden belirlenmektedir (Başaran, 1983, s.19). Bu amaçların gerçekleşmesi eğitimin nitelikli olarak verildiğinin de bir

göstergesidir. Ayrıca daha önce belirlenen hedefler içerikle ilgili verilecek bilgilerin belirlenmesi sürecinde de rol oynamaktadır. Hedefler, öğretmenler için de bir kılavuz özelliği göstermektedir (Fidan ve Erden, 2001, s.171).

Hedeflerin belirlenmesinde öncelikli olarak toplum ve bireyin ihtiyaçları ön plandadır. Toplumun bireyden beklediği davranışları kapsayan hedefler aynı zamanda bireyin topluma uyum sağlaması için gerekli bilgi, beceri, davranış ve tutumları da kapsamalıdır (Fidan ve Erden, 2001, s.9).

2.1.1.2. İçerik

Bir eğitim sürecinde hedefler belirlendikten sonra hedeflere uygun olarak içerik belirlenir. Bu doğrultuda önemli olan husus, hedef davranışlar ile içerik tutarlılığının sağlanmasıdır. İçerik en genel anlamda, öğretilmesi hedeflenen konuları oluşturmaktadır. Öğrencilerin ne öğrenmesi gerektiğinin sorusunun cevabı içerik boyutunu oluşturmaktadır.

Eğitim sürecinde içerik oluşturulurken, temel ünite ve konular hedeflerle bağlantılı şekilde inşa edilmektedir (Çelik, 2006, s.3). Dersin kapsamına giren içeriklerde bir konu bütünlüğünün olması gerekmektedir. Ayrıca içerik seçiminde de bireysel ve toplumsal fayda göz ardı edilmemelidir.

İçerik seçiminde öncelikli olarak dikkat edilmesi gereken, içeriğin kazandırılmak istenen öğretim hedefine uygun olmasıdır. İçerikte çabuk değişen bilgiler yerine kalıcı, dayanıklı bilgilere yer verilmelidir. Aynı zamanda seçilecek içerik öğrencilerin sahip oldukları giriş davranışlarına uygun olmalıdır (Fidan ve Erden, 2001, s.171-172).

2.1.1.3. Yaşantı

Yaşantı, birey ile yaşadığı çevre arasında meydana gelen her türlü faaliyettir. Eğitim alanında yaşantı, kazanılmış ve yaşanılmış yaşantı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kazanılmış yaşantı, bireyde kalıcı iz bırakan etkinliklerdir. Kişide bir değişim oluşturmaktadır. Yaşanılmış yaşantı ise belirli bir etkileşim halinde yer alan

faaliyetlerin tümünü kapsamaktadır. Kişi, süreci rastgele yaşamaktadır, yeni şeyler öğrendiğinin ya da öğrenmediğinin farkında değildir. Her iki kavramı birbirinden ayırt eden önemli bir kıstas daha vardır: Yaşanılmış yaşantıda tekrar durumu yokken, kazanılmış yaşantıda ise tekrarlama hali söz konusudur. (Alkan,1979, s.5-6). Bu bakımdan eğitim alanını ilgilendiren yaşantı kavramı, kazanılmış yaşantı kavramına daha yakındır.

Eğitim sürecinin nitelikli olarak gerçekleşebilmesi, yaşantının olmasına bağlıdır. Bireyin davranışlarını kazanmasında yaşantı kavramı önemli bir nitelik taşımaktadır. Çünkü insanın davranışları kazanması ya da değiştirmesi yaşantısına dayanır (Başaran, 1983, s.18). Yaşantı sözcüğünün bir anlamı da deneyimdir. Yaşantının nitelikleri eğitim sürecini de doğrudan etkileyen bir öge olarak karşımıza çıkmaktadır. Birey ne kadar fazla yaşantı zenginliği yaşarsa, öğrenme süreci de o kadar kaliteli olur.

2.1.1.4. Davranış

Eğitim sürecinin en önemli işlevlerinden birisi, bireyin davranışlarını değiştirmektir. Davranış, organizmanın bir uyarıcı karşısında eylemde bulunması olarak tanımlanmaktadır. Eğitim alanı ise kastedilen davranış, öğrenilmiş olan davranışlardır. Davranışlar özellikle hedef ve değerlendirme kavramlarıyla ilgilidir (Sönmez, 2009, s.45). Hedef davranışa dönüştürülemediği sürece hedefin gerçekleştiğinden bahsedilemez. Dolayısıyla hedef gerçekleşemediğinden değerlendirme sürecinin de nitelikli olması beklenemez.

Davranışlar genel olarak üç grupta kategorilendirilmiştir (Senemoğlu, 2010, s.91):

1. Doğuştan gelen davranışlar; içgüdüsel davranışlar ve refleksif davranışlar
2. Geçici davranışlar; alkol, ilaç, hastalık vb. etkisiyle oluşan davranışlar
3. Sonradan kazanılan davranışlar; öğrenme ürünü olan davranışlar

Eğitilenin davranışlarının değiştirilmesini amaçlayan eğitim sürecinde bireyin davranışları her zaman istenildiği gibi değiştirilemez. İnsanın davranışının

değiştirilebilmesi için birtakım koşulların sağlanması gerekmektedir (Başaran, 1983, s.17-18):

“1. Davranışın oluşabilmesi için eğitilenin içinde bulunduğu ortam davranış değişikliğine elverişli olmalıdır.

2. Eğitilen kişi değiştirilecek ya da yeniden kazandırılacak davranışı yapmaya istekli olmalıdır.

3. Yeni davranış için gereken bilgi, beceri ve tutum eğitilince yeterli düzeyde öğrenilmiş olmalıdır.”

Bir davranışın eğitim açısından davranış olarak nitelendirilebilmesi için üç unsura sahip olması gerekmektedir: gözlenebilir, ölçülebilir ve istenilir olması. Bu üç unsurun hepsine birden sahip olması önemlidir. Mesela, herhangi bir dersin geçme notu 100 üzerinden 50 olsun. Bu dersten 30 alan bir öğrencinin bu davranışı gözlenebilir ve ölçülebilir olmasına karşın istendik olmadığı için eğitim açısından davranış olarak kabul edilemez. Ayrıca davranışın kalıcı izli olması da gerekmektedir (Kıroğlu ve Elma, 2009, s.4).

2.1.1.5. Öğrenme süreci

İnsanları diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerinden biri öğrenme kapasitesine sahip olmasıdır. Daha dünyaya gelmeden anne karnında öğrenmeye başlayan birey, öğrenme sürecini yaşamı bitene kadar sürdürür. Öğrenme kavramı birçok filozof ve bilim adamının üzerinde çalıştıkları bir kavramdır. Öğrenme genel olarak yaşantı ürünü, kalıcı izli davranış değişikliği olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımda öğrenmenin üç temel özelliği vardır (Erden ve Akman, 2011. s.125):

“1. Öğrenme sürecinin sonunda mutlaka bir davranış değişikliği gerçekleşir.

2.Öğrenme, yaşantı ürünüdür.

3.Kalıcı izlidir.”

Eğitim alanında süre sözcüğünden ziyade süreç kelimesi tercih edilmektedir. Süre kavramı, bir olayın başı ile sonu arasında geçen zaman aralığıdır. Olayın başı ve

sonu vardır. Süreç kavramı ise gelişen ve ilerleyen olay ve hareketler dizisi olarak tanımlanır ve başı ve sonu belli değildir (Kıroğlu ve Elma, 2009, s.5). Bu sebeple, öğrenme süreci kavramı tercih edilmektedir.

Öğrenme ile ilgili değişik kuramlar mevcuttur. Bazı yaklaşımlara göre öğrenme, etki-tepki arasında kurulan bağlantıdır; bazılarına göre bir davranış değişikliği sürecidir. Bazılarına göre de, fikirler arasında çağrışım kurma, bazılarına göre ise, refleksleri şartlandırma; bir diğerlerine göre, idrak, sezgi ve anlamadır. Öğrenme süreci, karşılaşılan bir duruma tepki göstererek bir etkinliğin meydana getirilmesi veya değiştirilmesi sürecidir. Eğitim sürecinin hedefleri, bu süreçte gerçekleştirilir. Öğrenmenin içeriğini de hedefler belirlemektedir. İçerik, toplumdan topluma ya da kültürden kültüre göre değişiklik gösterebilir. Ancak öğrenme olayı evrenseldir. Eğitim sürecinde öğrenme, öğretme yoluyla gerçekleştirilir. Öğretme ve öğrenme, birbiriyle iç içe geçmiş iki farklı etkinliktir. Öğretmede öğretici ön plandayken, öğrenmede ise öğrenen kimse daha etkilidir (Çelikkaya, 2006. s.26)

Öğrenme, genellikle kendiliğinden ve yönlendirilmiş olmak üzere iki biçimde kategorilendirilmiştir. Kendiliğinden öğrenme, bireyin kendi kendine yaptığı bir eylem ya da yaşantı sonucu meydana gelen davranış değişiklikleridir. Bireyin günlük yaşantısında gösterdiği davranışlar, bu tür öğrenmeye örnek oluşturur. Kendiliğinden öğrenme de kasıtlı ya da kasıtsız olarak iki şekilde karşımıza çıkar. Kişi biberin acı olduğunu tadararak, metalin sert olduğunu dokunarak, nasıl giyinmesi gerektiğini, toplum içinde hangi davranışları gösterip hangilerini göstermeyeceğini çevresindeki diğer kişilerin davranışlarını gözleyerek ve taklit ederek kendiliğinden öğrenir. Yönlendirilmiş öğrenmede ise, süreçte eğitmen vardır. Öğretmenin sonucunda öğrenme gerçekleşir. Sınıf içindeki öğrenmeler de bu tür öğrenmeye örnek teşkil eder (Fidan ve Erden, 2001, s.11).

Öğrenmenin temelinde yaşantılar mevcuttur. Birey kendisine ulaşan verileri süzgecinden geçirir ve bunun sonucu olarak düşünsel, duyuşsal veya davranışsal tepkide bulunur. Bu noktada öğrenmeden söz edilebilir. Bir uyum süreci olarak öğrenmede davranış değişikliği iyi yönde olabileceği gibi kötü yönde de olabilir. Bu sebeple, bu süreçte eğitmenlere önemli görevler düşmektedir (Döğüşgen, 2010, s.29).

2.1.1.6. Değerlendirme

Eğitim sürecinin sonunda değerlendirme gerçekleştirilir. Öğretme-öğrenme süreci sonucunda alınan ürünün eğitimin amaçlarına uygun olması gerekir. Bu nedenle değerlendirme, eğitim sürecini tamamlayan ve onun ayrılmaz bir parçasıdır. Değerlendirme, eğitim sürecini kontrol eden bir mekanizmadır. Bu süreçte yer alan tüm öğeler bu aşamada değerlendirilebilir: öğrenci başarısı, ders planları, öğretmen başarısı vb. Değerlendirme işleminde kullanılacak ölçütleri, eğitim sürecinin başında yer alan hedefler belirlemektedir. Bu nedenle bu iki öge birbiriyle yakından ilişkilidir. Değerlendirme sonuçlarına göre hem süreç hem de ortaya çıkan ürün kontrol edilmektedir. Süreçteki değişim ve yeniliklerin belirlenmesinde değerlendirme sonuçlarından ortaya çıkan veriler önem taşımaktadır (Fidan ve Erden, 2001, s.12).

Değerlendirme faaliyetleri, öğrenciler açısından test, yazılı yoklama gibi ölçme araçlarıyla gerçekleştirilir. Bu ölçme araçlarından elde edilen veriler öğrencilerin değerlendirilmesi ve öğretim faaliyetlerinin değerlendirilmesi olarak iki amaç doğrultusunda kullanılmaktadır (Fidan ve Erden, 2001, s.180). Değerlendirme süreci, öğrenciler açısından da farkındalık yaratmaktadır (William, 2011, s.7). Bu sayede öğrenciler kendi gelişimlerini izleme ve değerlendirme fırsatı bulur (Stiggins, 2006, s.10).

2.2. Uzaktan Eğitim

Uzaktan eğitim kavramına ilişkin olarak literatürde pek çok tanım yapılmıştır. Kavram incelendiğinde uzaktan eğitim kavramının çeşitli şekillerde adlandırıldığı görülmektedir: “duvarsız eğitim, açık öğrenim, açık öğretim, geleneksel olmayan eğitim, uzaktan öğrenim, uzaktan öğretim, mektuplaşarak eğitim, bağımsız çalışma, evde çalışma, bir mesafeden diğer bir mesafeye öğretim, harici öğrenme, esnek eğitim, esnek öğrenim, hayat boyu öğretim, hayat boyu öğrenim, sözleşmeli öğrenim, deneyimsel öğrenim, yönetilmiş özel çalışma, bağımsız öğrenme, bireyselleştirilmiş öğrenme, kaynak tabanlı öğrenim, kendi kendine erişimli öğrenme, kendi kendine çalışma, desteklenmiş kendi kendine çalışma veya devam eden eğitim vb.” (İşman, Barkan, Demiray, 2003, s.4).

Alkan'a göre uzaktan eğitim; geleneksel yüz yüze öğretme-öğrenme etkinliklerinin sınırlılıklardan dolayı yürütülme olanağının bulunmadığı durumlarda, bu etkinlikleri planlayan, uygulayan ve öğrenciler arasındaki iletişim ve etkileşimin farklı eğitim ortamlarıyla sağlandığı bir öğretim yöntemidir (1987, s.37).

Kaya da uzaktan eğitimi, materyal boyutuyla ele almış ve “elektronik medya ya da kişiye göre özel öğrenim araç-gereçleri kullanan bir eğitim biçimi” olarak tanımlamıştır (2002, s.22). Kaya, bu tanımda uzaktan eğitim ile teknolojinin birbirinden ayrılmaz iki kavram olduğunu vurgulamıştır.

Uşun ise uzaktan eğitimi,

“Kaynak ile alıcılarının öğrenme-öğretme süreçlerinin büyük bir bölümünde birbirinden ayrı (uzak) ortamlarda bulunduğu, alıcılarına ‘öğretim yaşı, amaçları, zamanı, yeri ve yöntemi’ vb. açılardan ‘bireysellik’, ‘esneklik’ ve ‘bağımsızlık’ olanağı tanıyan, öğrenme-öğretme süreçlerinde; yazılı ve basılı materyaller, işitsel araçlar (telefon radyo), görsel-işitsel teknolojiler (televizyon, video) ve yüz yüze eğitim (akademik danışmanlık) gibi materyal, araç, teknoloji ve yöntemlerin kullanıldığı, kaynak ile alıcılar arasındaki iletişim ve etkileşimin ise televizyona ve bilgisayara dayalı etkileşimli/tümleşik teknolojilerle sağlandığı planlı ve sistematik bir eğitim teknolojisi ve uygulamasıdır”(2006, s.7-8) şeklinde tanımlamıştır.

Uzaktan eğitimin, geleneksel eğitime göre daha esnek ve avantajlı olduğunu belirten İşman'a göre uzaktan eğitim, kişilere kendi kendilerine öğrenme imkânı sunmaktadır (İşman, 2008, s.10).

Hızal ise uzaktan eğitim tanımında öncelikle bu eğitim sistemini geleneksel eğitim sisteminden soyutlamıştır. Uzaktan eğitimi, özel olarak hazırlanan ortamlar üzerinden eğitim faaliyetlerinin sürdürüldüğü sistem olarak değerlendirmiştir (1983, s.21).

Perraton (1988, s.54) ise uzaktan eğitimi tanımlarken aynı andalık gerekliliğinin ortadan kalktığına vurgu yaparak tanımında zaman ögesini öne çıkarmaktadır. Aslında uzaktan eğitim, küresel eğitim ve küresel iletişim kavramları ile ilişkilidir (İşman, 2008, s.3). Bu yeni sistem, eğitim alanında zaman ve mekân sözcüğünü yok etmiştir.

Keegan da uzaktan eğitimin, öğrenen ve öğreticinin fiziksel olarak farklı mekânlarda bulunduğu bir sistem olarak ele almıştır (1996, s.34).

Simonson vd., uzaktan eğitim kavramının dört temel unsuru olduğunu ifade etmiştir: kurumsal tabanlı olması, etkileşimli iletişimin sağlanması, öğrenenlerin ve öğretenlerin farklı mekanlarda olması ve veri, ses, video vb. paylaşımı ile öğrenme deneyimi sunması (2012, s.32).

Uzaktan eğitim, eğitim etkinliklerini daha kaliteli hale getirebilmek için yapılan uygulamalardır (Resmi Gazete, 1999). Holmberg de uzaktan eğitimi, öğrencilerin denetim altında olmadığı, rehberlik odaklı çalışmaların ön planda olduğu, bütün eğitim-öğretim kademelerinde farklı biçimlerde kullanılabilen bir eğitim modeli şeklinde ifade etmiştir (1989, s.168).

Uzaktan eğitim sistemlerinin birçok ülkede önemli hale gelmesinin en önemli nedenlerinden biri, toplumda farklı bireysel özellikleri bulunan kişileri bir araya getirmesi ve uluslararası nitelikte hizmet vermesidir.

Uzaktan eğitim programları, öğrencilerin ve öğretmenlerin bağımsız, bireysel ve grup çalışma ortamlarına olanak sağlamaktadır. Dünyanın farklı yerlerinde yaşayan kişiler, bu eğitim sistemiyle etkili iletişim kurma fırsatı yakalamıştır (İşman, 2008, s.3).

1980’li yılların başından itibaren ulusal ve uluslararası düzeyde gelişme gösteren bu eğitim modelinin amaçları arasında geleneksel eğitimin sınırlılıklarını kaldırmak ve ülkelerdeki okuryazar oranını en aza indirmek de vardır (Gunawerdana ve McIsaac, 2003, s.356).

Uzaktan eğitim, farklı bireysel özellikleri bulunan (yaş, öğrenme yetisi vb.) öğrencilerin bir araya gelmesi ve uluslararası nitelikte hizmet vermesi açısından birçok

Ülkede büyük önem taşıymaktadır. Son yıllarda İnternet teknolojisiyle birlikte kullanılmaya başlayan uzaktan eēitim uygulamaları giderek daha fazla yaygınlaşmaktadır.

2.2.1. Uzaktan Eēitimin Tarihsel Gelişimi

Uzaktan eēitimin tarihsel gelişimi beş aşamada ele alınmıştır (İşman, 2008, s.85-86):

Birinci dönem: Mektupla ēretimden önce olan dönemi kapsamaktadır. İletişim teknolojileri henüz icat edilmediēi iēin etkileşim söz konusu deēildir. Bu dönemde yazışma yaygın olarak kullanılmış ve ilk yazışmalı uygulama, gazete ilanları ile başlamıştır.

İkinci dönem: Mektupla ēretimden yoēun olarak uygulandıēı dönemdir. Bu dönemde posta hizmetleri kullanılarak ērencilere kitap ve diēer ēretim materyalleri gönderilmiştir.

ēnc dönem: ēretimsel tek yönlü radyo ve televizyon uygulamalarının yaygın olduēu dönemdir. Bilgi ve iletişim alanındaki gelişmeler 1950’li yıllarda meydana gelmiş ve bu durumdan uzaktan eēitim sistemleri de etkilenmiştir. Radyo ve televizyon kanalları aracılıēıyla uzaktan eēitim derslerinin yayınları gerēekleřtirilmiřtir.

Dördüncü dönem: ēretimsel ēift yönlü radyo ve televizyon uygulamaları dönemi 1960-1990 yılları arasını kapsamaktadır. ēift yönlü etkileşimli video konferans ēalıřmaları ēok yoēun olarak yapılmıştır.

Beşinci dönem: Bu dönem artık günümüzü kapsamaktadır. ēeřitli iletişim teknolojileri, bilgisayar, uydu vb. zerinden uzaktan eēitim dersleri verilmektedir.

Uzaktan eēitimin gelişimi ile ilgili kaynaklar incelendiēinde bu eēitim modelinin 1700’l yıllara kadar uzandıēı görülmektedir. Bazı kaynaklara göre uzaktan eēitim uygulamaları ilk olarak mektuplar aracılıēıyla başlamıştır. Bazı kaynaklara göre de 20 Mart 1728 tarihi bu eēitim modelinin gelişimi bakımından önem taşıymaktadır. ēnk bu tarihte Boston Gazetesi’nde yer alan reklamda Steno derslerinin uzaktan

eğitim aracılığıyla verileceği bildirilmiştir. 1833 yılında ise yine gazetede verilen bir alanla istekli olan herkese kompozisyon öğretilceği ve bunun da mektuplar kullanılarak gerçekleştirileceği açıklanmıştır (Çoban, 2013, s.2).

Daha sonra kitle iletişim araçlarında yaşanan gelişmeler uzaktan eğitim alanında da kendisini göstermiştir. 1920'li yıllarda ABD'de radyo yayınları başlamış ve buna paralel olarak üniversiteler kendi radyolarını kurmuştur. Bu şekilde ilk defa eğitim hizmetleri geniş kitlelere ulaşmıştır. 1923 yılı da bu anlamda önem taşımaktadır, eğitsel radyo programları başlamış ve beş yüzün üzerinde radyo istasyonu hizmet vermeye başlamıştır. 1930 yılına gelindiğinde radyo bütün dünya geneline yayılmış durumdadır. Gerçekleştirilen radyo programlarıyla halk birçok konuda bilgilendirilmiştir. 1945 yılı itibarıyla daha fazla yaygınlaşan radyo aracı uzaktan eğitimin öneminin artmasını sağlamıştır (Çoban, 2013, s.2). Uzun yıllar kullanılan uzaktan eğitim sistemleri, özellikle teknolojinin gelişmesiyle birlikte 1980'li yıllardan sonra önemli bir yol katetmiştir. Masaüstü bilgisayarların yaygınlaşması, İnternet aracılığıyla video konferans sisteminin kurulabilmesi gibi gelişmeler uzaktan eğitimin neredeyse yeniden doğmasına sebep olmuştur. 1990'ların sonunda bilgisayar ve İnternet teknolojilerinin yaygın olarak kullanımı uzaktan eğitime olağanüstü bir güç kazandırmıştır.

2.2.2. Uzaktan Eğitimin Özellikleri

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler doğrultusunda ortaya çıkan uzaktan eğitim modeli ile verilen bazı temel hizmetler; okuma-yazma öğretimi, temel eğitime dayalı yaygın mesleki eğitim, yükseköğretim kurumlarına hazırlık, doktora üst düzeylere kadar tüm eğitim kademeleri, yetişkinlerin beceri kazanması, temel eğitime dayalı yaygın mesleki eğitim, hizmet içi eğitim, geleneksel eğitim hizmetleri ile bütünleşerek kültürel değerlerin kazandırılması ve korunması, yaşam boyu eğitim olarak belirlenmiştir (Uşun, 2006, s.17).

Wedemeyer'a göre eğitim için dört unsur gerekmektedir: öğretmen, öğrenci, iletişim ortamı, öğretecek-öğrenilecek materyal. Ayrıca uzaktan eğitim konusuna da değinen Wedemeyer bu modelde olması gereken özellikleri şu şekilde maddelendirmiştir (akt. Nizam, 2004, s.2-3):

- “Uzaktan eğitimde öğrencilere daha fazla sorumluluk yüklenmeli ve eşitlik sağlanmalıdır.
- Mekân ve zaman kısıtlaması olmadan öğrenciler istedikleri şekilde çalışabilmelidirler.
- Farklı ortam ve yöntemler kullanılarak anlatılan konunun en iyi şekilde öğretilmesi gerçekleştirilmelidir.
- Öğrenciler ders çalışma sürelerinde özgür bırakılmalıdır.
- Kursların yeniden düzenlenmesi, ders ve kurs içeriklerinin geliştirilmesi sağlanmalıdır.
- Öğrencilere, kursiyerlere farklı format ve metotlarda eğitim imkânı sunulmalıdır.
- Uzaktan eğitim uygulamalarının başarılı olabilmesi için öğreticilerin öğrencilere daha fazla zaman ayırması gerekmektedir.
- Öğrenciler arasındaki bireysel farklılıkların ortadan kaldırılabilmesi için öğrencilere farklı imkânlar sunulmalıdır.
- Bütün öğretim ortamları ve metotlarının etkin bir şekilde geliştirilmesi ve eğitim programlarına entegre bir hale getirilmesi gerekmektedir.
- Öğrenci başarısının değerlendirilmesi noktasında bir kısım kıstasların ortadan kaldırılması gerekmektedir.”

Uzaktan eğitim, eğitilenin ve eğitmenin aynı ortamda olmayarak kurdukları iletişim üzerine inşa edilmiştir. Bu sistemde bilgisayar ve İnternet teknolojisinin kullanılması mecburi değildir, radyo ve televizyon ile yayınlar, mektupla öğretim yöntemleri de kullanılabilir. Ancak teknolojik gelişmeler sonucunda radyo, televizyon, video ve uyduların yerine İnternet teknolojisi daha yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır (Tanrıöğen, Sarpkaya, 2009, s.9).

Hızal’a göre uzaktan eğitimin üç temel özelliği vardır (1983, s.22): Geniş kitlelerin hizmetine sunulan bir eğitim uygulamasıdır ve farklı koşullar altında dahi kullanılabilir. Bireyselleşmiş, kendi kendine öğretim söz konusudur. Büyük bir esneklik olan bu sistemde öğrenciler kendine özgü öğrenme hızıyla ilerleyebilir. Öğrenme sorumluluğu, büyük ölçüde öğretmenden ziyade öğrenciye bırakılmıştır.

Uzaktan eğitim, işbirlikçi, bireysel ve aktif öğrenmeye odaklanır. Bu süreçte eğitimci bilgi aktarandan çok rehber rolündedir. Duvarsız dijital okulları benimseyen bu sistem hem öğrenciyi hem de öğretmeni etkili materyallerle desteklemektedir (İşman ve Dabaj, 2004, s.501).

Çok geniş kitlelere bile ulaşabilen bu eğitim sistemlerinin birçok yönden avantajları mevcuttur. Öncelikli olarak eğitimde fırsat eşitliğinin genişletilmesini sağlamaktadır. Öğrenciyi eski sisteme göre daha bağımsız kılan bu modelde öğrenci zamanı ve mekânı belirlemektedir (Özdil, 1986, s. 6-7). Uzaktan eğitim faaliyetlerinde, öğrenci ve öğretmen farklı mekânlarda bulunarak tek yönlü ya da çift yönlü iletişim şeklinde bu faaliyetleri düzenlemektedir. Bundan dolayı, farklı eğitim programları düzenlenmekte, öğretim materyalleri hazırlanmakta ve ölçme ve değerlendirme için birtakım yöntemler kullanılmaktadır (İşman, 2008, s.18).

2.2.3. Uzaktan Eğitim Alanındaki Sorunsallar

Uzaktan eğitimin bazı alt kavramları şunlardır (Kaya, 2002, s.10-11):

2.2.3.1. Evde çalışma

Bu terim, ABD’de yükseköğrenim dışında, mesleki ve teknik eğitim alanındaki uzaktan eğitim uygulamaları için de kullanılmıştır. Evde çalışma kavramı, genel olarak öğrencilerin evin bir bölümünde çalıştığını ifade etmektedir.

Uzaktan eğitim sisteminde öğrencilere büyük yükümlülükler düşmektedir. Öğrencinin kendi başına bireysel olarak çalışabileceği en yaygın ortamlardan biri de evdir. Bu bakımdan evde çalışma kavramı, uzaktan eğitim modeli açısından önem taşımaktadır.

2.2.3.2. Bağımsız çalışma

Bu sözcük, ABD’de yüksek eğitim seviyesindeki uzaktan eğitim uygulamaları için yaygın olarak kullanılmaktadır. Açık eğitim, radyo ve televizyonla eğitim, bireysel eğitimi kapsayan genel bir kavramdır.

Öğrencinin bağımsız çalışması uzaktan eğitimin en önemli özelliklerinden biridir. Wedemeyer, üniversite düzeyinde uzaktan eğitimi tanımlamak için 1973'te bu kavramı kullanmıştır. Ona göre bu kavram öğrencileri değil, öğretmenleri de birçok yükümlülüğten kurtarmaktadır (Keegan, 1996, s.64).

2.2.3.3. Dış çalışma

En yaygın olarak Avustralya'da kullanılan bir terimdir. Devam zorunluluğu olmadığı bir sistemde kendi olanaklarıyla çalışan öğrencilerin eğitim-öğretim görmelerini kapsamaktadır.

Uzaktan eğitim uygulamaları dış etkenlerden etkilenen bir modeldir. Dış çalışma kavramı, bu sistemde öğrenciye ve öğretmene sorumluluk yüklemektedir. Ayrıca bu kavram, bağımsız öğrenme modelinin çekirdeğini oluşturmaktadır (Keegan, 1996, s.103).

2.2.3.4. Uzaktan öğretim

Günümüzde eğitim alanında var olan değerler, yerini yeni yöntemlere bırakmaktadır. Yaşanan teknolojik gelişmeler bu yeni yöntemlerin oluşmasında birinci dereceden görev almaktadır. Bu süreçte ortaya çıkan kavramlardan birisi de uzaktan öğretimdir. Uzaktan öğretim, en genel anlamıyla geleneksel eğitim sisteminin esnek halidir ve sağladığı olanaklardan dolayı birçok ülkede yaygın olarak kullanılmaktadır. Birey odaklı sistem üzerine inşa edilen uzaktan öğretim faaliyetleri eğitim için zaman ve mekân sınırını ortadan kaldırmıştır. Bu öğretim modelinde çeşitli materyallerle desteklenen öğrenci kendi kendini yönetmektedir, yani öğrenci öğrenme sürecinde güdülenmeyi gerçekleştiren kişidir.

Uzaktan öğretim, öğrenciyi ön planda tutarak onun sürekli olarak kendini yenilemesi ve geliştirmesi gereken öğrenme davranışlarını içermektedir. Eğitim ve eğitimci arasındaki iletişim de basılı, elektronik, mekanik ya da başka aygıtlarla kolaylaştırılmalıdır (Moore'dan akt, Keegan, 1996, s.34). Uzaktan öğretim, demokratik bir eğitim sağlayarak eğitimde fırsat eşitliğini sağlamaktadır (Girginer, 2002, s. 15).

2.2.3.5. Online eğitim

Uzaktan eğitim sistemlerinin altyapısı teknoloji odaklı oluşturulmuştur. Bilgisayar ağları aracılığıyla gerçekleştirilen her öğrenme faaliyeti, online (çevrimiçi) eğitim kavramını ifade etmektedir. Bu ağ yapısı sınırlı bir ağ olabileceği gibi daha geniş kitleleri kapsayan İnternet de olabilir. Bu eğitim anlayışında en sık kullanılan hizmetlerden biri elektronik postadır. Elektronik posta, eğitimci ve eğitilenler arasında iletişim kurulabilmesini sağlamaktadır (Çalışkan, 2001, s.188). Çevrimiçi eğitimde kullanılan donanımlar ve uygulamalar şunlardır: kişisel bilgisayar, dvd, cd-rom, dijital televizyon, PDA ve cep telefonu gibi erişimi olan donanımlar ile ortamında gerçekleştirilen e-posta, tartışma, forum, görüntülü konuşma vb. (Ersoy ve Acartürk, 2006, s.2). Online eğitim, uzaktan eğitimin farklı bir şeklidir. Bu eğitim modelinin en önemli özelliği, etkileşimdir.

Çevrimiçi öğrenme, teknolojisi ile gerçekleşmektedir. Bu eğitim anlayışına göre öğrenci i sadece bilgiye ve ders içeriklerine ulaşmak için değil, aynı zamanda diğer öğrenciler ile etkileşim kurmak için de kullanır. Bu açıdan bakıldığında online eğitimin iş birliğine dayalı bir ortam oluşturduğu söylenebilir (White, 2003, s.62). Bu sistem, özellikle öğrencinin yeni sorumluluklar üstlenmesine yol açmıştır.

2.2.3.6. Karma öğrenme

Çevrimiçi ve yüz yüze eğitimin sınırlılıklarını ortadan kaldırmak için karma öğrenme modeli oluşturulmuştur. Karma öğrenme modelinde hem çevrimiçi hem de yüz yüze öğrenme ortamları kullanılabilir (Lim ve Morris, 2009, s.14).

Karma öğrenme modeli, geleneksel sınıf ve çevrimiçi eğitimin izlerini taşımaktadır (Welker ve Berardino, 2005-2006, s.50). Karma öğrenme modelinin uygulanma gerekçeleri şunlardır (Bonk ve Graham'dan akt. Yolcu, 2015, s.257):

- “Uzaktan eğitimde etkileşim eksikliği bulunması,
- Etkileşime ve iletişime fazlaca imkân veren ortamlar sunması,
- Dünyada öğrenciler tarafından yaygın olarak kullanılması,

- Zaman ve mekân açısından esneklik ve erişim uygunluğu sağlaması,
- Öğrenci başarısını artırması,
- Öğrencinin etkin etkileşiminden kaynaklanan sosyalleşmeyi artırması,
- Öğretim veren kurumlar için fiziksel sınıf, donanım; öğretmen ve öğrenciler açısından da okul ücreti ve ulaşım masraflarını azaltması.”

2.2.4. Uzaktan Eğitim Modelleri

Uzaktan eğitim sisteminin başarılı olabilmesi için iki önemli nokta vardır: iletişim ve etkileşim. Bu nedenle, bu iki öğeyi sağlayacak ve kolaylaştıracak materyaller, uzaktan eğitim modellerinin merkezindedir. Etkileşimli uzaktan eğitim sistemleri iki kategori halinde ele alınmıştır (Aslantaş, s.10; İşman,2008, s.23,46, Işık vd., 2010, s.362):

1. Senkron/Eşzamanlı
2. Asenkron/Eşzamansız

1. **Senkron uzaktan eğitim:** Kendi içinde bilgisayar teknolojilerine dayalı ve uydu bağlantılı telekonferans olarak ikiye ayrılmaktadır; Bu tür eğitime örnek şunlar verilebilir: geleneksel sınıflar (sabit yerlerde), interaktif tv (sabit yerlerde), sesli konferanslar (esnek yerlerde), çevrimiçi (online) sohbet oturumları (esnek yerlerde). Radyo konferansı, televizyon konferansı, etkileşimli bilgisayarlar bu grupta değerlendirilir. Bu modelin başat özelliği, iletişimin çift yönlü olarak var olmasıdır. Bu eğitim modelinde, sanal bir sınıf sistemi mevcuttur. Öğretmen-öğrenci ya da öğrenci-öğrenci arasında etkileşim vardır. Dolayısıyla geleneksel sınıf sisteminden de izler taşımaktadır.

2. **Asenkron uzaktan eğitim:** Yine bilgisayar teknolojisine dayalıdır. Bilgisayar ağları üzerinden oluşturulan sayfaları, cd formatında uygulamalar, video ile çeşitli etkinlikler bu tür eğitimin alt başlıklarıdır. Kişisel bilgisayarı bulunan her birey asenkron eğitime katılabilir. Çeşitli öğrenme siteleri bu tür eğitime örnek oluşturur. İşman asenkron eğitimi mektup, radyo, televizyon, bilgisayar ve karma teknoloji olarak beş grupta ele almıştır. Bu modelin temel özelliği, iletişimin tek yönlü gerçekleşmesidir. Hem eğitimci hem de eğitim alan kişi açısından bağımsız olarak hazırlanan bu

platformlar, eğitmenin rolünü farklılaştırmıştır. Artık eğitmenin görevi öğretmek değil, yönlendirmektir. Öğrencinin kendi kendine gerçekleştirdiği faaliyetler söz konusudur.

Tablo 9
Senkron ve Asenkron Eğitimin Avantajları ve Dezavantajları

	Senkron	Asenkron
Avantajları	Yer engellerini ortadan kaldırır Tam zamanlı profesyoneller için eğitime erişim Gerçek zamanlı tartışma ve beyin fırtınası Geleneksel sınıf ortamına yakın olduğu için öğrencide daha az izole edilmiş etkisi yaratır Anında geri besleme alınabilir Öğrenci derse ve tartışmalara birden fazla kez katılabilir Farklı yerden gruplar oluşturulurken işbirliği için teknolojiye ihtiyaç duyulur Bağlı dağıtık öğrenim topluluğu yaratma	Yer ve zaman engellerini ortadan kaldırır Herkes için eğitime erişim Farklı arkaplanlara izin verir Eğitimin uluslararasılaştırılması Cevapları birleştirmek için zaman verir Hızlı şekilde iletişimde bulunamayan ve utangaç kişilerin derse katılımı artar Bağlı sanal dağıtık öğrenim topluluğu yaratma Bazı dersler için diğerlerinden daha uygundur
Dezavantajları	Uzak personel yoksa gözetmenli sınav gerçekleştirmede dışarıya bağımlıdır Derslerin zamanlanması gerekir Belirtilen zamanda bütün öğrenciler aynı ortamda bulunmayabilir Hızlı şekilde iletişimde bulunamayan ve utangaç kişilerin derse katılımı azdır Öğrencinin derse ve tartışmalara katılması için tek fırsatı vardır Belirtilen zamana uyulması gerekir	Öz-disiplin ve olgunluğa ihtiyaç duyar Gözetmenli sınav gerçekleştirmede dışarıya bağımlıdır Farklı yerden gruplar oluşturulurken işbirliği için teknolojiye ihtiyaç duyulur Öğrencilerde izole edilmişlik etkisi yaratabilir Anında geribesleme alınamaz Zaman kuşakları problem yaratabilir

Kaynak: Berge vd. akt, Oğuz Dönmez ve Ata Önal, Uzaktan Öğrenimde Eşzamanlı ve Eşzamanlı Olmayan İletişim, *inet-tr'06, XI. 'Türkiye'de ' Konferansı*, 21-23 Aralık 2006, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Ankara 2006, s.148.

Uzaktan eğitim modellerinin iki biçimde inşa edildiği görülmektedir: Birincisi, senkron uzaktan eğitim. Bu modelde eşzamanlı iletişim kurularak öğrenme sağlanmaktadır. İkincisi, asenkron uzaktan eğitim. Bu modelde ise öğrenci kendi dilediği zaman öğrenme sürecine katılabilmektedir (Töremen, 2010, s.25). Dolayısıyla bu platformlarda uygulanan modellerde bilgi ve iletişim teknolojileri başat roldedir ve var olan tüm modeller bu çerçevede inşa edilmektedir.

2.2.5. Uzaktan Eğitimin Örgün Eğitimle Karşılaştırılması

Günümüzde geleneksel eğitim sisteminin yerini ses, video, bilgisayar ve kullanımı ile uzaktan eğitim modeli almıştır. Geleneksel sistemdeki öğrenme yaşının sınırlılıklarını ortadan kaldıran bu model, yetişkinlere de yeni fırsatlar sunmaktadır.

Uzaktan eğitimi örgün eğitim sisteminden ayıran bazı nitelikler şunlardır: “Öğrenme araçları, yöntemleri, içeriği, sınavları (ölçme-değerlendirme süreçleri, yeri, zamanı, yaşı” (Uşun, 2006, s.17).

Geleneksel eğitim sisteminin var olan bazı sorunları mevcuttur: eğitmenin otoriter olması, dıştan denetimli bireyler yetiştirmesi, sınıf içerisinde anlatılan içeriklerin herkes tarafından aynı şekilde anlaşılmaması, tekrar ve alıştırımların sayısının az olması gibi. Bu sorunları aşmanın yolu ise eğitim alanına bilgi ve iletişim teknolojilerini dâhil etmekten geçmektedir. Yeni bir modeli öngören Aktaş, bu tür sorunların uzaktan eğitim ile aşılabileceğini savunmuştur. Kendi kendine öğrenmeye dayalı olan uzaktan eğitim, fırsat eşitsizliğine çözüm getirerek dileyen herkes için yaşam boyu eğitim olanağı tanımıştır (2008,s.2-3). Geleneksel eğitimin birçok sıkıntısını aşan uzaktan eğitim ilgili düzenlemelerle dünyada yaygınlaşmıştır. Bunun yanı sıra bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, yaşam boyu öğrenme kavramını gündelik hayata yerleştirmiştir. Herkes için önemli hale gelen bu kavram, fırsat eşitliği sağlamaktadır (Yıldız, 2004, s.201).

Uzaktan eğitim faaliyetlerinde zaman ve mekân sınırlandırması yoktur. Dünyanın diğer ucunda yaşayan, öğrenmeye istekli herkes eğitim şansına sahip olabilmektedir. Bu sistemden yararlanabilmek için gereken tek unsur, bu etkinliklerde

kullanılacak teknolojiye sahip olmaktır. Ayrıca uzaktan eğitim, eğitim masraflarını da büyük oranda azaltmaktadır (Gülbahar, 2009, s.2-4).

Örgün eğitimde öğretmen başrolüdür. Uzaktan eğitim ise öğrenci merkezlidir. Örgün eğitimde sınıf içerisinde kalan öğrenci uzaktan eğitim sistemleriyle sınıfın duvarlarını aşmıştır. Bu sistem, öğrenme metotları ile de farklılık göstermekte ve bireysel öğrenmeyi öne çıkarmaktadır.

Clark da uzaktan eğitimin geleneksel eğitimden ayrılan yanlarını şu şekilde özetlemiştir: Eğitim süresi boyunca öğrenci ve öğretmen birbirinden bağımsızdır. Öğrenme materyalleri, öğrenci destek hizmetlerinin sağlanması vb. konularda farklılıklar söz konusudur. Kitle iletişim araçlarından yararlanma bakımından da farklılıklar vardır. Uzaktan eğitim sisteminde bu araçlar daha çok öğretmen ile öğrenci arasında iletişimi sağlamak için kullanılmaktadır (1994, s.23).

Jones'e göre bugünkü uzaktan eğitim sistemleri üç farklı dönemden geçerek bu noktaya varmıştır. İlk kuşak, öğrenci ve öğretmenin mektup yoluyla iletişimi sağladığı dönemdir. İkinci dönem ise ses ve video ağırlıklıdır. Sanayileşmiş multimedya uzaktan eğitim diye de nitelendirilmektedir. Son dönem de eğitim sürecine bilgisayar ve in dâhil olduğu dönemdir. Diğerlerinden farklı olarak bu dönemde etkileşim ögesi sağlanmıştır. Medyanın etkin olarak kullanıldığı ve iletişim ve öğrenmenin sosyal bir süreç olarak kabul edildiği dönemdir (2005, s.142).

Eğitim sürecinde in kullanılmasının öğrencilere kazandırdığı iki özellik vardır (Akbaba ve Altun, 2000, s.92): İlki, öğrencilerin ilerleyen yıllarda teknoloji ile daha barışık hale gelecekleridir. Bu bireyler bilgi potansiyelinin farkına varacaktır. Ayrıca grup çalışmasına uyum sağlaması da daha kolay olacaktır. İkincisi ise fiziki sınırlarından kurtulan bireyin özgüveni artış gösterecektir.

Uzaktan eğitim sisteminin temeli, teknolojilerine dayanmaktadır. İşbirliğine dayanan yapısı itibariyle dinamik olarak nitelendirilmektedir (Rosenberg, 2001, s.71).

Uzaktan eğitimin örgün eğitime göre daha kolay ulaşılabileme imkânı vardır. Ekonomik açıdan düşünüldüğünden ulaşım açısından paradan ve zamandan tasarruf

eder. Ayrıca öğrenciler açısından özellikle çalışan kesim tarafından büyük kolaylık sağlamaktadır (Begimbetova, 2015, s.55).

Uzaktan eğitim uygulamaları eğitim ve öğretim açısından zenginlik sağlamış, gelişen teknolojiyle birlikte etkileşimi de sürece dahil etmiştir. Ancak bu uygulamalar ile ilgili yasal düzenlemeler olsa da bazı sorunlar mevcuttur (Bozkurt, 2017, s.116).

Eby (2013) ise geleneksel eğitim sisteminin bir köleleştirme süreci olduğunu ifade etmiştir. Geleneksel sistemde bir otorite olduğunu ve bu otoritenin kararları doğrultusunda bireylerin şekillendiğini dile getirmiştir.

Geleneksel sınıf ortamının sınırlamaları uzaktan eğitim ile ortadan kalkmıştır. Öğrenci merkezli, bireysel çalışmaya imkân tanıyan, geribildirim ögesinin sağlanması gibi açılardan olumlu yönde katkısının olduğu düşünülmektedir. Ancak uygulamaya bakıldığında öğrenci merkezli değil, öğrenme içeriği merkezli olduğu görülmektedir (Elcil ve Şahiner, 2014, s.25).

2.2.6. Uzaktan Eğitimin Avantajları

Uzaktan eğitim sistemlerinin sağladıkları avantajlar şunlardır (Karataş, 2008, s.28; Uşun, 2006, s.20; Kaya, 2002, s.21; Nizam, 2004, s.13): İnsanlara farklı eğitim alternatifleri sunar. Fırsat eşitsizliğini en aza indirger. Daha kolay bir şekilde kitle eğitimi yapılmasını sağlar. Eğitim programlarının uygulanmasında standart sağlar. Eğitimde maliyetleri önemli oranda azaltır, sistem hizmetleri pahalı değildir. Eğitim kalitesini artırır. Öğrencilere hem çalışma hem de zaman açısından esneklik ve serbestlik sunar. Daha çeşitli öğrenme ortamı sunar. Bireye öğrenme sürecinde sorumluluk kazandırır. Bağımsız öğrenmeyi öne çıkartır. Bilginin ilk kaynaktan alınmasını sağlar. Uzmanlardan yararlanan kişi sayısını artırır. Başarının aynı koşullarda belirlenmesini sağlar. Farklı biçimlerdeki kaynaklara erişme imkânı sunar. Kaynaklara ulaşırken zaman ve mekân bağımsızlığı sunar. Uzaktan değerlendirme ve anında geri bildirim imkânları sunar. Öğrencilerin yaşam boyu öğrenmelerine olanak sağlar. Öğrenme sorumluluğunu bireye yüklemesi sayesinde bireylerin bilgiye erişim ve girişimcilik yönlerini ve kendi kendine karar verme yeteneklerini geliştirir. Çalışan

bireylere işlerine devam ederken eğitimlerini sürdürme ve kendilerini geliştirme ve meslekte yükselme imkânı sunar. Demokratik eğitim ve fırsat eşitliğine hizmet eder. Güncellenebilir ölçme ve değerlendirme araç ve yöntemleri sunar. Gereksinimlere göre şekillendirilmiş, göreve özgü eğitim olanakları sunar. Geleneksel eğitim süreçleri ile bütünleşerek bu süreçlerin zenginleşmesine katkıda bulunur. Çok çeşitli ve değişik türde disiplinlerin eğitiminde kullanılabilir. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitiminde de etkili olarak kullanılabilir. Yaşam boyu eğitimin en önemli aracıdır. Bilgi teknolojilerinin sağladığı yeni teknikler öğrenmeyi daha hızlı ve kalıcı olarak sağlayabilir. Sınıf psikolojisinin ortadan kalkması ile bireyler de öğrenci psikolojisinden arınmış olarak daha çok motivasyon kazanabilir. Bireysel öğrenme, bağımsız öğrenme, aktif katılımlı, bireysel hız ve kapasiteye bağlı yani “*öğrenen merkezli*” öğrenim gerçekleşebilir. Hedef kitlenin yaş, yetenek, sosyal ve kültürel farklılık, meslek farklılıkları ve bir önceki eğitimden kaynaklanan farklılıklar giderilebilir.

2.2.7. Uzaktan Eğitimin Dezavantajları

Birçok yönden avantajlar sağlayan uzaktan eğitim sistemlerinin dezavantajları da mevcuttur (Kaya, 2002, s.21; Uşun, 2006, s.20; Karataş, 2008, s.29; Nizam, 2004, s.14; Öztaş, 2010, s.14): Yüz yüze iletişim kolaylıkla sağlanamaz. İletişim eksikliği nedeniyle de tepkiler anında ölçülemez. Öğrencilerin sosyalleşmelerini engeller. Yardımsız ve kendi kendine öğrenme alışkanlığı olmayan bireylere yeterince yardım sağlayamaz. Çalışan öğrencilerin dinlenme zamanını elinden alır. Uygulamaya dönük derslerden yeterince yararlanılamaz. Beceri ve tutuma yönelik davranışların gerçekleştirilmesinde etkili olamaz. Ulaşım olanaklarına ve iletişim teknolojilerine bağımlı hale getirebilir. Öğrenme sürecinde karşılaşılan öğrenme güçlükleri anında çözülemez ve buna bağlı olarak sorunlar ortaya çıkabilir. Öğrenci sayısındaki fazlalık nedeni ile öğrenci iletişimde sıkıntılar ortaya çıkabilir. Sınıf psikolojisinin kaybolması sonucunda kontrol mekanizmasında boşluklar oluşabilir. Hedef kitlenin gerekli teknik donanım ve beceri eksikliği söz konusu olabilir. Ülkemizi ele aldığımızda kitle iletişim araçlarının hızlı, hazırlıksız ve alt yapı eksikliği giderilmeden kullanılmasıyla sorunlar oluşabilir. Psiko-motor davranışların kazandırılmasında etkili değildir. Gelişen sistemlerle birlikte teknik bilgi ihtiyacı duyulabilir. Süreçte yaşanan teknik sorunlar

öğrenme sürecini olumsuz yönde etkilemektedir. Eğitim kalitesini düşürmektedir. Sürekli olarak gelişen yazılımlar güncellenmeye ihtiyaç duymaktadır. Bireysel çalışmaya yatkın olmayan bireyler için etkili bir öğretim süreci gerçekleşemez. Uzaktan eğitim sistemlerinin ilk yatırım maliyeti yüksektir, kimi zaman beklenenden bile daha yüksek olabilir. Donanım yetersizliğinden dolayı bireyde strese sebep olabilir. Değerlendirme sürecinde güvenilirlik oranı düşüktür. Eğitim sürecinde anında geribildirim olmaması öğrenmeyi olumsuz etkilemektedir. Uzaktan eğitim sistemlerinde genellikle öğrenci destek hizmetleri yetersiz kalmaktadır.

Öğrencilerin büyük bir kısmı için sadece uzaktan eğitim uygulamaları etkili bir şekilde gerçekleştirilmemektedir. Bu sebeple öğretim sürecinin yüz yüze eğitimle desteklenmesi gerekmektedir (Ayvacı ve Ernas, 2013, s.29). Ayrıca uygulamalı dersler için sanal sınıfların ve simülasyonlarının oluşturulması oldukça zordur, oluşturulsa bile gerçeklik hissini vermeyebilir.

Uzaktan eğitimin uygulama boyutuna ilişkin olarak da pek çok sorun mevcuttur. Uzaktan eğitimde kullanılan sistemler bu sorunları gidermede yetersiz kalmaktadır. İleri derecede ders planlama ve yönetim süreci gerektirmektedir. Eğitim sürecinde öğretmenin rolünü indirmektedir. Öğretmenin ders hâkimiyetini azaltmaktadır. Etkileşim olsa dahi sınırlı düzeyde gerçekleşebilmektedir.

Bu konuda dikkat çeken bir çalışma da öğretim elemanlarının uzaktan eğitime yönelik görüşlerini belirlemeye yönelik olarak yapılan bir çalışmadır. Bu çalışmanın sonucuna göre öğretim elemanları uzaktan eğitim ile ilgili yeterli bilgiye sahip değildir. Öğretim elemanlarının da görüşü yüz yüze eğitimin başarı oranını arttırdığı doğrultusundadır (Tuncer ve Tanaş, 2011, s.783). Ayrıca sözlü iletişimin gelişmesini engellemesi de dezavantajları arasındadır.

2.3. Uzaktan Eğitimde Yeni İletişim Teknolojilerinin Rolü

Teknoloji, uzaktan eğitimin en önemli ögesidir. Özellikle son otuz yıldır uzaktan eğitim sistemleri, merkezine teknolojiyi yerleştirmiştir. Eğitim sistemine teknolojinin dâhil olmasıyla ortaya çıkan eğitim teknolojisi sadece teknolojik aygıtları

kullanmayı değil, aynı zamanda eğitilecek kitleye uygun farklı öğretim ve sunum yöntemlerini de içermektedir. Bu hizmetin teknolojik tabanlı başlıca sistemleri arasında ‘çevrimiçi toplantı ve ders sunum araçları, video ve medya havuzu sistemleri, çevrimiçi kütüphane hizmetleri, öğrenci bilgi sistemleri, tek şifre yönetim servisleri, portal sayfaları, yük dağıtıcıları ve veri tabanı sistemleri gibi sistemler’ vardır (Süral, 2015, s.84).

Eğitim kurumlarının temel amacı, bilgi üretmek ve üretilen bilgilerle bağlantılı teknolojik gelişmelere zemin hazırlamaktır. Bilgi üretiminin en önemli unsuru da var olan bilgilere en kısa yoldan ulaşmak ve ulaşılan bilgiyi en hızlı ve en kolay yoldan kitlelere yaymaktır. Bütün bunların tek yolu ise bilgi ve iletişim teknolojilerinden geçmektedir (Alkan ve Tekedere, 2006, s.177).

Uzaktan eğitimin tarihsel gelişimi de teknolojiyle bağlantılı olarak şekillenmiştir. Bu eğitim sistemine ait çalışmalar ilk olarak mektupla başlamıştır. Mektubun ardından onu izleyen radyo, televizyon ve daha sonra bilgisayar ve teknolojisiyle uzaktan eğitim sistemleri en gelişmiş hale ulaşmıştır. Özellikle bilgisayar ve teknolojisinin bu sistemlere dâhil olması bu eğitim sürecine etkileşim ögesini kazandırmıştır. Eğitim alanında Web 2.0 ve sosyal medyanın yaygın olarak kullanılmaya başlanmasıyla birlikte yeni öğrenme kültürü ortaya çıkmıştır. Bu süreçte eğitmen ve eğitilenler bilgi ve kaynak paylaşımında aktif bir rol almıştır (Yüzer, 2013, s.33).

Uzaktan eğitim ilk olarak mektupla başlamış, ardından radyo ve televizyon teknolojilerini kullanarak tek yönlü iletişimi sağlama adına önemli gelişme kaydetmiştir. Daha sonra bilgisayar ve teknolojileri uzaktan eğitim sistemlerinin geliştirilmesinde en önemli araçlar haline gelmiştir. Özellikle etkileşim ve işbirliği ögesi bu sistemlerin yaygınlaşmasını sağlamıştır (Benson ve Samarawickrema, 2009, s.17). Ayrıca bireysel çalışma, bireyin kendi hazırbulunuşluk düzeyine göre istediği zaman istediği yerden öğrenmeye olanak tanıma, iki yönlü iletişim kurabilme gibi nitelikleri de yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur.

Uzaktan eğitimde teknolojinin ortaya çıkmasıyla radyo ve televizyonun konumu sarsılmıştır. Uzaktan eğitim en önemli aracı, bilişim teknolojileri öğrenenler açısından iletişim, etkileşim ve işbirliği odaklı çalışmaya fırsat vermektedir (Gökmen vd, 2016, s.45).

Uzaktan eğitimin gelişme nedenlerinden biri de yeni iletişim teknolojileridir (Bakioğlu ve Can, 2014, s.21). Özellikle bilgi paylaşım teknolojilerinde yaşanan hızlı ilerlemeler eğitimin çok hızlı bir şekilde yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Son on yılda, Türkiye’de Anadolu Üniversitesi dışında farklı üniversiteler uzaktan eğitim sistemlerine büyük yatırımlar yapmış ve yeni programlar açılmıştır (Turkan ve Cihan, 2015, s.53).

Bilgi ve iletişim teknolojileri eğitim alanına önemli yenilikler getirmiştir. Öğrenme kaynaklarına kolay erişim sağlayan bu teknolojiler yaşam boyu öğrenmeyi olanaklı hale getirmiştir (Kesim, 2009, s.81). Diğer taraftan bu eğitim sürecinin teknoloji üzerine kurulu olması, eğitmen ve eğitim alan kişinin de belli bir seviyede teknoloji okuryazarı olmasını gerektirmektedir. Ayrıca iletişim kurabilen, fikirlerini analiz edebilen, eleştiri ve sorgulama yetenekleri gelişmiş vb. bazı niteliklere sahip olması gerekmektedir (Cross, 2004, s.44). Aksi takdirde öğrenenler uzaktan eğitimin avantajlarından yararlanamaz.

Uzaktan eğitim modelinde eğitilen, teknolojiyle tanışarak sürece başlamaktadır. Öğrenme sürecini birden fazla ortamla destekleyen bu eğitim modeli, canlı dersler, online alıştırmalar, video aracılığıyla yayınlanan ders materyalleri gibi birçok alternatif sunmaktadır. Ancak uzaktan eğitimde teknolojiyle ilgili aksaklıklar (dersle ilgili materyallere ulaşma sıkıntısı, eğitimi tamamlayamama vb.) ciddi sorunlara sebep olmaktadır.

Uzaktan eğitimde kullanılan teknolojiler ile eğitim modellerinde yeni yöntemlerin kullanımı önem kazanmıştır. Bugün, yüz yüze eğitimin yanında bilgisayar ve destekli bir eğitim sunulması giderek yaygınlaşırken, e-öğrenme ve mobil öğrenme gibi uzaktan eğitim türleri de neredeyse tüm dünyada kullanılmaya başlanmıştır. Mobil cihazların ucuzlaması ve kullanıcı sayısının artmasıyla, mobil teknolojileri aracılığıyla

her türlü veriye erişim kolaylaşmıştır. Dolayısıyla mekân sınırı ortadan kalkmış ve uzaktan eğitim modeli daha da yaygınlaşmıştır.

Uzaktan eğitim sistemleri öğrenen merkezlidir. Sanal ağlar üzerinden sunulan sosyal etkileşim ortamları asosyalleşme olgusunu yok etmeye çalışmaktadır (Garrison, 2000, s.4). Uzaktan eğitim sistemleri öğrencileri bireysel çalışmaya teşvik etmektedir. Aynı zamanda bu sistemler diğer bireylerle de etkileşim ortamı yaratmaktadır. Bunu da teknolojik araçlar vasıtasıyla sağlamaktadır. Daniel'e göre bu sistemin başarısı, öğrencinin bağımsız çalışma ve etkileşimli faaliyetler arasındaki dengenin iyi kurulmasıyla gerçekleşecektir (Gökmen vd, 2016, s.33-34).

Uzaktan eğitim platformları teknoloji tabanlı oluşturulmaktadır. Sanal kütüphaneler, sanal eğitim siteleri, üniversitelerin ön lisans, lisans, lisans sonrası gibi uzaktan eğitim bölümleri, online eğitim veren kişi ve kurumlar vb. bu platformlara örnektir (Rovai vd., 2008, s.85).

Son zamanlarda eğitim alanında simülasyonlar kullanılarak yaratılan sanal gerçeklik ortamları dikkat çekmektedir. Gerçek ortamın çeşitli teknoloji ve yazılımlar ile oluşturulduğu bu ortamlar uzaktan eğitimde de tercih edilmektedir. Buna örnek olarak yaratılan sanal alanlar üzerinden doktorun ilk ameliyatı deneyimini gerçekleştirmesi ya da pilotun ilk uçuş deneyimini yaşaması verilebilir. Bu bağlamda sanal gerçeklik, hem öğrenenler hem de öğretmenler açısından kullanışlı bir teknolojidir. Bu yeni teknoloji, öğretmenlerin yükünü hafifletmekte, aynı zamanda öğrenmeyi de ilgi çekici hale getirmektedir (Doğan vd, 2011, s.68).

Kuşkusuz uzaktan eğitim sistemlerinde sanal gerçeklik çok faydalı olacaktır. Bundan dolayı bu sistemler gerçek ortamı yansıtmalı, aynı duyguyu verebilecek biçimde tasarlanmalıdır. Sanal sınıf yazılımları da bu konuda dikkat çeken başka bir unsurdur. Teknoloji aracılığıyla öğrenmenin önemli öğelerinden olan bu yazılımlar, uzaktan eğitimde karşılıklı etkileşim öğesini sağlamaktadır. Öğrenenler sınıf ortamına benzeyen bir ortamda ders içeriklerine erişebilmekte ve online olarak derslere katılmaktadır. Böylece hem öğrenenler hem öğretmenler hem de öğrenenler akranlarıyla gerçek bir sınıftaymış gibi etkileşim kurabilmektedir (Öztürk, 2014, s.274-275).

Öğretenler de materyal olarak kullandığı her türlü içeriği derse katılanlarla eşzamanlı olarak paylaşabilir.

Öğrenci etkileşimini kolaylaştıran bilgi ve iletişim teknolojilerinde eğitim açısından en dikkat edilmesi gereken unsur, sorgulama ve eleştiriye dayalı öğrenmenin içeriklere dâhil edilmesidir (Keegan, 1996, s.148). Ayrıca uzaktan eğitimde kullanılacak teknoloji de eğitim sürecinin her aşamasını etkilediğinden kritik bir önem taşımaktadır (Girginer ve Özkul, 2004, s.156).

Bireylerin yaşamını büyük ölçüde kolaylaştıran teknolojik araçlar eğitim alanıyla da bütünleştirilmelidir. Çünkü bu araçlar sayesinde zaman ve mekân sınırları ortadan kalkarak her koşulda eğitim sağlanabilmektedir. Daha etkili ve çekici hale gelen öğrenme ortamlarıyla ülke için daha nitelikli insan gücü ortaya çıkacaktır. Bu anlamda sanal gerçeklik ortamları da hayat boyu öğrenmeye yeni bir platform açmıştır. Günümüzde özellikle gelişmiş ülkeler eğitim sektöründe pay almak için teknik altyapıya önem vererek yenileme faaliyetlerini hızla sürdürmektedir (Öztürk, 2014, s.284-285).

Uzaktan eğitim ile ilgili çalışmalar yapan Bates ilk harflerini kodlayarak ACTIONS modelini öne sürmüştür. Bu modelin yedi ölçütü bulunmaktadır. Bu ölçütler şunlardır: erişim, maliyet, öğretme ve öğrenme, etkileşim ve kullanıcı dostluğu, kurumsal sorunlar, yenilik ve hız (Bates, 1995, s.47). Uzaktan eğitim sistemlerinde bu öğeleri sağlayan da teknolojik aygıtlardır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin eğitim amacıyla kullanılması maliyeti düşürmüştür (Kenny, 2000, s.383). Materyal olarak kullanılan kitaplar bu süreçte eski önemini yitirmiştir. Daha kolay taşınabilir, daha fazla içeriği bünyesinde barındırabilen elektronik ortamlar tercih edilmektedir (Balaman, 2018, s.1176).

Gelecekte eğitim sistemleri bir taraftan dijital gözlük, giyilebilir, robotların iletişimi, bütünleştirilmiş teknolojiler, akıllı şehirler gibi konulara odaklanacaktır. Diğer taraftan da bunları gerçekleştirebilmek için analitik düşünme, kendi eksikliklerini ya da yanlışlarını görebilme, gelişmelerden ve güncel bilgilerden yoksun kalmama, fikir

bankaları, problemlere çözüm üretebilme gibi durumlarda aktif beyinlerin oluşturulması gerekecektir (Öztemel, 2018, s.29).

Uzaktan eğitimde yaygın olarak kullanılan teknolojiler iki tür öğrenme biçimini ortaya çıkarmıştır: mobil öğrenme ve hibrit öğrenme. Mobil öğrenme, öğrencilerin zaman ve mekândan bağımsız olarak hareket halindeyken öğrenmesini ifade etmektedir. Büyük ekranlı cep telefonları, MP3 ve MP4'ler, tabletler, dizüstü bilgisayarlar mobil öğrenmede kullanılan başlıca teknolojilerdir. Hibrit öğrenme ise geleneksel sınıfta teknoloji ile oluşturulan sınıf ortamlarının birbirine benzediği yeni bir öğrenme ortamıdır. Her iki yöntemin güçlü yanları birleştirilip yeni öğrenme ortamları oluşturulmuştur. Hibrit öğrenme ortamları büyük eğitim uygulamalarında maliyeti en aza indirmektedir. Ayrıca fırsat eşitliği ve öğrenciye destek sağlama açısından büyük potansiyel taşımaktadır. Dolayısıyla gelecekte bu ortamların yaygınlaşması kaçınılmazdır (Yalın, 2008, s.334-341).

Teknolojinin yaygınlaşmasıyla birlikte uzaktan eğitim sistemlerinde mobil sistemler başat konuma gelecektir. Buna bağlı olarak da etkileşim sorunu ortadan kalkacak ve aynı örgün eğitim gibi uzaktan eğitim de eşzamanlı eğitim avantajına sahip olacaktır. Bireyler, mobil ağlar sayesinde istedikleri zaman, istedikleri yerde öğrenme sürecini gerçekleştirebilecektir (Öztürk, 2014, s.278).

Teknolojik cihazlar bir yandan eğitimde sürekliliği sağlarken, pedagojik açıdan da yeni bir eğitim sistemini inşa etmiştir. Her öğrencinin kendi düzeyinde öğrenebilmesine fırsat veren bu yeni anlayış öğrenmeyi bireyselleştirmiştir. Bu anlamda okul kavramının içeriği de değişmiştir, artık her yer bir okul konumundadır. Bu sebeple kurumlar bilgi toplumunun anlayışına uygun olarak bilgi ve iletişim teknolojilerinin aktif bir şekilde kullanımını sağlayacak politikalar geliştirmelidir (Süral, 2008, s.34).

2.3.1. Uzaktan Eğitimde Kullanılan Yöntemler

Genel olarak ikiye ayrılmaktadır (Demirci, 2006, s.19): Geleneksel Teknolojiler (basılı materyal, radyo, televizyon, videokaset) ve ileri teknolojiler (bilgisayar, , video konferans).

Geleneksel teknolojiler ile ileri teknolojileri birbirinden ayıran temel ölçüt etkileşimdir. Geleneksel teknolojilerde genellikle öğrenci-öğretmen iletişimi gerçekleşmez. Ağırlıklı olarak öğretmenin süreci yönettiği bir iletişim söz konusudur. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin eğitim alanına dâhil olması bu süreçte çift yönlü iletişimin kurulmasını sağlamıştır. Dolayısıyla yeni teknolojiler, uzaktan eğitimin kalitesini arttırmıştır.

Uzaktan eğitim sistemleri ortaya çıktığında yaygın olarak kitle iletişim araçları kullanılmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle geleneksel araçlar uzaktan eğitim sisteminde tamamen ortadan kalkmış, yerini ileri teknolojilere bırakmıştır. Günümüzde ileri teknolojilere mobil cihazlar da eklenmiştir. Uzaktan eğitimde kullanılan yöntemlerin endüstriyel bir aşamadan geçtiğini ifade eden Peters bu sistemin hızla yaygınlaşmasında en temel etkeni, yeni konseptin çekiciliği olarak görmektedir (2010, s.43).

Her yeni teknoloji bir şekilde uzaktan eğitim sistemlerine dâhil edilmiş ve böylece uzaktan eğitimde kullanılan yöntemler devamlı değişmiştir. Uzaktan eğitimde genelde yöntem olarak şunlar kullanılmaktadır: ses dosyaları ile ders anlatımı, video kayıtları ile ders anlatımı, yazılı materyallerin üzerinden ders anlatımı, sanal sınıf uygulamalarıyla canlı ders anlatımı, slayt, forumlarda ders içeriğinin akranlarıyla tartışarak öğrenmesi, animasyonlarla ders anlatımı (Chen ve diğerleri, 2013, s.172).

Uzaktan eğitim sisteminde kullanılan yöntemlerin bazı özelliklere sahip olması işlevselliği ve sürdürülebilirliği açısından önem taşımaktadır. Bu özellikler şunlardır (Çinici, 2006, s.15): Farklı kaynaklardan alınan içeriklerin farklı sistemlere adapte edilip çalıştırılabilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda bu sistemler etkileşim kurmaya imkân tanıyan bir yapıya sahip olmalıdır. Kullanılan içerikler farklı bir öğrenme nesnesi haline de dönüşebilmelidir. Kullanıcı da içerik ile ilgili müdahale şansına sahip olmalıdır. İstenilen zaman ve mekânda ulaşılabilmelidir. Öğrenci sayısında ya da ders ve içerikte olan artışı kaldırabilecek bir potansiyele sahip olması gerekmektedir.

Uzaktan eğitimde öğrenme yönetim sisteminin seçimi çok önemlidir. Öğrenme yönetim sistemi, en kısa haliyle yönetici yazılımlarıdır. Ders seçimlerinin yapıldığı, ders

içeriklerinin hazırlandığı ve paylaşıldığı, ölçme ve değerlendirme aşamalarının gerçekleştiği, kullanıcı bilgilerinin arşivlendiği bir platformdur. Türkiye’de yaygın olarak kullanılan bu tür iki yazılım vardır: Moodle ve Blackboard. Moodle, işlenmemiş kod olduğundan dolayı süreçte uzman desteğe ihtiyaç duymaktadır. Buna göre Blackboard daha kullanışlı bir yazılımdır (Balaban, 2012, s.34-35).

Uzaktan eğitim anlayışında artık geleneksel teknolojiler tercih edilmemektedir. Teknolojinin gelişmesine bağlı olarak eski teknolojilerin yerini yeni bilgi ve iletişim teknolojileri almıştır. Dolayısıyla uzaktan eğitim sistemlerinde de tercih edilen, yapay zekâ uygulamaları, giyilebilir teknolojiler, mobil cihazlar vb. gibi araçlardır. Bunlar üzerinden içerik aktarımı sağlanırken anlatma, tartışma, örnek olay, gösterip yaptırma gibi yöntemlerden yararlanılmaktadır.

2.3.2. Uzaktan Eğitimde Sosyal Medyanın Kullanımı

Yaşamın her alanında etkisini gösteren sosyal medya, eğitimde de yaygın olarak kullanılmaktadır. En yaygın olarak kullanılan platformlar, Facebook, Whatsapp, Twitter ve Instagram’dır. Öğrenen ve öğretenlerin karşılıklı bilgi alışverişinde olduğu sosyal medya platformları eğitime farklı bir anlayış getirmiştir. Uzaktan eğitim anlayışında sosyal medyanın kullanımı esneklik kavramını beraberinde getirmiştir.

Sosyal ağların dinamik bir yapısı vardır. Kolay iletişim sağlanabilmesi, paylaşma ve işbirliğine açık bir sistem olması nedeniyle eğitim aracı olarak kullanılmaktadır. Sınıfına hâkim öğretmen modelini yıkan ve sosyal medya öğrenen merkezli bir yapı inşa etmiştir. Öğretmenin yerini adeta sosyal medya almıştır. Bu da beraberinde çok sayıda sorunu getirme potansiyeline sahiptir.

Uzaktan eğitim uygulamalarında sosyal medyayı önemli hale getiren unsurlar, her yaş grubuna hitap etmesi, platformların ücretsiz olması, bunun yanında grup iletişimine imkân tanınması ve esnek bir öğrenme ortamı oluşturmalarıdır (Jones ve diğerleri, 2010, s.777).

Sosyal ağlar özellikle genç kuşaklar için vazgeçilmez bir konumdadır. Yeni bir sosyal çevre, yeni öğrenme ve paylaşma platformu gibi imkânlarla beraber istenmeyen

bazı sakıncalı durumlar da söz konusu olabilmektedir. Bu durumlara örnek olarak zararlı ve doğru olmayan içeriklerin paylaşımı, sanal zorbalık, bilgisayar ve e aşırı düşkünlük ile ortaya çıkan asosyalleşme verilebilir. Bunlarla baş edebilmek için öğrencilerin eğitilmesi gerekmektedir. Ayrıca istenmeyen durumları engelleyebilmek için aileler de bilgilendirilmelidir. Eğitimde başarıya ulaşmanın yollarından biri ailelere rehberlik yapılmasıdır (Willard'ta akt. Özmen vd., 2011, s.45).

Bir başka yaklaşıma göre sosyal ağlar üç açıdan öğrenmeyi etkilemektedir: iletişim-etkileşim, bilgi işleme süreci ve öğrenenin özellikleri ve rolü. Eğitim sürecinde sosyal platformlarla birlikte eş zamanlı etkileşim ögesi sağlanmıştır. Böylece daha fazla hedef kitleye hızlı ve kolay ulaşılmıştır. Farklı alanlarda, sayısız bilgiye erişebilme imkânı ile bilgileri karşılaştırma, sentezleme ve yeniden yapılandırmada önemli bir rol oynamaktadır. Öğrenmeyi öğrenen odaklı hale getirir, daha aktif, daha bilinçli ve daha eleştirel bir kimlik inşa eder (Uça Güneş, 2014, s.57-58).

Sosyal medya, eğitimde yapılandırmacı öğrenmeye olanak sağlamıştır. Öğretmenler, öğrenenlerin, bir kavramı, olayı ya da durumu nasıl anladığı, yorumladığı ve çözdüğü ile ilgili süreci bütünüyle sistem üzerinden takip edebilmektedir. Bu da aslında öğretmen için bir avantajdır. Öğrenme sürecine hâkim öğretmen, eksikliklerini fark edip düzeltme yoluna gidebilir (Horzum, 2010, s.613). Ancak sosyal medyanın eğitim amaçları doğrultusunda kullanılması noktasında sorunlar mevcuttur.

Sosyal ağların eğitim sürecinde etkililiği üzerine yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre bu platformlar derse katılımı artırır, iletişim yeteneğini geliştirir, arkadaşlarla iletişimi güçlendirir ve işbirliğine dayalı ekip çalışmalarıyla öğrenme sürecini destekler. Ucuz ve kolay erişebilir olması da hızla yaygınlaşmasını sağlamıştır. Ayrıca eğitim sürecine kolaylıkla entegre edilebilmektedir. Öğrenenlerin kendi öğrenme arşivlerine ulaşabilmesi de bir avantaj olarak değerlendirilmektedir. (Gülbahar, Kalelioğlu ve Madran, 2010, s.2).

Sosyal medyanın önemli niteliklerinden etkileşim ile derslere doğrudan katkı sağlanarak her içerikle ilgili materyal ve kaynak bulunmaktadır (Tarcan vd., 2005,

s.92). Geleneksel eğitim anlayışının tersine dijital kaynaklar, e-kitaplar tercih edilmekte, daha çok görselliğe, hareketlere önem verilmektedir (Small ve Vorgan, 2008, s.44-45).

Sosyal ağlar, öğrenme sürecinin yapısını değiştirmiştir. Bu platformların sosyal ve aktif öğrenmeyi destekleyen bir yapısı bulunmaktadır (Ajjan ve Hartshorne, 2008, s.72). Sosyal ağlar yardımıyla eğitim amaçlı gruplar kurularak kendi aralarında sınırsız içerik paylaşılabilir. Böylece öğrenme sürecinde geribildirim almak kolaylaşmaktadır. Metin, video, ses gibi çok sayıda materyal öğrenme sürecini desteklemektedir.

Eğitim süreciyle bütünleşen sosyal medyanın en temel niteliği, öğretene-öğrenen etkileşimini artırmasıdır. Dijital araçlar aracılığıyla bir araya gelen kitle, çeşitli alternatifler ile karşı karşıyadır. Görüntülü sohbet, online dersler, multimedya araçlar bunlardan bazılarıdır. Ancak etkileşim biçimi de önem taşımaktadır. İletişim, tek yönlü etkileşim ile sınırlı kalmamalı, çift yönlü etkileşimi gerçekleştirebilecek yazılımlar tercih edilmelidir. Ayrıca yapılan çalışmalar sosyal medyanın daha çok eğlence, vakit geçirme gibi amaçlar doğrultusunda kullanıldığını göstermektedir.

Sosyal medya yeni bir kuşak oluşturmuştur. Dijital kültür tabanlı bu kuşak üst düzey düşünme becerilerine sahip, yaşayarak öğrenen, çoklu işlemler yapabilen bireylerden oluşmaktadır. Ancak dikkatleri daha zayıf, sürekli zihni karışık, insani ilişkilerde sabırsız, oyun odaklı öğrenmeye yatkın, sosyal çevresi ağlar üzerinden genişleyen, fiziksel olarak genelde yalnızdır (Pedro, 2006, s. 12).

Sosyal medya uygulamaları genç nüfus için kaçınılmaz bir sonuçtur. Yoğun bir kullanıcı sayısına sahip bu uygulamalar eğitim, kültür, aile, siyaset gibi temel yapısal kurumları etkileyebilecek güce ulaşmıştır. Yapılan bir çalışmaya göre öğrenciler sosyal medyayı eğlenmek ve rahatlamak için günde yaklaşık üç saat kullanmaktadır. Bu noktada asıl düşünülmesi gereken konu, öğrencilerin bu ağları etkin kullanıp kullanmadığıdır. Birçok öğrenci için eğitim aracından ziyade bağımlılık yaratan araç konumuna indirgenmiştir. Bu sebeple eğlence aracı olarak kullanılmasının önüne geçilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla eğitim içerikli yeni sosyal medya uygulamaları geliştirilmelidir (Küçükali, 2016, s.544).

Sosyal medya, eğitim sürecinin görselleştirilmesi açısından olumlu işlevlere sahiptir. Eğitimin her kademesinde önemli hale gelen sosyal medya uygulamaları sadece online olarak verilen eğitimlerle de karşımıza çıkmaktadır. Ücretsiz olarak sunulan yabancı dil eğitimleri bunların bir parçasıdır. Tamamen sanal ortam üzerinden inşa edilmiş bu mecralar eğitim alanında başarılı bir biçimde kullanılmaktadır. Ancak bu simülasyonlar gerçeklikten kopuşu da beraberinde getirmektedir (Metin ve Karakaya, 2017, s.119).

Öğrenciler tarafından farklı amaç ve farklı sıklıklarla kullanılan sosyal ağlarda iletişime ve etkileşime yer vermek öğrencilerin başarı düzeylerini arttıracak bir faktördür (Yılmazsoy ve Kahraman, 2018, s.5). Sosyal ağların eğitim alanında kullanımının yararları şunlardır (McLoughlin ve Lee, 2007, s.403): “sosyal destek ve bağlanabilirlik, işbirlikli bilgi keşfi ve paylaşımı, içerik oluşturma, bilgi ve enformasyon kümelemesi ve içerik değişimi”dir. Başka bir yaklaşıma göre de sosyal ağlar okulları geliştirir. Çeşitli kuruluşlarla işbirliğini arttırır. Sınırsız kaynak sunmakla birlikte bunu paylaşmaya da olanak tanır (Muijs, vd., 2010, s.78).

Eğitim alanında kullanılan ağların yapısı değişimi desteklemektedir. Teknolojik gelişmelerle devamlı olarak değişen bu ağlar etkileşimin de kurulduğu profesyonel bir mecraya dönüşmüştür (Hargreaves,2002, s.15).

Geleneksel öğrenme kavramını yıkan sosyal ağlar, yeni yüzyılda potansiyel bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gücün toplumlar tarafından öncelikle eğitime kanalize edilmesi ve eğitsel hedefler için etkin kullanımının sağlanması gelecek açısından büyük önem arz etmektedir (Polat ve Arabacı, 2014, s.266). Yeni eğitim modelinde sosyal ağlardan uzak durmak mümkün değildir. Dolayısıyla sosyal medya ile ilgili farklı uygulamaları olumlu sonuçlar yaratacak biçimde nasıl kullanabileceğimizi öğrenmek daha yapıcı bir tavır olacaktır (Menteşe, 2013, s.22).

2.4. Dünyada Uzaktan Eğitim Sistemleri

Dünyada bazı uzaktan eğitim faaliyetlerinin başlangıcı şöyledir (Aksoy, 2018, s.10): 1728’de Berlin’de mektup ile eğitim okulu kurulmuştur. 1890’da Avustralya’da

Quennsland Üniversitesi açık bir eğitim sistemiyle eğitim vermiştir. 1930'lu yıllarda kitle iletişim araçları eğitim sürecinde kullanılmaya başlanmıştır. 1933 yılında Iowa State Üniversitesi dünyanın ilk eğitsel televizyon programıyla yayın yapmıştır. 1946'da uzaktan eğitim veren üniversiteler kurulmuştur. 1992'de öğrenme yönetim sistemi olarak ilk çevrimiçi eğitim Michigan Üniversitesi tarafından uygulanmıştır. 1993'te Jones International University adıyla tamamen çevrimiçi eğitim veren bir üniversite kurulmuştur. 2001'de ilk kez Moodle (açık kaynak uzaktan eğitim sistemi) kullanılmıştır.

1990'lı yıllarda Illinois Üniversitesi'nden Calculus&Mathematica takımı bilgisayar destekli matematik derslerini bu kentin kırsal kesimindeki lise öğrencilerine İnternet tabanlı olarak hizmet vermiştir (Yalın, 2008, s.9-10).

1700'lü yıllardan itibaren varlığı bilinen uzaktan eğitim uzun bir geçmişe sahiptir. İlerleyen yıllarda teknoloji alanında yaşanan değişim ve gelişmelerle dinamik bir hale gelen uzaktan eğitim uygulamaları tüm ülkelerde hızla yaygınlaşmaktadır (Kaya, 2002, s.27). Online öğrenmenin giderek yaygınlaştığına dikkat çeken bir örnek, 1993'te Peterson'ın yüksekokul rehberinden 93 sanal üniversite varken, 1997'de bu sayı 762'ye yükselmiştir (Yalın, 2008, s.11).

Uzaktan eğitim uygulamalarını en yaygın olarak kullanan ülkeler, ABD, Avustralya, İngiltere'dir. En yaygın eğitim alanlarını ise bilgisayar, işletme, mühendislik ve fen bilimleri oluşturmaktadır (Kolay, 2006).

Uzaktan eğitim uygulamalarından en sık karşılaşılan, üniversitelerin siteleri üzerinden ana sayfada uzaktan eğitim sekmelerine yer vermesidir. Ayrıca bu durum araştırma ve literatür taramalarına da büyük kolaylık sağlamaktadır.

Özbay, dünyada uzaktan eğitim hizmeti veren bazı üniversiteleri birtakım özellikler bazında karşılaştırmıştır. Buna göre (2015, s.381-386);

Amerika'da bazı uzaktan eğitim uygulamalarına yer veren üniversiteler şunlardır: Boston University, Indiana State University, Phoenix University, Ashworth College, Oxford Üniversitesi. Bu üniversitelerde genel olarak yetişkin eğitimi

amaçlanmaktadır. Meslek edinme ve kariyer gelişimine yönelik programlarla inşa edilen uzaktan eğitim sistemleri çeşitli yazılımlarla desteklenmektedir. Hem lisans hem de lisansüstü eğitimler verilmektedir. Dünyanın en iyi üniversitelerinden MIT – (Massachusetts Institute of Technology Üniversitesi) akademik derecelenme ölçütlerinde ilk sıralarda yer almaktadır. Kullanıcılar herhangi bir kayıt yapmadan eğitim alabilmektedir. Ders içeriğinin çeşitli dillere çevrilebildiği görülmektedir.

Kanada’da ise Canada West University, Athabasca University, Thompson River University, Memorial University, Centre for DE uzaktan eğitim programlarıyla hizmet vermektedir. Burada da meslek edinme ve kariyer gelişimi hedefleri ön plandadır.

Almanya’da da The Fern Universität Hagen, Telekolleg, PFH Private University of Applied Sciences, Carl von Ossietzky Universität kurumları eğitim sisteminde uzaktan eğitim programlarına yer vermiştir. Youtube kanalı da eğitim sürecinde kullanılan teknolojilerdendir. Ayrıca diğer ülkelerdeki uzaktan eğitim sisteminden farklı olarak başka ülkelerin öğrencileriyle iletişim kurabilecek yapıya sahiptir.

Hollanda’nın uzaktan eğitim sistemi belli başlı üniversiteler tarafından yürütülmektedir: Islamic University of Europe, Erasmus University Rotterdam, Maastricht University, Open University Netherlands (OUNL). Yine yetişkin eğitimi amaçlanmaktadır. Meslek eğitimi ve kariyer gelişiminin yanında akademisyenler yetiştirmek de önemli özellikleri arasındadır.

Avustralya’da da Griffith University, Charles Sturt University (CSU), Curtin University, University of Southern Queensland (USQ) ön plandadır. Yetişkin eğitiminin amaçlandığı uzaktan eğitim programlarında belirli gün ve saatlerde eşzamanlı iletişim sağlanmaktadır.

İngiltere’de Stirling Üniversitesi ise özellikle lisansüstü verdiği eğitimlerle saygın bir konumdadır. Anglia Ruskin Üniversitesi çeşitli programları ile en büyük üniversitelerden biridir. Liverpool Üniversitesi ve Manchester Üniversitesi’nin de

nitelikli bir eğitim yapısı vardır. Ayrıca bu üniversiteler kurum ve kuruluşlarla işbirliğine önem vermektedir (Dursun, 2011, s.52-53).

Rusya’da ise eğitimde daha çok İngilizce dili tercih edilmektedir. Moskova Üniversitesi, St. Petersburg Üniversitesi, Tomsk Üniversitesi uzaktan eğitim hizmeti veren başlıca üniversitelerdendir. Ayrıca ülke, süreci daha kaliteli hale getirebilmek için işbirliğine önem vermektedir.

Avrupa, Kuzey Amerika ve Asya’da teknolojilerin eğitim sürecinde kullanılmasında temel başarı faktörleri; teknolojilerin benimsenmesi, öğrenme sürecinde aktif kullanılması, iş ve yaşam süreçlerinin daha nitelikli hale getirilebilmesi, eğitim hedeflerine yönelik planlar ve uygulamalar gerçekleştirilebilmesidir (Aytaç, 2006, s.112).

Uzaktan eğitim hizmeti veren The University of London 100’den fazla programı ile dünyada ilk sırayı almaktadır. Bu sırayı The University of South Africa, The University of Phoenix, The University of Texas, University of South Australia (UniSA), University of Southern Queensland (USQ), The University of Maryland University College, Golden Gate University, Ellis College of NYIT, Stanford University izlemektedir (Balaban, 2012, s.4).

Uzaktan eğitim faaliyetleri ile ilgili dikkat çeken bir konu da çeşitli kurumların birleşmesi ile oluşturulan ortaklıklardır. Buna örnek olarak ABD’nin batısında yer alan on eyaletin yöneticilerinin kurduğu Batı Valileri Üniversitesi (Western Governors’ University-WGU) verilebilir. Geniş kitlelere eğitim hizmeti götürmeyi amaçlayan bu üniversite mega üniversite olmayı amaçlamaktadır. Sanal üniversiteler olarak nitelendirilen bu tür üniversiteler gelecek yıllarda daha çok artacaktır (Picciano, 2001, s.161). İnternet ve açık üniversitenin birleştirilmesi sanal üniversiteleri ya da diğer adıyla üniversitelerini ortaya çıkarmıştır (Yalın, 2008, s.10). Dünyadaki sanal üniversitelere örnek olarak Avustralya’da USQOnline, İngiltere’de Açık Üniversite, Finlandiya Sanal Üniversitesi, İtalyan Uzaktan Eğitim Üniversitesi, Amerika’da Illinois Sanal Kampüsü ve Kanada Sanal Üniversitesi verilebilir. Bu terim ilk kez Avusturyalı araştırmacılar tarafından kullanılmıştır. Sanal üniversiteler, kampüslerin dijital

ortamlara aktarılmasıdır. ‘Duvarsız Üniversite’ olarak da nitelendirilmektedir. Bu yeni yapı ile amaçlanan, eğitimde fırsat eşitliği ilkesini sağlamaktır. Uzaktan eğitim ile sanal üniversiteyi birbirinden ayıran temel unsur, etkileşimdir. Sanal üniversitelerde katılımlı bir program vardır. Öğrenenin ve öğretenin birçok etkileşim biçimi söz konusudur. Bu tür girişimlerin öncelikli amacı, alternatif bir öğrenme aracı ve yöntemi geliştirmektir (Balyer ve Gündüz,2010, s.28-29).

2.5. Türkiye’de Uzaktan Eğitim Sistemleri

Dünya genelinde yaşanan uzaktan eğitim uygulamalarından Türkiye de etkilenmiştir. Türkiye’de uzaktan eğitim alanına yönelik uygulamalar 1956’da Ankara Üniversitesi Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü tarafından başlatılmıştır (Kaya, 2002, s.30).

1974 yılında ise mektupla öğretim uygulamaları yapılmış ve bu kapsamda yükseköğrenimde öğretmen yetiştirilmiştir. Bu uygulama, ülkemiz açısından en etkili çalışmadır (Özer, 1989, s.3).

Üniversite düzeyinde fakülte olarak ilk girişim 1982 yılında yürürlüğe giren 2547 sayılı Yüksek Öğretim Yasası ile Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi ile gerçekleşmiştir (İşman, 2011, s.108).

Uzaktan eğitim, yurtdışından bazı uzmanların önerileriyle ilk başta geleneksel eğitim sistemine ek olarak düşünülmüştür. Ancak bu programlara talebin yüksek olması, uzaktan eğitimi alternatif haline getirmiştir (İşman, 2011, s.107; Zırhlıoğlu, 2006, s.38).

Uzaktan eğitim, geleneksel eğitim sistemindeki sınıf kavramının duvarlarını yıkmıştır. Yaşam boyu öğrenmenin merkezinde kurulan uzaktan eğitim, uzaklık, zaman, mekan, yaş, fiziksel durum vb. özellikleri de yok etmiştir. Bu sebeple uzaktan eğitim ülkemizde gelişmiş ülkelere oranla daha büyük bir hedef kitleye sahiptir. Uzaktan eğitim faaliyetlerine yer veren başlıca kurumlar; Anadolu Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, Celal Bayar Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Namık Kemal Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi,

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Amasya Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi, Milli Eğitim Bakanlığı Açıköğretim Lisesi, Açık İlköğretim Okulu ve Mesleki ve Teknik Açıköğretim Okuludur (Adıyaman, 2002, s.92). Bunlardan Anadolu Üniversitesi, dünyadaki 10 açık üniversite arasındadır.

2 Ekim 1992’de yerel bir televizyon kanalı kuran Fırat Üniversitesi bu kanal aracılığıyla üniversite faaliyetlerini yayınlamıştır. ODTÜ’de ise 1998 yılında e dayalı eğitim başlamıştır. Uzaktan eğitim çalışmaları hâlâ sürmektedir. E-MBA programı ile eğitimlerin tamamını İnternet tabanlı olarak vermektedir. İTÜ’de yaklaşık 1800 öğrencinin ortak aldığı Bilişim dersi için bilgisayar laboratuvarlarından sanal sınav uygulaması gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda 10.000 soruluk soru bankası oluşturulmuştur. Öğrenciler rastgele soruları cevaplandırmaktadır (Eygü ve Karaman, 2013, s.42-43).

Üniversiteler arasında bir akademik ağ sağlanması 1990’lı yılların sonuna doğru Ulusal Akademik Network (ULAK-NET) ile gerçekleşmiştir (Yalın, 2008, s.12).

Tablo 10
Türkiye’de Uzaktan Eğitim Merkezi Bulunan Devlet Üniversiteleri

Üniversitenin Adı	Uzaktan Eğitim Biriminin Adı
Adnan Menderes Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi
Afyon Kocatepe Üniversitesi	Uzaktan Eğitim
Ahmet Yesevi Üniversitesi	Türkiye Türkçesiyle Uzaktan Eğitim Programları Araştırma ve Uygulama Merkezi
Akdeniz Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi
Amasya Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Merkezi
Anadolu Üniversitesi	Açık Öğretim Fakültesi Uzaktan Eğitim Programları Portalı
Ankara Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Merkezi
Atatürk Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi
Balıkesir Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi
Bartın Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Sitesi
Bingöl Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi
Bitlis Eren Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Merkezi
Bülent Ecevit Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi
Celal Bayar Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi
Cumhuriyet Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Merkezi
Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi

Çukurova Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi
Dicle Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi
Dokuz Eylül Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi
Dumlupınar Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi
Düzce Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Merkezi
Ege Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Portalı
Erzincan Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi
Fırat Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Merkezi
Gazi Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi
Gaziosmanpaşa Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Merkezi
Hacettepe Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Merkezi
İnönü Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi
İstanbul Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi
İstanbul Teknik Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Merkezi
İstanbul Ticaret Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Merkezi
Kafkas Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Merkezi
Karabük Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Merkezi
Karadeniz Teknik Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi
Kırıkkale Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Merkezi

Kocaeli Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi
Marmara Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Merkezi
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi
Mersin Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Merkezi
Mustafa Kemal Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Merkezi
Namık Kemal Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi
On Dokuz Mayıs Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Programları
Sakarya Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi
Selçuk Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi
Süleyman Demirel Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Meslek Yüksekokulu
Trakya Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi
Uşak Üniversitesi	Uzaktan Eğitim MYO
Yalova Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi
Yıldız Teknik Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi
Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Uzaktan Eğitim Merkezi

Yukarıda yer alan üniversiteler farklı ön lisans, lisans tamamlama, lisans, yüksek lisans ve sertifika programları ile hizmet vermektedir. Üniversitelerde kullanılan

sistemler birbirine benzer bir yapıdadır. Genellikle tabanlı olarak kullanılan sistemde çeşitli kullanıcılar vardır: Öğitmen, sistem yöneticisi, öğrenci. Kullanıcılar kendilerine verilen kullanıcı adı ve şifre ile sisteme giriş yapmaktadır. Sistemsel olarak işlem yapma yetkisi sistem yöneticilerindedir. Öğitmen sistemde çeşitli ders içeriklerini yükleyebilmekte ve öğrencinin hareketlerini inceleyebilmektedir. Öğrenciler ise dersleri takip edebilmekte ve hocalarıyla iletişim kurabilmektedir. Vize sınavları ve bazen final sınavları sistem üzerinden gerçekleşmektedir (Yalçınkaya, 2006, s.24).

Ülkemizde uzaktan eğitim programlarında en çok rağbet gören üniversiteler, başta Anadolu Üniversitesi olmak üzere İstanbul Üniversitesi ve Atatürk Üniversitesi'dir.

Uzaktan eğitim çalışmaları pek çok üniversitede devam etmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı dahi değişen eğitim yapısına uyum sağlamaya çalışmaktadır (Uluçay, 2016, s.34). Uzaktan eğitim uygulamaları Anadolu Üniversitesi, Milli Eğitim Bakanlığı ve Sakarya Üniversitesi'nde yoğun bir şekilde gerçekleşmektedir. Bilgi Üniversitesi, Maltepe Üniversitesi gibi üniversitelerde de çok sayıda öğrenci katılımı ve uygulamalarıyla göze çarpmaktadır (Dursun, 2011, s.62).

Üniversiteler genellikle ortak verilen Türk Dili, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi ve İngilizce gibi dersleri uzaktan eğitim yoluyla vermeyi tercih etmektedir. Karadeniz Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Fırat Üniversitesi bu üniversitelere en güzel örnektir (Kavrat, 2013, s.21).

Uzaktan eğitim sistemleri ile verilen yüksek lisans programları genellikle işletme, yönetim, sağlık, eğitim ve bilişimdir. Lisans programları ise ekonomi, edebiyat, eğitim, medya, bilişim ve yönetimdir. Ön lisansta bir kategori belirlemek güç olmakla birlikte ilk sıralarda bilgisayar programcılığı ve işletme yönetimi yer almaktadır. Yaygın olarak kullanılan öğretim yönetim sistemleri ise açık kaynak kodlu ve çok geniş kullanımlı bir sistem olan Moodle yer almaktadır (Meriçelli vd., 2014, s.56-57).

2.5.1. Türkiye’de Uzaktan Eğitim Sisteminin Sorunları

Uzaktan eğitim sistemlerinde genel olarak yaşanan problemler şunlardır (Uşun, 2006, s.229-230): Öğrenci sayısının fazlalığı, uzaktan eğitim teknolojilerinin geliştirilmesine yönelik projenin olmayışı, hizmet içi ve kurumlar arası eğitim eksikliği, program hazırlama ve geliştirme sorunu, bütçe, kaynak ve donanım yetersizlikleri, öğrenci destek sisteminin sağlanamaması, kullanılan teknolojilerin etkileşime izin vermesi, uzaktan eğitim sisteminin kalitesizliği ve etkisizliği, öğrencileri motive etmekte yetersiz kalması, program değerlendirme çalışmalarının yapılmaması, uygulamada izlenen strateji, politika ve yaklaşımların eğitim sisteminin geliştirilmesini sınırlandırması, kaliteli içeriğin üretilmemesidir.

Türkiye’de de uzaktan eğitim faaliyetlerinde bazı problemler mevcuttur. 2004 yılında yayınlanan Türkiye 2. Bilişim Şurası’nın raporuna göre bu problemler dört temel çerçeveyi işaret etmektedir:“1. Uzaktan eğitim alanında oluşturulan vizyon yetersizliği,2. Kalite ve standardizasyon yetersizliği, 3.Yaygınlaşamama, 4. Kurumsallaşamama ve marka olamama.”

Kaya’ya göre genel olarak eğitim sisteminde yaşanan sorunların temel nedenleri şunlardır: öğrenci nüfusunun fazla olması, öğretmenlerin sayısının az olması ve buna bağlı olarak bir öğretmene düşen öğrenci sayısının fazla olması, öğretmenlerin niteliği, okulların dengeli dağılmayışı, ebeveynlerin eğitimin önemini yeterince kavrayamaması (Kaya, 2002, s.7).

Uzaktan eğitimde geleneksel sistemden farklı sorunlarla karşılaşmaktadır: Öğrenci ve öğretmenin ayrı mekanlarda olması, öğrencinin kendi öğrenmesinden sorumlu olması, yalnızlık, dikkat dağıtan faktörler, motivasyon sorunu, yüz yüze iletişimdeki sinerjiden yoksunluk vb. Ayrıca uzaktan eğitimin bireyselliği benimsemesi iletişimin önemini artırmaktadır. Günümüzde bu sistemin nasıl olması gerektiği ile ilgili tartışmalar devam etmektedir. Bunun yanında uzaktan eğitim ile ilgili yapılan çalışmalar geleneksel eğitime göre daha nitelikli olduğunu doğrulayamamıştır (Elcil ve Şahiner, 2014, s.31). Uzaktan eğitim sistemlerinde öğrenciler eğitime yeterli zamanı ayırmamaktadır. Bu durum da eğitimde kaliteyi düşüren en önemli unsurdur.

Uzaktan eğitimde öğrencilerin çalışma durumu başarılarını etkilemektedir. Uzaktan eğitim faaliyetini gerçekleştirebilmek için gerekli temel faktörler şunlardır: teknolojik altyapı, teknik personel, öğretim üyesi, idari personel, alan uzmanları, ders içerikleri hazırlayabilecek donanımda personel. Bunlara sahip olmayan birimler istenilen başarıya ulaşamaz (Torkul, 2012, s.44).

Ülkemizde uzaktan eğitimde içerik geliştirme konusu en çok sıkıntı yaşanan alanlardan biridir. Bu anlamda içerik geliştirmenin bir ekip işi olduğu düşünülmeli ve üniversiteler, özel şirketler, sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapılmalıdır. Ayrıca uzaktan eğitim sistemlerinde öğrenen-öğrenen, öğrenen-öğretici etkileşimlerine hiç yer verilmemesi de öğrenme sürecini olumsuz yönde etkilemektedir. Öğretici merkezli basit etkinlikler öğrencilerin motivasyon düzeyini düşürmektedir. (Uşun, 2006, s.234).

Uzaktan eğitimin yaygın hale gelememesinde rol oynayan unsurlar da şunlar olarak belirlenmiştir: ‘ altyapısındaki eksiklikler, mevzuatın yetmezliği, bu alana özgü teşviklerin olmaması, bu alandaki AR-GE yatırımının azlığı, kamuoyu oluşturulamaması, karar vericilerin konu ile ilgili olarak yeterince bilgilendirilememeleri’.

Uzaktan eğitimde kalite sürecini etkileyen faktörler; planlama, öğretmen yetiştirme, donanım, programlar, yayın ve araştırmalardır (Uşun, 2000, s.304).

Uzaktan eğitim uygulamalarının daha kaliteli olabilmesi için telefon, e-posta, çoklu ortam kullanımı yaygınlaştırılmalıdır. Ayrıca yönetim kesiminin de inancı ve desteği önem taşımaktadır. Öğrenci sayısının çok fazla olması uzaktan eğitim konusunu sürekli güncel tutmaktadır. Ancak bu sayının çokluğu uzaktan eğitim hizmetlerinin kalitesini olumsuz yönde etkileyen bir unsurdur (Adıyaman, 2002, s.96).

Üniversitelerde küresel çapta işleyen değerlendirme süreçleri, denklik ve kredi transfer sistemleri kendi bünyesine aktarma çalışmaları, istihdamda yurtdışı uygulamaların örnek gösterilmesi, öğrencilerin ve akademisyenlerin eğitim etkinlikleri kapsamında belirli bir süre yurtdışına gönderilmesi gibi konular yükseköğretim kurumlarını da küresel pazar haline getirmiştir. Girişimcilik kavramı, eğitim sektöründe en önemli kavramlardan biri olmuştur. Girişimci sermaye grupları yüksek oranda kâr

sağlayabilmek için özellikle yükseköğretim kurumlarına yönelik girişimlerde bulunmaktadır (Sayılan ve Yıldız, 2005, s.230).

Yükseköğretim kurumları artık girişimcilerin arenası haline gelmiştir. Bilgiye erişim sınırlarını genişleten bu kurumlar geniş ölçekli uzaktan eğitim programlarına yer vermektedir. Bu doğrultuda öğrencinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere uzaktan eğitim sistemlerinin en yakın zamanda belirli bir standarta sahip olması gerekmektedir (Akdemir, 2011, s.71). Aksi takdirde uzaktan eğitimin, eğitimin kalitesini düşüreceği anlayışından kurtulması mümkün olmaz.

Çağın ihtiyacı olan bireyi topluma kazandırmada eğitimin önemi yadsınamaz. Ancak eğitimin devamlı olarak iş hayatına uyumlu hale getirilmesine yönelik reformlar, tüm eğitim sistemlerini krize sürüklemektedir. Bu durum da bireyin yaratıcı, özgür ve estetik gelişimini büyük ölçüde engellemektedir. Bu sebeple öncelikli olarak eğitime asıl işlevi kazandırılmalıdır. İşbirliğine dayalı oluşturulacak politikalar ile bireyin çok yönlü gelişimi desteklenmelidir (Sayılan ve Yıldız, 2005, s.232).

Eğitimin bir parçası olarak uzaktan eğitim, teknoloji politikası geliştirme zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Bu politikaya uygun olarak öneriler şunlardır: Her bireyin teknoloji okuryazarı olabilmesi ve bilgilendirilmesi için eğitimler verilmelidir. Teknolojinin eğitimde kullanılmasında rol alacak bireylerin görüş ve önerileri dikkate alınmalıdır. Bilinçli ve güvenli kullanımı yaygınlaştırılmalıdır. Öğrencilerin eğitsel amaçlı teknolojik cihazları kullanması teşvik edilmelidir. Teknolojik yatırımlarda içeriğin geliştirilmesine özel bir bütçe ayrılmalıdır. Ayrıca süreçte öğrencinin aktif olacağı sistemler kullanılmalıdır (Tekin, Polat, 2014, s.1262-1265).

Uzaktan eğitim sürecinde yalnız başına çalışan öğrenci cesaretini yitirebilir. Öğrencilerin büyük bir kısmı öğrenime devam etmemektedir. Bu durumu engelleyebilmek için öğrencilere devamlı olarak gelişme halinde olduklarını hissettirmek gerekmektedir. Ayrıca danışmanlık öğretmen sistemi oluşturularak da öğrencilerle etkili bir iletişim sağlanabilir. İyi bir iletişim kurulabilirse öğrenimi bırakma oranları da düşecektir (Şeren, İvgin, 2010, s.8).

Eğitim alanına yönelik yapılan çalışmalarda öğrenme-öğretme sürecinde ne kadar çok duyu organına hitap edilirse öğrenmenin de büyük oranda kalıcı olduğu ortaya çıkmıştır (Uşun, 2000, s.197). Bu açıdan düşünüldüğünde ülkemizdeki uygulamaların tek yönlü olması eğitim sürecini kalitesiz hale getirmektedir.

Uzaktan eğitim uygulamaları genellikle metin bazlı olarak gerçekleştirilmektedir. Oysa başarılı bir süreç için ses, hareketli ya da durağan görüntüye de yer vermek gerekmektedir. Sanal gerçeklik olarak adlandırılan teknolojiler ise hiç kullanılmamaktadır (Aydın, 2002, s.34).

Uzaktan eğitim programları ile hizmet veren birçok üniversite genellikle ara sınavlarını sistem üzerinden uygulamaktadır. Bireysel olarak uygulanan bu sınavı çoğu öğrenci kendisi çözmemekte, ilgili sınavla ilgili kişilerden yardım alarak sınavları çözmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla uzaktan eğitim, gerçek başarı oranlarını yansıtmamaktadır.

Uzaktan eğitim hizmeti sunan üniversitelerde tam olarak bir standartlaşma söz konusu değildir. Üniversiteler arası işbirliği sağlanarak uzaktan eğitim hizmetlerinin kalitesi artırılmaya çalışılmalıdır.

Uzaktan eğitim alanıyla ilgili araştırmalar yeterli düzeyde değildir. Deneysel araştırmalar çok azdır ve var olan çalışmalar genellikle durumu betimlemektedir (Aydın, 2002, s.35).

Ülkemizde lisansüstü düzeyde uzaktan eğitim programları çok azdır. Kendini geliştirmek isteyen bireyler için sertifika programları da yaygınlık kazanmamıştır (Aydın, 2002, s.35).

Nicel olarak gerçekleştirilen bir çalışmada da Türkiye’de uzaktan eğitim uygulamaları ve örgün eğitim karşılaştırıldığında uzaktan eğitimin çok daha gerilerde olduğu saptanmıştır (Cabı ve Ersoy, 2017, s.429).

Eğitimde değişme sürecinin etkililiği, değişen politika ve planların uygulanabilirliğine bağlıdır. Gelişmiş ülkeler bilgi birikiminden dolayı avantajlıyken, gelişmekte olan ülkelerde ise araştırma ve deneyimler oldukça kısıtlıdır (Karip, 1997,

s.63). Uzaktan eğitim sadece eğitim alanını değil, kültürel, pedagojik, teknolojik, ekonomik ve birçok alanı da etkilemiştir. Bu nedenle uzaktan eğitim çalışmalarını başarılı yürüten gelişmiş ülkeler örnek alınarak vazgeçilemeyen hususlar ve stratejiler ulusal eğitimin hedefleri arasına konmalıdır (Metargem, 1991, s.1).

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de uzaktan eğitime talepler giderek artmaktadır. Bu sistemin geleneksel eğitimin yerini alması mümkün değildir. Çünkü geleneksel eğitimin pek çok avantajı vardır. Geleneksel eğitim ile uzaktan eğitim sistemlerinin birlikte verilmesi daha etkili bir eğitim süreci ortaya çıkaracaktır. Uzaktan eğitim, çalışanlar, fiziksel olarak engeli bulunanlar, kendini geliştirmek isteyen insanlar için gereklidir. Bu sistemi sağlayacak en önemli unsur, iletişim altyapısıdır. Altyapıda yaşanacak her türlü aksaklık eğitim sürecini etkilemektedir. Bu nedenle teknolojik altyapı devamlı geliştirilmeli, hızı artırılmalıdır. Kablosuz bağlantı alanları da genişletilmelidir. Üniversiteler sadece uzaktan eğitim ile ders vermekle kalmayıp öğretim faaliyetlerini de değerlendirmelidir. Bu alanda artan rekabet üniversitelerin başarısını artıran bir faktör olmalıdır (Arat ve Bakan, 2011, s.373).

Türkiye’deki pek çok üniversite uzaktan eğitim ile ilgili proje ya da araştırma-geliştirme etkinlikleri gerçekleştirmektedir. Ancak ABD ile Avrupa’daki uygulamalar karşılaştırıldığında ülkemizdeki uygulamaların kalitesiz ve yetersiz olduğunu söylemek mümkündür (Uşun, 2000, s.308). Dolayısıyla ülkemizde uzaktan eğitim uygulamaları ne öğretenlere ne de öğrenenlere yeterli gelmemektedir.

Uzaktan eğitim, eğitimin küreselleşmesine neden olmuştur. Şehir ya da yurtdışına çıkmadan sanal üniversitelerden mezun olan bireyler için pek çok fırsat ve risk vardır. Kültürleşme süreci olarak eğitim bir yandan farklı kültürlerin tanınmasını sağlarken öte yandan yabancı kültürlerden etkilenmeye hatta onun misyoneri haline gelmeye de yol açmıştır. Bu olumsuz durumun önüne geçebilmek için sağlam ve tutarlı bir milli eğitim sistemi benimsenmelidir (Çınar, 2009, s.25).

2.6. Etkileşimsellik

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi, etkileşim kavramının yaygınlaşmasına neden olmuştur. Etkileşim (interaction) sözcüğü, inter (arasında) ve action (hareket etme ve etkileme) sözcüklerinin birleşimidir (Varey, 2004, s.141). Dolayısıyla çevrimiçi hizmetler, kişilerin doğrudan etkileşime girdiği platformlar, çoklu ortam özelliğine uyum sağlayan yazılımlar gibi unsurlar etkileşimin ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur. Etkileşim, iletişim araçlarının bir özelliğidir (Richards, 2006, s.532).

Etkileşimlilik, teknoloji tabanlı araçlar yardımıyla kurulan çift yönlü iletişimdir (Yüzer, 2013, s.60). Rokeby, etkileşimli bir teknolojiyi ayna olarak görmektedir. Ona göre bu tür araçlar kendimizle iletişim kurmamızı ve daha yakından tanımamızı sağlamaktadır (1995, s.134).

Rogers ise etkileşimi kullanıcı odaklı tanımlamıştır: “*Bir iletişim süreci içindeki katılımcıların rollerini değiştirebilme ve karşılıklı söylemleri üzerinde kontrol sahibi olma derecesi*”dir. Tanımından da anlaşılacağı gibi kullanıcının kontrol süreçlerine vurgu yapmaktadır (1997, s.314).

Simpson ve Galbo etkileşimi iletişim gibi görmekte, etkileşimin dinamik bir süreç olduğunu ifade etmektedir (1986, s.38).

Etkileşim, teknolojik araçlar yardımıyla gönderici ve alıcının içerik üzerinde kontrol sağlayabilmesidir (Geray, 2003, s.18).

Ouring ise etkileşimin bireysel, sosyal, teknolojik, sembolik ve içerik olarak beş temel boyutu olduğunu vurgulamıştır (2009, s.918).

Yeni medyayı tanımlayan en önemli kavramlardan biri etkileşimdir. Etkileşim, kullanıcının mesajlar üzerindeki egemenliğini ifade etmektedir. Etkileşim sayesinde bireyler içerik üretip var olan içeriği değiştirebilmektedir. Artık izleyici rolünden çıkan birey kullanıcı haline dönüşmüştür (Lister ve diğerleri, 2009, s.22).

Sheizaf Rafaeli de etkileşimliliği iki sınıfa ayırmıştır: yarı etkileşimlilik ve tam etkileşimlilik. Bu iki tür arasındaki en önemli farklılık, geribildirim olarak verilen mesajlardır. Etkileşim, iki tarafın birbirine karşılık vermesidir. İletişimin olduğu her yerde etkileşim olgusundan da söz edebiliriz. Tam etkileşimlilik, içerik aktarımı sırasında önceki tepkilere ve içeriğe dayalı cevaplar verilmesidir. Yarı etkileşimlilik ise soru cevap barındırmaz (1988, s.118).

Etkileşimin dinamiğini açıklamada beş temel düşünce vardır (Watzlawick, Beavin ve Jackson'dan akt, Cüceloğlu, 1997, s.38-39).

1. Günümüzde iletişim kurmamak imkânsızdır. Hiçbir şey yapmamak bile bir içerik oluşturmaktadır.
2. İletişim sürecinde içerik ve ilişki düzeyleri arasında önemli bir bağ vardır. İlişki seviyesi, içeriği şekillendirmede önemli rol oynar.
3. İçerik alışverişinde sıralama, anlamı oluşturmaktadır.
4. Mesajlar sözlü ve sözsüz olarak ikiye ayrılmaktadır. Düşünceler sözlü mesajlar yoluyla aktarılırken, duygular sözsüz iletişimle aktarılmaktadır.
5. İletişim kuran bireyler aynı koşullara sahip olmayabilir.

Etkileşim farklı biçimlerde ve büyüklüklerde karşımıza çıkabilmektedir. Örneğin, öğrenen içeriği materyalden okuyarak ya da akranlarıyla iletişime geçerek ya da dönüt olarak öğretmeninden alabilir. Bu süreç sonucunda da öğrenme gerçekleşir (Yalın, 2008, s.89).

Yeni iletişim teknolojilerinin en önemli özelliklerinden biri olan etkileşimsellik, karşılıklı ya da çok katmanlı iletişim sürecini kazandırmıştır. Bu sürece kullanıcının rolünü ve katılımını farklı biçimlerde etkileyen etkileşimsellik iletişimin eş zamanlı sağlanmasına da katkıda bulunmuştur (Binark, 2007, s.21).

Kitle iletişim araçları bireyler arasında bir etkileşim alanı oluşturmaktadır. Bu durum ise toplumsal değişme ve ilerleme açısından önem taşımaktadır (Güngör, 2011, s.280). Etkileşim, toplumu ayakta tutmaya yardımcı olmaktadır.

1990'ların başından beri tartışılan etkileşim sözcüğü aslında güçlü bir ideolojik ağırlık taşımaktadır. Yeni iletişim teknolojileri pasif bireyi dışlayarak bireylerin aktif olmasını sağlamıştır. Bireylerin karşılıklı yaşadığı bilgi trafiğinde etkileşimi zorunlu hale getirmiştir. Yeni iletişim teknolojilerini tanımlayan en önemli niteliklerden etkileşimsellik, dijital ortamlarda bireye tercih hakkı vermektedir (Taş, 2017, s.62-63).

Yeni medya ile birlikte hayatımıza giren kavramlardan biri olarak etkileşimsellik kullanıcının içerik üretimini sağlamaktadır. Aynı zamanda birçok kişinin karşılıklı iletişim kurmasına da yardımcı olmaktadır (Dewdney ve Ride, 2006, s.216).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sonucu gönderici ve alıcı arasında oluşan içerik, etkileşimli olarak şekillenmiştir. Aslında etkileşimli iletişim kişiler arası iletişimin bir türüdür. Etkileşimin özünde eşitlik ve paylaşma vardır. Bu iletişim türünde güç ve çıkar ilişkileri yoktur. Eğer bu ilişkiler iletişime dâhil olursa etkileşim ortadan kalkar ve etkileme ve etkilenme süreçleri devreye girer (Erdoğan,2011, s.73-74).

2.6.1. Eğitimde Etkileşimselliğin Önemi

Etkileşim, eğitim sürecinin önemli kavramlarından biridir. Geleneksel eğitim sisteminde etkileşim, sınıf içerisinde ve gerçek zamanlıdır. Uzaktan eğitim sisteminde ise etkileşim birtakım araçlarla gerçek zamanlı ya da gecikmeli olarak sağlanmaktadır.

Gordon'a göre öğretmen-öğrenci arasındaki iletişim biçimi eğitim kalitesini etkileyen bir faktördür. Bu iletişim biçiminde açıklık, önemsenmek, birbirine ihtiyaç duymak, birbirlerinden ayrı olmak, ihtiyaçları etkileşimsel olarak giderebilmek gibi özellikler önemli bir rol oynamaktadır (2003, s.127).

Çağdaş eğitim sisteminde iletişim iki yönlüdür. Öğretmen-öğrenci arasındaki iletişim eğitim sürecine yansımaktadır. Genel olarak Türk eğitim sistemi öğretmen merkezli bir yapıya sahiptir. Öğretmen boyutunun ağırlıklı olması, öğrencinin pasif bir dinleyici olmasına neden olmaktadır. Bu noktada öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Öğretmenler, öğrenme sürecine öğrenciyi de katarak etkin bir şekilde öğrencinin katılımını desteklemelidir (Altıntaş, 2000, s.129).

McNeil vd.'ne göre online derslerin yaygınlaşmasıyla birlikte eğitimde elektronik tabanlı iletişim önemli bir kavram olmuştur ve teknoloji tabanlı olarak oluşturulan sınıflarda etkileşim asenkron hale gelmiştir (2000, s.705).

Moore ve Kearsley (1996, s.183) etkileşim biçimlerini üç sınıfa ayırmıştır: öğrenen-içerik etkileşimi, öğrenen-öğreten etkileşimi ve öğrenenin diğer öğrenenlerle etkileşimi. Öğrenen-içerik etkileşiminde öğretmene ait sorumluluklardan biri, ders içeriğini etkileşime açık hale getirerek tasarlamaktır. Eğitim süreci, seçilmiş içeriklerin planlı bir şekilde öğretilmesini kapsamaktadır. Bu bağlamda öğretmenin rolü, içerikle etkileşim kuran öğrenciyi desteklemek olmalıdır. Öğrencinin içeriğe ilgi duymasını sağlayacak kişi öğretmendir. Öğretmen öğrencinin konuya ilgisini çekebilmelidir. Öğrenmesi için gerekli motivasyonu sağlamak, eğitimin kalitesini etkiler. Kısaca öğretmenler öğrenenlere destek olmalı ve öğrenme sürecini teşvik etmelidir. Öğrenen-öğrenen etkileşimi de öğrencinin akranlarıyla etkileşimini ifade etmektedir. Uzaktan eğitim uygulamaları, eğitim alanını yeni bir mecraya taşımıştır. Grup içi etkileşim, çevrimiçi derslerde bireylerin yüz yüze iletişim kurmaları, sanal sınıflar oluşturularak yapılan görüşmeler gibi uygulamalar geleneksel sistemdeki eğitimin boyutunu değiştirmiştir. Daha sonra Bouhnik ve Morcus (2006, s.303) dördüncü etkileşim biçimi olarak sistem ile etkileşim boyutunu eklemiştir. Bu da öğrencinin ve öğretmenin yazılım ile kurduğu iletişimi tarif etmektedir. En düşük etkileşim düzeyi öğrenci-yazılım arasında gerçekleşmektedir. Çünkü yazılım ile sadece sisteme ya da diğer kullanıcılara ulaşmak için bir etkileşim kurulmaktadır (Ally'den akt., Gürkan, 2012, s.35).

Moore kuramını oluştururken etkileşim kavramının üzerinde durmuş ve öğretmen ile kurulan iletişimin öğrenci başarısını arttırdığını dile getirmiştir (Karataş, 2003, s.93-95).

Eğitim alanına yönelik yapılan çalışmalarda öğrencinin aktif katılımının öğrenme sürecini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenmenin gerçekleştirilebilmesi için öğrencinin mutlaka açık ya da örtük bir biçimde bu sürece dâhil olması gerekmektedir (Bloom, 1979, s.119-121).

Eğitimin en büyük sorunlarından biri, fırsat eşitsizliğidir. Her birey eşit koşullara sahip değildir. Bazı okullarda sınıfın mevcudu 60 iken, bazılarında bu sayı 20’dir. Dolayısıyla bu durum da derslerin verimliliğini ve etkileşimin kalitesini etkilemektedir (Altuncı vd., 2009, s.315-316).

Eğitim sürecinde etkileşimin sağladığı yararlar şunlardır: Eğiten-eğitilenin motivasyonunu artırır, eğitilenlerin öğrenmelerini destekler ve kolaylaştırır. Eğiten tarafından geribildirim yoluyla kurulan iletişimle eğitilenlere kendilerini geliştirme fırsatı tanır (Gürkan, 2012, s.33).

Literatürde yapılan araştırmalar değerlendirildiğinde etkileşimin daha anlamlı ve kalıcı öğrenmeler için gerekli olduğu görülmüştür. Bundan dolayı eğitim ortamları tasarlanırken etkileşim ögesi dikkate alınmalı ve bireyleri bir araya getirecek ortamlar oluşturulmalıdır. (Gürkan, 2012, s.41).

2.6.2. Uzaktan Eğitimde Etkileşimsellik

Uzaktan eğitimde etkileşim kavramı eğitimciler tarafından en fazla tartışılan konulardan biri olmuştur. Özellikle bağımsız çalışma ve etkileşimli öğrenme ortamı birbirine zıt kavramlar olarak görülmüş, birleştirileceği düşüncesi pek mümkün görülmemiştir. Bu noktada bu iki kavramı birleştirip etkileşim eşdeğerliliği kuramı ortaya atılmıştır. Çeşitli etkileşim türlerini destekleyen bu düşünce; maliyeti daha uygun, zaman açısından tasarruf sağlanabilecek bir uzaktan eğitim sisteminin mümkün olduğunu ifade etmektedir (Anderson, 2003, s.12).

Kaynak ve alıcının rollerini değiştirebilmesi, etkileşim kavramının özünü oluşturmaktadır. Uzaktan eğitim sistemlerinde etkileşim ögesini sağlayan, teknolojisidir. İçeriklerin etkileşimli olarak aktarılması etkileşimli öğretim teknolojilerini ortaya çıkarmıştır. Bu durum da uzaktan eğitim sistemlerinin yaygınlaştırılmasına neden olmuştur (Rovai ve Barnum,2003, s.58). Bu sistemde sürecin niteliğini arttırmak için öncelikli olarak öğretmenler teknolojik araçlar yardımıyla etkileşim alanı oluşturmalıdır (Huss, Sela ve Eastep,2015, s.73).

Uzaktan eğitim sitemlerinde beş tür yapı vardır: teknolojik yapı, psikolojik yapı, sosyal yapı, öğretimsel yapı, organizasyon yapısı. Bütün bu yapılar da birbirleri ile etkileşim halindedir (Yıldız,2015, s.7).

Geleneksel sınıf ortamlarında öncelikli iletişim biçimi ders ve tartışmalardır. Öğrencinin rolü not almak, özetlemek ve soru sormaktır. Uzaktan eğitimde ise öğrenci-öğretmen rolleri değişmiştir. Artık öğrenci not almaz. Ses video kaynakları, simülasyonlar, çoklu ortam araçları ile öğrenme sürecini desteklemektedir. Diğer öğrenenlerle iletişim kurabilen öğrenci çeşitli faaliyetlerle kendini geliştirebilir. Böylece öğrenme, sosyal yapılandırmacı aktiviteye dönüşür (McNeil vd., 2000, s.703).

Uzaktan eğitimde kaliteli ve etkili bir eğitim süreci için dikkat edilmesi gereken bazı noktalar vardır: öğrencinin i ve sosyal medyayı düzenli olarak kullanması, öğrenci merkezli olarak ders planının yapılması, farklı ders anlatım tekniklerinin kullanılması, ders ortamında etkileşim kurulması vb. (Yılmazsoy, Kahraman, 2018, s.6-7). Süreçte başarıyı artıran bir unsur olarak etkileşim, farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Genellikle öğrenci-öğrenci veya öğrenci-öğretici etkileşim biçimleri görülmektedir.

Bilgisayar ile kullanıcı arasındaki iletişim de etkileşimin bir türüdür. Bu anlamda uzaktan eğitimde kullanılan bilgisayar yazılımları etkileşime izin veren bir yapıya sahip olmalıdır. Etkileşimli bir yazılım, öğrenme hedeflerine ulaşmayı kolaylaştırmaktadır (Akpınar, 1999, s.86). Uzaktan eğitimin en etkin aracı bilgisayarların öne çıkmasının nedeni farklı etkinliklerin değişik boyutlarda gerçekleşmesini sağlamalarıdır. Bu yeni eğitim sistemi öğretmenin rolü ve sorumluluklarını da değiştirmiştir. Süreçte bir rehber konumuna gelen öğretmenin iş yükü azaltılmıştır. Gelecekte öğrenme ortamlarının büyük oranda dijital ortam haline gelmesi olasıdır. Bu aşamada öğretmene yazılımların üretilmesinde daha aktif bir rol atfedilebilir (Akpınar, 1999, s.4-5). Genel olarak bütün etkileşim biçimleri, öğrenci merkezli bir sistemi savunmaktadır. Uzaktan eğitim sistemlerinde öğrenci kendi öğrenme sorumluluğunu ele almıştır. Öz yönetimli olarak ilerleyen bu süreçte öğrenci aktarılanı kabullenmekten ziyade eleştirel düşünceye dayalı bir yaklaşım sergilemektedir (Uğur ve Okur, 2016, s.107).

Etkileşim düzeyi öğrenme ortamının verimliliğini belirlemektedir. Bu sebeple etkileşimi basit menü seçeneği ile sınırlandırmamalıdır. Online öğrenme ortamları daha gelişmiş bir etkileşimi gerektirmektedir. Bu ortamlarda temel düzeyde bir etkileşim biçimi yetersiz kalmaktadır (Dulda, 2009, s.29). Etkileşim düzeyini her zaman üst seviyede tutmak gerekmektedir. Çünkü etkileşim düzeyinin düşük olması bireyin ilgisinin azalmasına neden olmaktadır. Bu durum da doğrudan akademik başarı oranlarına yansır.

Dijital çağda öğrenme, şekil değiştirmiştir. Etkileşim aracılığıyla topluluklara katılım, grup oluşturma, sosyal hareketler öne çıkmıştır. Artık etkin öğrenenler, teknolojinin yardımıyla küresel ölçekte bilgiyle karşılaşan ve sentez yapabilen bireylerdir (Siemens, 2005, s.8).

Uzaktan eğitimin pek çok faktörden kaynaklanan sorunları vardır: yapıcı, bozucu, kişisel, kanal kaynaklı, psikolojik, teknik, fiziksel uzaklıkla ilgili, zaman baskısı, bütçe kaynaklı, eğitmeniden ve öğrenciden kaynaklanan engeller vb. Yapıcı engeller, iletişim ve etkileşim sağlayabilmek için düzenlenen kuralları kapsamaktadır. Bozucu engeller, iletişim etkinliğini engelleyen unsurlardır. Tutarsızlık, güvensizlik, isteksizlik, yaş, cinsiyet, gürültü gibi öğeleri kapsamaktadır. Kişisel engeller, alıcı ve göndericiden kaynaklanmaktadır. Dil ve anlatım güçlükleri, kültürel farklılıklar, algılama yetersizliği kişisel engellere örnektir (Elcil ve Şahiner, 2014, s.26). Bütün bu sorunları aşmanın en önemli yolu uzaktan eğitim sistemlerinde etkileşim ögesine yer vermektir.

Uzaktan eğitim uygulamalarında etkileşim unsurunu sağlayabilmek için bazı öneriler şunlardır (Çuhadar ve Kıyıcı, 2007, s.157):

1. Teknik imkânlar önceden planlanırken içeriğin uygun olduğu teknolojiler tercih edilmelidir. Dikkat edilmesi gereken diğer husus da etkileşimin sağlanabileceği araçlar olmasıdır.
2. Etkileşim unsurunun sadece öğretmenle değil diğer öğrenenlerle de olması sağlanmalıdır.
3. Öğrencinin ihtiyacı olan geribildirim ögesine de bu süreçte yer vermek gerekir.

4. Tercih edilen teknolojide fiziksel olarak farklı olan bireyler için de alternatif düşünülmelidir.
5. Akranlar arasındaki sosyal ilişkiyi geliştirecek faaliyetlere yer verilmelidir.
6. Belirlenen zaman aralığında öğrencilerin ve öğretmenlerin bir araya gelmesi sağlanmalıdır.

Bilgi toplumunun yapısı, sürekli eğitime yatkındır. Böylece toplumda büyüme sanayisi ortaya çıkar. Ayrıca bu çağın insan gücü ihtiyacı bir konuda uzmanlaşmış bireylerden değil, çok yönlü olarak her konuda bilgi sahibi kişilerden sağlanacaktır (Tezcan, 2002, s.12). Bu noktada uzaktan eğitim alanına önemli görevler düşmektedir. Etkileşim, nitelikli birey profilinin ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır. Bu nedenle etkileşim ögesi bulunmayan uzaktan eğitim uygulamaları yeterli başarı düzeyine ulaşamaz (Erturgut, 2008, s.85).

Uzaktan eğitim ortamları düşünen, sorgulayan, eleştiren, problem çözme yeteneğine sahip bireyler yetiştirmeyi amaç edinmelidir. Bu nitelikler sayesinde bireyler kendi teknolojisini üretebilecek ve diğer ülkelerin egemenliği altında kalmayacaktır. Öğrenme ortamları da öğrenenlerin aktif katılımına olanak sağlamalı ve süreçte öğrenciye sorumluluklar vermelidir (Boz Yüksekdağ, 2016, s.134). Bu sebeple etkileşim ögesi uzaktan eğitimin bir parçası olarak düşünülmelidir. Çünkü etkileşim, öğrenmeyi teşvik eden bir unsurdur (Urdan ve Weggen, 2000, s. 6).

Etkileşimli eğitim, dijital ortamda tasarlanıp üretilmiş materyallerden oluşmaktadır. Bu materyaller canlandırma ya da benzetim olarak karşımıza çıkmaktadır. Canlandırma, bir nesnenin işleyişini, hareketlerini gösteren görüntülerin belirli standartlar halinde sıralanmasını ifade etmektedir. Sıralı olarak oluşturulan bu görüntüler gerçeklik algısı yaratmaktadır. Benzetim ise gündelik hayatta farklı sebeplerden dolayı gerçekleştirilemeyen deney ya da durumlar için uygundur. Bilgisayar ortamında öğrenci açısından uygulanabilirliği yüksek programlardır (Şen, 2001, s.65).

Uzaktan eğitimde etkileşimsellik; anıdalık, fiziksel yakınlık ve zaman farklılıkları açısından çeşitlilik göstermektedir. Ayrıca sistemde etkileşim unsurunu

sağlamada öğrenci destek hizmetlerinin sorumluluğu oldukça önemlidir. Ders kaynaklarının zamanında üretilip dağıtılması, ödevlerin takip edilmesi, notlandırılması ve ilan edilmesi, sınavların doğru zamanda gerçekleştirilmesi aktif öğrenci destek hizmetleri ile sağlanabilir (Özgür, 2005, s.84).

21. yüzyılda öğrencilerin temel becerileri şunlar olmalıdır (Karlı, 2013, s.22-23): dijital okuryazarlık, keşfedici düşünme, etkili iletişim, yüksek verimlilik. Bu yüzyılın nitelikleri yeni bir insan gereksinimi ile birlikte yeni bir öğrenme ekolojisini de doğurmuştur. Öğrenme sürecinde yaratıcılığı öne çıkaran etkinlikler benimsenmiştir. Bu tür etkinlikler de ancak bireysel eğitim yoluyla gerçekleştirilebilir. Bu aşamada etkileşim eğitilen ve eğiten arasındaki bağı oluşturmaktadır.

Etkileşim derse katılımı da artırmaktadır. Geribildirim ögesini sağlamanın yolu etkileşimden geçmektedir. Ayrıca etkileşim öğrencilerin sosyalleşmesine de katkıda bulunmaktadır. Ancak burada bireysel etkileşim sağlanırken toplumsal etkileşim azalmaktadır. Kimi zaman öğrenci yalnızlık duygusuna kapılmaktadır.

Eğitim göstergeleri, kapitalist toplumsal ilişkilerin gelişmesinin aynasıdır. Öğretmen öğrenci ilişkileri, öğretim yöntemleri, öğretmen başına düşen öğrenci, okullar arasındaki karşılaştırmalar, eğitim kurumları bazında başarı sıralaması ve bunları uluslararası düzeyde karşılaştırılmaları, kapitalist ilişkilerin işleyişini sağlamıştır (Sayılan ve Yıldız, 2005, s.224). Günümüzde ise bilgi toplumu olarak nitelendirilen birçok gelişmiş ülkenin uzaktan eğitim uygulamalarındaki yüksek başarı oranı tesadüf değildir.

Etkileşim, iletişim ve sosyalleşme kavramlarını da barındırmaktadır. Bu nedenle etkileşimin uzaktan eğitimin önemli bir bileşeni olduğu düşünülmektedir. Bu yeni eğitim yapısında iletişime önem verilmesi ve iletişim sağlayacak kanalların artırılması önerilmektedir (Çivril vd., 2018, s.55).

Kaysi ve Aydemir'in araştırmasına göre uzaktan eğitimin beş boyutu vardır: "öğrenen-öğrenen, öğrenen-öğretim elemanı, öğrenen-içerik, öğrenen-arayüz ve öğrenen-kurum etkileşimi" (2017, s.781). Bu boyutlara yönelik olarak katılımcı görüşleri değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucuna göre tüm etkileşim düzeyleri çok

düşüktür. Etkileşim düzeyleri de kaliteyi doğrudan etkilediğinden öğretim kurumlarının bu süreçleri daha dikkatli ele alması gerekmektedir (2017, s.786-787).

Araştırmalara göre yüz yüze eğitim, uzaktan eğitime göre daha kaliteli bir şekilde gerçekleşmektedir. Yüz yüze eğitimin uygulanamayacağı durumlarda uzaktan eğitim önerilmektedir. Çünkü uzaktan eğitim ile kalıcı öğrenme oranı oldukça düşük düzeydedir (Abazaoğlu ve Umurhan 2015, s.362).

Eğitim sürecinde başarının anahtarı hiçbir zaman tek bir tarafa ait değildir, öğretmen, öğrenci ve ebeveynlerin sorumlulukları vardır. Ancak herkes üzerine düşen sorumluluğu yerine getirdiği takdirde tam anlamıyla başarı sağlanacaktır (Ergin, 2012, s.312).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. UZAKTAN EĞİTİMDE YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN KULLANIMINA İLİŞKİN BİR ALAN ARAŞTIRMASI: FIRAT ÜNİVERSİTESİ'NDE UZAKTAN EĞİTİM UYGULAMALARI

3.1. Araştırmanın Önemi

Bilgi toplumunun sonuçlarından biri olarak eğitim ve teknoloji alanları birbirleriyle kaynaşmış ve bu bağlamda ortaya yeni bir eğitim modeli ortaya çıkmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında birinci derecede etkili olan kavram, yeni iletişim teknolojileridir. İşte bu noktada uzaktan eğitim iletişim çalışmaları açısından incelenmesi gereken bir alan olmuştur. Uzaktan eğitim, öğrenci ile öğretmenin fiziksel olarak aynı ortamda bulunmaması durumunda yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu eğitim modeli, önceden var olan öğretmen-öğrenci iletişimini köklü bir değişikliğe uğratmıştır. Öğretmen ve öğrencinin aynı mekânda olma zorunluluğunu ortadan kaldırarak, öğrencinin kendi öğrenme sorumluluğunu alması gerektiren uzaktan eğitimin geçmişi ilk yüzyıla kadar dayanmaktadır. Ülkemizde ise örgün eğitime alternatif olarak düşünülmektedir.

Uzaktan eğitimde öğrenci, sistemin en önemli unsurudur. Öğrencilerin sisteme bakışı, genel başarı ortalamasını etkilemektedir. Dolayısıyla uzaktan eğitim sistemlerini daha kaliteli hale getirebilmek için öğrencilerin görüşlerine gereksinim vardır. Bu anlamda çalışmada yapılan anket sonuçları uzaktan eğitim sistemlerinin geliştirilmesine katkıda bulunacaktır. Ayrıca bu tez, uzaktan eğitim sistemindeki yöneticilere de rehberlik edecektir.

Uzaktan eğitim konusunu iletişim boyutu ile değerlendiren çalışmalar oldukça sınırlı düzeydedir. Tezin konu olarak bu boyutu ele almasıyla literatüre katkı

sağlanması amaçlanmaktadır. Uzaktan eğitim uygulamalarını ilk başlatan üniversitelerden biri olarak Fırat Üniversitesi'nin öğrencilerine uygulanan anket, konuyla ilgili çalışmalara da ışık tutacaktır.

3.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, bir iletişim ortamı olan uzaktan eğitim sistemini değerlendirmektir. Bu doğrultuda “Uzaktan eğitim etkili bir öğrenme faaliyeti midir?” sorusuna cevap aranmaktadır. Ayrıca etkileşim kavramının eğitim sürecinde önemi de araştırma kapsamındadır. Amaca yönelik olarak çalışmanın temel soruları şunlardır:

- Uzaktan eğitim bireyi asosyalleştirir mi?
- Etkileşimin eğitim sürecinde görevi nedir ve bu süreci nasıl etkilemektedir?
- Öğrenme ile teknoloji arasında nasıl bir ilişki vardır?
- Yüz yüze eğitim ile uzaktan eğitim arasında ne gibi farklılıklar vardır?
- Uzaktan eğitim sisteminde geribildirim ögesi nasıl sağlanmaktadır?
- Uzaktan eğitim sisteminde öğrenciler öğretim elemanı ile nasıl iletişim kurmaktadır?

3.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Kapsamı: Araştırma, 2018-2019 öğretim yılında Fırat Üniversitesi'nde uzaktan eğitim sistemi üzerinden ortak dersleri alan (Türk Dili, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi ve Yabancı Dil) öğrencileri kapsamaktadır.

Sınırlılıkları:

- Anket uygulaması sadece Fırat Üniversitesi'nde uzaktan eğitim dersi alan öğrencilere uygulanmıştır.
- Veri toplama aracı açısından yalnız anket mevcuttur.
- Zaman açısından, 2018-2019 bahar döneminde öğrenim gören öğrencilerle sınırlıdır.
- Değerlendirme, uygulama verileriyle yapılmıştır.

3.4. Araştırmanın Hipotezi

Çalışmanın başlıca hipotezleri şunlardır:

- Bilgi toplumu, yeni iletişim teknolojileriyle birleşerek eğitim alanında köklü değişimler yaratmıştır.
- Öğrencilerin pek çok amaç için kullandıkları aynı zamanda onları sınıflandırır. Bu bakımdan öğrencilerin ortama olan uyumları ve genel kullanım alışkanlıkları, öğrenme süreçlerine de yansımaktadır.
- Kitle iletişim araçlarından biri olan İnternet'te meydana gelebilecek kamera, mikrofon vs. teknik hatalar, uzaktan öğretimde iletişim sürecini olumsuz yönde etkiler.
- Bilgi toplumunun bir sonucu olarak uzaktan öğretim ilerleyen zaman diliminde insanların hayatında daha geniş yer tutacaktır.
- Öğrencilerin uzaktan eğitim ile ilgili temel bilgi ve düşünceleri mevcuttur.
- Çalışmanın ana kavramlarından biri olarak etkileşim, öğrenme sürecini etkilemektedir.
- Uzaktan eğitim sistemlerinde etkili bir iletişim ortamının sağlanması, öğrenmenin kalitesini arttırmaktadır.
- İletişim sürecinin etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi, öğrenme isteğini arttırmaktadır.
- Eğitim sürecinde kullanılan materyaller öğrenme sürecini olumlu yönde etkilemektedir.
- Araştırma için geliştirilen anket, çalışmanın amacına ulaşmasını sağlayacak niteliktedir.

3.5. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, uzaktan eğitim ile ders alan öğrenciler için iletişim ve etkileşim boyutunun önemi araştırılmıştır. Bu amaçla öğrencilerin uzaktan eğitim görüşlerine yönelik bir saha araştırması gerçekleştirilmiştir. Saha araştırması ise anket çalışmasına dayanmaktadır. Anket formu iki bölüm olarak oluşturulmuştur. İlk kısımda, genel

olarak deneklerin demografik özellikleri ile uzaktan eğitim sistemlerini kullanma biçimleri kapsamında 9 soru sorulmuştur. İkinci kısımda ise uzaktan eğitimin iletişim boyutuna yönelik oluşturulan 21 madde ile 5'li likert ölçeği kullanılmıştır.

Likert ölçeği toplamalı ölçek olarak da bilinmektedir. Sosyal bilimler alanında yaygınlıkla kullanılan bu ölçek türü, daha çok kişilerin tutumlarını ve eğilimlerini açığa çıkarmaktadır. Verilerin analizi iki boyutta gerçekleştirilebilir. Birincisi, ölçekte yer alan her ifade birbirinden bağımsız olarak değerlendirilebilir. İkincisi ise ölçekte yer alan tüm ifadeler toplu bir şekilde de yorumlanabilir (Altunışık, 2007, s.107-108).

Çalışmada kullanılan anket yönteminin pilot çalışması uygulanmış ve güvenilirliği SPSS programı üzerinden değerlendirilerek 0,792 çıkmıştır. Cronbach Alpha, soru grupları için en yaygın kullanılan içsel güvenilirlik indeksidir. Bu değer 0,70'in üzerinde olması anketin içsel bir tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir (Bayram, 2004, s.128), yani uygulanan anketin güvenilir olduğu programla kanıtlanmıştır. Ayrıca verilerin analizinde betimsel istatistik verilerin yanı sıra değişkenleri yorumlamaya yönelik t-testi, ANOVA Scheffe testi kullanılmıştır.

3.6. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini 2018-2019 eğitim öğretim yılında Fırat Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Anket sorularını daha iyi cevaplayabileceği düşünülmüş ve sadece uzaktan eğitim dersi alan öğrencilere uygulanmıştır. Bu doğrultuda amaçlı örneklem kullanılmıştır.

Amaçlı örnekleme yargısal örneklem de denilmektedir. Bu örneklem türünde araştırmacı kimlerin örnekleme dâhil edileceği ile ilgili kendi yargısını kullanır. Örneklemi oluşturanlar, araştırmanın amacına uygun olanlardır. Kişiler kümeler halinde seçilerek uygulanır, herhangi bir kota konulmaz (Balcı, 2007, s.90). Bu yöntemin sağlıklı sonuçlar verdiğine dair çalışmalar mevcuttur (Altunışık, 2007, s.138).

Amaçlı örneklemin de alt türleri vardır: aşırı veya aykırı durum örnekleme, maksimum çeşitlilik örnekleme, benzeşik örnekleme, tipik durum örnekleme, kritik durum örnekleri ulaşmaya çalışılarak maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır.

3.7. Araştırmanın Bulguları ve Değerlendirme

Bu kısımda, araştırmada elde edilen bulgular ve bunlara ait yorumlar yer almaktadır.

Tablo 11
Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımları

Cinsiyet	f	(%)
Kadın	322	40,0
Erkek	483	60,0
Toplam	805	100,0

Araştırmaya 322'si kadın, 483'ü erkek toplamda 805 kişi katılmıştır. Bunların büyük çoğunluğunu erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Yüzdelik olarak baktığımızda ise %60'ı erkek öğrencilerden, %40'ı ise kadın öğrencilerden oluşmaktadır.

Tablo 12
Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Çalışma Durumu

Çalışma durumu	f	(%)
Çalışıyorum	117	14,5
Çalışmıyorum	686	85,2
Toplam	803	99,8

Tablodan da anlaşılabacağı gibi öğrencilerin önemli bir kısmı herhangi bir işte çalışmamaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %85,2'si çalışmazken %14,5'i de çalışmaktadır.

Tablo 13
Ankete Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Derslerini Takip Ettiği Cihaza Göre Dağılımları

Uzaktan eğitim derslerini takip ettiği cihaz	f	(%)
Bilgisayar	440	54,7
Akıllı telefon	306	38,0
Tablet	18	2,2
Diğer	39	4,8
Toplam	803	99,8

Görüldüğü gibi öğrencilerin yüzde 54,7'si uzaktan eğitim derslerini daha çok bilgisayar aracılığı ile takip etmektedir. İkinci sırayı ise yaygın kullanımıyla akıllı telefonlar almıştır.

Tablo 14
Ankete Katılan Öğrencilerin Öğretim Elemanı ile İletişim Kurduğu Ortama Göre Dağılımı

Öğretim elemanı ile iletişim kurduğu ortam	f	(%)
Mail	179	22,2
Telefon	99	12,3
Yüz yüze	72	9,0
Ulaşmak mümkün olmuyor	316	39,3
Canlı ders bağlantısı	137	17,0
Toplam	805	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun öğretim elemanı ile iletişim kurmada sıkıntı yaşadığı tespit edilmiştir. Yüzdelik oranı %39,3'tür. İkinci sırada ise mail yer almaktadır. Bu durum da öğrencilerin öğretim elemanları ile daha çok mail yoluyla iletişim kurduklarını göstermektedir. Tablodan da görüldüğü gibi öğrencilerin öğretim elemanı ile yüz yüze bir araya gelmesi %9,0'luk bir dilimi kapsamaktadır.

Tablo 15
Ankete Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Sistemine Girişte Tercih Ettiği
Zaman Dilimine Göre Dağılımı

Uzaktan eğitim sistemine girişte tercih edilen zaman dilimi	f	(%)
Sabah	16	2,0
Öğlen	51	6,3
Öğleden sonra	104	12,9
Akşam	369	45,8
Gece	265	32,9
Toplam	805	100,0

Uzaktan eğitim sistemine girişte en çok tercih edilen zaman dilimi, akşam (% 45,8) ve gece (% 32,9) saatleridir. Verilere baktığımızda özellikle sabah ve öğle saatlerinde uzaktan eğitim sistemine girişin tercih edilmediği görülmektedir.

Tablo 16
Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Anket Maddelerine Verdikleri Cevapların
Dağılımı

	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
10.Uzaktan eğitimin etkili bir öğrenme faaliyeti olduğunu düşünüyorum	93	122	138	174	278
11.Uzaktan eğitim yüz yüze eğitime göre daha etkilidir	67	84	95	225	334
12.Etkileşim, uzaktan eğitim sisteminde başarıyı etkileyen bir faktördür. (Etkileşim, insanların iletişim kurması sonucu oluşan birbirini etkileme eylemidir.)	130	252	158	125	139
13.Uzaktan eğitim bireyi asosyalleştirir	131	188	187	186	113
14.Uzaktan eğitimde ders veren öğretim üyeleri ile öğrenciler arasında geribildirim sağlanmaktadır	53	167	219	191	173
15.Uzaktan eğitim sisteminde öğrenciler diğer öğrencilerle rahatça etkileşim kurar	40	106	187	233	238
16.Uzaktan eğitim öğrenciler ve eğitimciler için etkili bir iletişim ortamı sunuyor	43	124	168	218	252
17.Öğretim üyeleriyle etkileşimde herhangi bir sorun yaşamadım	127	236	171	136	132
18.Öğretim elemanının öğrencilerle iletişimi iyi derecede gerçekleşmektedir	77	167	220	180	161
19.Dersin içeriği ile ilgili sorun yaşadığımda yeterli desteği alabildim	72	140	238	163	189
20.Sisteme erişimde herhangi bir sorun yaşamıyorum	165	255	151	127	104
21.Uzaktan eğitim sisteminde kullanılan materyaller öğrenme sürecini olumlu etkilemektedir	65	173	250	145	169
22.Derslerde grup çalışması yapmamak öğrenme sürecini olumsuz etkilemektedir	121	206	237	137	101
23.Uzaktan eğitimde genel olarak iletişim süreci öğrenme isteğini olumsuz etkilemektedir	173	211	202	125	91
24.Uzaktan eğitim sisteminde yaşanan teknik sorunlar öğrenme sürecini olumsuz etkilemektedir	78	169	321	122	111
25.Öğrenme-teknoloji arasında olumlu bir ilişki vardır	140	264	196	95	107
26.Uzaktan eğitim sisteminde yaşanan teknolojik değişimleri ayak uydurmakta zorlanıyorum	72	145	185	230	170
27.Uzaktan eğitim sisteminde anında iletişim kurabiliyorum	77	162	237	174	152
28.Dersle ilgili talep ve önerilerimi iletebileceğim bir ortam bulunmaktadır	66	195	193	182	166
29.Öğretim elemanı tarafından gönderilen ders içeriğini anlamakta zorlanıyorum	120	162	195	210	115
30.Uzaktan eğitim sistemleri gelecekte daha geniş yer tutacaktır	185	156	162	97	202

Tablo 16'ya bakıldığında ankete katılan öğrencilerin 278'inin yani büyük bir çoğunluğunun uzaktan eğitimin etkili bir öğrenme faaliyeti olduğunu düşünmedikleri anlaşılmaktadır. Öğrenciler uzaktan eğitimdense yüz yüze eğitimi daha etkili bulmaktadır. Uzaktan eğitimin bireyi asosyalleştiğine dair maddede öğrencilerin kararsız olduğu gözlemlenmiştir. Yine öğrencilerin 238'i uzaktan eğitim sisteminde öğrencilerin akranlarıyla rahatça iletişim kuramadığı görüşündedir. Araştırmaya katılanlar, uzaktan eğitimin öğrenciler ve eğitimciler için etkili bir iletişim ortamı olmadığı kanısındadır. Öğretim elemanı ile öğrencilerin iletişiminin iyi derecede gerçekleştiği düşünülmemektedir. Uzaktan eğitimin öğrenme sürecini olumsuz yönde etkilediği görüşü yaygındır. Öğrenme- teknoloji arasında olumlu bir ilişki olduğu görüşüne öğrencilerin çoğunluğu katılmaktadır. Uzaktan eğitim sisteminde anında iletişim kurabilme maddesinde öğrencilerin kararsız olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin öğretim elemanı tarafından gönderilen ders içeriğini anlamada zorlandığı da ifade edilmiştir. Uzaktan eğitim sistemlerine gelecekte daha fazla yer verileceği görüşüne ise 202 öğrenci “kesinlikle katılmıyorum” yanıtını vermiştir.

Tablo 17
Anketin Güvenilirlik Analizi

Cronbach's Alpha	N of Items
,814	29

Anketin güvenilirliğini ölçmek için sosyal bilimler alanında yaygın olarak kullanılan Cronbach's Alpha uygulanmıştır. Bu sayının en düşük, 7 olması önerilmektedir (Nunally'den akt, Balcı ve Ahi,2016, s.18). Buna göre anketin güvenilirliğinin yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Cinsiyet değişkenine göre ankette yer alan maddeler T-testi analiz edilmiştir. Bunun sonucunda cinsiyet ile bazı maddeler arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur:

Tablo 18
Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Maddelere İlişkin Görüşlerinin Cinsiyet
Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Std. Sapma	p
M.10	Kadın	317	3,71	1,31	0,002
	Erkek	488	3,4	1,42	
M.11.	Kadın	317	4,05	1,15	0
	Erkek	488	3,69	1,36	
M.12	Kadın	316	2,9	1,34	0,489
	Erkek	488	2,83	1,33	
M.13	Kadın	317	2,93	1,27	0,737
	Erkek	488	2,96	1,3	
M.14	Kadın	317	3,43	2,6	0,52
	Erkek	487	3,34	1,18	
M.15	Kadın	317	3,69	1,16	0,398
	Erkek	487	3,62	1,18	
M.16	Kadın	317	3,79	1,17	0,003
	Erkek	488	3,53	1,23	
M.17	Kadın	316	2,76	1,33	0,04
	Erkek	486	2,96	1,3	
M.18	Kadın	317	3,17	1,27	0,348
	Erkek	488	3,25	1,23	
M.19	Kadın	316	3,33	1,28	0,785
	Erkek	486	3,31	1,24	
M.20	Kadın	316	2,81	1,36	0,034
	Erkek	486	2,6	1,27	
M.21	Kadın	316	3,28	1,25	0,239
	Erkek	486	3,18	1,21	
M.22	Kadın	316	2,87	1,22	0,772
	Erkek	486	2,85	1,23	
M.23	Kadın	316	2,77	1,33	0,135
	Erkek	486	2,63	1,24	
M.24	Kadın	316	3,08	1,12	0,194
	Erkek	486	2,98	1,15	
M.25	Kadın	316	2,78	1,25	0,143
	Erkek	486	2,65	1,26	
M.26	Kadın	316	3,38	1,24	0,551

	Erkek	486	3,32	1,24	
M.27	Kadın	316	3,29	1,21	0,077
	Erkek	486	3,13	1,24	
M.28	Kadın	316	3,25	1,29	0,674
	Erkek	486	3,21	1,23	
M.29	Kadın	316	3,05	1,32	0,864
	Erkek	486	3,04	1,24	
M.30	Kadın	316	3,01	1,48	0,445
	Erkek	486	2,39	1,5	

Yukarıdaki tablo incelendiğinde şu maddelerde anlamlı bir farklılık görülmektedir: 10, 11, 16,17, 20. Diğer maddelerde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Buna göre kadınlar uzaktan eğitimin etkili bir öğrenme faaliyeti olduğu görüşünderken erkekler de bu oran daha düşüktür. Uzaktan eğitimin yüz yüze eğitime göre daha etkili olduğu görüşü ve uzaktan eğitimin öğrenciler ve eğitimciler için etkili bir iletişim ortamı sunduğu görüşünde erkeklerin lehine anlamlı farklılık vardır. Madde 17 ve madde 20’de görülen farklılık ise yine erkeklerin lehinedir. Bu durumda erkeklerin uzaktan eğitim sistemine daha olumlu baktığı söylenebilir.

Çalışma durumuna değişkenine göre maddeler analiz edildiğinde ise şu bulgulara ulaşılmıştır:

Tablo 19
Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Maddelere İlişkin Görüşlerinin Çalışma
Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	Çalışma durumu	N	$\bar{X}$	Std. Sapma	p
M.10	Çalışıyorum	125	3,65	1,33	,250
	Çalışmıyorum	678	3,50	1,40	
M.11.	Çalışıyorum	125	4,00	1,29	,128
	Çalışmıyorum	678	3,80	1,29	
M.12	Çalışıyorum	125	3,12	1,36	,021
	Çalışmıyorum	677	2,81	1,33	
M.13	Çalışıyorum	125	2,63	1,29	,003
	Çalışmıyorum	678	3,01	1,28	
M.14	Çalışıyorum	125	3,64	1,18	,091
	Çalışmıyorum	677	3,33	1,97	
M.15	Çalışıyorum	124	3,93	1,07	,003
	Çalışmıyorum	678	3,60	1,18	
M.16	Çalışıyorum	125	3,85	1,22	,028
	Çalışmıyorum	678	3,59	1,21	
M.17	Çalışıyorum	125	3,20	1,35	,003
	Çalışmıyorum	675	2,82	1,30	
M.18	Çalışıyorum	125	3,20	1,35	,002
	Çalışmıyorum	678	2,82	1,30	
M.19	Çalışıyorum	124	3,62	1,29	,004
	Çalışmıyorum	676	3,26	1,24	
M.20	Çalışıyorum	124	2,79	1,38	,361
	Çalışmıyorum	676	2,67	1,29	
M.21	Çalışıyorum	124	3,49	1,16	,009
	Çalışmıyorum	676	3,17	1,23	
M.22	Çalışıyorum	124	2,91	1,23	,650
	Çalışmıyorum	676	2,85	1,23	
M.23	Çalışıyorum	124	2,51	1,41	,105
	Çalışmıyorum	676	2,71	1,25	
M.24	Çalışıyorum	124	3,37	1,12	,000
	Çalışmıyorum	675	2,95	1,13	
M.25	Çalışıyorum	124	2,96	1,34	,013

	Çalışmıyorum	676	2,65	1,24	
M.26	Çalışıyorum	124	3,09	1,31	,013
	Çalışmıyorum	676	3,39	1,22	
M.27	Çalışıyorum	124	3,46	1,34	,010
	Çalışmıyorum	676	3,15	1,20	
M.28	Çalışıyorum	124	3,53	1,31	,004
	Çalışmıyorum	676	3,18	1,23	
M.29	Çalışıyorum	124	2,81	1,32	,027
	Çalışmıyorum	676	3,09	1,26	
M.30	Çalışıyorum	124	3,55	1,51	,000
	Çalışmıyorum	676	2,86	1,47	

Tablo 19'a bakıldığında şu maddelerde anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir: 13,15,16,17,18,19,21,24,25,26,27,28,29,30. Bunların haricinde diğer maddelerde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Tablodan da anlaşılabileceği gibi bu farklılık genel olarak çalışmayan öğrencilerin lehinedir.

Tablo 20

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Maddelere İlişkin Görüşlerinin Bilgisayar Sahiplik Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	Bilgisayar sahiplik durumu	N	X	Std. Sapma	p
M.10	Var	571	3,42	1,41	0,002
	Yok	230	3,76	1,3	
M.11.	Var	571	3,78	1,3	0,059
	Yok	230	3,97	1,24	
M.12	Var	571	2,72	1,31	0
	Yok	230	3,18	1,34	
M.13	Var	571	2,97	1,26	0,43
	Yok	230	2,89	1,37	
M.14	Var	571	3,34	2,08	0,483
	Yok	230	3,45	1,22	
M.15	Var	571	3,61	1,16	0,201
	Yok	230	3,73	1,17	
M.16	Var	571	3,57	1,23	0,026
	Yok	230	3,78	1,17	
M.17	Var	568	2,86	1,31	0,42
	Yok	230	215,94	1,33	
M.18	Var	571	3,15	1,24	0,01
	Yok	230	3,4	1,24	
M.19	Var	569	3,24	1,24	0,003
	Yok	229	3,53	1,25	
M.20	Var	569	2,6	1,28	0,005
	Yok	229	2,89	1,35	
M.21	Var	569	3,16	1,22	0,011
	Yok	229	3,4	1,23	
M.22	Var	569	2,88	1,21	0,598
	Yok	229	2,82	1,27	
M.23	Var	569	2,71	1,27	0,36
	Yok	229	2,62	1,28	
M.24	Var	569	2,96	1,14	0,035
	Yok	229	3,15	1,14	
M.25	Var	569	2,6	1,23	0
	Yok	229	2,96	1,3	
M.26	Var	569	3,48	1,23	0
	Yok	229	3,01	1,21	
M.27	Var	569	3,13	1,22	0,013
	Yok	229	3,37	1,24	
M.28	Var	569	3,15	1,24	0,009
	Yok	229	3,41	1,27	
M.29	Var	569	3,04	1,27	0,967
	Yok	229	3,04	1,29	
M.30	Var	569	2,26	1,49	0,001
	Yok	229	3,24	1,47	

Tablo 20'ye bakıldığında şu maddelerde anlamlı bir farklılığa rastlanmaktadır: 10,12,16,18,19,20,21,25,26,27,28,30. Diğer maddelerde anlamlı bir farklılık

bulunamamıştır. Görülen anlamlı farklılık genel olarak bilgisayarı olmayan öğrenciler lehinedir. Bu öğrenciler, uzaktan eğitimin etkili bir öğrenme faaliyeti olduğu görüşündedir. Yine bilgisayarı olmayan öğrencilerin ders içeriğini anlamada zorlandığı tespit edilmiştir.

Ankette birden fazla değişken olduğunda ANOVA testi uygulanmaktadır. Bu kapsamda gerçekleştirilen ANOVA Scheffe testi sonuçları şunlardır:

Tablo 21
Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitimin Etkili Bir Öğrenme Faaliyeti
Olduğuna Yönelik Görüşlerinin Sınıf Değişkenine Göre Karşılaştırılması
(ANOVA)

Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	52,941	3	17,647		
Gruplar içi	1505,836	801	1,880	9,387	,000
Toplam	1558,778	804			

Tablo 21 incelendiğinde öğrencilerin uzaktan eğitimin etkili bir öğrenme faaliyeti olduğu görüşlerinde sınıf değişkenine göre anlamlı farklılığa rastlanmaktadır. Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla Yapılan Scheffe testi neticesinde, 1.sınıf ile 3. sınıf ve 4.sınıf öğrencileri arasında 1.sınıfların lehinedir. 2.sınıflar ile 3. sınıflar ve 4. Sınıf arasında 2. Sınıflar lehine de anlamlı farklılık vardır. Betimsel tablo incelendiğinde 1.sınıf ortalamalarının en yüksek, son sınıfların ise en düşüktür, kademeli olarak ortalamaların gittikçe azaldığı görülmüştür. Ankete katılan 1.sınıf öğrencilerin uzaktan eğitim ile ilgili olumlu bir görüşe sahip olduğu saptanmıştır. Sınıf seviyesi yükseldikçe uzaktan eğitime dair olumsuz görüşün arttığı görülmüştür.

Tablo 22

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Etkileşim, Uzaktan Eğitim Sisteminde Başarıyı Etkileyen Bir Faktördür Görüşlerinin Sınıf Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)

Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	22,621	3	7,540		
Gruplar içi	1415,601	800	1,770	4,261	,005
Toplam	1438,223	803			

Tablo 22'ye bakıldığında etkileşim, uzaktan eğitim sisteminde başarıyı etkileyen bir faktördür görüşlerinde sınıf değişkenine göre istatistiksel bir anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Bu farklılık, 1.sınıflar ile 3.sınıflar ve 2. sınıflar ve 3.sınıflar arasında 1.ve 2.sınıflar lehinedir. 1.sınıflar 3.sınıflara göre etkileşimin uzaktan eğitim sisteminde başarıyı etkileyen bir faktör olduğu görüşüne katılmaktadır.

Tablo 23

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Öğrenciler ve Eğitimciler İçin Etkili Bir İletişim Ortamı Sunması Görüşlerinin Sınıf Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)

Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	17,249	3	5,750		
Gruplar içi	1179,106	801	1,472	3,906	,009
Toplam	1196,355	804			

Tablo 23 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin uzaktan eğitim öğrenciler ve eğitimciler için etkili bir iletişim ortamı sunması görüşlerinde sınıf değişkenine göre anlamlı farklılığı kanıtlanmıştır. Yapılan analizler sonucunda bu farklılığın 1. sınıf ile 4. sınıflar ve 2. Sınıf ile 4.sınıflar olduğu kanaatine varılmıştır. 1.sınıflar daha çok uzaktan eğitimin öğrenciler ve eğitimciler için etkili bir iletişim

ortamı sunduğu görüşüne katılırken sınıf seviyesi yükseldikçe olumlu görüş yerini olumsuz görüşe bırakmıştır.

Tablo 24

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Sisteminde Kullanılan Materyaller Öğrenme Sürecini Olumlu Etkilemesi Görüşlerinin Sınıf Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)

Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	22,946	3	7,649		
Gruplar içi	1190,655	798	1,492	5,126	,002
Toplam	1213,601	801			

Tablo 24'te de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin uzaktan eğitim sisteminde kullanılan materyaller öğrenme sürecini olumsuz etkilediği görüşünün sınıf değişkenine göre anlamlı farklılığı mevcuttur. Yapılan analizler sonucunda bu farklılık, 1.sınıf ile 3.sınıf ve 2.sınıf ile 3.sınıf arasındadır. 1.sınıflar, uzaktan eğitim sisteminde kullanılan materyallerin öğrenme sürecini olumlu yönde etkilediği yönündedir. Yine sınıf seviyesi arttıkça olumlu görüş kaybolmaktadır.

Tablo 25

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Öğrenme-Teknoloji Arasında Olumlu Bir İlişki Olduğu Görüşlerinin Sınıf Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)

Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	16,829	3	5,610		
Gruplar içi	1261,312	798	1,581	3,549	,014
Toplam	12,78,141	801			

Tablo 25'e bakıldığında araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenme-teknoloji arasında olumlu bir ilişki olduğu görüşünün sınıf değişkenine göre anlamlı farklılığı olduğu görülmektedir. Bu da sırasıyla 1.sınıf öğrencileri ile 3.sınıf öğrencileri ile 2.sınıf

öğrencileri ve 3.sınıf öğrencileri arasındadır. 1.sınıf öğrencileri öğrenme-teknoloji arasında olumlu bir ilişki olduğu görüşüne katılmaktadır.

Tablo 26

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Sisteminde Yaşanan Teknolojik Değişimlere Uyum Sağlamakta Zorlanması Görüşlerinin Sınıf Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)

Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	19,415	3	6,472		
Gruplar içi	1225,130	798	1,535	4,215	,006
Toplam	1244,545	801			

Tablo 26’da da öğrencilerin sınıf değişkenine göre uzaktan eğitim sisteminde yaşanan teknolojik değişimlere uyum sağlamakta zorlandığına dair anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu kapsamda uygulanan Scheffe testi bu farklılığın 1.sınıf ile 3.sınıf ve 2. İle 3.sınıf arasında olduğu ortaya koymuştur. 1.sınıf öğrencilerinin uzaktan eğitim sisteminde yaşanan teknolojik değişimlere uyum sağlama görüşleri, 3.sınıflara göre anlamlı düzeyde daha olumludur.

Tablo 27

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Sistemleri Gelecekte Daha Geniş Yer Tutması Görüşlerinin Sınıf Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)

Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	52,586	3	17,529		
Gruplar içi	1474,635	798	2,190	8,004	,000
Toplam	1800,221	801			

Tablo 27 incelendiğinde öğrencilerin uzaktan eğitim sistemleri gelecekte daha geniş yer tutması görüşlerinde sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık görülmektedir.

Bu farklılık da yine 1.sınıfların lehinedir. Sınıf seviyesi yükseldikçe uzaktan eğitim sistemlerinin gelecekte daha geniş yer tutması görüşü de silikleşmeye başlamıştır.

Tablo 28

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitimin Etkili Bir Öğrenme Faaliyeti Olduğunu Düşünüyorum Görüşlerinin Uzaktan Eğitim Sistemini Takip Ettikleri Cihaz Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)

Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	25,761	4	6,440		
Gruplar içi	1530,690	799	1,916	3,362	,010
Toplam	1556,451	803			

Tablo 28'e bakıldığında öğrencilerin uzaktan eğitim sistemini takip ettikleri cihaz değişkenine göre uzaktan eğitimin etkili bir öğrenme faaliyeti olduğu görüşü arasında anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Gerçekleştirilen analizler bu farklılığın bilgisayar ve akıllı telefon kullananlar arasında ve akıllı telefon kullananların lehine olduğunu göstermektedir. Akıllı telefon kullananlar, uzaktan eğitimin etkili bir öğrenme faaliyeti olduğu görüşündedir.

Tablo 29

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Öğretim Elemanının Öğrencilerle İletişimi İyi Derecede Gerçekleşmesi Görüşlerinin Uzaktan Eğitim Sistemini Takip Ettikleri Cihaz Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)

Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	29,810	4	7,452		
Gruplar içi	1228,443	799	1,537	4,847	,001
Toplam	1258,252	803			

Tablo 29 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin öğretim elemanının öğrencilerle iletişimi iyi derecede gerçekleşmesi görüşlerinde uzaktan eğitim sistemini takip ettikleri cihaz değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık ortaya çıkmıştır. Bu durum da bilgisayar ve akıllı telefon ile sistemi takip edenler arasında ve akıllı telefon değişkeni lehinedir. Akıllı telefon ile sistemi takip eden öğrenciler, öğretim elemanının öğrencilerle iletişiminin iyi derecede gerçekleştiği görüşündedir.

Tablo 30

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Sisteminde Yaşanan Teknolojik Değişimlere Uyum Sağlamakta Zorlanması Görüşlerinin Uzaktan Eğitim Sistemini Takip Ettikleri Cihaz Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)

Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	17,736	3	5,912		
Gruplar içi	1226,686	797	1,539	3,841	,010
Toplam	1244,422	800			

Tablodan da anlaşılabacağı gibi bilgisayar ve akıllı telefon cihazları üzerinden uzaktan eğitim sistemini takip eden öğrencilerin sistemde yaşanan teknolojik değişimlere uyum sağlamakta zorlanması görüşleri arasında anlamlı düzeyde farklılık vardır. Bu durum, bilgisayar ile sistemi takip edenler lehinedir. Bilgisayar değişkeni ile sistemi giren öğrenciler, uzaktan eğitim sisteminde yaşanan teknolojik gelişmelere uyum sağlamakta zorlanmaktadır.

Tablo 31

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Dersle İlgili Talep ve Önerilerini İletebileceği Bir Ortam Bulunması Görüşlerinin Uzaktan Eğitim Sistemini Takip Ettikleri Cihaz Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)

Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	21,215	3	7,072		
Gruplar içi	1238,660	797	1,554	4,550	,004
Toplam	1259,875	800			

Tablo 31’de öğrencilerin dersle ilgili talep ve önerilerini iletebileceği bir ortam bulunması görüşlerinin uzaktan eğitim sistemini takip ettikleri cihaz değişkenine göre istatistiksel veriler incelendiğinde anlamlı düzeyde farklılığın olduğu görülmektedir. Bu farklılık akıllı telefon ile sistemi takip edenlerin lehinedir.

Tablo 32

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Etkileşim, Uzaktan Eğitim Sisteminde Başarıyı Etkileyen Bir Faktördür Görüşlerinin Öğretim Elemanı ile İletişim Kurduğu Ortam Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)

Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	18,811	3	6,270	4,111	,014
Gruplar içi	735,115	482	1,525		
Toplam	753,926	485			

Tablo 32’de ise öğrencilerin etkileşimin uzaktan eğitim sisteminde başarıyı etkileyen bir faktör olduğu görüşünde öğretim elemanı ile iletişim kurduğu ortam değişkenine göre anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Bu farklılık, mail, telefon ve yüz yüze olmak üzere öğretim elemanı ile iletişim kuranlar arasında ve yüz yüze değişkeninin lehine olacak şekildedir. Yüz yüze iletişim kurabilenler, etkileşimin uzaktan eğitim sisteminde başarıyı arttırdığını düşünmektedir.

Tablo 33

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitimde Ders Veren Öğretim Üyeleri İle Öğrenciler Arasında Geribildirim Sağlanması Görüşlerinin Öğretim Elemanı İle İletişim Kurduğu Ortama Göre Karşılaştırılması (ANOVA)

Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	19,612	3	6,537		
Gruplar içi	680,092	483	1,408	4,643	,003
Toplam	699,704	486			

Yukarıdaki tabloda öğrencilerin uzaktan eğitimde ders veren öğretim üyeleri ile öğrenciler arasında geribildirim sağlandığına dair görüşünün öğretim elemanı ile iletişim kurduğu ortam değişkenine göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu farklılık, mail ve yüz yüze iletişim kuranlar arasında yüz yüze olan grubun lehinedir.

Tablo 34

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Öğretim Üyeleriyle Etkileşimde Herhangi Bir Sorun Yaşamaları Görüşlerinin Öğretim Elemanı İle İletişim Kurduğu Ortam Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)

Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	18,743	3	6,248		
Gruplar içi	724,329	482	1,503	4,157	,006
Toplam	743,072	485			

Tablo 34’de ise öğrencilerin öğretim üyeleriyle etkileşimde herhangi bir sorun yaşamaları görüşlerinin öğretim elemanı ile iletişim kurduğu ortam değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılığa rastlanılmıştır. Mail ve yüz yüze değişkenleri arasında görülen bu farklılık, yüz yüze iletişim kurabilenler lehinedir. Yüz yüze iletişim kurabilenler, öğretim üyeleri ile etkileşimde herhangi bir sorun yaşamamaktadır.

Tablo 35

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Öğretim Elemanının Öğrencilerle İletişimi İyi Derecede Gerçekleşmesi Görüşlerinin Öğretim Elemanı İle İletişim Kurduğu Ortam Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)

Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	14,828	3	4,943		
Gruplar içi	687,936	483	1,424	3,470	,016
Toplam	702,764	486			

Tablo 35'e bakıldığında öğrencilerin öğretim elemanının öğrencilerle iletişimi iyi derecede gerçekleşmesi görüşleri, öğretim elemanı ile iletişim kurduğu ortam değişkenine göre analiz edildiğinde anlamlı farklılık görülmektedir. Yapılan Scheffe testi sonuçlarına göre bu farklılık mail, yüz yüze ve canlı bağlantı ile iletişim kuran öğrenciler arasında ve yüz yüze iletişim kuranlar lehinedir. Yüz yüze iletişim kuran öğrenciler, öğretim elemanının öğrencilerle iletişiminin iyi derecede gerçekleştiği görüşündedir.

Tablo 36

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Öğrenciler ve Eğitimciler İçin Etkili Bir İletişim Ortamı Sunması Görüşlerinin Öğretim Elemanı İle İletişim Kurduğu Ortam Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)

Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	89,339	4	22,335		
Gruplar içi	1106,205	798	1,386	16,112	,000
Toplam	1195,544	802			

Tablo 36'ya bakıldığında yine anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Öğretim elemanlarıyla mail, telefon, yüz yüze ya da canlı bağlantı aracılığıyla iletişim kurabilen öğrenciler etkili bir iletişim ortamı sunduğu görüşüyle, iletişim kuramayan bireyler bu görüşü reddetmektedir.

Tablo 37

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Dersin İçeriği ile İlgili Sorun Yaşadığında Yeterli Desteği Alabilmesi Görüşlerinin Öğretim Elemanı İle İletişim Kurduğu Ortam Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)

Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	24,145	3	8,048		
Gruplar içi	714,113	483	1,478	5,444	,001
Toplam	738,259	486			

Tablo 37’de göze çarpan anlamlı farklılık; mail ve yüz yüze iletişim kuran öğrenciler arasında ve yüz yüze değişkeninin lehinedir. Yapılan Scheffe testi sonuçlarına göre yüz yüze iletişim kuranlar, dersin içeriği ile ilgili sorun yaşadığında yeterli desteği alabilme görüşünde olumludur.

Tablo 38

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Sistemleri Gelecekte Daha Geniş Yer Tutması Görüşlerinin Öğretim Elemanı ile İletişim Kurduğu Ortam Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)

Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	49,396	3	16,465		
Gruplar içi	988,017	483	2,046	8,049	,000
Toplam	1037,413	486			

Tablo 38 öğrencilerin uzaktan eğitim sistemlerinin gelecekte daha geniş yer tutması görüşlerinin öğretim elemanı ile iletişim kurduğu ortam değişkenine göre değerlendirildiğinde anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Yapılan Scheffe testi sonuçlarına göre bu farklılık, mail, telefon, yüz yüze ve canlı bağlantı ile iletişim kuran öğrenciler arasında ve yüz yüze iletişim kuran öğrenciler lehinedir. Yüz yüze iletişim kuran öğrencileri uzaktan eğitim sistemlerinin gelecekte daha geniş yer tutacağı görüşüne katılmaktadır.

Tablo 39

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Etkileşim, Uzaktan Eğitim Sisteminde Başarıyı Etkileyen Bir Faktördür Görüşlerinin Uzaktan Eğitim Sistemine Girişte Tercih Edilen Zaman Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)

Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	20,981	4	5,245		
Gruplar içi	1417,241	799	1,774	2,957	,019
Toplam	1438,223	803			

Tablo 39’da öğrencilerin etkileşimin uzaktan eğitim sisteminde başarıyı etkileyen bir faktör olduğu görüşlerinin uzaktan eğitim sistemine girişte tercih edilen zaman değişkenine göre analiz edildiğinde anlamlı düzeyde farklılık olduğu gözlemlenmektedir. Değişkenler arasındaki ilişkiyi yorumlayabilmek için gerçekleştirilen çözümlemeler bu farklılığın gece ve akşam saatleri değişkenleri arasında olduğunu ve gece saatlerinde sisteme girenlerin lehine olduğunu kanıtlamaktadır.

Tablo 40

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Dersin İçeriği ile İlgili Sorun Yaşadığında Yeterli Desteği Alabilmesi Görüşlerinin Uzaktan Eğitim Sistemine Girişte Tercih Edilen Zaman Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)

Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	15,846	4	3,962		
Gruplar içi	1248,799	797	1,567	2,528	,039
Toplam	1264,645	801			

Tablo 40 değişkenler arasında anlamlı bir farklılık olduğunu ifade etmektedir. Yapılan analizler sonucunda bu farklılık, öğlen ve gece saatleri sisteme giriş yapan öğrenciler arasında ve gece saatlerinde giriş yapanların lehinedir.

Tablo 41

**Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Dersle İlgili Talep ve Önerilerini İletebileceği
Bir Ortam Bulunması Görüşlerinin Uzaktan Eğitim Sistemine Girişte Tercih
Edilen Zaman Değişkenine Göre Karşılaştırılması (ANOVA)**

Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	18,892	4	4,723		
Gruplar içi	1242,506	797	1,559	3,030	,017
Toplam	1261,398	801			

Tablo 41 incelendiğinde öğrencilerin dersle ilgili talep ve önerilerini iletebileceği bir ortam bulunması görüşlerinde uzaktan eğitim sistemine girişte tercih edilen zaman değişkenine göre anlamlı farklılığa rastlanmaktadır. Bu farklılık, gece ve öğleden sonra sisteme giren öğrenciler arasında ve gece saatlerinde sisteme giren öğrenciler lehinedir.

SONUÇ

Bireylerin bir faaliyette başarılı olabilmesinin ön şartı, bireyin faaliyete yönelik pozitif bakış açısı ve istekli oluşudur. Bu anlamda iletişim ve etkileşim kurabilmek de eğitim sürecinin bir parçası olarak bireyleri motive etmektedir. Bu yaklaşımla araştırma kapsamında Fırat Üniversitesi'nde uzaktan eğitim dersi alan öğrencilerin sistemle ilgili görüş ve düşünceleri değerlendirilmiştir.

Çalışma kapsamında hazırlanmış anket uygulamasına Fırat Üniversitesi'nde uzaktan eğitim alan öğrencilerden gönüllü olarak toplam 805 kişi katılmıştır. Anket verileri analiz edildiğinde ise şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu herhangi bir işte çalışmamaktadır.
- Uzaktan eğitimde yer alan dersler %54,7'lik bir oranla bilgisayardan takip edilmektedir.
- Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu öğretim elemanı ile iletişim kuramamaktadır. İletişim kurabilenler ise genellikle mail aracılığıyla etkileşime geçmektedir.
- Uzaktan eğitim sistemine giriş ise akşam ve gece saatleri olarak tercih edilmektedir.
- Öğrencilerin genel kanaati uzaktan eğitimin etkili bir öğrenme modeli olmadığı yönündedir. Öğrenciler yüz yüze eğitimi daha etkili bulmaktadır.
- Uzaktan eğitim sisteminde öğrencilerin akranlarıyla rahatça iletişim kuramadığı tespit edilmiştir.
- Öğrencilerin görüşüne göre öğretim elemanı ile öğrenciler arasında iletişimin derecesi oldukça düşüktür.
- Uzaktan eğitimin öğrenme sürecini olumsuz yönde etkilediği görüşü yaygındır.

- Öğrenciler öğretim elemanı tarafından gönderilen ders içeriğini anlamada zorlanmaktadır. Bilgisayarı olmayan öğrencilerin ise içeriği anlamada daha da zorlandığı gözlemlenmiştir.
- Öğrencilerin uzaktan eğitimin etkili bir öğrenme faaliyeti olduğu görüşünde sınıf değişkenine göre anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla Yapılan Scheffe testi neticesi, 1.sınıf, 3. sınıf ve 4.sınıf öğrencileri arasında 1.sınıfların lehinedir. 2.sınıflar, 3. sınıflar ve 4. sınıflar arasında 2. Sınıflar lehine de anlamlı farklılık vardır. Ankete katılan 1.sınıf öğrencilerinin uzaktan eğitim ile ilgili olumlu bir görüşe sahip olduğu saptanmıştır. Sınıf seviyesi yükseldikçe uzaktan eğitime dair olumsuz görüşlerin arttığı görülmüştür.
- Etkileşimin uzaktan eğitimde başarıyı etkileyen bir faktör olduğu ile sınıf değişkeni arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu farklılık yine 1.sınıfların lehinedir. Sınıf seviyesi arttıkça etkileşimin uzaktan eğitimde başarıyı etkilediği görüşü de kaybolmaya başlamıştır.
- 1. sınıf öğrencileri daha çok uzaktan eğitimin öğrenciler ve eğitimciler için etkili bir iletişim ortamı sunduğu görüşüne katılırken sınıf seviyesi yükseldikçe olumlu görüş yerini olumsuz görüşe bırakmıştır.
- Öğrenme-teknoloji arasında olumlu bir ilişki olduğu düşüncesi yaygındır.
- Öğrenciler uzaktan eğitim sisteminde yaşanan teknolojik gelişmelere uyum sağlamakta zorlanmaktadır.
- Uzaktan eğitim sistemleri gelecekte daha geniş yer tutması görüşlerinde sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık görülmektedir. Bu farklılık da yine 1.sınıfların lehinedir. Sınıf seviyesi yükseldikçe uzaktan eğitim sistemlerinin gelecekte daha geniş yer tutması görüşü de silikleşmeye başlamıştır.
- Öğrenciler, uzaktan eğitim sistemini daha çok bilgisayar aracılığıyla takip etmektedir.

- Akıllı telefon kullanan öğrenciler, uzaktan eğitimi etkili bir öğrenme faaliyeti olarak görmektedir.
- Öğretim elemanı ile yüz yüze iletişim kurabilenler, etkileşimin uzaktan eğitim sisteminde başarıyı arttırdığını düşünmektedir. Yine yüz yüze iletişim kuran öğrenciler, öğretim elemanının öğrencilerle iletişiminin iyi derecede gerçekleştiği görüşündedir.
- Öğretim elemanlarıyla mail, telefon, yüz yüze ya da canlı bağlantı aracılığıyla iletişim kurabilen öğrenciler etkili bir iletişim ortamı sunduğu görüşündeyken, iletişim kuramayan bireyler de bu görüşü reddetmektedir.
- Uzaktan eğitimin bireyi asosyalleştiği görüşü yaygındır.
- Öğrencilerin çoğunluğu öğretim elemanı ve öğrenciler arasında geribildirim unsurunun sağlanamadığını ifade etmiştir.
- Uzaktan eğitim sisteminin etkili bir iletişim ortamı sunmadığı belirtilmiştir.
- Öğrencilerin sisteme erişiminde sorun yaşadıkları gözlemlenmiştir.
- Uzaktan eğitim sisteminde yaşanan teknik sorunların öğrenme sürecini olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir.
- Öğrencilerin dersle ilgili talep ve önerilerini iletebildiği bir ortam olduğu görüşü olumlu yöndedir.
- Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu uzaktan eğitim sistemlerinin gelecekte daha az tutacağını düşünmektedir.

Araştırmanın sonuçlarından yola çıkılarak oluşturulan öneriler ise şu şekildedir:

1. Uzaktan eğitim sistemleri tasarlanırken bu alanda uzman kişilerden destek alınmalıdır. Ayrıca iletişim üzerine eğitim almış kişiler de çalışmalara dâhil edilmelidir.
2. Uzaktan eğitim sürecinin planlanma aşamasında iletişim, etkileşim ve geribildirim öğeleri göz ardı edilmemelidir. Süreçte bütün öğelere yer

vermek, uzaktan eğitim sistemlerinin kalitesini arttıracak ve bu da doğrudan başarı oranlarına yansıtacaktır.

3. Akranlarla iletişim ve etkileşim ortamları yaratılmalıdır.
4. Uzaktan eğitim sistemleri öğrencilerin motivasyonunu arttıracak şekilde yeniden düzenlenmelidir.
5. Uzaktan eğitim sistemiyle hizmet veren kurumlarda uzaktan eğitim uzmanları ve öğretim tasarımcılarının yanında iletişim tasarımcıları da çalışmalıdır.
6. Teknik ve tasarımsal olarak uzaktan eğitim çalışmalarını geliştirmek gerekmektedir.
7. Uzaktan eğitim sisteminde mutlaka süreç değerlendirmesi yapılması gerekmektedir. Uygulamanın verimliliğini denetlemek aksaklıkların düzeltilmesini sağlayacaktır.
8. Haftanın belirli bir günü ve saatinde öğretim elemanları ile öğrencinin aynı ortamda yüz yüze gelmesi sağlanmalıdır.
9. Öğrencilerin ilgi, bilgi ve becerileri göz önüne alınarak ders içerikleri yeniden gözden geçirilmelidir.
10. Uzaktan eğitim programlarının tasarımı ve içeriğine yönelik standartların belirlenmesi gerekmektedir.
11. Eğitim sürecine başlamadan önce oryantasyon çalışmalarına yer verip öğrencinin güdülenme düzeyi artırılabilir.
12. Her birimde bireylerin sisteme uyum sağlamasını kolaylaştıracak eğiticilerin görevlendirilmiş olması gerekmektedir.
13. Öğrencinin motivasyonunu arttıracak şekilde çoklu ortam uygulamalarına yer verilmelidir.
14. İletişim ve etkileşim ögesine izin veren öğretim teknolojileri tercih edilmelidir.

GENEL SONUÇ

Çalışmanın en temel kavramlarından biri olan yeni iletişim teknolojileri, İnternet tabanlı olarak hizmet veren teknolojik araçları ifade etmektedir. Bireylerin istedikleri zaman istedikleri yerden kullanabildikleri bu cihazlar gündelik yaşamı kuşatmış durumdadır. Özellikle bilgiye ulaşmada sağladığı kolaylıklar bakımından bilgi toplumu kuramlarının ana noktası, yeni iletişim teknolojileri olmuştur. Kurama göre bu teknolojilerle birlikte birey edilgen konumundan çıkıp aktif hale dönüşmüştür. Daha sonra ortaya çıkan mobil cihazlar ise bireyin bu konumunu güçlendirmiştir.

Bugüne kadar bilinen sosyalleşme kavramını alt üst eden yeni iletişim teknolojileri Harvey'in deyimiyle zamanı ve mekânı sıkıştırmıştır. Gelişim süreci içinde bu teknolojiler, kültür endüstrisinin en önemli araçlarından biri haline gelmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojilerine bağlı olarak ortaya çıkan çeşitli platformlar üretimi desteklemekle birlikte bireyleri tüketici konumuna da sürüklemiştir.

Yeni iletişim teknolojilerinin gündelik yaşamdaki yeri tartışılmaz boyuttadır. Bu teknolojileri diğer iletişim teknolojilerinden ayıran en önemli fark ise, etkileşim unsurudur. Geleneksel medyadan ayırt edici bir öge olarak çift yönlü bir iletişimin var olması yeni medyayı bugünkü konumuna ulaştırmıştır.

İnsanların her türlü ihtiyacını karşılayan teknolojiler, toplumsal hayatın da teknoloji merkezli olmasına neden olmuştur. Bu durum ise hem kişiler arası etkileşime hem de aile arası bağlara zarar vermiştir. Yaygın olarak kullanılan sosyal ağların gündelik hayatta pozitif etkilerinin yanında bireylerin asosyalleşmesine, yalnızlaşmasına ve yabancılaşmasına neden olduğu aşıkardır.

Yeni iletişim teknolojilerinin ortaya çıkmasıyla birlikte farklı görüşler gündeme gelmiştir. Çalışmada bu görüşler iki eksen etrafında aktarılmıştır. Teknolojik determinist yaklaşımda Harold Innis, Marshall McLuhan, Manuel Castells'in görüşlerine yer verilirken; teknolojiye yönelik eleştirel görüşte ise David Lyon, Raymond Williams ve Michel Foucault'nun görüşlerine yer verilmiştir.

Ortaya çıkan her yeni teknolojik aygıt, toplumun yapısında birtakım değişiklikler yaratmıştır. Bu teknolojiler de en başta iletişim alışkanlıklarını değiştirmiştir. Bu durumda bireylere farkındalık kazandırmak önemlidir. Dolayısıyla yeni iletişim teknolojilerinin bütün boyutları daha fazla araştırma konusuna dahil edilmelidir.

21.yüzyılı tanımlayan kavramlardan biri olarak teknolojik cihazlar ucu bucağı olmayan bilgi yığınının dolaşımını sağlamaktadır. Bu sebeple bireylerin bu çağa uyumunu kolaylaştıracak en önemli koşul, teknoloji okuryazarı olmasıdır. Bireyin her şeyi eleştirel bir gözle sorgulaması gerekmektedir. Eleştirel bir bakış açısının kazanımı ise eğitim sistemi tarafından sağlanmalıdır. Bu noktada eğitimcilere önemli görevler düşmektedir.

Bireyselleşme ve süreklilik bilgi toplumunu tanımlayan niteliklerdendir. Bireyin kendi kendine çalışabilmesi ve kendini geliştirebilmesi için farklı formatlarda eğitim programları oluşturulmuştur. Ayrıca eğitimde zaman algısı ve yaş faktörü devre dışı bırakılmış, bireyin yaşamı boyunca kendini geliştirebilmesi desteklenmiştir. Sınıf ve okul duvarlarının yıkıldığı yeni eğitim anlayışı sürekli değişim ve gelişimi ne çıkarmaktadır. Bilgi toplumunun bir sonucu olarak günümüzde eğitim sektörü genellikle teknoloji tabanlı olarak inşa edilmektedir. Çünkü bu toplum modeli, teknolojik temele sahip olmayan bütün alanları dışlamaktadır.

Yeni iletişim teknolojileri eğitim alanına getirdiği avantajlar sebebiyle yeni eğitim programlarının temelinde yer almaktadır. Artık içerik hızlı ve ucuz hale gelmiştir. Bilgi toplumu ve olumlamacı kuramcılar tarafından eğitim alanında var olan hiyerarşinin yeni iletişim teknolojilerinin eğitim alanıyla birleştirilmesi ile yıkılmaya başladığı iddia edilmektedir. Geleneksel eğitim sisteminde otorite ğretmenken, yeni eğitim modelinde ğretmen ğrenci ile birlikte öğrenebilen konumuna indirgenmiştir. Anlık olarak güncellenebilme de önemli özelliklerden birisidir. Ancak yeni eğitim anlayışı yabancılaşma, yalnızlaşma ve asosyalleşme gibi konuları da beraberinde getirmiştir. Bu sebeple eğitim programlarında öğrencilerin yeni medyayı olumlu yönde kullanmasını sağlayabilecek etkinliklere yer verilmelidir.

Yeni iletişim teknolojilerinin bir türevi olarak sosyal medya yeni bir kuşak yaratmıştır. Dijital kültür tabanlı bu kuşakta bireyler çoklu işlemler yapmaktadır. Ancak bu bireylerin dikkatleri zayıf, zihinleri sürekli karışıktır. İnsani ilişkilerden yalıtılmış durumdadır. Yoğun bir şekilde kullanılan sosyal medya uygulamaları toplumun en temel yapılarını etkileyebilecek düzeydedir. Dolayısıyla eğitim amaçlı olarak kullanılan sosyal medya platformlarının etkin kullanılıp kullanılmadığı önem taşımaktadır. Sosyal medya uygulamalarının bağımlılık yaratabildiği ve psikolojik sorunlara neden olduğu da unutulmamalıdır.

Çalışmada genel olarak bilgi toplumu kuramlarında yeni iletişim teknolojilerinin rolü incelenirken Bell, Masuda, Toffler ve Castells'in görüşleri aktarılmıştır. Adı geçen bilgi toplumu kuramcıları bilgi ve iletişim teknolojilerini merkeze alarak yeni iddialar ortaya çıkarmıştır. Bunlar da öz olarak, yeni iletişim teknolojilerinin yeni bir toplum yapısı yarattığı şeklindedir. Oysa yeni iletişim teknolojilerinin avantajları ve dezavantajları ile birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

Eğitim ve teknolojinin birbiriyle bütünleşmesi günümüz toplumlarının en önemli özelliklerindendir. Çağımızda yeni bir şeyler ortaya koyabilme potansiyeline sahip bireyler yetiştirmek asıl amaçtır. Akıl, beden ve ruh gücünü en yüksek düzeyde kullanabilecek bireyler bilgi toplumunun istediği profildir. Dolayısıyla yeni eğitim sisteminin öğrenci merkezli olması kaçınılmazdır.

Bilgi toplumunun kalitesini belirleyen en önemli alan eğitimidir. Çünkü yeni toplum yapısının istediği profilde birey yetiştirmenin yolu, eğitim alanından geçmektedir. Bu bağlamda üniversitelere de önemli görevler düşmektedir. Eleştiren, sorgulayan, yüksek düzeyde problem çözme yetisine sahip bireyleri topluma kazandırmak eğitim programlarının temel hedefi olmalıdır.

Gelişmiş toplumlarda eğitim itici gücü oluşturmaktadır. Bir toplumu gelişmiş toplum noktasına yükselten en önemli araç, eğitimidir. Bir ülkenin kalkınmasında gerekli unsurların sağlanması ancak nitelikli eğitim almış kişiler tarafından gerçekleştirilebilmektedir. Bireyin aldığı eğitim, kendi dünyasını ve bakış açısını yansıtmaktadır. Dolayısıyla bu durum toplumu da etkilemektedir. Bu nedenle ülkenin

geleceğini belirleyen eğitimin donanımlı ve eksiksiz bir şekilde yapılandırılmış olması gerekmektedir. Gelişmiş ülkelerde kullanılan teknolojiye uyum sağlayamama, eğitim sistemini tehdit etmektedir. Toplumların bütün alanları sayısallaşmaya zorlanmaktadır. Yeni sistemler de her zaman işgücü olarak güce değil zihne önem vermektedir.

Eğitim ile teknolojinin bir araya gelmesi uzaktan eğitim kavramını ortaya çıkarmıştır. Uzaktan eğitim, en basit haliyle mekân ve zamandan bağımsız olarak esnek bir eğitim modelini ifade etmektedir. Zaman ve mekân kavramını dışlayan uzaktan eğitim sistemleri ekonomik açıdan yükü hafifletmektedir. Giderek yaygınlaşan uzaktan eğitim uygulamaları gücünü bilgi ve iletişim teknolojilerinden almıştır.

Günümüzdeki eğitim anlayışı, teknolojik araçların olmadığı bir sisteme karşı çıkmaktadır. Eğitim programları tasarlanırken dikkat edilmesi gereken nokta teknolojik aygıtların nasıl ve hangi boyutta kullanılacağıdır. Dolayısıyla teknolojik araçların dezavantajlarını ortadan kaldıracak yöntemler geliştirilmelidir.

Uzaktan eğitime dair dikkat çeken bir konu da çalışan personel sayısının azlığıdır. Bu durum, uzaktan eğitim sistemlerinin kalitesini düşürmektedir.

Son zamanlarda eğitim alanında dikkat çeken uygulamalardan biri sanal gerçeklik kavramından yola çıkılarak inşa edilen simülasyonlar ve gerçekliği yansıtmaya çalışan sanal uygulamalardır. Öğrenciler bu uygulamalar ile Baudrillard'ın deyimiyle –mış- gibi yapmak deneyimini yaşamaktadır. Öğrenmeyi ilgi çekici hale getiren ve etkileşime izin veren bu uygulamalar öğrencilerin motivasyonunu arttırmaktadır.

Tezin temel kavramlarından biri etkileşim, en kısa ifadeyle iki ya da daha fazla sayıda kişiyle iletişim sürecini ifade etmektedir. Bireyin içerik üretiminde söz sahibi olmasını sağlayan etkileşim demokratik bir süreci beraberinde getirmektedir. Uzaktan eğitimin kalitesi ve niteliği eğitimde başarıyı etkileyen bir faktördür. Kaliteyi ve niteliği de doğrudan arttıracak en önemli kavram, etkileşimdir. Dünyaya geldiği andan itibaren birey doğası gereği iletişim kurmaktadır. Eğitim sürecinin en önemli öğelerinden biri olan etkileşime uzaktan eğitim sisteminde yer vermemek ciddi sorunlara yol

açmaktadır. Motivasyon ve başarıyı arttıran bir unsur olarak etkileşime verilen önem ile öğrencilerin uzaktan eğitim sistemine uyum sağlaması kolaylaşacaktır.

Çalışmanın en temel sorularından biri, uzaktan eğitimin etkili bir öğrenme faaliyeti olup olmadığını belirlemektir. Yapılan analizler neticesinde uzaktan eğitimin tek başına etkili bir öğrenme süreci yaratmadığı tespit edilmiştir. Uzaktan eğitimde öğretim elemanı ile iletişim sorunu yaşayan bireylerin motivasyonu da bu durumdan etkilenmektedir. Uzaktan eğitim sisteminde öğretim elemanı ile yüz yüze iletişim kurabilen öğrencilerin uzaktan eğitim ile ilgili olumlu görüşlere sahip olması dikkat çekicidir.

Son bölümde geçerliliği ve güvenilirliği istatistiksel olarak kanıtlanmış anket formu Fırat Üniversitesi'nde uzaktan eğitim dersi alan öğrencilere uygulanmıştır. Buna göre araştırmaya katılan 1.sınıf öğrencilerinin genel olarak uzaktan eğitim ile ilgili görüşlerinin olumlu olduğu gözlemlenirken sınıf seviyesi yükseldikçe bu durumun kaybolduğu tespit edilmiştir. Bu da öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde olumsuz deneyimler yaşadığının bir göstergesi olabilir. Araştırmaya katılan öğrenciler yaygın bir şekilde bilgisayar ve akıllı telefonları kullanmaktadır. Verilere göre uzaktan eğitim ile ders alan öğrencilerin sistemden memnun kalmadıkları kanaatine varılabilir. Kalıcı bir öğrenme için mutlaka öğrencilerin süreçte aktif olması gerekmektedir.

Üniversitelerin öğrenme sürecini değerlendirebileceği yöntemler geliştirilmelidir. Uzaktan eğitim programları iletişim ve etkileşim boyutları ile değerlendirildiğinde öğrenci görüşleri çerçevesinde bazı eksik yönlerinin olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda yapılacak çalışma ve uygulamalar yukarıda yer alan öneriler temel alınarak gerçekleştirilmelidir. Bu eksiklerin tamamlanması uzaktan eğitim sisteminde doğrudan kaliteyi etkilemesi açısından önem arz edecektir. Sonuç olarak ankete katılan öğrencilerin bilinçli bir şekilde eğitim almadıkları ve ortak derslerin uzaktan eğitim sisteminde verilmesine karşı oldukları ortaya çıkmıştır.

Gerçekleştirilen analizler doğrultusunda yukarıda yer alan öneriler dahilinde uzaktan eğitim sisteminin iyileştirilmesi ve daha kaliteli hale getirilmesi için şu tavsiyelerde bulunulabilir:

- Öğretici merkezli etkinlikler değil, öğrencinin motivasyonunu en üst düzeye çıkaracak akranlarla ya da öğrenci merkezli faaliyetlere yer vermek gerekmektedir.
- Uzaktan eğitim ile ilgili özellikle içeriğe yönelik belirli standartların olması gerekmektedir.
- Uzaktan eğitim sistemlerinde başarıyı sağlamanın en önemli yolu, eğitim programlarının iyi bir şekilde tasarlanmasıdır.
- Teknik sorunları en aza indireyecek yazılımlar tercih edilmelidir.
- Uzaktan eğitim ile ilgili en çok sıkıntı yaşanan konu, içerik geliştirmedir. Özellikle ülkemizde bu konuyla ilgilenen kişi sayısı çok azdır. Bu sebeple içerik geliştirme üzerine sertifika programları düzenlenmesi önerilebilir.
- Kaliteli bir uzaktan eğitim süreci için sistemin her aşamasında etkileşim ögesine yer vermek gerekmektedir.
- Uzaktan eğitimde kalıcı öğrenmeyi destekleyecek materyallere yer verilmelidir.
- Ders içeriğini geliştirebilecek uygulamalara yer verilmelidir.
- Bilgi ve iletişim teknolojilerinin planlı olarak etkili bir şekilde kullanımı sağlanmalıdır.
- Uzaktan eğitimin akademik anlamda itibarını arttıracak çalışmalar yapılmalıdır.
- Uzaktan eğitim sistemiyle ilgili aksaklıkların giderilebilmesi ve öğrencilerin olumlu görüşlerini arttırabilmek için yeni düzenlemeler gerçekleştirilmelidir.
- Derslerin takip edilmesi ve eğitim sürecinin değerlendirilmesi sağlanmalıdır.
- İletişim altyapısında yaşanan her türlü aksaklık, uzaktan eğitim sistemini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle teknolojik altyapıya önem verilmeli ve güncellemeler takip edilmelidir.

- Bireyin yaratıcı özelliklerini dışarı çıkaracak faaliyetlere yer verilmelidir. Bireylerin çok yönlü gelişimi iş birliğine dayalı politikalar ile desteklenmelidir.
- Eski öğrenme stilleri (ezberleme, tekrarlama gibi) bırakılmalı ve bireyin zihinsel açıdan gelişimini sağlayacak stiller benimsenmelidir.
- Vize ve final sınavları eğitim sisteminin gerçekliğini yansıtacak bir araç olarak tasarlanmalıdır. Kopya ya da başkasının sınava girebileceği uygulamalar tercih edilmemelidir.
- Yeterli sayıda personel çalıştırılmalıdır.

Fırsat eşitsizliğine bir çözüm olarak önerilen uzaktan eğitimin sunduğu pek çok kolaylık ve avantajlara rağmen ülkemizde uzaktan eğitim süreci öğrenciler için yetersiz düzeydedir.

Uzaktan eğitim sisteminin örgün eğitimin yerini alması beklenemez. Geleneksel eğitimin pek çok avantajı mevcuttur. Bu nedenle uzaktan eğitim ile geleneksel eğitimin avantajları birleştirilerek ikisinin bir arada eğitim programlarına dahil edilmesi gerekmektedir. Uzaktan eğitim uygulamaları kuşkusuz gelecekte daha önemli hale gelecektir. Ancak geleneksel eğitimin yerini alması ve başarı oranını yakalaması söz konusu değildir.

EKLER

EK 1 Anket Formu

Sevgili Öğrenciler;

Bu anket formu, uzaktan eğitim üzerine hazırlanan doktora teziyle ilgili bir araştırma için hazırlanmıştır. Sorulara vereceğiniz yanıtlar çalışmaya ışık tutacaktır. İlginiz için teşekkür ederim.

Öğr. Gör. Mevlüde DEVECİ

1. Cinsiyet Kadın () Erkek ()
2. Çalışma durumu Çalışıyorum () Çalışmıyorum ()
3. Hangi bölümde eğitim alıyorsunuz?
4. Sınıfınız (1) (2) (3) (4)
5. Yaşınız
18 ve altı () 19-21 () 21-23 () 23 ve üstü ()
6. Evinizde bilgisayar var mı? Evet () Hayır ()
7. Uzaktan eğitim derslerinizi hangi cihazdan takip ediyorsunuz?
Bilgisayar
Akıllı telefon
Tablet
Diğer (belirtiniz.....)
8. Uzaktan eğitim sisteminde öğretim elemanı ile iletişiminizi daha çok hangi ortamla sağlıyorsunuz?
Mail () Telefon () Yüz yüze () Ulaşmak mümkün olmuyor () Canlı ders bağlantısı ()
9. Uzaktan eğitimde sisteminde girişte en çok hangi zaman dilimini tercih ediyorsunuz?
Sabah () Öğlen () Öğleden sonra () Akşam () Gece ()
 - Açıklama: Lütfen aşağıdaki soruları dikkatlice okuyup kendinizce en uygun olan cevapları veriniz.

	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
1. Uzaktan eğitimin etkili bir öğrenme faaliyeti olduğunu düşünüyorum					
2. Uzaktan eğitim yüz yüze eğitime göre daha etkilidir					
3. Etkileşim, uzaktan eğitim sisteminde başarıyı etkileyen bir faktördür. (Etkileşim, insanların iletişim kurması sonucu oluşan birbirini etkileme eylemidir.)					
4. Uzaktan eğitim bireyi asosyalleştirir					
5. Uzaktan eğitimde ders veren öğretim üyeleri ile öğrenciler arasında geribildirim sağlanmaktadır					
6. Uzaktan eğitim sisteminde öğrenciler diğer öğrencilerle rahatça etkileşim kurar					
7. Uzaktan eğitim öğrenciler ve eğitimciler için etkili bir iletişim ortamı sunuyor					
8. Öğretim üyeleriyle etkileşimde herhangi bir sorun yaşamadım					

9. Öğretim elemanının öğrencilerle iletişimi iyi derecede gerçekleşmektedir					
10. Dersin içeriği ile ilgili sorun yaşadığımda yeterli desteği alabildim					
11. Sisteme erişimde herhangi bir sorun yaşamıyorum					
12. Uzaktan eğitim sisteminde kullanılan materyaller öğrenme sürecini olumlu etkilemektedir					
13. Derslerde grup çalışması yapmamak öğrenme sürecini olumsuz etkilemektedir					
14. Uzaktan eğitimde genel olarak iletişim süreci öğrenme isteğini olumsuz etkilemektedir					
15. Uzaktan eğitim sisteminde kullanılan arayüzü kullanıcı dostudur					
16. Öğrenme-teknoloji arasında olumlu bir ilişki vardır					
17. Uzaktan eğitim sisteminde yaşanan teknolojik değişimlere uyum sağlamakta zorlanıyorum					
18. Uzaktan eğitim sisteminde anında iletişim kurabiliyorum					
19. Dersle ilgili talep ve önerilerimi iletebileceğim bir ortam bulunmaktadır					
20. Öğretim elemanı tarafından gönderilen ders içeriğini anlamakta zorlanıyorum					
21. Uzaktan eğitim sistemleri gelecekte daha geniş yer tutacaktır					

EK 2 Etik Kurul Yazısı

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ARAŞTIRMA ETİK KURULU

Sayı: 2019-5 Tarih: 28.01.2019

PROJENİN ADI: "Türkiye'de Yeni İletişim Teknolojilerinin Yükseköğretim Kurumlarında Eğitim Alanında Kullanımı: Fırat Üniversitesi'nde Uzaktan Eğitim ve Etkileşimsellik"

PROJE YÜRÜTÜCÜSÜ: Mevlüde Deveci

PROJE EKİPLERİ:

ONAY TARİHİ VE ONAY SAYISI: 2019-28/1

Sayın: Mevlüde Deveci

2019-2/3, Protokol Nolu

"Türkiye'de Yeni İletişim Teknolojilerinin Yükseköğretim Kurumlarında Eğitim Alanında Kullanımı: Fırat Üniversitesi'nde Uzaktan Eğitim ve Etkileşimsellik" isimli projeniz Üniversitemiz Sosyal Bilimler Araştırma Etik Kurulu tarafından incelenmiş ve etik yönden uygunluğuna karar verilmiştir.

Prof. Dr. İsmail Yaşınar
Kurul Başkanı
(İmza)

Prof. Dr. Bülent Dınçkol
ÜYE

(İmza)
Prof. Dr. Kemal Yıldız
ÜYE

Prof. Dr. Nurhan Zeynep Tosun
ÜYE

(İmza)
Prof. Dr. Kemalettin KÖROĞLU
ÜYE

Prof. Dr. İnci Deniz İlgin
ÜYE

Prof. Dr. A. Mete ÇİLİNGİRTÜRK
ÜYE

Prof. Dr. Fatma Ayanoğlu
ÜYE

(İmza)
Prof. Dr. Halil Ekşi
ÜYE

EK 3 Anket Uygulama İzin Yazısı

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Genel Sekreterlik

Sayı :11611387/100/
Konu :Anket Çalışması (Mevlûde DEVECİ)

TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULUNA

Uzaktan Eğitim Merkezi Müdürlüğü'nün, "Anket Çalışması-Mevlûde DEVECİ" konulu 27.02.2019 tarih ve 314759 sayılı yazısı ekte gönderilmiştir.

Bilgileriniz ile gereğini rica ederim.

e-imzalıdır.
Prof. Dr. Mehmet CEBECİ
Rektör Yardımcısı

EK :
Yazı (1Sayfa)

FIRAT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Uzaktan Eğitim Merkezi Müdürlüğü

Sayı :68490515/100/
Konu :Anket Çalışması (Mevlûde DEVECİ)

GENEL SEKRETERLİĞE

İlgi :05/02/2019 tarihli, 310499 sayılı ve "Anket Çalışması (Mevlûde DEVECİ)" konulu yazı

İlgi yazınıza istinaden; Müdürlüğümüzce anket çalışmasının yapılması uygun görülmüştür. Gereğini bilgilerinize arz ederim.

e-imzalıdır.
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KAYA
Merkez Müdürü

Kitaplar

- Akpınar, Y. (1999). *Bilgisayar Destekli Öğretim ve Uygulamalar*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Abbott, C. (2001). *ICT: Changing Education*. London RoutledgeFalmer.
- Aktaş, C. (2007). “Yeni Medyanın Geleneksel Medya ile Karşılaştırılması” G. Erol (Ed). *Medya Üzerine Çalışmalar* içinde, İstanbul: Beta Yayınevi, 112-121.
- Alankuş, S. (2005). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya*. İstanbul:İps İletişim Vakfı Yayınları.
- Alkan, C. (1977). *Eğitim Teknolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Alkan, C. (1979). *Eğitim Ortamları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını.
- Alkan, C. (1987). *Açıköğretim Uzaktan Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Alkan, C. (2005). *Eğitim Teknolojisi*. Ankara:Anı Yayıncılık.
- Altay, Derya: “Küresel Köyün Medyatik Mimarı Marshall McLuhan” N. Rigel vd. (Ed.).*21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar: Kadife Karanlık* içinde. İstanbul:Su Yayınları, 2003, 1-72.
- Altıntaş, E. (2000). İletişim. L. Küçükahmet (Ed.), *Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar* içinde. Ankara:Nobel Yayın dağıtım, 123-150.
- Altunışık, R., Coşkun ve R., Bayraktaroğlu, S., ve Yıldırım, E. (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, İstanbul: Sakarya Yayıncılık.
- Arendt, H. (2004). *Geçmişle Gelecek Arasında*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aydoğan, F. (2011). *Küresel Medya*. İstanbul: Beta yayınları.
- Aydoğan, F. ve Akyüz, A. (2010). *İkinci Medya Çağında İnternet*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Aytaç, T. (2006). *Eğitimde Bilişim Teknolojileri*. Ankara:Asil Yayın Dağıtım.
- Bailey, O. G. ve Cammaerts, B. ve Carpanteir, N. (2008). *Understanding Alternative Media*, McGraw Hill: Open University Press.
- Balcı, A. (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara:Pegem A yayıncılık.
- Balcı, A. (2009). *Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri*. Ankara:Pegem Akademi.

- Başaran, F. (2010). *İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Gelişme: Yayılmanın Ekonomi Politikası*. Ankara: Ütopya.
- Başaran, İ. E. (1983). *Eğitime Giriş*. Ankara:Sevinç Matbaası.
- Baudrillard, J.(2014). *Simülarklar ve Simülasyon*. Oğuz Adanır (çev.), Ankara:Doğu Batı Yayınları.
- Bayram, N. (2004). *Sosyal Bilimlerde SPSS ile Veri Analizi*. Bursa:Ezgi Kitabevi.
- Bell, D. (1980). *The Social Framework of the Information Society*. Oxford: Blackwell.
- Bell, D. (1999). *The Coming of Post-Industrial Society*. New York: Basic Books.
- Bilhan, S. (1991). *Eğitim Felsefesi*. Ankara : Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Yayınları.
- Binark, M. (2007). *Yeni Medya Çalışmaları*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Binark, M. ve Bayraktutan, G. (2013). *Aydın Karanlık Yüzü: Yeni Medya ve Etik*. İstanbul: Kalkedon yayınları.
- Binark, M. ve Fidaner, I. B. (2011). *Cesur Yeni Medya*. İstanbul: Alternatif Bilişim Derneği.
- Bloom, B. S. (1979). *İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme*. Ankara:MEB Yayınları.
- Bozkurt, V. (1996). *Enformasyon Toplumu ve Türkiye*. İstanbul: Sistem Yay.
- Burnet, J. (2008). *Eğitim Üzerine*. İstanbul:Say Yayınları.
- Büyükaslan, A. ve Kırık, A.M. (2013). *Sosyal Medya Araştırmaları-I*. İstanbul:Çizgi Kitabevi.
- Castells M (2000). *The Rise of Network Society*. (2. Baskı). UK:Blackwell Publishers.
- Castells, M. (1997). *Kimliğin Gücü, Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür*. Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell.
- Castells, M. (2000). *The Rise of the Network Society*. Oxford:Blackwell
- Castells, M. (2003). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Ağ toplumunun Yükselişi*, Birinci Cilt, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2005). *Enformasyon Çağı:Ekonomi Toplum ve Kültür 2*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2006). *Manuel Castells'le Söyleşiler*. E. Kılıç (çev.). İstanbul:Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Castells, M. (2008). *Ağ Toplumunun Yükselişi*. E. Kılıç (çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2012). *Communication Power*, Oxford:Oxford University Press.
- Castells, M. (2013). *Ağ Toplumunun Yükselişi*. E. Kılıç (Çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. ve Cardoso, G. (2005). *The Network Society From Knowledge to Policy*. Washington: Center for Transatlantic Relations.
- Castells, Manuel (2012) “Ağ Toplumunda İletişim, İktidar ve Karşı-İktidar”, *Yeni Medya Üzerine* içinde, T. Sepetçi (çev.), (ed.) Bilal Arık, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Yayınları.
- Civelek, M.E. (2009). *İnternet Çağı Dinamikleri*. İstanbul:Beta Basım Yayın.
- Cüceloğlu, D. (1997). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul:Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (1997). *Yeniden İnsan İnsana*. İstanbul:Remzi Kitabevi.
- Çakır, M. (2013). *Medya ve Modernlik*. İstanbul:Parşömen.
- Çakır, Mukadder (2013) Sosyal Medya ve Gösteri “Sosyalleşen Birey” *Sosyal Medya Araştırmaları 1*. A. Büyükaslan ve A.M. Kırık (Der.) Konya:Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Çakır, Mukadder (2014) “Yeni Medyaya İlişkin Eleştirel Yaklaşımları ve Tespitleriyle Christian Fuchs”, *Yeni Medyaya Eleştirel Yaklaşımlar*, M. Çakır (ed.). İstanbul:Doğu Kitabevi.
- Çaplı, B. (2002). *Medya ve Etik*. Ankara: İmge kitabevi yayınları.
- Çuhadar, C. ve Kırıyıcı, M. (2007). Uzaktan Eğitim Uygulamaları, Bilgisayar I-II *Bilgisayar Destekli Öğretim ve Uzaktan Eğitim* içinde, Ali Güneş (ed.). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Dedeoğlu, G. (2016). *Teknoloji, İletişim, Yeni Medya ve Etik*. Bursa:Sentez Yayıncılık.
- Dewdney, A. ve P. Ride (2006). *The New Media Handbook*. New York: Routledge.
- Dolgun, U. (2005). *Enformasyon Toplumundan Gözetim Toplumuna*. Ankara:Ekin Basım Yayım.
- Drucker, F. P. (1992). *Yeni Gerçekler*. B. Karanakçı (çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Drucker, P. (2000). *Yeni Gerçekler*. 7. Baskı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Eby, G. (2013). *Uzaktan Eğitim Ortamlarının Tasarımı: Yazılım Mühendisliği Yaşam Döngüsü Yaklaşımı*. Ankara:Kültür Ajans.
- Erden, F. ve Akman, M. (2011). *Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğretme*. Ankara:Arkadaş yayınları.
- Erdoğan, İ. (2011). *İletişimi Anlamak*. Ankara: Erk Yayınları.
- Erdoğan, İ. ve Korkmaz, A. (2002). *Öteki Kuram*. Ankara:Erk Yayınları.
- Ergin, A. (2012). *Eğitimde Etkili İletişim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Fındıkçı, İ. (2004). *Yaşadıkça Eğitim*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Fidan, N. ve Erden, M. (2001). *Eğitime Giriş*. Ankara:Meteksan Matbaacılık.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (2014). *Özne ve İktidar*. I. Ergüden ve O. Akinhay (çev.), İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Fuchs, C. (2016) *Sosyal Medya: Eleştirel Bir Giriş*. İ. Kalaycı ve D. Saraçoğlu (çev.). Ankara: NotaBene Yayınları.
- Fung, A., Visscher, A., Smith D. ve Wild, P. (2002). “Comparative evaluation of the implementation of computerised school management systems” D.Watson ve J. Andersen (ed.) *Networking the Learner* içinde. Boston: Kluwer.
- Garmire, E. ve Pearson, G. (2006). *Tech Tally Approaches To Assessing Technological Literacy*. Washington: National Academies Press.
- Geray, H. (1994). *Yeni İletişim Teknolojileri*. Ankara:Kılıçaslan Matbaacılık.
- Geray, H. (2003). *İletişim ve Teknoloji: Uluslararası Birikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları*. İstanbul: Ütopya Yayınevi.
- Gordon, T. (2003). *Etkili Öğretmenlik Eğitimi*. İstanbul:Sistem Yayınları.
- Gönenli G. ve Hürmeriç P. (2012). Sosyal Medya: Bir Alan Çalışması Olarak Facebook Kullanımı. T. Kara ve E. Özgen (Ed.). *Sosyal Medya/Akademi* içinde. İstanbul: Beta Basım, 213-242.
- Güçdemir, Y. (2012). *Sanal Ortamda İletişim: Bir Halkla İlişkiler Perspektifi*. İstanbul: Derin yayınları.
- Harvey, D. (1999). *Postmodernliğin Durumu*. İstanbul: Metis Yayınları.

- Irak, D. ve Yazıcıoğlu, O. (2012). *Türkiye ve Sosyal Medya*. İstanbul:Okuyan Us Yayınları.
- İşman, A. (2011). *Uzaktan Eğitim*. Ankara:Pegem Yayıncılık.
- Kaplan, Y. (1991). *Enformasyon Devrimi Efsanesi*. İstanbul: Rey Yayınları.
- Kara, H. (2013). *Sosyal Medya Endüstrisi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Karataş, S. (2008). *Temel Kavramlar ve Kuramsal Temeller. İnternet Temelli Eğitim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karip, E. (1997). *Etkili eğitim sistemlerinin geliştirilmesi 2*. Ankara:Pegem Yayıncılık
- Kaya, Z. (2002). *Uzaktan Eğitim*. Ankara:Pegem.
- Kejanlıoğlu, B. (2004). *Türkiye’de Medyanın Dönüşümü*. Ankara:İmge Kitabevi.
- Kıroğlu, K. Ve Elma, C. (2009). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara:Pegem Akademi.
- Köse, H. (2007). *Alternatif Medya*. İstanbul:Yirmi dört
- Krishnamurti J. (2008). *In the Problem is the Solution: Question and Answer Meetings in India*. Chennai: Krishnamurti Foundation.
- Kumar, K. (2013). *Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları*. M. Küçük (çev). Ankara: Dost Kitabevi.
- Kuzu, A. (2009). *Bilgisayar Ağları ve İletişim*. Ankara: Nobel yayınları.
- Lister, M., J. Dovey,S. Giddings, I. Grant ve K. Kelly. (2009). *New Media: A Critical Introduction*. Oxon:Routledge.
- Lyon, D. (2006). *Gözetlenen Toplum Gündelik Hayatı Kontrol Etmek*. Gözde Soykan (çev.). İstanbul:Kalkedon Yayınları.
- Manovich, L. (2001). *The Language of New Media*. Cambridge: The MIT Press.
- Masuda, Y. (1985) *Computopia, The Microelectronics Revolution*, T. Forester (ed), Oxford: Basil Blackwell, 620–634. Masuda, Y. (1983). *The Information Society: As Post-Industrial Society*,. Washington: World Future Society.
- Mcluhan, M. (2001). *Understanding Media*. Londra:Routledge Yayınevi. Merrifield, A. (2012). *Metromarksizm: Şehrin Marksist Bir Hikayesi*, Nihal Ünver (çev.), Ankara:Phoenix Yayınevi.
- Metargem (Mesleki ve Teknik Eğitim Araştırma ve Geliştirme Merkezi), (1991). *Türkiye’de Bilgisayar Destekli Eğitim*. Ankara:Milli Eğitim Bakanlığı.

- Moore, M. G. ve Kearsley, G. (1996). *Distance Education: A Systems View*. Boston: Wadsworth.
- Moore, M. G. ve Kearsley, G. (2005). *Distance Education: A Systems View*. USA: Wadsworth Publishing.
- Mutlu, E. (1999). *Televizyon ve Toplum*. Ankara:TRT yayınları.
- Niedzwiecki, H. (2010). *Dikizleme Günlüğü Kendimizi ve Komşularımızı Gözetlemeyi Niçin Bu Kadar Sevdik?*, Gökçe Gündüç (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Özçağlayan, M. (1998). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Değişim*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Özden, Y. (1999). *Öğrenme ve Öğretme*. Ankara:Pegem yayıncılık.
- Özgül, İ. (1986). *Uzaktan Öğretimin Evrensel Çerçevesi ve Türk Eğitim Sisteminde Uzaktan Öğretimin Yeri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Perkmen S. ve Tezci, E. (2011). *Eğitimde Teknoloji Entegrasyonu*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Peters, O. (2010). *Distance Education in Transition*. Oldenburg: Carl von Ossietzky Üniversitesi.
- Picciano, A. G. (2001). *Distance Learning: Making Connections Across Virtual Space And Time*, Upper Saddle River, NJ: Merrill Prentice Hall.
- Polama, M.(1993). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. Ankara: Gündoğan yayınları
- Postman, N. (2006). *Teknopoli Yeni Dünya Düzeni*. M. Emre Yılmaz (çev.). İstanbul:Paradigma Yayınları.
- Rafaeli, S. (1988). Interactivity from New Media to Communication. R. P. Hawkins, J. M. Wiemann ve S. Pingree (Ed.). *Sage Annual Review of Communication Research: Advancing Communication Science* içinde. Beverly Hills CA, 110-134.
- Robins, K.(1999). *İmaj: Görmenin Kültür ve Politikası*. N. Türkoğlu (çev.). İstanbul:Ayrıntı Yay.
- Rogers, E. (1997). *Communication Technology: The New Media in Society*. New York: The Free Press.

- Rokeby, D. (1995). Critical Issues in Electronik Media. S. Penny (Ed.). *Transforming Mirrors: Subjectivity and Control in Interactive Media* içinde New York: State University Press, 133–158.
- Rosenberg, M. (2001). *E-Learning: Strategies for Delivering Knowledge in The Digital Age*. Newyork: McGraw-Hill.
- Rovai, A. P., Ponton, M. K. ve Baker, J. D. (2008). *Distance Learning İn Higher Education*. New York: Teachers College.
- Russell, B. (1999). *Eğitim Üzerine*. Ankara:Say Yayınları.
- Ryan, M.(2010). *Cultural Studies:A Pratical Introduction*. Boston:Wiley-Blackwell.
- Sartori, G. (2004). *Görmenin İktidarı, Homo Videns: Gören İnsan*. G. Batuş ve B. Ulukan (çev.). İstanbul: Karakutu.
- Sayılan, F. ve Yıldız, A. (2005). *Yaşam Boyu Öğrenme*. Ankara:Pegem Yayıncılık.
- Senemoğlu, N. (2010). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim* (16.Baskı). Ankara:Pegem Yayıncılık.
- Senge, P. M. (1993). *The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization*. New York: Doubleday Currency.
- Simonson, M., Smaldino, S., Albright, M., ve Zvacek, S. (2012). *Teaching And Learning At A Distance: Foundations Of Distance Education*. Boston, MA: Pearson Education.
- Small, G.W. ve Vorgan, G. (2008). *Meet Your İbrain: Surviving The Technological Alteration Of The Modern Mind*. New York: Collins Living.
- Sönmez, V. (2009). *Öğretmen El Kitabı*. Ankara:Anı yayıncılık.
- Stevenson, N. (2008). *Medya Kùltürleri*. Ankara:Ütopya yayınevi.
- Şeren, A. ve İvgin, H. (2010). *Uzaktan Eğitimde Ders Notu Yazma İlkeleri*. Ankara: MRK Baskı.
- Tarcan, A. ve Diğerleri (2005). *İnternet ve Toplum*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tekeli, İ. (2003). *Eğitim Üzerine Düşünmek*. Ankara: TÜBA Yayınları.
- Tezcan, M. (1996). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara:Feryal Matbaası.
- Tezcan, M. (2002). *Postmodern ve Küresel Toplumda Eğitim*. Ankara:Anı Yayıncılık.
- Timisi, N. (2003). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*. Ankara:Dost Kitabevi.
- Toffler, A. (1970). *Future Shock*. New York: Bantam Books.

- Toffler, A. (1980). *Third Wave*. New York: William Morrow.
- Toffler, A. (1981). *Üçüncü Dalga*. A. Seden (çev.). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Toffler, A. (1996). *Üçüncü Dalga*. A. Seden (çev.). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi
- Tokgöz, O. (2013). *Temel Gazetecilik*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Töremen, F. (2010). *Eğitim Bilimine Giriş*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Törenli, N. (2005). *Yeni Medya, Yeni İletişim Ortamı*. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Turgut, S. (2013). *Yeni Medya*. İstanbul: Destek.
- Tuten, T. L. ve Solomon, M. R. (2015). *Social Media Marketing*. Londra: Sage.
- Urdan, T. A. ve Weggen, C. C. (2000). *Corporate E-learning: Exploring a New Frontier*. İngiltere: WR Hambrecht & Co./Equity Research.
- Usluata, A. (1994). *İletişim*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Uşun, S. (2000). *Dünyada ve Türkiye’de Bilgisayar Destekli Öğretim*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Uşun, S. (2006). *Uzaktan Eğitim*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Uysal, M. ve Tunç, M. (1996). *İnternet*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Varey, R. J. (2004). Interaction society: Theories, practice and supportive Technologies M. Wiberg (Ed.). *Informational and communicational explanations of corporations as interaction systems* içinde. USA: Information Science Publishing, 2004, 139-170.
- Varış, F. (1985). *Eğitime Giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Whiteaker, P. (1997). *Primary School and Future*. Buckingham: Open University Press. 1997.
- Williams, R. (2005). *Anahtar Sözcükler: Kültür ve Toplumun Sözvarlığı*, S. Kılıç (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Williams, R. (2018). *Modern Trajedi*. Barış Özkul (çev.). İstanbul: İletişim yayıncılık.
- Yalın, H. (2008). *İnternet Temelli Eğitim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yalın, H. İ. (2007). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. (19.baskı). Ankara: Nobel Yay.
- Yengin, D. (2012). *Yeni Medya ve Dokunmatik Toplum*. İstanbul: Derin Yayınları.

- Yeşiltuna, D.Ç. ve Tükel, İ. (2015). Yeni Medyanın Yeni Dünya Düzeni. D. Çiftçi Yeşiltuna (Der.). *İletişim ve Medya* içinde. Ankara: Nobel yayıncılık, 209-236.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yüzer, V. T. (2013). *Uzaktan Öğrenmede Etkileşimlilik: Ortaya Çıkışı, Kullanılan Teknolojiler ve Bilgi Akışı*. Ankara: Kültür yayınları.

Sürekli Yayınlar

- Abazaoğlu, İ. ve Umurhan, H. (2015). Uzaktan Eğitim ve Öğretim Üyelerini Uzaktan Eğitime Teşvik Eden Faktörler. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. 4.4, 353-363.
- Adıyaman, Zehra (2002). Uzaktan Eğitim Yoluyla Yabancı Dil Öğretimi, *The Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET*, 1.1, 92-97.
- Ajjan, H. ve Hartshorne, R. (2008). Investigating Faculty Decisions to Adopt Web 2.0 Technologies: Theory and Empirical Tests. *The and Higher Education*. 11.2, 71-80.
- Akdemir, Ö. (2011). Yükseköğretimimizde Uzaktan Eğitim. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1.2, 69-71.
- Aktaş, C. (2007). İnternet'in Gazeteciliğe Getirdiği Yenilikler. *Selçuk İletişim*, 5.1, 30-41.
- Alkın, R. C. (2016). Introduction to Development of Academic and Scientific Knowledge in Turkey in Specific to Post-Industrial Society. *OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6.11, 539-562.
- Arat, T. ve Bakan, Ö. (2011). Uzaktan Eğitim ve Uygulamaları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*. 14.1-2, 363-374.
- Aslan, M. (1998). 21. Yüzyılda Eğitim (Postmodern Çağda Eğitim). *Yeni Türkiye* 21. Yüzyıl Özel Sayısı I. Ocak-Şubat sayısı, 4.19, 877-880.
- Ateşalp, T. S. Ve Başlar, G. (2015). Katılımcı Kültür Tartışmaları Ekseninde Sosyal Medyada Diziler: Kardeş Payı Örneği. *Intermedia International E-Journal Of Communication Sciences*, 2.1, 158-180.

- Aydın, B. (2003). Bilgi Toplumu Oluşumunda Bireylerin Yetiştirilmesi ve Matematik Öğretimi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2.14, 183-190.
- Bacanak, A., Karamustafaoğlu, O., ve Köse, S. (2003). Yeni Bir Bakış: Eğitimde Teknoloji Okuryazarlığı. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3.14, 191-196.
- Balaman, F. (2018). Web tabanlı Uzaktan Eğitim ile Geleneksel Eğitimin İnternet Programcılığı 2 Dersi Kapsamında Karşılaştırılması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7.2, 1173-1200.
- Balay, R. (2004). Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37.2, 61-82.
- Balyer, A. ve Gündüz, Y. (2010). Değişik Ülkelerde ve Türkiye’de Sanal Üniversitenin Gelişimi İşleyişi ve Sanal Üniversite Gerçeği. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 10.2, 27-39.
- Barış, M. F. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Uzaktan Öğretime Yönelik Tutumlarının İncelenmesi: Namık Kemal Üniversitesi Örneği, *Sakarya University Journal of Education*, 5.2, 36-46.
- Basmacı, P. (2018). Yeni İletişim Teknolojilerinin Bireyin Serbest Zaman Kullanımına Etkisi ve Kuramsal Açından Değerlendirilmesi. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8.2, 110-126.
- Benson, R., ve Samarawickrema, G. (2009). Addressing The Context Of E-Learning: Using Transactional Distance Theory To Inform Design. *Distance Education*, 30.1, 5-21.
- Bouhnik, D. ve Marcus, T. (2006). Interaction İn Distance-Learning Courses. *Journal Of The American Society For Information Science And Technology*, 57.3, 299–305.
- Boz Yüksekdağ, B. (2016). Açık ve Uzaktan Eğitimde Öğrenme. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*. 2.4, 127-138.
- Bozkurt, A. (2018). Türkiye’de Uzaktan Eğitimin Dünü, Bugünü ve Yarını. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*. 3.2, 85-124.
- Cabı, E. ve Ersoy, H. (2017). Yükseköğretimde Uzaktan Eğitim Uygulamalarının İncelenmesi: Türkiye Örneği. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*. 7.3, 419-429.

- Canpolat, E. (2012). Teknolojik Belirlenimcilikte Bir Uğrak: Computopia. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 17, 43-62.
- Chen, J., Dai, D. Y. ve Zhou, Y. (2013). Enable, Enhance, And Transform: How Technology Use Can Improve Gifted Education. *Roeper Review*, 35, 166–176.
- Clark, R. E. (1994). Media Will Never Influence Learning. *Educational Technology Research and Development*. 42, 21-29.
- Cross, T. L. (2004). Technology And Unseen World Of Gifted Students. *Gifted Child Today*, 27.4, 14-63.
- Çalık, T. Ve Sezgin, F. (2005). Küreselleşme Bilgi Toplumu ve Eğitim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 13.1,55-66.
- Çeven, S. ve Karakulle, İ. (2018). Bilgi Toplumu ve Eğitim, Türkiye’de Eğitime Genel Bir Bakış. *Social Sciences Studies Journal (Sssjournal)*, 4.14, 695-705.
- Çınar, İ. (2009). Küreselleşme, Gelecek ve Eğitim. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*. 2.1, 14-30.
- Çivril, H., Aruğaslan, E. ve Özaydın, B. (2018). Uzaktan Eğitim Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime Yönelik Algıları: Bir Metafor Analizi. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*. 8.1, 39-59.
- Çötök, A. N. (2006). Bilgi Toplumunda Eğitim Olgusu. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 10, 31-41.
- Davies, S. R. (2011). Understanding Technology Literacy: A Framework For Evaluating Educational Technology Integration. *TechTrends*, 55.5., 45-52.
- Dewey, J. (1937). Education And Social Change. *The Social Frontier*. 3, 235-238.
- Erdoğan, İ. (1998). Bilgi Toplumu Olmanın Gerektirdiği Eğitim Paradigması. *Yeni Türkiye 21.Yüzyıl Özel Sayısı I. Ocak-Şubat sayısı*, 4.19, 870-876.
- Eriş, M. (1998). Türkiye İçin İlmi Bilgiyi Arıyorum! *Yeni Türkiye 21.Yüzyıl Özel Sayısı I. Ocak-Şubat sayısı*, 4.19, 161-167.
- Erturgut, R. (2008). İnternet Temelli Uzaktan Eğitimin Örgütsel, Sosyal, Pedagojik ve Teknolojik Bileşenleri. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 1.2, 79-85.

- Garrison, R. (2000). Theoretical challenges for distance education in the 21st Century: A shift from structural to transactional issues. *International Review of Research in Open and Distance Learning*, 1.1, 1-17.
- Girginer, N. ve Özkul, A., E. (2004). Uzaktan Eğitimde Teknoloji Seçimi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*. 3,3, 155-164.
- Hampton, K.N., Goulet, L.S. ve Albanesius, G.(2014). Change in the Social Life of Urban Public Spaces: The Rise of Mobile Phones and Women, and the Decline of Aloneness Over Thirty Years. *Urban Studies*, 52.8, 1489-1504.
- Hargreaves, A. (2002). Sustainability Of Educational Change: The Role Of Social Geographies. *Journal of Educational Change*. 3(3-4), 189–214.
- Herring, D. F., Notar, C. E. ve Wilson, J. Q. (2005). Multimedia Software Evaluation Form for Teachers. *Education*, 126.1, 100-111.
- Hızal, A. (1983). Uzaktan eğitim süreçleri ve yazılı gereçler. *Distance Education Precess and printed Tools*, 1-22.
- Horzum, M. B. (2010). Öğretmenlerin Web 2.0 Araçlarından Haberdarlığı, Kullanım Sıklıkları ve Amaçlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 7.1, 603-634.
- Huss, J. A., Sela, O., ve Eastep, S. (2015). A Case Study of Online Instructors and Their Quest for Greater Interactivity in Their Courses: Overcoming the Distance in Distance Education. *Australian Journal of Teacher Education*, 40.4, 71-86.
- Karagülle, A. E. ve Çaycı, B. (2014). Ağ Toplumunda Sosyalleşme ve Yabancılaşma. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*. 4.1, 1-9.
- Karataş, S. (2003). Yüz Yüze ve Uzaktan Eğitimde Öğrenme Deneyimlerinin Eşitliği. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi*. 2.3, 91-104.
- Kenny, A. (2000). Untangling the Web - Barriers and Benefits for Nurse - an Australian Perspective. *Nurse Education Today*. 20, 381–388.
- Kesim, M. (2009). Creativity and Innovation in Learning: The Changing Roles of ICT. *Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE*., 10 (3), 80-88.
- Kışla, T. (2016). Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 17.1, 258-271.

- Knyagin, N. V., Meskhov, A.N. ve Utohin, V. K. (2016). Advanced Education In The Information Society. *International Review of Management and Marketing*, 6.3, 89-99.
- McIssac, M. S., Blocher, J. M., Mahes, V., ve Vrasidas, C. (1999). Student And Teacher Perception Of Interaction In Online Computer-Mediated Communication. *Educational Media International*. 36, 121-131.
- McNeil, G. S., Robin, R. B. and Miller, M. R. (2000). Facilitating Interaction, Communication And Collaboration In Online Courses. *Computers & Geosciences*. 26, 699-708.
- Meriçelli, M., Taşdemir, L. ve Uluyol, Ç. (2014). Türkiye’de Uzaktan Eğitimin Öğretim Programları ve Öğrenme Yönetim Sistemleri Açısından İncelenmesi. *Middle Eastern & African Journal of Educational Research*. 12, 50-59.
- Metin, O. Ve Karakaya, Ş. (2017). Jean Baudrillard Perspektifinden Sosyal Medya Analizi Denemesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19.2, 10-121.
- Musayeva, G. (2015). Gelişen Teknoloji Sayesinde Cep Telefon Operatörlerinin Değişimindeki Beklentiler. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi* 28,53-63.
- Nair, G. (2018). Bilişim Kültürünün Toplum Üzerinde Etkisi ve Yeni İnsan Tipinin Doğuşu. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 42.1, 39-53.
- Narmanlıoğlu, H. (2015). İnternet Aktivizmi ve Miskin Eylemcilik Üzerine Bir Araştırma. *Tarih Okulu Dergisi*. 9.25, 437-454.
- Nizam, Feridun (2004). Eğitim-Öğretimde Kitle İletişim Araçlarının Kullanım Olanakları ve Avantajları. *KATÜ Akademik Bilişim*,1-17.
- Okmeydan, B. S. (2017). Yeni İletişim Teknolojilerini Sorgulamak: Etik, Güvenlik ve Mahremiyetin Kesiştiği Nokta. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. 5.1, 347-372.
- Özbay, Ö. (2015). Dünyada ve Türkiye’de Eğitimin Güncel Durumu. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2.5, 376-394.
- Özdemir, İ. (2014). Postmodern Düşüncenin Türkiye’de Eğitim Sistemine Yansımaları. *Milli Eğitim Dergisi*. 44.204, 18-41.

- Özer, B. (1989). Türkiye’de Uzaktan Eğitim: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi’nin Uygulamaları. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2.3, 1-24.
- Özgür, A. (2005). Türkiye’de Uzaktan Eğitimde Televizyonun Etkileşimli Kullanımı: Olanaklar, Sınırlılıklar ve Çözüm Önerileri. *Selçuk Üniversitesi, İletişim Fakültesi Dergisi*. 3.4, 80-97.
- Öztemel, E. (2018). Eğitimde Yeni Yönelimlerin Değerlendirilmesi ve Eğitim 4.0. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 1. 1, 25-30.
- Öztürk, M.(2014). Web Tabanlı Uzaktan Eğitimde Teknolojiye İlişkin Yeni Eğilimler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14.1, 272-288.
- Parlak, Z. (2004). Sanayi Ötesi Toplum Teorilerinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. 2, 95-125.
- Parlar, H. (2012). Bilgi Toplumu, Değişim ve Yeni Eğitim Paradigması. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 194-209.
- Quiring, O. (2009). What do users associate with “interactivity”? A qualitative study on user schemata. *New Media & Society*, 11.6, 899–920.
- Richards, R. (2006). Users, interactivity and generation. *New Media & Society*, 8.4, 531- 550.
- Rovai, A. P. ve Barnum, T. K. (2003). On-Line Course Effectiveness: An Analysis Of Student Interactions and Perceptions Of Learning. *Journal Of Distance Education*, 18.1, 57-73.
- Rust, V. D. (1991). Postmodernism And Its Comparative Education İmplications, *Comparative Education Review*. 35.4, 610-626.
- Sınmaz, S. (2015). Gelişen İletişim Teknolojilerinin Kentsel Yaşam ve Kamusal Mekânlar Üzerindeki Yansımaları. *Tasarım Kuram Dergisi*, 11.20, 63-75.
- Siemens, G. (2005).Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*. 2.1, 3-10.
- Simpson, R. J. ve J. J. Galbo. (1986). Interaction and Learning: Theorizing on the Art of Teaching. *Interchange*. 17.4, 37-51.

- Stiggins, R. (2006). Assessment for learning: A key to motivation and achievement. *Edge*, 2.2, 3–19.
- Şen, A. İ. (2001). Fizik Öğretiminde Bilgisayar Destekli Yeni Yaklaşımlar. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 21.3, 61-71.
- Şimşek, H. (1997). Pozitivizm Ötesi Paradigmatik Dönüşüm ve Eğitim Yönetiminde Kuram ve Uygulamada Yeni Yaklaşımlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 3.1, 97-109.
- Taş, E. (2017). Yeni Medyada Nefret Söylemi. *Yeni Medya Elektronik Dergi*. 1.1, 60-71.
- Taşçı, C. N. (2001). N’Olacak Bu Eğitimin Hali. *Bilgi ve Toplum Dergisi*, 3, 59-68.
- Tekin, A. ve Polat, E. (2014). Eğitimde Teknoloji Politikaları: Türkiye ve Bazı Ülkeler. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*. 10.5, 1254-1266.
- Torkul, O. (2012). Uzaktan Eğitim ve Türkiye’de Yaygınlaşması Önündeki Engeller. *Eğitime Bakış*, 8.23, 42-44.
- Tuncer, M. ve Tanaş, R. (2011). The Evaluation of Academicians’ Views on Distance Education Programs (The Samples of Fırat and Tunceli Universities). *Elementary Education Online*. 10.2, 776–784.
- Uğur, S. ve Okur, M . (2016). Açık ve Uzaktan Öğrenmede Etkileşimli Video Kullanımı. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 2.4, 104-126.
- Vural, B. A. ve Bat, M. (2010). Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma. *Yaşar Üniversitesi Dergisi*. 20.5, 3348-3382.
- Yılmazsoy, B. ve Kahraman, M. (2018). Uzaktan Eğitim Öğrencilerinin Öz-Yönetimli Öğrenme Becerilerinin Önemi. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*. 4.4, 5-9.

Yayınlanmamış Tezler

- Arıcan, H. (2014). Tablet Bilgisayarın Ortaöğretimde Kullanımı: Fatih Projesi Örneği. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Begimbetova, K. (2015). Uzaktan Eğitimde Öğretim Elemanı ve Öğrencilerin Memnuniyet Düzeyi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Bilişim Enstitüsü.
- Cansabuncu, İ. A. (2013). Türkiye’de Yeni Medya Yayıncılığı ve Medya Ürünlerinden Bir Örnek: Magezin Tablet Dergisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ceyhan, Ç. (2008). Anaakım Medyaya Karşı Alternatif Medya: Alternatif Gazeteler Olarak Ahali ve Mülksüzler. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Eskişehir:Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çinici, M.A. (2006). Web Tabanlı Uzaktan Eğitimde Uyarlanır Değerlendirme Sistemi Tasarımı ve Gerçekleştirimi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara:Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Dulda, İ. (2009). Mesleki Teknik Eğitimde Etkileşimli Elektronik İçeriklerin Kullanımı. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kavrat, B. (2013). Çevrimiçi Uzaktan Eğitimde Öğrenci Yeterliliklerinden Belirlenmesi. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Elazığ Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Menteşe, M. (2013). Sosyal Medya Ortam ve Araçlarının Eğitimde Kullanımına İlişkin Okul Yöneticilerinin ve Öğretmenlerin Görüşleri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara:Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uça-Güneş, E. P. (2014). Uzaktan Eğitim Lisansüstü Programlarının Teknoloji Boyutunun Yapılandırılması: Dönüşümcü Sosyal Ağ Sentezi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Eskişehir:Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uluçay, G. A. (2016). Uzaktan Eğitim Yönetimi ve Türkiye’deki Vakıf Üniversitesi Uygulamaları (İkü E-Mba Yüksek Lisans Program Örneği). *Yayımlanmamış*

Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldız, M. (2015). Uzaktan Eğitim Programlarında Ders Veren Öğretim Elemanlarının Uzaktan Eğitime Yönelik Bilgi, İnanç ve Uygulamaları Arasındaki İlişkiler. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Zırhlıoğlu, Ç. (2006). Türkiye Geneline ve Bölgeler Arasında Bilgisayar Kullanımı ve Uzaktan Eğitim İle İlgili İstatistiksel Analiz. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* İstanbul: Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Kongrede Sunulan Yayınlar

- Alkan, C. (12-15 Kasım 1996). Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi, *Türkiye 1. Uluslararası Uzaktan Eğitim Sempozyumu*, Ankara: MEB-FRTEB.
- Altuncı, Yusuf Tahir vd. (2009). Mesleki Eğitim Sorunları ve Yeni Model Arayışları, *Antalya: I. İnşaat Mühendisliği Eğitim Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 315-318.
- Ayvacı H.Ş. ve Ernas S.E. (2013). Fizik II dersinin uzaktan eğitimle işleniş süreci ve bu sürecin öğretmen adaylarının görüşleri ile değerlendirilmesi. *1. International Instructional Technologies & Teacher Education Symposium Handbook*. Trabzon:Karadeniz Teknik Üniversitesi, 25-30.
- Balaban, E. (Şubat, 2012). Dünyada ve Türkiye’de Uzaktan Eğitim ve Bir Proje Önerisi. İstanbul:İşık Üniversitesi.
- Çoban, S. (2013). Uzaktan ve Teknoloji Destekli Eğitimin Gelişimi, İstanbul: XVI. *Türkiye’de İnternet Konferansı Bildiri Kitabı*.
- Dilmen, E. N. ve Öğüt, S. (1-3 Kasım 2006). Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşime İletişimsel Bilişim Yaklaşımı. *Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim Uluslararası Konferansı Bildiri Kitabı*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 17-22.
- Gülbahar, Y., Kalelioğlu, F. & Madran, R. O. (2010). Sosyal Ağların Eğitim Amaçlı Kullanımı. *inet-tr 2010 Türkiye’de İnternet Konferansı*. İstanbul:İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Özmen, F., Aküzüm, C., Sünkür, M. ve Baysal, N. (16-18 Mayıs 2011). Sosyal Ağ Sitelerinin Eğitsel Ortamlardaki İşlevselliği. *6th International Advanced Technologies Symposium* Elazığ.
- Süral, İ. (22-23 Aralık 2008). Yeni Teknolojiler Işığında Uzaktan Eğitimde Açıklık, Uzaktanlık ve Öğrenme. *XIII. Türkiye’de İnternet Konferansı Bildirileri*, Ankara:Ortadoğu Teknik Üniversitesi, 31-34.

- Tiryakioğlu, F. ve Erzurum, F. (27-29 Nisan 2011). Bir Eğitim Aracı Olarak Ağların Kullanımı. *2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, Antalya, 1031-1047.
- Turan, S. (4-5 Kasım 2006). ‘Yarınların Türkiye’si İçin Okulu Yeniden Tasarlamak ve Düşünmek’. Eğitim-Bir-Sen(Ed.), *Türk Eğitim Sisteminde Yeni Paradigma Arayışları Sempozyum Bildiriler Kitabı*. Ankara. 306-317.
- Yüksel, A. A. (2013). Yeni Medyanın ve Sosyal Ağların Yaşamımıza Soktuğu Yeni Bir Yaşam Pratiği: Sofalısing. *International Conference on Communication, Media, Technology and Design*. May 02 - 04, 2013 Famagusta – North Cyprus. 397-401.

İnternet kaynakları

Aktaş, C. ve Çaycı, B. (2013). Yeni Enformasyon ve İletişim Teknolojilerinin Sosyal Hayattaki Rolü, *I. Uluslararası Medya Çalışmaları Sempozyumu* https://www.academia.edu/5175989/Yeni_Enformasyon_ve_Iletisim_Teknolojilerinin_Sosyal_Hayattaki_Rolu_The_Role_of_New_Information_and_Communication_Technologies_in_Social_Life (15 Ocak 2016).

Jones, D. (2005). Computing by Distance Education: Problems and Solutions. 139-146. <http://cg-pan.cgu.edu.au> (09.11.2017).

Pedro, F. (2006). The New millennium learners: Challenging our views on ICT and learning. <https://pdfs.semanticscholar.org/6830/ed501261754cc2a63006606adbc11f8e5d6e.pdf>. (09.02.2018).

Şan, M. K. ve Hira, İ. (2013). Sanayi Sonrası Toplum Kuramları, 1-18, http://www.elelebizbize.com/ekutuphane/mustafakemalsan/Sanayi_Sonrasi_Toplum%20Kuramlari.pdf (17.08.2017).

TÜİK. (2017). *Bilgi Toplumu İstatistikleri, Girişimlerde ve Hanelerde Bilişim Teknolojileri Kullanım Oranları*. www.tuik.gov.tr (24.07.2017).

Türk, G.D. (2013). Demokrasinin Dördüncü Kuvveti Yeni Medya Teknolojileri, *XVIII. Türkiye’de İnternet Konferansı*, 9-11 Aralık 2013, İstanbul Üniversitesi. https://www.academia.edu/9727840/Demokrasinin_Dördüncü_Kuvveti_Yeni_Medya_Teknolojileri (20.04.2018).

Wikipedia (2017). Facebook. www.wikipedia.com (12.09.2017).